

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

HALDUN TANER'İN TİYATRO ESERLERİNDE HALK BİLİMİ
UNSURLARI

TEZİ YAZAN
Görkem ADIYEKE

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Begüm KURT

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Sevin ARSLAN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ (Çukurova Üniversitesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN/HAZİRAN 2024

ONAY SAYFASI
T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

2021012017 numaralı öğrencimiz olan **Görkem ADIYEKE** tarafından hazırlanan **“HALDUN TANER’İN TİYATRO ESERLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI”** başlıklı bu tez çalışması jürimiz tarafından oy birliği ile Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

Üniv. İçi - Asıl Üye - Tez Danışmanı - Jüri Başkanı: Doç. Dr. Begüm KURT

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

Üniv. İçi - Jüri Asıl Üyesi: Prof. Dr. Sevin ARSLAN

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

Üniv. Dışı - Jüri Asıl Üyesi: Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ

(Çukurova Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

24 / 06 / 2024

Prof. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

İTHAF

İkizim Özgen'e...

ETİK BEYAN

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

24 / 06 / 2024

Görkem ADIYEKE

TEŞEKKÜR

Tezimi oluşturmamda beni cesaretlendiren, destekleyen; çalışmam süresince bana güvenen, yol gösteren ve gerekli gorduğu durumlarda ufuk aan eleştirilerini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Begüm KURT'a teşekkürü borç bilirim. Tez jirimde bulunan, aynı zamanda hocam olan öneri, fikir ve derin birikimiyle bana yardımcı olan Prof. Dr. Sevin ARSLAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Her zaman yanımda olduklarını hissettiğim destek, anlayış ve hoşgörülerinden dolayı gzel aileme en derin teşekkürlerimi sunarım.

ÖZ

HALDUN TANER'İN TİYATRO ESERLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

Görkem ADIYEKE

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Begüm KURT

Haziran 2024, 291 Sayfa

Halk bilimi, ait olduğu toplumun gelenek ve göreneklerini, inançlarını, dil ve anlatım özelliklerini, edebi ürünlerini, seyirlik oyunlarını; bayram, tören ve kutlamalarını; giyim, kuşam ve süslenmelerini; halk hekimliği, botaniği, zoolojisi, ekonomisi, müziği, hukuku, mutfığı, mimarisi hakkındaki ürünleri kapsamakta ve halkın zaman içerisinde oluşturduğu bilgi birikimlerinin ve kültürel öğelerinin bilimsel yollarla derlenip bir araya getirilmesini amaçlayan bilimsel bir disiplindir. Tiyatro oyunları, halk bilimi unsurlarını içinde barındıran yazılı kaynaklardan biridir. Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Fazilet Eczanesi, Ayışığında Şamata ve Zilli Zarife" adlı tiyatro eserlerinde bulunan halk bilimsel unsurlarının tespitine yönelik herhangi bir çalışma yapılmaması nedeniyle araştırma konusu olarak seçilmiştir. Çalışmayla araştırma evreninde yer alan ve yazara ait beş tiyatro eserinde işlev görmüş halk bilimsel unsurların kullanım biçimleri, sıklığı ve amaçlarını belirlemek amaçlanmıştır. Halkbilimsel unsurların en yoğun olduğu "Keşanlı Ali Destanı, Fazilet Eczanesi, Ayışığında Şamata, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı ve Zilli Zarife" adlı beş eser seçilerek metin analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu çalışma, yazarın tiyatro eserlerinde geçmişten bugüne değişerek devam eden halk bilimi unsurlarının tespit edilerek değerlendirilmesi, yazarın folklorik unsurları hangi amaç ve durumlarda kullandığının açıklanması, belirlenen kültür öğelerinin gelecek kuşaklara aktarılması sebebiyle önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Âdet ve pratikler, Haldun Taner, halk bilimi, halk kültürü, maddi kültür, tiyatro.

ABSTRACT**FOLKLORE ELEMENTS IN HALDUN TANER'S
THEATRICAL WORKS****Görkem ADIYEKE****Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Begüm KURT****June 2024, 291 pages**

Folklore includes society's traditions and customs, beliefs, language and expression features, literary products, plays; festivals, ceremonies and celebrations; clothing, dressing and adornment forms; folk medicine, botany, zoology, economy, music, law, cuisine, architecture. It is a scientific discipline that aims to compile and bring together the knowledge and cultural elements that the people have created over time by scientific means. Theatre plays are one of the written sources that contain elements of folklore. Haldun Taner's "Keşanlı Ali Destanı, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Fazilet Eczanesi, Ayışığında Şamata and Zilli Zarife" were chosen as the main topic of the study because no study has been conducted to determine the folkloric elements in these theatre works. In this study, it was aimed to determine the usage patterns, frequency of use and purposes of use of folkloric elements which take place both in the author's five theater works and in the research universe. The five works named "Keşanlı Ali Destanı, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Fazilet Eczanesi, Ayışığında Şamata and Zilli Zarife", in which folk scientific elements are used most intensively, were subjected to the text analysis method. This study is significant because of the evaluation and identification the folklore elements that continue to change from past to present in the author's theatre works, explaining the purposes and situations in which the author uses folkloric elements, and transferring the determined cultural elements to future generations.

Key words: Customs and practices, Haldun Taner, folklore, folk culture, material culture, theatre.

ÖNSÖZ

Kültür, bir toplumun veya sosyal grubun zaman içerisinde oluşturduğu ve paylaştığı değerler, inançlar, normlar, gelenekler, adetler, sanat, dil, tarih, bilgi ve yaşam tarzlarının bütünüdür. Kültür, bir toplumun kimliğini ve özgünlüğünü belirler; bireylerin sosyal davranışlarını ve düşünme biçimlerini şekillendirir; maddi ve manevi unsurlar içerir; maddi kültür, giysiler, araçlar, yapılar gibi somut objeleri kapsarken, manevi kültür ise inançlar, değerler, dil, edebiyat, sanat gibi soyut öğeleri kapsar.

Halk bilimi ise bir toplumun veya topluluğun kültürünü inceleyen bir bilim dalıdır; bireylerin günlük yaşamında önemli yere sahip olan gelenek ve göreneklerini, kültürel öğelerini kayıt altına alır ve bunları analiz eder; böylelikle kültürün korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlar. Ayrıca, kültürel çeşitliliğin ve zenginliğin fark edilmesine, anlaşılmasına ve değer verilmesine yardımcı olur. Bu çalışmalar, bir toplumun kimliğini, tarihini ve özgünlüğünü belgeleyerek, kültürel mirasın korunmasına ve yaşatılmasına hizmet eder; ayrıca kültürel öğelerin anlamlarını, kökenlerini ve gelişim süreçlerini açıklayarak, kültürün yapısını ve toplumsal işlevlerini ortaya koyar.

Araştırmamız neticesinde Haldun Taner’in tiyatro eserlerindeki halkbilimsel unsurlar açısından incelenmesine yönelik çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu eksiklikten yola çıkarak çalışmada Haldun Taner’in “Fazilet Eczanesi, Keşanlı Ali Destanı, Eşeğin Gölgesi, Değirmen Dönerdi - Lütfen Dokunmayın, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım, Günün Adamı – Dışardakiler, Ayışığında Şamata, Zilli Zarife ve Huzur Çıkmazı” tiyatro kitapları incelenmiş ve bunlardan “Zilli Zarife, Keşanlı Ali Destanı, Ayışığında Şamata, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı ve Fazilet Eczanesi” oyunlarında folklorik unsurlara daha sık rastlanıldığından bu eserler çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Haldun Taner’in tiyatro oyunlarındaki halkbilimsel unsurların tespitine yönelik yapılan bu araştırma; halkın ve çağının kültürel, geleneksel ve folklorik pratiklerini, inançlarını, ritüellerini, geleneklerini ve hikâyelerini anlamak ve belgelemek amacıyla yapılmıştır.

Çalışmamızın “Giriş” bölümü iki alt başlıktan oluşmaktadır: İlk bölümde

araştırmanın konusu, amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıklar verilmiş; ikinci bölümde ise Haldun Taner'in hayatı, edebi kişiliği, eserleri hakkında bilgiler aktarılmış olup Haldun Taner hakkında yapılan çalışmalar derlenerek okuyucuya sunulmuştur. Sonrasında incelenen tiyatro oyunlarında bulunan halkbilimsel unsurlar 6 başlık altında incelenmiştir. Çalışmanın sonunda, elde edilen bulgular “Sonuç” başlığı altında özetlenmiş ve çalışmada kullanılan kaynaklar “Kaynakça” bölümünde verilmiştir.

Çalışma, 6 bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde anonim halk edebiyatı ürünleri yer almakta olup ögeler Şeref Boyraz'ın tasnifi doğrultusunda başlıklandırılmıştır. İkinci bölümde geçiş dönemi âdet ve uygulamalarına ait unsurlar, tespitler kapsamında alt başlıklara ayrılmıştır. Üçüncü bölümde bayram, tören ve kutlamalara değinilmiş ve incelenen eserlerden örneklerle açıklanmıştır. Dördüncü bölümde halk bilgisi; hekimlik, botanik, zooloji, taşıtlar, ekonomi, müzik, hukuk, mutfak, giyim, kuşam ve süslenmeler, mimari ve danslar alt başlıklarıyla irdelenmiştir. Beşinci bölümde ise halk inancı; İslami inanışlar, cansız varlıklarla ilgili olanlar, inanç merkezleri, nazar, uğur ve talih, rüya, sihir ve fal inancı alt başlıkları çerçevesinde aktarılmıştır. Altıncı bölüm ise oyun, eğlence ve spora ait unsurları içermektedir.

Çalışma sürecinde veri toplamak için doküman analizi yöntemi, analiz etmek içinse tematik analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan analizler sonucunda elde edilen veriler, kitaplardan doğrudan alıntılanmış ve orijinalleri korunmuştur. Halldun Taner'e ait incelenen beş tiyatro oyununda tespit edilen unsurların aktarımında yazım ve noktalama konusunda metinlerin aslına sadık kalınmış; bilimsel çalışmalardan yapılan alıntılar ise APA 7 formatına göre hazırlanmış olan tez yazım kılavuzuna uygun olarak aktarılmıştır.

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
ONAY SAYFASI	ii
İTHAF	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xiv
EKLER LİSTESİ	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Tanıtılması	1
1.1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.1.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	5
1.2. Çalışmayla İlgili Genel Bilgiler	5
1.2.1. Haldun Taner'in Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri	5
1.2.2. Haldun Taner'le İlgili Yapılan Çalışmalar	9
2. YÖNTEM	13
3. BULGULAR	20
3.1. Haldun Taner'in Tiyatro Oyunlarında Halkbilimsel Unsurlar	20
3.1.1. Anonim Halk Edebiyat	20
3.1.1.1. Söylemelik Türler	22
3.1.1.1.1. Manzum Olanlar	22
3.1.1.1.1.1. Türkü:	22
3.1.1.1.2. Hem Manzum Hem Mensur Olanlar	23
3.1.1.1.2.1. Tekerlemeler:	23
3.1.1.2. Anlatmalık Türler	25
3.1.1.2.1. Masal	25
3.1.1.2.2. Destan	28
3.1.1.2.3. Fıkra	38
3.1.1.3. Konuşmalık Türler	39

3.1.1.3.1. Atasözü	39
3.1.1.3.2. Deyim	43
3.1.1.3.3. Dualar (Alkışlar).....	72
3.1.1.3.4. Beddualar (Kargışlar)	77
3.1.1.3.5. Yerel Dilde Söyleyiş.....	79
3.1.1.3.6. Hitaplar ve Unvanlar	85
3.1.1.3.7. Lakaplar	105
3.1.1.3.8. Küfürler ve Argolar	110
3.1.1.3.9. Nasihatler.....	124
3.1.1.3.10. Selamlar ve Vedalaşmalar	126
3.1.1.4. Seyirlik/Oynamalık Türler	129
3.1.1.4.1. Halk Tiyatrosu	129
3.1.1.4.1.1. Gölge Tiyatrosu (Karagöz).....	130
3.1.1.4.1.2. Ortaoyunu	141
3.1.1.4.1.3. Meddahlık.....	145
3.1.1.4.1.4. Tuluat Tiyatrosu	152
3.1.2. Geçiş Dönemi.....	155
3.1.2.1. Doğum.....	156
3.1.2.2. Evlenme.....	158
3.1.2.2.1. Evlenme Öncesi	158
3.1.2.2.1.1. Görücülük - Kız İsteme -Söz Kesme.....	158
3.1.2.2.1.2. Çeyiz.....	160
3.1.2.2.1.3. Nişan.....	161
3.1.2.2.1.4. Kına	162
3.1.2.2.2. Evlenme Anı	162
3.1.2.2.2.1. Düğün.....	162
3.1.2.2.2.2. Nikah.....	163
3.1.2.2.3. Evlenme Sonrası	165
3.1.2.3. Ölüm.....	165
3.1.2.3.1. Ölüm Öncesi	166
3.1.2.3.2. Ölüm Anı	167
3.1.2.3.3. Ölüm Sonrası	167
3.1.3. Bayramlar, Törenler, Kutlamalar.....	168
3.1.4. Halk Bilgisi.....	169
3.1.4.1. Halk Hekimliği.....	169
3.1.4.2. Halk Botaniği	171
3.1.4.3. Halk Zoolojisi.....	172

3.1.4.4. Halk Taşıtları.....	174
3.1.4.5. Halk Ekonomisi.....	177
3.1.4.5.1. Meslekler.....	178
3.1.4.5.2. Paralar ve Değerli Eşyalar.....	189
3.1.4.6. Halk Müziği.....	192
3.1.4.6.1. Müzik Aletleri.....	192
3.1.4.6.2. Müzik Türleri.....	193
3.1.4.7. Halk Hukuku.....	198
3.1.4.8. Halk Mutfağı.....	199
3.1.4.8.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları	200
3.1.4.8.2. İçecek Türleri ve Yapılışları	202
3.1.4.8.3. Keyif Verici Maddeler	204
3.1.4.8.4. Mutfak Araç ve Gereçleri	205
3.1.4.9. Giyim, Kuşam, Süslenme.....	207
3.1.4.9.1. Kadın Giyim, Aksesuar ve Süslenmeleri.....	208
3.1.4.9.2. Erkek Giyim, Aksesuar ve Süslenmeleri	213
3.1.4.10. Halk Oyunları (Dansları)	218
3.1.4.11. Halk Mimarisi.....	219
3.1.4.11.1. Konut ve Mekan Çeşitleri.....	220
3.1.4.11.2. Konutlarda ve Yardımcı Yapılarda Bölümler.....	225
3.1.4.11.3. Konutlarda Aydınlatma ve Isınma.....	226
3.1.4.11.4. Konutların Döşenmesi, Kullanımı ve Ev Eşyaları	227
3.1.5. Halk İnanışları	230
3.1.5.1. İslamiyet ile ilgili Halk İnanışları	232
3.1.5.2. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar.....	238
3.1.5.2.1. Renklerle İlgili İnanışlar	239
3.1.5.2.2. Sayılarla İlgili İnanışlar	239
3.1.5.2.3. Soyut Varlıklarla İlgili İnanışlar	244
3.1.5.3. İnanç Merkezleri (Türbeler, Yatırlar)	244
3.1.5.4. Nazar - Nazarlık.....	245
3.1.5.5. Uğur ve Talihle İlgili İnanışlar.....	246
3.1.5.6. Rüya İnancı	247
3.1.5.7. Sihir.....	248
3.1.5.8. Fal	250
3.1.6. Oyun, Eğlence, Spor	251
3.1.6.1. Çocuk Oyun ve Eğlenceleri	251
3.1.6.2. Yetişkin Oyunları.....	252

3.1.6.3. Geleneksel ve Diğer Spor Türleri	254
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	256
KAYNAKÇA	261
EKLER	273

KISALTMALAR

AŞ	: Ayışığında Şamata
FE	: Fazilet Eczanesi
KAD	: Keşanlı Ali Destanı
s.	: Sayfa
SKKK	: Sersem Kocanın Kurnaz Karısı
TDK	: Türk Dil Kurumu
Yy	: Yüzyıl
Vd.	: Ve diğerleri
ZZ	: Zilli Zarife

EKLER LİSTESİ

EK A. Etik Kurul Onay Belgesi	273
EK B. Tez Etik Kurulu İzin İstek Yazısı.....	275
EK C. Etik Kurul Kararı.....	276

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Tanıtılması

1.1.1. Araştırmanın Konusu

"Halk" terimi, genellikle belirli bir coğrafi bölge, ulus veya topluluktaki geniş bir insan kitlesini ifade eder. Halk, belirli bir topluluğun üyelerini bir araya getiren ortak özelliklere sahiptir; bu özellikler etnik köken, dil, kültürel pratikler, sosyal sınıf veya diğer faktörlerle birlikte bir toplumun çeşitli kesimlerinden gelen insanları kapsamaktadır ve genellikle toplumun çoğunluğunu temsil etmektedir. Edebiyatta ise "halk" kavramı, genellikle toplumun geniş kesimlerini ifade etmek için kullanılır ve bu kesimlerin yaşam tarzları, değerleri, gelenekleri ve deneyimleriyle ilgilidir. Edebiyat, halkın deneyimlerini, duygularını ve değerlerini aktarmak için güçlü bir araç olarak kullanılabilir ve bu da halkı anlamak ve onlarla bağlantı kurmak için önemli bir kaynaktır. Halk edebiyatı, geleneksel bağlamda sözlü olarak aktarılan ve halkın günlük yaşamını, değerlerini, inançlarını ve kültürel mirasını yansıtan bir alandır. Günümüzde, halk edebiyatının birçok yansıması modern edebiyatta da karşılık bulmaktadır. Halk edebiyatı, geçmişten günümüze kadar olan süreçte çeşitli şekillerde evrilmiş olsa da hâlâ insanların yaşamlarını zenginleştirmekte ve kültürel bağlarını güçlendirmekte önemli bir rol oynamaktadır.

Örnek, halk bilimini bir ülkenin veya bölgenin halkına ait maddi ve manevi kültürel ürünleri inceleyen, bunları kendine has yöntemlerle toplayan, sınıflandıran, analiz eden, yorumlayan ve sonunda bir bütünlük içinde sunmayı hedefleyen bir bilim dalı olarak ifade eder (1995).

Artun ise halk bilimini insanların yaşamında doğumdan ölüme kadar yer alan maddi ve manevi tüm kültür öğelerini bilimsel olarak toplayan, inceleyen, değerlendiren ve bunların sistematik bir açıklamasını yaparak insanlığın kültür tarihini, özellikle de halk kültürünün genel gelişme kurallarını araştıran bir bilim dalı olarak tanımlar. Aynı zamanda, kültürler arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyip ortaya koyar ve gerektiğinde bu bilimsel sonuçları halkın yararına olacak şekilde düzenleyerek halka aktardığını belirtir (2021).

Halk bilimi, halkın kültürel mirası, gelenekleri, inançları, ritüelleri, efsaneleri, müziği, dansı ve diğer ifade biçimlerini araştıran ve analiz eden bir disiplindir. Halk bilimi, genellikle sözlü gelenekler, folklorik öğeler, halk sanatı ve gündelik yaşam

pratikleri gibi konuları inceler. Halk bilimi araştırmaları, belirli bir coğrafi bölgeye, etnik gruba veya kültürel topluluğa odaklanır. Ayrıca, geleneksel hikâyelerin, şarkıların ve ritüellerin nasıl oluştuğunu, nasıl değiştiğini ve nasıl yayıldığını anlamak için analiz yapar. Bu disiplin, toplumsal yapıyı, tarih ve kültürel değişimleri anlamak için önemli bir araç sağlar. Halk bilimi araştırmacıları, sözlü geleneğin toplumda nasıl işlediğini, kültürel sembollerin ve pratiklerin nasıl şekillendiğini ve nesilden nesile nasıl aktarıldığını inceler. Ayrıca, modern yaşamın etkisi altında halk kültürünün nasıl değiştiği ve dönüştüğü konularını da ele alır. Bu disiplin, kültürel çeşitliliği anlamak ve korumak için önemli bir rol oynar.

Halk edebiyatı, halk biliminde incelenen pek çok konuyu içerir. Efsaneler, masallar, destanlar gibi halk edebiyatı türleri, halk bilimciler için önemli bir araştırma materyali sunar. Bu edebi eserler, halkın kültürel kimliğini, inançlarını, değerlerini ve sosyal yapısını anlamada önemli ipuçları sağlar. Halk edebiyatı, halk biliminde incelenen gelenek ve göreneklerin aktarılmasında önemli bir rol oynar örneğin, bir düğün ritüeli, destanlar veya türküler aracılığıyla nesilden nesile aktarılabilir ayrıca toplumdaki değişimler, yeni hikâyeler, şarkılar ve geleneklerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Halk biliminde incelenen toplumsal olaylar ve değişimler, halk edebiyatının içeriğini etkiler. Hem halk bilimi hem de halk edebiyatı, bir toplumun kolektif kimliğinin ve tarihsel belleğinin önemli unsurlarıdır. Halk edebiyatı eserleri, halk biliminde ele alınan toplumsal kimliğin ve tarihi olayların sanatsal bir yansıması olarak görülür.

Tiyatroda halkbilimi, seyircilerin kültürel mirası, gelenekleri ve inançlarıyla ilişkili performans sanatlarıyla etkileşimini araştıran ve anlamaya çalışan bir alanı ifade eder. Bu, tiyatro yapımlarının halkın yaşamından, geleneklerinden ve değerlerinden beslendiği ve onlara hitap ettiği anlamına gelir. Tiyatroda halkbilimi, yerel halk hikâyeleri, efsaneleri ve mitolojilerinden ilham alarak sahne performanslarının içeriğini şekillendirir. Bu hikâyeler, izleyicilerin kolayca bağ kurabileceği ve anlamlandırabileceği evrensel temaları içerir. Bazı tiyatro yapımları, halkın geleneksel ritüellerini sahneye taşır ve onlardan ilham alır. Bu tür performanslar, izleyicilere tanıdık bir ortam sunar ve onları etkileyici bir şekilde deneyime sokar. Tiyatroda kullanılan müzik ve dans formları, izleyicilere bağlılık duygusu ve coşku katarken, aynı zamanda yerel kimliğin ve kültürel mirasın devamlılığı için bir araç olarak da kullanılır. Tiyatro yapımları, halkın karşı karşıya kaldığı toplumsal meseleleri ele alarak ve onların deneyimlerini yansıtarak

halkbilimi prensiplerini kullanır. Bu tür performanslar, izleyicilerin kendi yaşamlarını, topluluklarını ve dünyayı anlamalarına yardımcı olur.

Tiyatro üzerine sahne ve görüntü sanatları, el sanatları, bale ve dans, giyim endüstrisi, mühendislik, jeodezi ve fotogrametri, müzecilik, sanat tarihi, işletme, ekonomi, maliye, kamu yönetimi, siyasal bilimler, hukuk, iletişim bilimleri, eğitim ve öğretim, edebiyat, iç mimarlık ve dekorasyon, güzel sanatlar, reklamcılık, gazetecilik, radyo ve televizyon, arkeoloji, tarih, din, felsefe, sosyoloji, psikoloji, tıp, halk bilimi, biyografi, müzik, mütercim-tercümanlık alanlarında; Haldun Taner hakkında ise sahne ve görüntü sanatları, edebiyatı, müzik, eğitim ve öğretim, sosyoloji, radyo televizyon, biyografi, dilbilim vb. alanlarda bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Alanyazın incelemesi yapıldığında tiyatro oyunlarının halk bilimsel unsurlar bağlamda dört yüksek lisans tez çalışmasında değerlendirildiği görülmüştür. Bu çalışmalar aşağıda belirtilmiştir:

2007 yılında Halide Hilal ALTUNEL'in "Sabahattin Engin'in Oyunlarındaki Halk Bilimi Unsurları Üzerine Bir İnceleme" isimli yüksek lisans tezinde Sabahattin Engin'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş; sonrasında halk bilimsel unsurlar, Sabahattin Engin'in oyunlarında kalıplaşmış sözler, geleneksel şiir, âşık edebiyatı, dini - tasavvufi Türk halk edebiyatı, geçiş dönemleri ve inanışlar ile sınırlandırılmıştır.

2013 yılında Gamze DEMİREL'in "Devlet Tiyatrolarında 1949-1970 Arası Sahnelenmiş Türkçe Yerli Oyunlardaki Halk Bilimi Unsurlarının İncelenmesi" başlıklı lisansüstü tezinde devlet tiyatrolarının tarihçesi hakkında bilgi verilmiş ve tiyatro ile halk bilimi ilişkisi açıklanmıştır, seçili dönemdeki devlet tiyatrolarında Türkçe sahnelenmiş oyunlardaki folklorik unsurlar belirlenmiştir.

2022 yılında Alperen KINIK'ın "Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk Tiyatrosunda Folklorik Unsurlar" adlı lisansüstü tezinde Atatürk Dönemi kültür, sanat ve tiyatro anlayışı hakkında bilgi verilip dönemin tiyatro eserlerinde görülen folklorik unsurlar alt başlıklarla sınıflandırılarak incelenmiştir.

2022 yılında Esma KOCABAŞ'ın "Radyo Piyeslerinde Halk Bilimsel Unsurlar" başlıklı yüksek lisans tezinde radyonun icadı ve tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmiş, Türkiye'deki radyo yayıncılığının tarihi gelişimi sıralanmış; radyonun kültür aktarımındaki rolü, radyo oyun yazarlığı ve radyo oyunu yapan programlar alt başlıklarıyla açıklanmış ve radyo piyeslerindeki halk bilimsel unsurlar belirtilmiştir.

Tez çalışmamızın konusu doğrultusunda yapılan araştırmada Haldun Taner'in hayatı, edebi kişiliği ve eserleri; Haldun Taner'le ilgili yapılan çalışmalar ve Haldun Taner'in tiyatro oyunlarında halk bilimi unsurlarına yer verilmiştir.

1.1.2. Araştırmanın Amacı

Yapılan literatür taramalarında, Haldun Taner'in Zilli Zarife (1969), Keşanlı Ali Destanı (2022), Ayıışığında Şamata (2022), Sersem Kocanın Kurnaz Karısı (2020) ve Fazilet Eczanesi (2022) adlı tiyatro kitaplarında bulunan halk bilimsel unsurları üzerine bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı Haldun Taner'in oyunlarını besleyen kaynakları, folklorik öğeleri belirlemek ve bu unsurların ne şekilde, ne sıklıkta ve nasıl kullanıldığını tahlil etmektir. Belirlenen halk bilimsel unsurların hangilerine daha sık yer verildiği incelenmiş ve hangi işlevde kullanıldığının saptanması amaçlanmıştır. Ayrıca halk bilimi disiplinine bağlı kalarak hazırlanan bu araştırma ile eserlerin daha derinlemesine anlaşılması ve değerlendirilmesi, yazarın yaşadığı döneme ve coğrafyaya ait halk bilimsel öğelerin tespiti amaçlanmıştır.

1.1.3. Araştırmanın Önemi

Haldun Taner'in eserleri, sanatsal değeri yüksek olan ve dikkat çeken metinlerdir. Haldun Taner'in tiyatro eserlerinin halkbilimsel olarak incelenmesi, bu eserlerin toplumsal, kültürel ve folklorik bağlamını anlamak, yerel özelliklerini belirlemek, halk geleneklerini ve motiflerini analiz etmek, halkın belleği ve ifade biçimlerini anlamak, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önemlidir.

Haldun Taner'in tiyatro eserleri, sadece Türk tiyatrosu için değil, genel anlamda dünya tiyatrosu için de önemlidir. Eserleri, toplumsal meseleleri irdeleyen ve izleyiciyi düşünmeye sevk eden yapıtlardır. Bu nedenle Haldun Taner'in tiyatro eserleri, edebi ve kültürel anlamda önem taşır. “Haldun Taner'in Tiyatro Eserlerindeki Halk Bilimi Unsurları” adlı bu çalışma; yazarın tiyatro oyunlarının geçmişten bugüne kadar kültürümüzü nasıl aktardığını, yazarın eserlerini nasıl şekillendirdiğini ve yerel kültürle nasıl etkileşime geçtiğini, bunu yaparken tiyatronun kültürel aktarıcı olarak gelenek ve göreneklerimizin nasıl değişimlere uğradığını anlamaya yardımcı olması açısından önemlidir. Yazarın folklorik unsurlarımızı hangi amaç ve durumlarda kullandığının açıklanması ve bu unsurların

nesilden nesile aktarılırken geçirdiği değişiklikleri belirlemek açısından önemlidir. Aynı zamanda Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Ayıışığında Şamata, Fazilet Eczanesi ve Zilli Zarife" tiyatro kitaplarında tespit edilen halk bilimi unsurlarına yönelik ilk çalışma olması sebebiyle önemlidir.

1.1.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışma, Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı", "Sersem Kocanın Kurnaz Karısı", "Fazilet Eczanesi", "Ayıışığında Şamata" ve "Zilli Zarife" adlı beş tiyatro kitabı ile sınırlandırılmıştır. "Zilli Zarife" adlı tiyatro oyunu basılmamış olduğundan bu esere Ankara Devlet Tiyatroları Sevgi Sanlı Oyun Arşivi'nden ulaşılmıştır. Haldun Taner'in tiyatro eserleri ile ilgili halk edebiyatı alanında kapsamlı çalışmaya rastlanmaması ve alanda Taner'in eserlerinin halk bilimi unsurları bağlamında inceleyen lisansüstü tez çalışmasının olmaması araştırmayı literatüre dayalı sınırlandıran diğer bir unsurdur. Halk bilimsel uygulamaların geçiş törenlerinden 'doğum' evresiyle ilgili verilerine çok sık rastlanmadığından alt başlık açılmaya gerek duyulmamıştır, tespit ettiklerimiz ise atıf ve örnekleriyle ana başlık altında verilmiştir.

1.2. Çalışmayla İlgili Genel Bilgiler

1.2.1. Haldun Taner'in Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda önemli bir yere sahip olan Taner, adını tüm dünyaya duyurma ve etki alanını genişletme imkânını bulmuş sanatçılardan olmuştur. Tiyatro ve hikâyelerinde toplumsal sorunları işleyen sanatçı insanın değişim ve dönüşümlerini eserlerine yansıtmıştır. Geleneksel olanla modern olanı bir arada tutan; eskiyle yeniye aynı tabloda gösteren yazar, mizahi ve ironik bir anlatımla okurların sanat zevkine hitap etmiş ve döneminin en çok okunan yazarlarından biri olmuştur.

Epik tiyatronun Türk tiyatrosuna tanıtılmasında öncü isimlerden biri olan Haldun Taner, 16 Mart 1915'de İstanbul'da doğmuştur. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın etkilediği ve şekillendirdiği yazarlardan biri olan Taner, babasının da vasıtasıyla politik ve edebi bir eleştirinin içine doğmuştur (Erçin, 2022, s.50). Babasının eğitime bakışı, dedesinin matbaası, ailesinin tiyatroya ve sanata ilgisi Taner'in erken yaşlarda gözlemlerini ve tecrübelerini yazıya aktarmasını sağlamıştır. Galatasaray Lisesi'nde burslu olarak okuyan Taner, okulunu "Batıya

açılan bir pencere' benim de görüşümü genişletti" diye ifade etmiş; eğitimi, Türk ve Batı kültürünü sentezleyen eserler vermesinin zeminini oluşturmuştur. Yazar, 1935'te Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra Heidelberg Üniversitesi'nde ekonomi ve politik bilimler okumaya gitmiş ancak 1938'de tüberküloza yakalanması nedeniyle eğitimini yarıda bırakarak İstanbul'a dönmek durumunda kalmıştır. Erenköy Sanataryumu'ndaki tedavisinden sonra dört yıllık nekahat döneminde can sıkıntısından yazmaya başlamış, ilk olarak Ankara Radyo'suna skeçler yazmıştır. Edebiyata olan ilgisi günden güne artan Taner, tekrardan yükseköğretime başlamış ve eğitimi devam ederken 1945'te 'Töhmət' adlı ilk öyküsünü Yedigün dergisinde; 1949'da 'Yağlı Kapı', 'Heykel' ve 'Kooperatif' isimlerinden oluşan üç öykülük 'Yaşasın Demokrasi' adlı ilk öykü kitabını yayımlamış ve ilk tiyatro oyunu 'Günün Adamı'nı yazmıştır. 1950 senesinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Filolojisi ve Sanat Tarihi bölümünden mezun olmuştur. 1951 yılında 'Tuş' öykü kitabını yayımlamış, 1952'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Sanat Tarihi asistanlığı yapmış; aynı sene Adli Moran, Adnan Berk, Semih Tuğrul ile beraber 'Küçük Dergi'yi çıkarmış, bu dergi altıncı sayıdan sonra kapanmış; 1954'te 'Oyun' dergisini çıkarmıştır (Aydın, 2010; Adıyaman, 2012; Bayrak, 2002; Dicle, 2004; Tülü, 2017; Yüksel, 2013).

Tiyatro sanatçısı, yönetmen ve yapımcı olan Muhsin Ertuğrul ile tanışması kendisi için bir dönüm noktası olmuş; Ertuğrul, Haldun Taner'i tiyatro alanında desteklemiş ve onun da teşvikiyle Taner, 1955'te iki yıllık Viyana'da ünlü tiyatro hocası Prof. Heinz Kindermann'ın yanında, tiyatro bilimi eğitimi almış; 1957'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde tiyatro tarihi, soyut tiyatro, oyun yazma tekniği, geleneksel Türk tiyatrosu, piyes tahlilleri, teorik dramaturji vb. içeriklerde dersler vermeye başlamıştır. Aynı yıl içinde Gazetecilik Enstitüsü'nde eğitim almış; 'Devekuşuna Mektuplar' başlıklı yazısını Tercüman'da, 'Pazar Sohbetleri' başlıklı köşe yazısını Milliyet gazetesinde yazmıştır. Tiyatro Enstitüsü kurma fikri İstanbul Üniversitesince kabul görmeyince 1960'da Ankara Üniversitesi Tiyatro Enstitüsü'nde konuk öğretim üyesi sıfatıyla dersler vermeye başlamıştır (Aydın, 2010; Adıyaman, 2012; Bayrak, 2002; Dicle, 2004; Tülü, 2017; Yüksel, 2013).

Geleneksel Türk tiyatrosunun özellikleriyle kabarenin sosyal hayatın her yanına dokunan eleştiri ve güldürü niteliğini bir potada eritmeyi başaran Taner, bize özgü

bir kabare tiyatrosu oluşturmaya başarmış ve büyük ilgi görmüştür (Yıldırım, 2022, s.46). 1962’de ‘Bu Şehr-i İstanbul ki’ oyunuyla Türkiye’de ilk kabare tiyatrosunu yazmış, böylelikle kabare türünü kurmuş ve ülkemize tanıtmıştır. Toplumsal, politik, müzikli tiyatro ve kabareyi ortak payda altında toplamış; anlamazdan gelme, yanlış anlama, laf yetiştirme, sözcükle oynama, kafiye düşürme, söz uydurma, argo kullanımı teknikleriyle ilgi çekici olmayı başarmıştır. Taner, şarkılı anlatımı ilk kez Türk tiyatrosunda yetkin bir biçimde kullanmıştır. Geleneksel seyirlik oyunların biçim özellikleriyle Batı tiyatrosunun biçim yöntemlerini kaynaştırmıştır. Yaşadığı çağı bir ayna gibi yansıtan, toplumcu gerçekçi bir bakışla hayatı betimleyen, toplumun çelişkilerini eserlerinde işleyen, değişmesi beklenen geleneksel değerlerle Avrupaî değerlerin karşıtlığını vurgularken değişimden kaçmayan, her kesimden insanın zaaf ve sorunlarına kurgularında yer veren Haldun Taner, okuru metin karşısında canlı tutmuş; onu hayatın problemlerini görmeye ve düşünmeye sevk etmiş ölümsüz sanatçılardan biri olmayı başarmıştır. Her sınıftan farklı tipleri eserlerinde işleyen Taner, karakterleri bulunduğu çevrenin ağızıyla konuşturmuş, gerçekçi bir yaklaşım sergilemiştir. Hayat karşısında savunmasız, zayıf insanların, hayatın karmaşası ve gücü karşısında yaşadığı çatışmayı gözler önüne sermiştir. İdeal insanı bulmaya çalışırken ideolojilerin güdümüne girmemiş, özgür bir tarzda yazmayı ilke edinmiştir (Aydın, 2010; Adıyaman, 2012; Bayrak, 2002; Dicle, 2004; Tülü, 2017; Yüksel, 2013).

Taner, epik tiyatro ile geleneksel Türk tiyatrosunun birleşimini yaratmaya çalışmıştır. 1964’te ‘Keşanlı Ali Destanı’ adlı Türkiye’nin ilk epik tiyatro oyunu; başta İstanbul olmak Bonn, Frankfurt, Stuttgart, Köln ve Nürnberg’de sahnelenmiş, aynı yıl Atıf Yılmaz yönetmenliğinde filmi yapılmıştır. 1966 ‘da Türk Yazarları Derneği’nin kurulmasına katkı sağlamış ve başkanlık yapmıştır. 1967’de Zeki Alasya ve Metin Akpınar’la beraber Türkiye’nin ilk kabare tiyatrosu olan ‘Devekuşu Kabare Tiyatrosu’nu kurmuş, 1968’de LCC tiyatrosunu kurmuş, yönetmiş ve dersler vermiştir. 1969’da Münir Özkul’la ‘Bizim Tiyatro’yu, 1979’da Ahmet Gülhan ile ‘TEF Kabare’yi kurmuş; aynı sene İGSA Tiyatro Kürsüsü’nde tiyatro ve dramaturji dersleri vermiştir (Aydın, 2010; Adıyaman, 2012; Bayrak, 2002; Dicle, 2004; Tülü, 2017; Yüksel, 2013).

Edebiyata radyo skeçleri ile başlayan Taner, arayış döneminde birçok türde metin yazsa da hikâye ve tiyatroları farklı dillere çevrilmesiyle hem yurtta hem dünya çapında adından söz ettirmeyi başarmıştır. UNESCO’nun kültür

komisyonlarında görev almıştır. Haldun Taner, hayatının sonuna kadar çalışmalarıyla ulusal ve uluslararası birçok ödül almış, kendi ekolünü oluşturmuş bir yazardır. Taner; tiyatro oyunları, televizyon ve radyo programları, çeviriler, radyo skeçleri ve senaryoları, öykü kitapları ve çeşitli düz yazılar yazmıştır. 1986 senesinde vefat etmiştir (Aydın, 2010; Adıyaman, 2012; Bayrak, 2002; Dicle, 2004; Tülü, 2017; Yüksel, 2013).

Tiyatro Oyunları

Epik Oyunlar

Keşanlı Ali Destanı (1964), Gözlerimi Kapatım Vazifemi Yaparım (1964), Eşeğin Gölgesi (1965), Sersem Kocanın Kurnaz Karısı (1969), Zilli Zarife (1966) Ayışığına Şamata (1977).

Dramatik Oyunlar

Günün Adamı (1952), Dışardakiler (1957), Ve Değirmen Dönerdi (1958), Fazilet Eczanesi (1960), Lütfen Dokunmayın (1961), Huzur Çıkmazı (1962)

Kabare Oyunları

Bu Şehr-i İstanbul ki (1962), Vatan Kurtaran Şaban (1967), Astronot Niyazi (1970), Ha Bu Diyar (1971), Dün... Bugün (1972), Mevzumuz Aşk-ü Sevda Dekorumuz Deniz Derya (1973), Yar Bana Bir Eğlence (1973), Dev Aynası (1973), Haneler (1974), Yalan Dünya (1977), Çıktık Açık Alınla (1977), Hayırdır İnşallah (1979), Kapılar (1981).

Öyküleri

Töhmets (1945), Yaşasın Demokrasi (1949), Tuş (1951), Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu (1953), On İkiye Bir Var (1954), Ayışığına Çalışkur (1954), Konçinalar (1967), Sancho'nun Sabah Yürüyüşü (1969), Yalıda Sabah (1983).

Gazete Yazıları

Mektuplar - 1 (Sonradan 'Önce İnsan' adıyla yayımlanmıştır.) (1960), Deveküşuna Mektuplar-2 (Sonradan 'Yaz Boz Tahtası' adıyla yayımlanmıştır.) (1977), Ölürsen Ten Ölü Canlar Ölesi Değil (1978), Hak Dostum Diye Başlayalım Söze (1978), Düşsem Yollara Yollara (1979), Çok Güzelsin Gitme Dur (1983), Berlin Mektupları (1984), Koyma Akıl Oyma Akıl (1985), Önce İnsan Olmak (1986)

Yazı Dizileri

Ramazan Sohbetleri, Direklerarası, Bir Dostluğun Öyküsü (Türkiye-Almanya),

Cahide Sonku, Perşembenin Gelişi, Can Enişte, Çocuklara Mitoloji, Murat Efendi Adında Bir Osmanoglu, Viyana'nın Atlattığı Vartalar.

Senaryoları

Kaçak (1954), Tuş (1955), Senin İçin (1957), Dağlar Delisi Ferhat (1957), Keşanlı Ali Destanı (1964).

Radio Skeç ve Senaryoları

Bir Münzevi ve 8 Skeç (Ankara Radyosu)

Dinleyici İstekleri (İstanbul Radyosu)

Hasanoğlu Hüseyin Berlin'de (Berlin Radyosu)

Beethoven (İstanbul Radyosu)

Yılbaşı Programı (İstanbul Radyosu)

Bir Miras Taksimi (İstanbul Radyosu)

Timsah (İstanbul Radyosu)

TV ve Radio Dizileri

Eski Türk Tiyatrosu (TV), Bak Ne Suret Gösterir, Seyreyle İbret Perdesi, Hoş Seda (TV), Ramazan Sohbetleri (Radio), Fıkra Nasıl Anlatılmaz (TV) (Aydın, 2010; Adıyaman, 2012; Bayrak, 2002; Dicle, 2004; Tülü, 2017; Yüksel, 2013).

1.2.2. Haldun Taner'le İlgili Yapılan Çalışmalar

Çalışmanın bu bölümünde Haldun Taner üzerine yazılan kitaplara ve lisansüstü tez çalışmalarına değinilmiş; Haldun Taner'in hayatı, sanat anlayışı, eserleri, tiyatrosu, hikâyeleri ve hikâyeciliği vb. konularda araştırma yapılmıştır. Haldun Taner'in tiyatro eserlerinde yer alan halk bilimsel unsurları incelemeye geçmeden, sanatçının eserleri üzerine daha önce yapılmış çalışmalardan söz etmenin araştırma evreninin niteliğini ve değerini ifade etmede yararı olacağı kanaatiyle bu bölümde, Haldun Taner hakkında yapılmış çalışmalara değinilmiştir.

1986 yılında yazılan Ayşegül Yüksel'in 'Haldun Taner Tiyatrosu' adlı eserinde Haldun Taner'in tiyatro yazarlığı ve yapıtları üzerine yoğunlaşmıştır. Yazar, Taner'in yazarlığını üç evrede irdelemiş; yanılsamacı anlatım, göstermecici anlatım ve ilk kez denenen kabare tiyatrosunun ürünleri incelenmiştir. Yazar çalışmasında ayrıca Haldun Taner'in insancıl ve eleştirel bakış açısına, güldürü anlayışına, dil kullanımına, Taner'in Türk ve dünya tiyatrosundaki konumuna yer vermiştir.

1988 senesinde Mustafa Miyasoğlu, 'Haldun Taner' isimli eserinde Türk

edebiyatında seçkin bir yer edinen Taner'in yaşamını, sanat görüşünü ve eserlerini ayrı ayrı detaylandırarak anlatmış böylelikle yazarı tanıtmayı amaçlamıştır. Ayrıca eserde Taner'in eserlerinden örnekler de vermiştir.

2006 yılında Esen Çamurdan, 'Haldun Taner Seyir Defteri' başlıklı eserinde Taner'in kabareleri hariç on iki tiyatrosunu ele alarak dört ana başlıkta incelenmiştir. Bunlar: 'Haldun Taner'in Tiyatro Haritasına Genel Bakış, Yap(ama)mak ve Ol(ama)mak Sorunsalı, Toplumsal Yapıda İzlenen Karmaşanın Metin Yapısına Yansıması ve Son Olarak Haldun Taner ve Seyirci'dir.

2018 senesinde Haldun Taner'in eşi Demet Taner, 'Canlar Ölesi Değil' adlı eserinde, eşi Haldun Taner'in yaşamını, kendine has kişiliğini, değerlerini aktarmış ve bunları geniş bir fotoğraf arşiviyle biyografik türde bir inceleme gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizde Haldun Taner'i konu alan çalışmaların; sahne ve görüntü sanatları, Türk dili ve edebiyatı, Alman dili ve edebiyatı, İngiliz dili ve edebiyatı, karşılaştırmalı edebiyat, müzik, eğitim ve öğretim, sosyoloji, radyo televizyon alanlarında olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada Haldun Taner ile ilgili hazırlanan doktora ve yüksek lisans araştırmaları incenmiş, sadece Türk dili ve edebiyatı alanında Haldun Taner ve eserleri hakkında yazılan doktora ve yüksek lisans araştırmaları aşağıda belirtilmiştir:

1993 yılında Sıddıka Dilek YALÇIN, "Haldun Taner'in Hikâyeleri ve Hikâyeciliği" adlı yüksek lisans tezi hazırlamış, sonrasında çalışma kitaplaştırılmıştır. Yalçın, tez çalışmasında Haldun Taner'in hikâyelerini dört ayrı bölümde incelemiştir: İlk bölümde yazarı hikâyelerini yazmaya iten ana motivasyonlar ve hikâyelerinin konuları tematik olarak sınıflandırılıp tahlil edilmiş, ikinci bölümde Haldun Taner'in hikâyeleri yapısal özellikler bakımından incelenmiş ve Taner'in hikâyelerinde kullanılan bakış açıları ana başlıklar altında değerlendirilmiştir, son bölümde ise yazarın hikâyelerinden tiyatro oyununa paralellik gösteren öğeler irdelenmiştir.

1995 yılında Hatice BEYHAN, "Haldun Taner'in Hikayelerinde Biçem İncelemesi" adlı doktora çalışması ile bunun yanı sıra 1999 yılında Yılmaz EVAT, "Haldun Taner'in Kızıl Saçlı Amazon ve Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu / Ayışığında 'Çalışkur' adlı Hikâye Kitaplarında Tasarlama Kipleri ve Tasarlama Anlamındaki Diğer Kullanımlar" isimli yüksek lisans tez çalışması bulunmaktadır.

2002 yılında Özcan BAYRAK, yüksek lisans çalışmasında; Taner'in hayatı,

eserleri, edebi kişiliği, hikâyelerinin tematik ve yapı bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

2004 yılında Esra DİCLE, “Haldun Taner’in Benzetmeci Oyunları Üzerine Göstergebilimsel Bir Çözümleme” başlıklı yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Çalışmasında, Haldun Taner ve tiyatro yaşamı, Taner tiyatrosunun dönemleri ve benzetmeci tiyatro hakkında bilgi verilip Haldun Taner’in ilk dönem yazdığı benzetmeci türde beş tiyatro oyununu göstergebilimsel yöntemle incelemiştir.

2005’te Nazife CEYLAN, “Haldun Taner’in Öykülerinde Cümle Bağlayan Bağlaçlar” adlı lisansüstü tezini hazırlamıştır. Çalışmada Haldun Taner’in seçilmiş hikâye kitaplarında bulunan bağlaçlar işlevleri, kullanım yerlerine göre ve yapıları, kökenlerine göre iki ana başlık altında değerlendirilmiştir.

2009 yılında Nino TOGONİDZE, “Haldun Taner’in Kitaplaşmış Eserlerinde İstanbul” isimli lisansüstü tezini hazırlamıştır. Çalışmada, Taner’in kitaplaşmış eserlerinde 20. yy İstanbul’u ve İstanbul hayatı, mimarisi, insanı, mevsimleri, Türkçesi incelenmiştir.

2010 yılında Neslihan AYDIN, “Haldun Taner’in Öykülerinin İzleksel Tahlili” isimli lisansüstü tezinde, Taner’in monografisine ve hikâyelerinin tematik incelenmesine yer verilmiştir.

2012 yılında Halil ADIYAMAN, “Haldun Taner Hayatı, Sanatı ve Eserleri” başlıklı doktora tezi hazırlamıştır. Çalışmanın ilk bölümünde Taner’in hayatı, sanatı ve düşünce dünyası, eserleri; ikinci bölümde ise Haldun Taner’in öyküleri kurgu, tema, şahıs kadrosu, mekan, zaman, dil ve anlatım alt başlıklarıyla incelenmiştir.

2015 yılında Berrin ÖZCAN, “Haldun Taner’in Öykülerinde Nedenleme” isimli yüksek lisans tezini yazmıştır. Tezde Taner’in seçili öykü kitaplarında neden bildiren yapılar tespit edilmiş, biçimbilgisel özellikleri sınıflandırılmış, anlam ilişkisi, kullanım sıklığı ve yerlerine göre değerlendirilmiştir.

2019 yılında İzzet KURT, “Haldun Taner’in Eserlerinde Sosyal Tenkit” başlıklı lisansüstü tezinde, Taner’in eserlerinde buluna sosyal tenkit konuları ve yöntemleri belirlenen temalar çerçevesince sınıflandırılarak verilmiştir.

2019 yılında Müge OCAKTAN, “Nesne-İnsan İlişkisi Bağlamında Haldun Taner’in Öyküleri” isimli lisansüstü tezinde, Taner’in öykülerinde bulunan nesnelerle karakterler arasındaki ilişki, etkileşim incelenmiştir.

2022 yılında Ertan YILDIRIM, “Haldun Taner ve İnsan” başlıklı doktora tezinde, Haldun Taner’in Türk edebiyatındaki yerine, eserlerinde insana

yaklaşımına, dil ve anlatım unsurlarına yer verilmiştir.

2023 yılında Filiz CANGÖR, “Haldun Taner’in Şişhane’ye Yağmur Yağıyordu Hikâye Kitabındaki Eserlerinin Algirdas Julien Greimas’ın Eyleyenler Modeline Göre İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde, göstergebilimsel kavramlara, göstergebilimi çalışan bilim insanlarına, Taner’in hayatı ve sanat yaşamı ve seçili hikâye kitabının çözümlemesine yer verilmiştir.

2. YÖNTEM

Hazırlanan tezde, Haldun Taner'in kaleme aldığı “Keşanlı Ali Destanı, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Fazilet Eczanesi, Ayışığında Şamata ve Zilli Zarife” oyunları başat metinler olarak incelemeye alınmıştır. Halk bilimi alanında hazırlanmış doktora ve yüksek lisans tezleri incelenmiş; kitaplardan, bilimsel dergilerdeki makalelerden ve süreli yayınlardan yararlanılmıştır. Literatür taraması sonrasında yazarın “Keşanlı Ali Destanı, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Gözlerimi Kapatır Vazifemi Yaparım, Fazilet Eczanesi, Günün Adamı - Dışardakiler, ve Değirmen Dönerdi - Lütfen Dokunmayın, Eşeğin Gölgesi, Ayışığında Şamata, Zilli Zarife ve Huzur Çıkmazı” tiyatro oyunları okunmuş ve bunlardan sadece “Keşanlı Ali Destanı, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Fazilet Eczanesi, Ayışığında Şamata ve Zilli Zarife” halk bilimsel açıdan tasnif edilmiş ve sınırlandırılmıştır. Bu araştırmada, Haldun Taner'in tiyatro kitaplarında bulunan halk bilimi unsurları incelenerek eserlere metin analizi yöntemi uygulanmıştır.

Günay, metin çözümleme ve yorumlama yönteminin başında, metnin bazı unsurlar açısından betimlenmesi ve metinden elde edilecek sonuçların bu veriler doğrultusunda yapılması gerektiğini savunur. Metnin betimlenmesini, 'daha sonra yapılacak analiz ve yorumlamanın üzerine inşa edileceği, başlangıç noktası olarak sağlam bir temel elde etmek için metin genelinde nesnel bazı gözlemler yapmak' şeklinde tanımlamıştır (2003).

Özdemir'e göre nitel araştırmaların en zorlu aşamalarından biri, elde edilen verilerin analiz edilmesidir. Doküman analizinin yoğun olarak kullanıldığı nitel araştırmalarda, incelenen dokümanlardaki gizli bilgiyi ortaya çıkarmak için, veri sepetinde toplanan benzer özellikteki bilgiler kategorize edilerek ayrılır ve bu süreçte oluşan kategoriler adlandırılarak tematik bir biçimde düzenlenir, şekilde ifade etmiştir (2010).

“Nitel araştırmaların en zorlu evrelerinden biri elde edilen verilerin analiz edilmesidir. Veri toplama yöntemlerinden doküman analizinin ağırlıkla kullanıldığı nitel araştırmalarda, incelenen dokümanlardaki gizil bilgiyi gün yüzüne çıkarmak için veri sepetinde toplanan benzer özelliklere sahip bilgiler kategorize edilerek ayrılır. Bu süreçte ortaya çıkan kategoriler isimlendirilerek temaya dayalı biçimde tanzim edilir (Özdemir, 2010, s. 339).”

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırma Haldun Taner'in seçili eserleri

ve Taner'in tiyatro oyunlarında bulunan halk bilimsel unsurların doküman analiziyle taranmasıyla sınırlandırılmıştır. Çalışma sürecinde veri toplama yöntemi olarak doküman analizi, analiz tekniği olarak ise tematik analiz kullanılmıştır. Araştırmada gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen veriler, kitaplardan doğrudan alıntılanarak aslına sadık kalınmıştır. Bu bağlamda tiyatro metinlerinden hareketle tema (Anonim Halk Edebiyatı, Geçiş Dönemi Âdet ve Uygulamaları, Geleneksel Seyirlik Oyunlar, Bayramlar, Tören ve Kutlamalar, Halk Bilgisi, Halk İnancı, Oyun, Eğlence ven Spor) ve kategoriler (Manzum Türler, Mensur Türler, Kalıplaşmış Sözler, Dil ve Anlatım, Doğum, Askere Uğurlama, Evlenme ve Boşanma, Ölüm, Dini Bayramlar, Milli Bayramlar, Hıdırellez, Halk Hekimliği, Halk Takvimi, Halk Botaniği, Halk Zoolojisi, Halk Meteorolojisi, Halk Taşıtları, Halk Ekonomisi, Halk Müziği, Halk Hukuku, Halk Mutfağı, Giyim, Kuşam, Süslenme, Halk Oyunları, Halk Mimarisi, İslamiyet ile ilgili Halk İnanışları, Canlı Varlıklarla İlgili İnanışlar, Hayvanlarla İlgili İnanışlar, Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar, İnanç Merkezleri, Tılsım ve Sihirle İlgili İnanışlar, Nazar, Yağmur Duası, Uğur ve Talihle İlgili İnanışlar, Rüya İnancı, Muska, Büyü, Fal, Çocuk Oyun ve Eğlenceleri, Yetişkin Oyun ve Eğlenceleri, Geleneksel Sporlar) oluşturularak tematik analiz yapılmıştır. Tematik analizle kodlanan kategoriler sayesinde hangi verilerin daha sık kullanıldığı incelenmiştir. Çalışmada halk bilimsel anlam içermeyen veya isim dışında bir bağlamsal ilgi bulunmayan ifadeler analize tabii tutulmamıştır.

Çalışmanın amacı ve buna bağlı olarak yapılan tespitlerin açık şekilde sergilenmesi için yalnızca metinde yer aldıkları ilgili bölümler alıntılanmıştır. Atasözü ve deyimler alfabetik sıra ile verilmiş; tekrarı olan yine bulgular alfabetik olarak ve sayfa sayıları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır.

Haldun Taner'in Keşanlı Ali Destanı (2020), Sersem Kocanın Kurnaz Karısı (2019), Fazilet Eczanesi (2019), Ayışığında Şamata (2019) ve Zilli Zarife (1966) adlı tiyatro oyunlarındaki halkbilimsel unsurları Sedat Veyis Örnek'in "Türk Halkbilimi" eserindeki halk bilimi tasnifi temel alınmakla beraber Taner'in eserlerinde bulunan folklorik unsurlarla bu sınıflandırma geliştirilmiştir. Örnek'in sınıflandırmasını yaptığı şema şu şekildedir:

- I. Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı (Monografiler)
- II. Yerleşim - Yerleşim Türleri

1. Sürekli Yerleşim (Köy, Kasaba, Kent)
2. Geçici Yerleşim (Yaylak, Kışlak)

III. Barınak - Konut (Halk Mimarisi)

1. Tipleri
2. Yapım Teknikleri ve Kullanılan Araç-Gereç
3. Ev Eşyası; Türleri, Yapımı, Kullanışı

IV. Aydınlanma, Isınma

1. Işık Elde Etme; Işık Araç ve Gereçleri
2. Isı Elde Etme; Isı Araç ve Gereçleri

V. Taşıtlar Taşıma Teknikleri

1. Kara Taşımacılığı
2. Deniz Taşımacılığı

VI. Ekonomi Türleri

A. Hayvancılık

1. Bakımı, Beslenmesi, Korunması
2. Çobanlık
3. Hayvansal Ürünlerin Elde Edilişleri
4. Hayvancılıkla İlgili Araç-Gereçler

B. Tarım-Rençberlik

1. Ekme, Biçme, Ürün Alma
2. Tarım Araç - Gereçleri

C. Avcılık

1. Av Türleri (Kara, Deniz Avları)
2. Av Araçları ve Teknikleri

D. Arıcılık

VII. Halk Ekonomisi

1. Üretim
2. Tüketim
3. Pazarlama

VIII. Beslenme-Mutfak-Kiler

A. Besin Türleri

1. Hayvansal Besinler
2. Bitkisel Besinler

B. Besin Elde Etme, Hazırlama, Koruma

C. Mutfak Düzeni, Araçları

D. Kiler, Depo, Mahzen

E. Yemek Çeşitleri

F. Sofra Düzeni

IX. Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri; Zaman ve Mesafe Kavramları

X. Halk Sanatları ve Zenaatları

1. İşleme, Örne, Dokuma, Basma İşleri

2. Ağaç, Taş, Maden, Toprak, Cam, Deri İşleri

3. Halk Resmi

XI. Giyim – Kuşam - Süs

A. Giyim-Kuşam

1. Erkek Giyimi

2. Kadın Giyimi

3. Çocuk Giyimi

4. Günlük Giyim

5. Törensel Giyim

6. Meslekleri ve Yaş Gruplarını Belirleyen Giyim-Kuşam

B. Süslenme

XII. Halk Bilgisi

A. Halk Hekimliği - Halk Baytarlığı

B. Halk Botaniği - Zoolojisi

C. Halk Meteorolojisi - Halk Takvimi

D. Halk Hukuku

XIII. Halk İnançları; Törenler, Âdetler, Gelenekler, Görenekler

XIV. Geçiş Dönemleri

1. Doğum

2. Çocuk

3. Evlenme

4. Ölüm

XV. Bayramlar – Karşılamalar - Uğurlamalar

1. Dinsel Nitelikli Bayramlar

2. Yerel Nitelikli Bayramlar

3. Karşılama ve Uğurlamalar

XVI. Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler) - Kalıp Sözler ve Sesler

1. Günlük Yaşamla İlgili Olanlar
2. Törensel Yaşamla İlgili Olanlar
3. Isık Çalma, Çağırma, Ses Çıkarma

XVII. Dernekler, Kuruluşlar; Dayanışma ve Yardımlaşma

1. Esnaf Dernekleri
2. Dinsel Kuruluşlar (Tarikatlar)
3. Cinse ve Yaşa Dayalı Örgütler
4. Komşuluk

XVIII. Dinsel - Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler

1. Ziyaretler, Yatırlar, Türbeler, Mezarlar
2. Fal, Rüya Yorumu, Gelecekte Haber Verme
3. Büyücülük; Türleri ve Teknikleri

XIX. Halk Edebiyatı

1. Destanlar
2. Efsaneler
3. Masallar
4. Halk Hikâyeleri
5. Halk Şiiri
6. Halk Türküleri
7. Fıkralar
8. Atasözleri - Deyimler
9. Tekerlemeler
10. Bilmece
11. Alkışlar, Kargışlar
12. Ağıtlar
13. İlâhiler
14. Maniler

XX. Halk Tiyatrosu (Geleneksel Tiyatro)

1. Ortaoyunu
2. Karagöz
3. Kukla
4. Meddahlık

5. Seyirlik Köylü Oyunları

XXI. Halk Oyunları (Dansları)

XXII. Halk Müziği ve Müzik Araçları

XXIII. Çocuk Oyunları ve Oyuncaklar

1. Temsili Nitelikteki Oyunlar
2. Beceriye ve Yeteneği Amaçlayan Oyunlar
3. Oyuncak Türleri ve Nitelikleri

XXIV. Halk Eğlenceleri; Sporlar

XXV. Adlar

A. İnsan Adları

1. Asıl Adlar
2. Soyadları
3. Lakaplar - Takma Adlar

B. Yer, Su, Dağ, Köy, Meydan, Cadde, Sokak, Ev Adları (Örnek, 1995, s.17-20).

Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Fazilet Eczanesi, Ayışığında Şamata ve Zilli Zarife" adlı tiyatro oyunlarında tespit edilen anonim halk edebiyatı türlerine göre yapılan kümelenendirme süreci, daha kapsamlı bir analiz ve sınıflandırma gerektirmiştir. Boyraz; anonim halk edebiyatı dairesine giren ürünleri öncelikle kendi arasında işlevleri ve icra biçimleri bakımından, sonra da her birini bulundukları yerde yapıları açısından kümelenendirmenin daha uygun olacağını düşünmekte böylece herhangi bir tür, hem başka bir grubun içerisine de dâhil edilebilir konumda olmayacak hem de hiçbir tasnif dışında kalmayacağını savunmaktadır (2012, s. 42). Bu sebeple ürünlerin sınıflandırmasında Şeref Boyraz'ın anonim halk edebiyatı ürünlerinin tasnifi tercih edilmiş; tasnifin özgün genel çerçevesine sadık kalınmış ancak sınıflandırma Taner'in seçili tiyatro eserlerinde tespit edilen anonim edebiyatı türlerine göre kümelenendirilmiştir. Şeref Boyraz, anonim halk edebiyatı ürünlerini şu şekilde tasnif etmiştir:

1.Söylemelik Türler

1.1.Manzum Olanlar

1.1.1.Mani

1.1.2.Türkü

1.1.3.Ağıt

1.1.4.Ninni

1.1.5.Düzgü

1.2.Hem Manzum Hem Mensur Olanlar

1.2.1.Bilmece

1.2.2.Tekerleme

2.Anlatmalık Türler

2.1.Mit

2.2.Efsane

2.3.Masal

2.4.Destan

2.5.Halk Hikâyesi

2.6.Menkabe

2.7.Memorat

2.8.Fıkra

3.Konuşmalık Türler

3.1.Atasözü

3.2.Deyim

3.3.Alkışlar ve Kargışlar

3.4.Yemin Sözleri, Dinî Sözler

3.5.Yanıltmacalar

4.Seyirlik/Oynamalık Türler

4.1.Köy Seyirlik Oyunları

4.1.1.Törenselleşmiş seyirlik oyunları

4.1.2.Eğlence amaçlı seyirlik oyunlar

4.2.Şehir Seyirlik Oyunları

4.2.1.Söz ve harekete dayalı seyirlik oyunlar

4.2.1.1.Kukla

4.2.1.2.Gölge Tiyatrosu (Karagöz)

4.2.1.3. Ortaoyunu

4.2.1.4. Meddahlık

4.2.1.5.Tuluat Tiyatrosu

4.2.2.Harekete dayalı seyirlik oyunlar (Cambaz, Hokkabaz, Sihirbaz, Ateşbaz) (Boyras, 2012, s. 42-43).

3. BULGULAR

3.1. Haldun Taner'in Tiyatro Oyunlarında Halkbilimsel Unsurlar

3.1.1. Anonim Halk Edebiyat

Elçin'e göre, Türk Halk Edebiyatı'nda, nazım iki ana kola ayrılır: anonim ve ferdî. Anonim olanlar genellikle bir kişi tarafından ortaya konmuş veya yazıya dökülmüş olup, toplumun ortak duygu, düşünce, terbiye ve tefekkürünü yansıtan kolektif ürünlerdir. Bu eserler, sözlü geleneğin bir parçası olarak zamanla değişmiş ve çeşitli ortamlarda var olmuşlardır, bu yüzden tam anlamıyla bir sanat seviyesine ulaşmamışlardır. Ancak, bazı anonim eserlerdem kimisinin ferdî eserlere göre kalite açısından üstün olduğunu belirtmiştir (2011).

“Anonim olarak nitelendirilen eserler, geçmişte bir tarihte belli bir kişi tarafından söylenmiştir. Ancak zamanında yazıya geçirilmemiştir ve dilden dile dolaşması sebebiyle de ilk sahibi unutulmuştur. Bu edebi metinler, ortak zevki ihtiva etmesi sebebiyle çevrede hemen kabul görmüş ve farklı coğrafyalara yayılmıştır. Bu yayılma gerçekleşirken kimi metinler üzerinde birtakım değişiklikler olmuş ve ilaveler yapılmıştır. Nazım ve nesir olmak üzere iki grupta topladığımız bu eserler, geldiği dönemin özelliklerini yansıttığı için önem arz etmektedir (Kaya, 2019, s. 27).”

Herhangi bir unsur, insan yaşamında bir fonksiyon yerine getirmiyorsa, kültür içinde onun varlığından bahsetmek mümkün değildir. Bununla birlikte, bir unsur insan yaşamında bulunuyorsa, onun bir icra geleneği ve şekli vardır demektir. Bu icra gelenekleri ve şekilleri, türlerin yapısına ve işlevine göre şekillenir. Bu sebeplerle, anonim halk edebiyatı ürünlerini öncelikle işlevleri ve icra biçimleri açısından, sonrasında ise bulundukları yerin yapısal özelliklerine göre gruplandırmanın daha uygun olacağını düşünüyoruz. Böylelikle, herhangi bir tür, başka bir grubun içine dâhil edilemez ve hiçbir tür de sınıflandırma dışında kalmaz (Boyras, 2012).

Türkiye'deki halkbilimi alanında yapılan çalışmalar göstermektedir ki “Anonim Halk Edebiyatı”nın tanımı konusunda belirgin bir görüş birliğine varılmış olmakla birlikte bu kavramın ürünleri ve tasnifine dair bir ittifak sağlanamamıştır. Anonim

halk edebiyatı ürünleriyle ilgili yapılmış olan çalışmalar değerlendirilmiş, buna göre halk edebiyatı üzerine yapılan genel tasnifte edebi ürünlerin söyleniş ortamlarına göre, bağlamlarına göre, yapılarına göre, içeriklerine göre değerlendirildikleri görülmüştür. Çalışmamızda anonim halk edebiyatı türlerine dair yapılmış tasniflerden Şeref Boyraz tasnif çalışması uygun görülmüştür. Boyraz'ın tasnifinden yola çıkılarak, çalışma verileri de göz önünde tutularak Haldun Taner'in tiyatro oyunlarında bulunan anonim halk edebiyatı ürünleri şu başlıklar altında tasnif edilmesi uygun görülmüştür:

1. Söylemelik Türler

1.1. Manzum Olanlar

1.1.1. Türkü

1.2. Hem Manzum Hem Mensur Olanlar

1.2.1. Tekerleme

2. Anlatmalık Türler

2.1. Masal

2.2. Destan

2.3. Fıkra

3. Konuşmalık Türler

3.1. Atasözü

3.2. Deyim

3.3. Dualar (Alkışlar)

3.4. Beddualar (Kargışlar)

3.5. Ağızlar

3.6. Hitaplar

3.7. Lakaplar

3.8. Küfür ve Argolar

3.9. Nasihatler

3.10. Selamlar ve Vedalaşmalar

4. Seyirlik/Oynamalık Türler

4.1. Halk Tiyatrosu

4.1.1. Gölge Tiyatrosu (Karagöz)

4.1.2. Ortaoyunu

4.1.3. Meddahlık

4.1.4. Tuluat Tiyatrosu

Haldun Taner'in tiyatro eserleri değerlendirildiğinde söylemelik türlerden manzum olanlardan mani, ağıt, ninni, düzgü ve hem manzum hem mensur olanlardan bilmece türlerine rastlanmamıştır, bununla birlikte incelenen eserlerde söylemelik türler aşağıda verilmiştir:

3.1.1.1. Söylemelik Türler

3.1.1.1.1. Manzum Olanlar

3.1.1.1.1.1. Türkü:

“Türkü, anonim Türk halk edebiyatında ezgi eşliğinde söylenen bir şiir türüdür. Türküyü diğer şiir türlerinden ayıran temel özellik, onun belirli bir melodisi olmasıdır. Mani ya da koşma gibi şiir formları, belirli bir türkü melodisiyle söylendiğinde, bu şiirler türkü olarak kabul edilir (Kudret, 1980, s. 295).”

Milli kültürümüze ait değerleri ve duygusal dünyamızı en etkili biçimde ifade eden türlerin başında türküler gelir. Türküler, diğer sözlü edebiyat ürünleri arasında en yoğun ve en açık anlatım araçlarından biridir. İçerik açısından oldukça zengin olan türküler, konuları ne olursa olsun anonim edebiyatın birçok türünü bünyesinde barındırabilir. Bu nedenle, türküler; ağıt, ninni, mani, bilmece, tekerleme gibi birçok türle yakın ilişki içindedir (Kurt, 2016). Masal ve türkü arasında söz konusu ilişki bulunmaktadır. Masallarda yer alan yer adlarından Kafdağı motifinin “Keşanlı Ali Destanı”ndaki bir dörtlükte türkü metni içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Karakaş; teşbih sanatını birbiriyle ilişkili iki şeyden, daha zayıf olanın güçlü olana benzetilmesi olarak tanımlamış ve kişilere ait hikâyeli türkülerde, teşbih sanatının bulunduğunu belirtmiştir (2011, s. 306) . Haldun Taner'in “Keşanlı Ali Destanı” adlı oyununda tespit edilen türküde benzer bir kullanım görülmektedir.

- Koro: Sineklidağ burası
Şehre tepeden bakar
Ama şehir ırakta
Masallardaki kadar (KAD: 19-20)

Türküler, halkın duygu, düşünce ve yaşantılarını doğrudan ifade eden bir müzik

türüdür. Tiyatro oyunlarında türküler kullanılarak karakterlerin duygusal durumları ve hikâyenin derinliği daha etkili bir şekilde aktarılabilen, yazar türküler yoluyla sahnedeki dramı ve karakterlerin iç dünyasını daha güçlü bir şekilde izleyiciye yansıtabilmektedir. Müzikal unsurlar, melodiler oyunun ritim ve dinamizmini artırmaktadır. Tiyatro oyunlarında türküler, oyunun geçtiği yerin kültürel yapısını, geleneklerini ve yaşam tarzını sahneye taşımak için kullanılmakta, bu da seyircilerin oyunun geçtiği zaman ve mekanla bağ kurmasını kolaylaştırmaktadır. Taner eserinde yer alan türküde masallarda kullanılan mekan unsuruna değinilmiş, bu yaklaşım tiyatro eserinin hem anlatım gücünü arttırmış hem de esere edebi bir değer katmıştır.

3.1.1.1.2. Hem Manzum Hem Mensur Olanlar

3.1.1.1.2.1. Tekerlemeler:

Elçin'e göre tekerlemeler; masal, hikâye, bilmece ve halk tiyatrosu gibi türlerin içinde yer alabilir veya bağımsız olarak meydana gelebilir. Tekerleme söyleyicisi; vezin, uyak, aliterasyon ve seciden yararlanarak hisleri, düşünceleri ve hayalleri tezat, mübalağa, güldürme, tuhaflik ve şaşırtmaya dayalı çeşitli söz kalıpları içinde ustalıkla sıralar. Dinleyici, bu renkli prolog ve tasvir kapısından asıl konuya giriş yapmış olur.

Ölçü, kafiye, ses taklidi, yineleme ve ikilemeler gibi öğeler kullanılarak belirli bir şiir düzenine uygun hale getirilen, çeşitli hayal ve düşüncelerin bir araya gelmesiyle oluşturulan ifadeler tekerleme olarak adlandırılır. Tekerlemeler; masallar, halk hikâyeleri, oyunlar, âşık şiirleri, bilmeceler, türküler ve geleneksel halk tiyatrosu gibi türler içinde yer alabilir ya da bağımsız olarak ortaya çıkabilir. Masalcılar, meddahlar ve orta oyunu sanatçıları, anlatılarını sunarken izleyicilerin dikkatini çekmek, ilgiyi toplamak ve onları anlatının atmosferine dahil etmek için tekerlemelerden faydalanır. Oyunlarda ise el, kol ve vücudun hareketleri ile oyunun bölümlerinin birlikte yürütülmesini sağlar (Batur, 1998).

Tekerleme genel anlamıyla; en çok masallarda ve çocuk oyunlarında karşılaşılan anonim bir türdür. İnsanları şaşırtmak ya da güldürmek gibi bir işlevi olan tekerlemeler ritmik, uyaklı, bazen de vezinli sözlerden oluşur. Tekerlemelerde herhangi bir anlam ve konu yoktur (Akbulut, 1997, s. 9).

Tekerlemelerde, birbirlerine yakın seslerle ahenk sağlanır. Zaman zaman kafiyeli kelimelere yer verilir. Bu arada ilgisiz kelimelerle, mantık dışı sonuçlara

ulaşılır. Tekerlemenin asıl ögesini oluşturan bir başka husus da, güldürmeyi amaçlayan tuhaf sözler ve sürrealist hayallerdir (Kaya, 2021, s. 624). Kaya; Karagöz ve Orta Oyununda söylenen tekerlemelerinin, ses çeşitliliğine ve alışılmadık halk benzetmelerine dayandığını tespit etmiştir (2021, s. 693).

Çocuk geleneğinde günümüze kadar tüm canlılığı ile devam eden yanıltmacalar, çeşitli sözcük dizileri ile kurulan anlamlı-anlamsız sözcüklerden oluşmuştur. Bunlar, söylenişteki güçlük ya da söylenirken insan dilinin yapacağı söyleyiş yanılsarı yüzünden ortaya çıkacak seslerin, söyleyen kişiyi gülünç, çirkin, utanılacak duruma sokmak temeline dayanır. Bu durumda yanıltmacayı söyleyen kişi, beceriksizliği yüzünden düştüğü tuhaf, gülünç ya da utanılacak durumlardan dolayı, çevresindeki çocukların gülüşmelerine yol açar (Batur, 1998, s. 132).

Taner'in kaleme aldığı Sersem Koca'nın Kurnaz Karısı ve Zilli Zarife oyunlarında yanıltmaca tekerlemeleri kullanılmış ve bu tercih sahnedeki karakterlerin konuşmalarını daha ilgi çekici ve eğlenceli hale getirerek seyircilerin dikkatini oyunun ana temasına odaklanmasına yardımcı olmaktadır. Tiyatroda kullanılan ironi veya çarpık espri, seyircileri düşündürmeye veya onların olaylar ve karakterler hakkında bir düşünce geliştirmeleri için tekerlemelerle birleştirilip zenginleştirilebilmektedir.

- İşvebaz: Şimdi gideceksin Langa'ya, Langa'da var bir çarşı, çarşıda var bir sokak, sokakta var bir kapı, kapıda var bir halka. Tut halkayı çalka. (Çalkalanır.) Çalka da çalka çalka. Çıkacak bir adam. Arkasında aba. Sakalı var kaba. Odur evde kâhya. Ver mektubu ona (SKKK: 82).
- Dahduru durucuk / Geldi konu bir serçecik / Civucuk civucuk / Gele gele geldik buraya / Daha gönlüm nereciğe / Yerden bir taş alıp atayım (ZZ: 11).

Bağımsız söz cambazlığına dayanan tekerlemeler anlamlı veya anlamsız ses yapıları birbirine çok yakın olan kelimelerin arka arkaya getirilmesiyle oluşan tekerlemelerdir. Bu tür tekerlemelerin başta “diksiyon” derslerinde yararlanılmaktadır (Türk Edebiyat Tarihi, 2007, s. 687). Söz cambazlığına dayanan tekerlemeler; saz şairlerinin belli biçim kurallarına uyarak geliştirdikleri gülmece unsuru öne çıkan tekerlemeler, Karagöz, Orta oyunu gibi geleneksel halk tiyatro oyununun konusundan bağımsız parçalar bu nitelikteki yaratılardır. Bunların asıl gücü söz cambazlığından gelir. İşlevleri, dinleyicileri güldürmek, eğlendirmek,

şaşırtmaktır. Uyaklar, ses benzetmeleri, el, kol, vücut hareketleri ve mimiklerle tekerlemelerin anlatım gücü arttırılır (Batur, 1998, s. 131-132). Taner'in incelenen tiyatro oyunlarında yanılmaca şeklinde söylenen tekerlemeler aşağıda belirtilmiştir:

- Babam Haleb'e gidecekti, bir deste kaşık alacaktı, ucunu alacalatacaktı, bilmem aldı alacalattı, bilmem aldı alacalatacak (SKKK: 45).
- Kırk küp kırkının da kulpu kırık küp (SKKK: 51)...
- Keşkekçinin keşkeklenmiş keşkek kepçesi (ZZ: 26)

3.1.1.2. Anlatmalık Türler

3.1.1.2.1. Masal

Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülik inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı diye tanımlanır (Boratav, 2016, s. 85). Sezer'e göre masal, zaman ve mekân kavramlarının belirsiz olduğu, kahramanlarının olağanüstü yeteneklere sahip olduğu, iyilerin kazandığı ve kötülerin cezalandırıldığı, başlangıç, bitiş ve ara formellerin kullanıldığı, hacim olarak çok uzun olmayan, halkın ince mantığını barındıran mensur ve sözlü halk edebiyatı eserleridir (2010).

Masallardaki kahramanlar; İnsanlar (padişah, tüccar, oduncu, keloğlan, arap vb.); hayvanlar (arslan, tilki, at, güvercin, papağan vb.); bitkiler (ağaç, çiçek vb.); maddi unsurlar, alet ve eşya (dağ, taş, mağara, kuyu, su, sofrası, seccade, değirmen, ayna, çalgı vb.); hayali yaratıklar (dev, cin, peri vb.); yalın fikirler (akıl, zeka, iyilik, kötülük, güzellik vb.) gibi akla gelen her şeydir (Elçin, 2011, s. 369). Türk masallarında iki tür kahraman tipi bulunmaktadır. İlk tür, sağduyulu, iyi kalpli, yumuşak huylu, çalışkan, dürüst, güzel kadın ve erkek kahramanlar. Bu karakterler, güçlü bir inançla sahip olduklarından, zorlu denemeleri akılları ve Tanrı'nın yardımı ile aşarlar. Bu kahramanlar arasında şehzadeler, prensler, sultanlar ve hanımlar bulunur (Türkeş Günay, 2011).

Anlatmalık türlerden metin olarak masal motiflerinden yararlanıldığı görülmüştür. Taner, tiyatro oyunlarında masal tipi olarak şehzadeye yer vermiştir. Şehzadeler; masallarda genellikle bir görev veya maceraya atılarak, zorlukları aşmak için mücadele ederler ayrıca adaletin ve gücün sembolü olarak da görülürler.

Masallarda kötülüğe karşı mücadele ederken, adaleti sağlamak ve toplumun refahını korumak için çaba sarf ederler. Yazarın oyunlarında şehzade tipini kullanması temasını, atmosferini ve anlatısını güçlendirmek için önemli bir rol oynamaktadır.

- Bir Şehzade kır atında / Şu taraftan çıksa gelse / Tacı tahtı terkeylese / Beni deli gibi sevse Kafdağı'nın arkasında / Fildişinden bir sarayda / Düğün dernek gelin girsem / Pırlantalı taşlar taksam ah (KAD: 27)
- Kafdağı'nın ardındaki şehzade ile Delibozuk Zilha, Şerif Abla'nın helalarında karşılaşıyorlar (KAD: 55).

Sakaoğlu masalı kahramanlarının bir kısmının hayvanlardan, bir kısmının ise doğaüstü varlıklardan seçildiği ve olayların geçtiği yerlerin bazen olağanüstü olarak nitelendirildiği, genellikle hayal ürünü olan ancak dinleyicilerin kısmen inandığı, sözlü bir anlatı türü olarak tanımlamıştır (2015). Olağanüstü masallarda; genel olarak gerçek hayatta karşılaşılamayacak olaylar, kişiler, varlıklar ve yerler bulunur. Her ne kadar olağanüstülükler bulunsun da buradaki kişi, varlık, yer ve olayların gerçek hayatla bir ilişkisi bulunmaktadır (Aslışen, 2019, s.100). Masallarda kullanılan yerler, çoğunlukla hayali mekânlardır. Kafdağı'nın tarifine bakıldığında kaynaklarda yer alan ortak nokta dünyanın ucu sayıldığı ve ötesinin meçhul olduğudur (Nâzimâ& Reşar, 2018, s.194). Kafdağı, masallarda ve mitolojide ulaşılması güç ve zor düşsel bir yer olarak kullanılır. İnanişâ göre Bahru'l-Muhit adlı denizi çevreleyen Kafdağı'na varmak için dört ay karanlıkta gitmek gerekir ve Kafdağı'na sadece Hz. Âdem, Hz. Süleyman, Hz. Muhammed, Zülkarneyn ulaşır (Erdoğan, 2023, s. 31). Eliade, kutsal ve mutlak gerçekliğin alanı olan merkezin ulaşılması güç olduğunu ifade etmektedir. Merkeze götüren yol zor bir yoldur. Çünkü bu yol dindışı olandan kutsala geçişin sembolik ifadesidir (Eliade, 2017, s. 31.). Bazı bazı maceranın geçtiği yer söylenmişse bu, olup bitenlerle gerçek bir bağı düşünülemeyecek bir ülkedir; Türk masallarındaki Yemen, Çin, Mısır... gibi memleketler, kolayca görülür ki, masaldaki olaylarla gerçekten ilişkisi olmayan yerlerdir. Bazı masallardaki İstanbul, Halep... gibi şehirleri de ancak “bir büyük şehir...” anlama almak mümkündür (Boratav, 2021, s. 15-16). Haldun Taner ise tiyatro oyunlarında da masal mekânı olarak Kafdağı'na yer vermiş, Kafdağı'nın

ulaşılması güç ve zor bir yer olarak kullanılmasıyla beraber Kafdağı aslında kahramanların zorlu yaşamlarında, engellerle dolu mücadeleleri ve hedefledikleri zaferleri sembolize etmek için kullanılmıştır.

- Ama şehir ırakta / Masallardaki kadar (KAD: 19, KAD: 20)
- Bir Şehzade kır atında / Şu taraftan çıksa gelse / Tacı tahtı terkeylese / Beni deli gibi sevse Kafdağı'nın arkasında / Fildişinden bir sarayda / Düğün dernek gelin girsem / Pırlantalı taşlar taksam ah (KAD: 27)
- Kafdağı'nın ardındaki şehzade ile Delibozuk Zilha, Şerif Abla'nın helalarında karşılaşıyorlar (KAD: 55).
- Ben bu servet-i samanımla burnu Kafdağı'nda bir kırıyı almaktansa kendi ayarım bir köylünün damadı olsam daha münasip olmaz idi (SKKK: 20)?
- Cepleri delik ama burunları da Kafdağı'nda. Kibarlığı kimseye vermeyen müflis asilzadeler (SKKK: 54).

Masal anlatıcısı, masalı kendine has, kendinden izler taşısın diye orijinal bir şekilde bitirmek amacıyla bir tekerleme, söz kalıbıyla bitirir. Masaldaki olayların, durumların gerçekten yaşanmış olduğu hissini uyandırmak amacıyla masalın sonunu süsler. Bu son bölümde masal anlatıcısı, masalı mutlu sonla bitirmek, herkese aynı mutluluğu dilemek amacıyla masalı gerçekle hayal arası sözlerle bitirir (Aça vd., 2013, s. 156). Tezel'e göre çoğu masalcı, masalı özgün bir şekilde sonlandırmak ve anlatılan olaylara gerçeklik hissi katmak için gerçekçi kelimelerle bir tekerleme oluşturur; adeta anlatılan olayların içinde yaşamış gibi bir hava yaratır, örneğin kırk gün, kırk gece süren bir düğünde bulunmuş gibi (2009).

- Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine... Hadi öyleyse buyurun da hazırlıklarımızı tedarik edip bu aktin düğününü inşallah önümüzdeki cuma günü tamamıyla muşagşag bir surette yine bu surette teşrifle kolumuza şeref bahşeden hazirunun huzurile icra eder ve velinimetimizi memnun ederiz... İsim isme, kisip kisbe semt semte benzer. Yalan gerçek vakit geçer. Sakiya sohbet kalmazmış baki. Her ne kadar sürçü lisan ettikse affola (KAD: 100)...

Alptekin'e göre, kahramanları kimi zaman hayvanlar; kimi zaman d hayvan-insanlar olan, dersler veren, kıssadan hisse çıkarılan ve genellikle kısa ve nesir biçimde yazılan halk anlatılarına hayvan masalları denilir (2000). Kurt; çalışkan, saf, iyi kalplidir. Tilkinin yalanlarına kanar. Bazen güçlünün yanında dalkavukluk yapar. Düşüncesiz hareket etmesinin cezasını canıyla öder. İyi bir avcıdır ve ikram etmeyi sever. Herkese karşı adaletli olmasının karşılığını canıyla öder. Kimi zaman da hilekâr, dostunu düşmanını iyi tanıyan bir masal kahramanı olarak karşımıza çıkıyor (Kırılmış, 2016, s. 498). Taner'in Sersem Kocanın Kurnaz Karısı adlı kitabında kavramsal olarak masal, kurt motifiyle kullanılmış, örnekte kurt sembolü kullanıldığı deyimle değerlendirildiğinde kurnazlığı, zekâyı ve hatta belki de kötülük gibi özellikleri temsil etmektedir.

- Beni baştan çıkarmak için bin kurt masalı okorsunuz. Bin dereden su getirirsiniz (SKKK: 66).

3.1.1.2.2. Destan

Elçin'e göre destanlar (eposlar), ulusal veya toplumsal yaşamdan estetik olarak tam anlamıyla gelişmemiş efsanelerden sonra manzum bir şekilde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı ürünlerindendir. Sözlü geleneğe dayanan bu anonim eserler, toplumun iradesini ellerinde tutan kahraman bilge kişiliklerin menkıbevi ve gerçek yaşamları etrafında gelişmiş, uzun ve öğretici hikayelerdir (2004).

Destanlar, bir toplumun duygu ve düşünce birikimlerinden kaynaklanan eserlerdir. Destanların kahramanları çoğunlukla efsaneleşmiş figürlerdir. Bu kahramanlar, milletin özelliklerini temsil eder ve destanlar genellikle bir ulusun ortak kültürel mirasıdır (Artun, 2013). Eşkiya ve çevrede ün salmış kişilerin serüvenlerini anlatan destanlar; eşkıyaların ve çevresinde ün salmış kişilerin devlet güçleriyle ya da kendi aralarında yaptıkları mücadeleleri dile getiren destanlardır. Bazı eşkıyalar halk arasında "koruyucu" gibi görülmüş, haklarında yoksulu korudukları haksızlıklara karşı çıktıkları gibi söylentiler çıkarılmıştır (Batur, 1998, s. 182).

Destanlar genellikle nazım şeklinde düzenlenmiştir. Ulusların yazılı kültür dönemine girmesinden sonra, "edebiyat" terimiyle ifade edilen sözlü sanat eserleri, yazının olmadığı dönemlerde söz, melodi ve gösteri anlatımının bir birleşimi olarak

görülebilir. Bu çerçevede, destanların da eski zamanlarda ezgiyle uyumlu, ölçülü ve sözlü bir şekilde söylendiği düşünülebilir (Boratav, 2016).

Taner, “Keşanlı Ali Destanı” adlı eserinde destansı söyleyişe yer vermiştir. Destanlarda var olan söz ve ezginin uyumu, tiyatro eserlerinin de başarısını etkilemektedir. Doğru ve özenli bir şekilde bir araya getirildiğinde, sözlerle ifade edilen duygular, müzik ve dize sonu ses benzerlikleriyle desteklenirse izleyicide daha derin duygusal etkiler bırakabilmektedir. Bu uyum, seyircinin destana daha fazla bağlanmasını ve sahnede olup bitenleri daha derinlemesine deneyimlemesini sağlamaktadır.

- (Orada durur, destanın ilk dörtlüklerini okumaya başlar.)

Morgol gömlek giyerdi / Gümüş köstek takardı / Hafif şehla bakardı / Yaktı mı kalpten yakardı. Kaşta bıçak yarası / Yüzde Halep çıbanı / Kurşun yemiş ayağı / Belli belirsiz aksardı (KAD: 15).

Destan kavramı Taner’in eserlerinde birçok kez geçtiği tespit edilmiştir. Şener’e göre ilk epik tiyatro eserlerinin destan kavramından esinlenmesi, oyun içeriğiyle doğrudan ilişkilidir; epik tiyatronun amacı, toplumsal ve siyasal işlevine uygun olarak, 'toplumun karmaşık yapısını ve toplumsal ilişkilerin diyalektik yapısını açıklamak, seyircinin bu konularda düşünmesini ve bilinçlenmesini sağlamaktır (2003). Keşanlı Ali Destanı, başlığında yer alan destan sözcüğünün de dolaylı olarak gönderme yaptığı üzere, epik tiyatronun Türk kültür dizgesinde bir yorumudur. Bu noktada epik sözcüğünün Türkçede “destansı” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2022) anlamına geldiğini destan türünün ise genel olarak bir kahramanlık hikâyesini ya da olayını anlatan bir dizge olduğunu tekrar hatırlamakta fayda vardır (Olgun & Temur, 2022, s. 1290).

Epik destan geleneğinde sıkça görülen bir durum olan kahramanın adının aynı zamanda eserin de adı olması, burada da dikkat çekmektedir (Aytaç, 2010); “Oğuz Kağan Destanı”, “Manas Destanı”, “Köroğlu” vb.lerinde görülen durum “Keşanlı Ali Destanı”nda da görülmektedir. Tespit edilen örnekler şu şekildedir:

- Sinekli Dağın Efesi Keşanlı Ali Destanı var (KAD: 15).
- Sineklidağ'ın efesi / Keşanlı Ali Destanı'nı satarım (KAD: 17).

- Destanı bilem var (KAD: 30).
- Korkmasına korkuyorum. Ama neylersin ki ortada destan var. Destanı yalan komak olmaz (KAD: 102).
- Havva, Adem'e ne şart goşmuş: Ya ben ya cennet demiş. Ben de sana şart goşuyorum Ali. Ya ben ya destan (KAD: 102).

Koronun üyelerinin bireysel olarak kendilerini tanıtmaları, izleyicilere öğretici mesajlar veren dörtlükler okumaları, hoşlarına gitmeyen durumlar karşısında tepki göstermek için yine dörtlükler okumaları ve saz şairlerinin veya destan anlatıcılarının halkın görüşlerini metne ekleyerek eleştirilerde bulunmaları; koronun müzik eşliğinde dörtlükler okuması, Brecht'in epik tiyatro fikirleriyle özdeşleştirilebilir (Akyüz, 2012).

Taner, yaptığı “epik-göstermecî” tiyatroyla kendi toplumu özelindeki sorunların ayrıntılarına daha somut bir yaklaşımla inen, öncelikle ulusal, toplumsal bir yazardır. Taner'in “epik-göstermecî” oyunlarında gerçekleri ‘eleştirme’ kaygısı, gerçekleri toplumcu anlayış doğrultusunda değiştirme kaygısından daha yoğundur (Yüksel, 2013, s. 59). “Keşanlı Ali Destanı ile halkının hiç yabancı olmaya ortaoynunu, meddah, karagöz seyirlik oyunları ve tuluattan aldığı öğeleri çağdaş bir anlayış içinde yoğurarak Brecht'inkinden çok farklı, hem yerli, hem modern yepyeni bir epik üslup getirmiş ve bundan ötürü hemen benimsenmiştir (Taner, 2022, s. 130).”

Haldun Taner'in ‘Keşanlı Ali Destanı’ oyununda oluşturulan karakterler toplumsal ve kültürel bağlamda “bizden” olan tiplerdir. Oyun kişileri; onların giyim tarzları, konuşma şekilleri ve kendilerine özgü davranışları, o devrin toplumsal normlarına ve değerlerine göre şekillenmiş, doğallıkları sahneden seyirciye ulaşmıştır. Müzikli güldürü olarak kabul gören bu oyunla birlikte geleneksel Türk tiyatromuzdan izler taşıyan oyun tiplerinin kimlikleri, kişilikleri, neşeleri, hüzneleri, sorunları ve çözümleri destansı ve yer yer de komik bir söyleyişle yerelden ulusala ve sonrasında dünyaya aktarılmıştır. Keşanlı Ali Destanı'nda tespit edilen halkın sesini oluşturan ifadeler aşağıda verilmiştir:

- Niyazi: İşsiz çoğu erkekler / Kahvelerde pinekler / Irgat olur bazısı / Amelelik ederler (KAD: 20)

- Koro: Sineklidağ burası / Şehre tepeden bakar / Ama şehir ırakta / Masallardaki kadar (KAD: 20)
- (Burda Herkes Bir Olur) İnsanoğlu böyledir / Kendini bir şey sanır / Kıl aldırılmaz burnundan / Böbürlenir kabırır Herkes bir yerde üstün / Kabul amenna peki
Haydut yol çevirirken / Banker çek karalarken / Haspa saç taranırken / Despot kaş çatınırken
Irgat ter dokunurken / Avkat tez savunurken / Zangoç çan çalınırken / Cellat ip geçirirken
Nalbant nal çakılırken / Ortak pay dağılırken / Şantöz şan çağırırken / Hırsız mal kaçıırken
Damat söz kesilirken / Kayyum mest dizinirken / Nokta kol gezinirken / Tüccar iş sezinirken
Âşık saz çalınırken / Maşuk gül kokunurken / Suflör rol fısıldarken / Sarhoş cin içilirken
Kimi soyunup büyür / Kimi giyinip büyür / İnsanoğlu böbürlü / Yaradılış ne denir / Herkes bir yerde üstün (KAD: 23)
Kabul amenna peki / Amma bir de bunların /Yolu bana düşende
Balonları delinir / Bütün farklar silinir / Afra tafra yok olur / Burda herkes bir olur Arlısı arsız / Hırlısı hırsız / Kirlisi kirsizi / Sırlısı sırsızı
Huylusu huysuzu / Tüylüsü tüysüzü / Soylusu soysuzu / Boylusu boysuzu
Bitlisi bitsizi / İplisi ipsizi / Denlisi densizi / Donlusu donsuzu
Ünlüsü ünsüzü / Çullusu çulsuzu / Pullusu pulsuzu / Yollusu yolsuzu
Etlisi sütlüsü / Allısı morlusu / Sağcısı solcusu / Şanlısı pintisi (KAD: 24)
İşte bütün bunların / Yolu bana düşende / Balonları delinir / Bütün farklar silinir
Afra tafra yok olur / Burda herkes bir olur (KAD: 25).
- (N'olmuş Yani Ne Bu Gürültü) Bize derler konu ağası pöh / Oysa herkeslerden önce gelmişiz / Para sarf et inişi, torik işletmişiz / Hazinesin arsasını parselleyip satmışız (KAD: 25)
Beşer onar dam kondurup / Ona buna kiralamışız / N'olmuş yani ne bu gürültü / Her yerde bu değil mi işin kanunu
Üç beş uyuz kalkmış / Bizden habarsız ev yapmış / Pöh. Elbet yıkarız.
İki bin kâğıt sus parası koymuşuz / Vermezse, ana avrat düz gideriz /

Olmazsa, belediyeye fitleriz / Daha olmazsa ibreti âlem şişleriz

Arada bir kahvelerden mano toplarmışız pöh / Toplarız toplarız / Haraç alan
bir biz miyiz dünyada / Şunun şurasında geçinip gideriz

N'olmuş yani ne bu gürültü / Her yerde bu değil mi işin kanunu (KAD: 26)

- (Neyim Eksik Sizlerden) Böyle mi geçecek ömrüm / Yetti be gaderin çevri /
Bana günah değil mi / Batakta solan bir gülüm

Neyim eksik sizlerden / Kel miyim çopur mu ben / Çoğunuzdan ince belim /
Hepinizden ateşliyorum

Bir Şehzade kır atında / Şu taraftan çıksa gelse / Tacı tahtı terkeylese / Beni
deli gibi sevse

Kafdağı'nın arkasında / Fildişinden bir sarayda / Dügün dernek gelin girsem
/ Pırlantalı taşlar taksam ah

Pek küçüktür benim yaşım / Yaşamaya aşka açım / N'olur gelin beni alın /
Kurtarın bu mezbeleden / Kurtarın (KAD: 27)

- Koro: Artık bir şefimiz var / Her belayı o savar
Nuri: Şefin var mı yan gel yat / İçin ferah kafan rahat / Derdin varsa sallama
/ Düşünme hiç keyfine bak / Şef talihler döndürür / Şef olmazlar oldurur
(KAD: 42)

Şef yağmurlar yağdırır / Şef demişler buna uyy / Suni gübre misali / Mahsul
bilem açtırır (KAD: 43)

Koro: Artık bir şefimiz var / Her belayı o savar

Nuri: İnsanın eski huyu / Kendine hep bir put yapar / Oldum bittim böyle bu
/ Kendi yapar kendi tapar

Koro: Artık bir şefimiz var / Her belayı o savar (KAD: 43)

- (Var Bu İşin Bir Hikmeti Şarkısı) "Sarhoş Rasih benim adım" / "Ben babama
çok benzerim" / "Siyasetten hiç hoşlanmam" / "İşte budur benim de gıdam"
Herkeste var bir iptila / Küçüklere emzik daya / Büyüklere mevki paye / At
bir kemik aç kurtlara / Bütün bunları kanmayana / İçir de rakıyı doya doya
Kimi servet kokusunda / Kimi spor totosunda / Kimi kadın tutkusunda / Bu
miskinler tekkesinde / Herkesin ağzında bir marpuç / Eshabı keyf uykusunda
/ Sen bilirsin bir iki / Ben bilirim on iki / Boşuna değil bu ikramlar / Var bunun
elbet bir hikmeti / Serp gözlere bir mahlurluk / Ki görmesinler gerçeği /
"Şimdi ben buradan giderim" / "Bütün barları gezerim" / "Yüz dirhem daha
içerim" / "Evde karıdan dayak da yerim" (KAD: 47)

- (Mertlik Belası Şarkısı) Ne gelmişse başımıza / Mertlik belası kardaş / Mertlikten söver insan / Mertlikten atar tutar / Mertlikten eder ataş / Mertlikten bunca savaş
İlk adımını atmak bizden / Ama gerisi bizden çıkar / Laf büyükelçi değil ki / Beğenmeyince tut geri çağır (KAD: 51)
Ben de bilirim hatamı / Ne var ki artık mümkünsüz / Olmuş artık bir kerem / Kalbim / Kafam / Mantığım / Evet de dese / Onurum / Erkekliğim / İnat etmiş / A-ah demiş bir kerem
Mertlikten söver insan / Mertlikten atar tutar / Mertlikten eder ataş / Mertlikten bunca savaş
Ne gelmişse başımıza / Mertlik belası kardaş (KAD: 52)
- Politikacı: Bana Kevakibizade derler / Tevellüd 1302 / Gözümü açtım ki / Siyasete: / İttihat Terakki / Şansa bak sen / Balkan Harbi / Cihan Harbi / Yenilgi
Yıl 1918 Miladi / İşgal yılları / Mondros Sevr / Vahidettin tahtta / Son padişah / Damat Ferit / Franche Despres ile / Al takke / Ver külah / Ne yapabilirdim bendeniz / Naçar onlara yanaştık / Evde evladü ayal / Neylersiniz! (KAD: 61)
Bir sabah açtık ki radyoyu / Silahlı Kuvvetler / İhtilal / Eh bizde de asker / Kanı var / Anayasaya bir evet / Yaşasın zinde kuvvetler / Yaşasın Kurucu Meclis / Dügün olur mu kambersiz / Yine dönüp dolaşıp / Milletvekili / Bendeniz
Ya ya işte böyle efendim / Darwin bir şey demiş ya hani / İnsanın cediti maymundur diye / Palavra / İnsan kedi sulbündendir / İnsanın cediti kedi / Neden mi dersiniz / Dört ayak üstü düştüğünden belli (KAD: 63)
- Temel: Memur terfi düşünür / Amir prim sezinir / Doçent kürsü aranır / Fakir pis pis kaşınır (KAD: 65)
Koro: Herkes hesap peşinde / Herkes hesap peşinde / Herkes hesap peşinde (KAD: 65)
Şerif Abla: On bin yirmi iki daha ne eder söyle / Otuz üç / Üçe üç elde var üç / Bir sıfır bir sıfır daha / Sıfıra sıfır / Elde var kaç
Koro: Heç Şerif Abla, heç
Şerif Abla: Hesap var iştah artırır / Hesap var uyku kaçırır
Koro: Herkes hesap peşinde / Herkes hesap peşinde / Herkes hesap peşinde
Derviş: Ahçı pirinç aşırır / Tüccar vergi kaçırır / Patron daktilo alır / Müdür

adam kayırır

Koro: Herkes hesap peşinde / Herkes hesap peşinde / Herkes hesap peşinde

Şerif Abla: Yekûn topla / Çıkarma yap / Kûsuratı çıkar at / Böl istersen / Ya da çarp / Parmak ilen hesap et / Makineyle mizan yap / Boşu doluya ko önce / Sonra doluyu kapat / Sıfır sıfır / Elde var kaç (KAD: 66)

Koro: Heç Şerif Abla, heç

Nuri: Bakan plan tasarlar / Partiler oy hesaplar / Mapus günleri sayar / İhyalar parsa toplar

Koro: Herkes hesap peşinde / Herkes hesap peşinde / Herkes hesap peşinde

Şerif Abla: İç kalkınma dış yardım / Yardım fonu istikraz / Hava üssü, rampası / Özel sektör sermaye / Kuvalisyon iktidar / Yedi düvelin bütçesi / Dostluğu düşmanlığı / Cemi cümle diplomatlar / Hökûmatlar kurmaylar / Say sayabildiğin kadar / Hepsinin elinde kalem / Hepsinin önünde kâğıt / Her şeyin ucu hesap / Herkes hesap peşinde

Koro: Herkes hesap peşinde / Herkes hesap peşinde / Herkes hesap peşinde (KAD: 67)

- (İstil İlen Nezaketlen Şarkısı) Sivilizasyon / Ne fabrika demektir / Ne de atom patlatıp / Dünyayı yere sermektir / Sivilizasyon / Etiket bilmek / Ve bunu tatbik edebilmektir.

Burnunu karıştır / Ama zerafetlen / İstil ilen nezaketlen / Sırtını kaşı / Yalnız iyi yakıştır / İstil ilen nezaketlen / Nezaketle atılan kazık / Kazık değildir artık / Zerafetle yapılan zina / Zina sayılmaz asla

İnsan her yerde aynı kumaş / Yalnız istili değişik biraz / İstil ilen nezaketlen / Adam öldür suç olmaz / Sivilizasyon / Ne fabrika demektir / Ne de atom patlatıp / Dünyayı yere sermektir / Sivilizasyon / Etiket bilmek / Ve bunu tatbik edebilmektir (KAD: 73)

- (Biz Sıfırdan Başladık) Biz sıfırdan başladık / Alnımızın teriyle / Hilemiz yok çok şükür / Hesabımız apaçık

İnce meslek ticaret / Bir sürü ip elinde / Suples ister maharet / Karar zekâ irade / İşadamı olmak zor / Kolay sanır herkesler / Bir de gel sen bize sor / Ne sert ceviz bilmezler

Riskli işe girmek var / Para koyup batırmak / Rakipleri atlatmak / Vergileri kollamak

İlim kitap göz yorar / Şeref merf geçici / Mevki mansap boş laftır / Tek şey

var ki kalıcı (KAD: 87)

Saadetin formülü / Ne şundadır ne bunda / Kesededir kasada / Paradadır parada

- Ben çırağıtım manavda / - Ben kâtiptim dükkânda / - Ben yamaktım bakkalda / - Ben komiydim büroda / - Hey gidi günler hey

Siz yan gelmiş uyurken / Biz paraya yöneldik / İşte sizden farkımız / Kazanmayı becerdik Özel sektör bizleriz / Sevabı çok severiz / Daha n'olsun kardeşim / Bunca işçi besleriz

Paramızı bir çeksek / Altüst olur piyasa / Bilir bunu hükümet / Kollar bizi bilhassa Saadetin formülü / Ne şundadır ne bunda / Kesededir kasada / Paradadır parada (KAD: 88)

- (Sevmek İstersen Şarkısı) Kadın deniz gibidir / Bir dalgalı bir durgun / Hırçın huysuz kaprisli / Hem çok toydur hem olgun

Hep suyuna gitmeli / Usta bir kaptan gibi / Sevecen koca affeder / Ufak tefek şeyleri ılık bir yel esti mi / Coşar bütün hisleri / Artık ferman onundur / Görmez gözü bir şeyi

Fakat rüzgâr dindi mi / Her şey birden durulur / Tazeleyip rujunu / Döner yine yuvaya Sevmek istersen eğer / Boş ver olup bitene / Sevmek istersen eğer / Sünger çek belleğine (KAD: 90-91).

- Koro: Of, off... / Sinekli'de durulmuyor yastan / Sağından vuruldun, soluna yaslan / Hey Ali, koç Ali, babamız Ali / Analar doğuramaz böyle bir aslan Morgol gömlek giyerdi / Gümüş köstek takardı / Hafif şehla bakardı / Yaktı mı kalpten yakardı

Kaştı bıçak yarası / Yüzde Halep çıbanı / Kurşun yemiş ayağı / Belli belirsiz aksardı Konduları yıkılmaktan korudu / Su getirdi, alantrik kodurdu / Yol yaptırdı, dokuz çeşme açtırdı / Ele güne bizi adam saydırdı (KAD: 103)

O olmasa şimdi bizler neredeydik / Sokaktaydık ya da viranedeydik / Kızlarımız piyasaya düşmüştü / Biz kodeste ya da meyhanedeydik Küçükleri severdi / Büyükleri sayardı / Bir bayramdan bayrama / Namaz da bilem kıldadı

Bıçağa hiç dönmezdi / Perva nedir bilmezdi / Açık tetik mi gördü / Üstüne üstüne giderdi

Beyler tuzağından kurtulamadı / Lüveri çalındı toplayamadı / Zilha'yı doyararak koklayamadı / Namertçe vuruldu koç yiğit Ali (KAD: 104)

‘Zilli Zarife’ adlı oyunda yer alan halkın sesini oluşturan ifadeler ve karakterleri tanımlayan şarkılar ve belirli bir karakter veya kişilik türünü tanımlayan çözümlemeler aşağıda verilmiştir:

- (Hostesler Marşı)

Bir hacı kaptan / Acentası / Haccacı Mansur / Hac seferi / Hostesleriyiz / Pasaport muamelesi / Suudi Arabistan vizesi / Gümrük muayenesi / Gidişiniz / Gelişiniz / Üstelik cennetinizi/ Garantiye alışınız / Hepsi hepsi içinde / Sudan ucuz / On bin beşyüz / Türk lirası

İş bilen kılıç kuşananın / Değil mi ki burası Türkiye

Değil mi ki din maden / Bunu işletmemek haram / Kim oy koparır dinden / Kimi sadece yol parası / Ayıp bunun neresi (ZZ: 12)

- Gemimizde suret yoktur / Desturun abdest bozulmasın deyu / Dans edilmez içki yasak / Harama uçkur çözülmez

Gemimizin bacası bile İslamca öter / Dumanı sünneti şerife üzre tüter / Lostromadan kaptana kadar / Bütün personel hacı / Her ne kadar aramada / Kaçak eşya eroin çıksa da bazı / Kim ne derse desin / Gemimiz mukaddesatçı / Biz hacı kaptan / Acentası / Haccacı Mansur / Hac seferi / Hostesleriyiz. / Değil mi ki burası Türkiye / Değil mi ki din maden / Bunu işletmemek haram / Kim oy koparır dinden / Kimi sadece yol parası / Ayıp bunun neresi (ZZ: 13)

- (Zarife'nin Şarkısı)

Ey halka verip talkını / Kendi yutanlar salkımı / Ey onu bunu çamurlayıp / Kendini pirü pak sananlar / Ey kişiliklerini kafalarını / En çok verene satanlar / Ne haddiniz bize çatmak

Melek değiliz mal veya meydanda / Amenna / Tenceremiz dibi kara / Ama bunu başkası söylesin / Sizinki bizden de kara (ZZ: 46)

- 2. Müşteri: Ben heyecanlı bir gencim / İnce ruhlu bir kıza vurgunum / Sarılmak gelir ona içimden / Ne mümkün / Yedi kat gökte sevgilim. / Eski terbiye ile / Kavanozda yetişmiş / Hep Kfkadan konuşur / Ya da Rilke'den / Ya da platonik sevgiden / Seksin S'sini duymadım ağzından / Sarılmak gelir hazan içimden / Ne mümkün / Öpmek ne kelime / Yüreğine iner maazallah / Eh ben de gencim insanım.

Bir gün bir kaza çıkacak elimden / Saldıracağım. / Kibar bir sofrada yemeğe kaşık kepçe / Dalmamak için /Önce peynir ekmekle /Doyunur gibi / Her gidişimde ona / İlkın buraya uğrayıp / Safra bastırıyorum / Sonra orda kibar doygun numarası yapıp / Klark çekiyorum. / Bayılıyor bu halime sevgilim / Size de tavsiye ederim / Güzel taktik / Helal olsun verdiğim yüzlük (ZZ: 58)

- 3. Müşteri (Kerli Ferli): Varlıklı bir insanım / Mevkii içtimaiyem yerinde / Dul kaldım elli beşimde / Yetişmiş iki oğlum var / Üç kızım torunlarım / Razi değil evlenmeme aile / Öte yandan / Yeridne sıhhatim erkekliğim / Söyleyin bana / Ben ne halt edeyim. / En iyisi siz beni burda / Görmemiş olun beyim (ZZ: 59)
- 4. Müşteri: Ben sadist / Masoşist / Röniflöl/ Frottör / Vuayör / Pervers hipomanyak bir tipim / Kadın iskarpininde şarap içer / Onlar uyurken saçlarını keser / Koklarım / Dışarıda yapamadıklarımın hepsini / Gelir burda yaparım / Dört ayak olur / Hav hav hav hav / Havlarım (ZZ: 59)
- Nejat: Bıktım sosyeteden / Ensest oluyor hep çevremde otlamak / Biraz çeşni değişsin diye / Yeni alanlar arıyorum / buraya gelip / Hepsi senli benli olup / Zarife mamaya reis diyorum / İki saat içinde halkçı oluyorum / Snopluk diyebilirsiniz / Yahut da egzantrisite / Paradoks pötetr / Kö vule kö ji fass yani / Hem pardesü lö marşe / Buradakiler daha ijiyenik ve sıhhi / Ben gonoremi sosyeteden almıştım / Eh biyen, se tu, mersi (ZZ: 59-60).
- 5. Müşteri (Külhan): Erkeğin kadından istediği / Malum/ Bunun için bir sürü taktik var / Kadını tavlayacaksın / Piyazlayacaksın / Mehtapta gezeceksin / Şiir okuyacaksın / O saçma sapan konuşacak / İpe sapa gelmez şeyler / Sen dinleyeceksin / Ha ha diyeceksin / Ne zorum? / Ben kestirme işi severim. / Arkadaş / Lafı güzafan / Edebiyattan / Anlamam / Vaktim yok pis / Numaralara / Gelirim. Şapkamı asarım / Bir saat kalır. / Şapkamı alır giderim (ZZ: 60).
- 6. Müşteri (Taşralı): Nuri Mayhoşoğlu derler bir namussuz var / Geldi aynı mahlede / Benim dükkanın karşısına bakkal dükkanı açtı / Müşterilerimi aldı elimden / İnşaat yapacak oldum / O da karşısına yaptı. / Kiracılarımı ayarttı hepten / Zarara boğdu beni / Bu da yetmez gibi / Seçimlerde aday oldum bir partiden / Gitti karşı partiye girip seçildi. / Rızkımı orada da kesti uğursuz. / Öyle kinlendim herife öyle kinlendim / Burda bir sermaye var / Esmâ diyorlar

adına benli / Tıpkı Nuri Mayhoşoğlunun karısı / Aynı / Gelip onunla
kapanıyorum. / Anasını sattığım / Keratayı boynuzlatmış gibi / Seviniyorum
/ Helal olsun be (ZZ: 60-61).

- Koro: Neden bu dünyanın insanları
İki yüzlü
Sahtekar
Sureti haktan görünüp
Çıkarını sağlayanla
Ahlaksız diye damgalananın
Farkı ne (ZZ: 70-71).

3.1.1.2.3. Fıkra

Yıldırım fıkayı gerçek hayatla ilgili olayları, günlük yaşamımızda karşılaştığımız toplumsal ve insanî hataları, gülünç durumları, çelişkileri ve eski/yeni çatışmaları incelikli bir mizah, öğretici üslup, keskin alay ve güçlü eleştiriyle anlatan, genellikle belirli bir karaktere dayalı kısa öyküler olarak tanımlanmış ve dramatik unsurların ön planda olduğu bir hikaye çatısı etrafında şekillenen ve nesir dilinde yazılan bu küçük hacimli sözlü edebiyat kompozisyonlarına 'fıkra' adı verildiğini belirtmiştir (1992).

Nasreddin Hoca'nın fıkralarında ifade edilen, halkın duygularının onun karakteriyle birlikte yansımasıdır. Eşeğinden ayrı düşünülmeyen ve kaba sofulara karşı gelen Nasreddin Hoca, gülmece türünün yaygınlaşmasında öncü bir rol oynamıştır. Türk halkının büyük bilgisi Nasrettin Hoca, mizah gücü ve ince zekâ kıvraklığıyla dolu fıkralarında toplumsal karşıtlıkları, olumsuzlukları ve aksaklıkları ustalıkla yansıtır (Batur, 1998). Batur'a göre Nasrettin Hoca, akıl ile duygu arasındaki dengeye büyük önem verir ve aşırılıklardan kaçınılması gerektiğine inanır; sağduyuya aykırı her davranışa karşı çıkar ve bu çatışmayı belirgin bir şekilde ortaya koyarak, belirli bir dünya görüşüne sahip olan bir 'halk filozofu' olarak tanımlanabilir (1998).

Metin bağlamında fıkra örneğine rastlanmamıştır, Taner de yazmış olduğu “Fazilet Eczanesi” adlı tiyatro eserinde metinlerarasılık yoluyla fıkra tiperinden Nasreddin Hoca'nın anıldığı görülmüştür. Nasreddin Hoca, Türk halk kültürünün önemli bir figürüdür; onun hikâyeleri ve fıkraları, genellikle mizahi bir dille

anlatılarak günlük yaşamın çeşitli yönlerini ele alır ve insanlara dersler verir, zamanın her döneminde geçerli olan evrensel gerçekleri ve insan doğasının farklı yönlerini yansıtır. Onun karakteri ve öykülerinin hala güncel olması, insan doğasının değişmez yanlarını anlatmasıyla ilişkilidir. Bu nedenle, Nasreddin Hoca'ya atıf yapmak, onun hikâyelerine veya fıkralarına eserlerde yer vermek yazarın iletmek istediği mesajın daha etkili ve anlaşılır olmasını sağlamaktadır.

- Nasreddin Hoca hikâyesine döndü. Ona değdi buna değmedi. Al be hepsini. Böyle satıcı görmedim ömrümde. Hem verir hem pişman olur. Madem satmayacaktın niye envanter çıkarttın (FE: 90)?

3.1.1.3. Konuşmalık Türler

3.1.1.3.1. Atasözü

Güncel Türkçe Sözlük'te atasözü: “Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde ifade edilmiştir.

Toplumda insanların karşılaştıkları olay ya da durumlar hakkında olumlu veya olumsuz bir sonuca varmak ve bu sonucu akılda tutulabilecek kısa ama öz bir ifadeyle sonraki nesillere aktararak onlara yol göstermek isteği, atasözlerinin en önemli doğuş sebebidir (Albayrak, 2009, s. 3). Atasözlerini ilk söyleyen kişiler bilinmemektedir; başlangıçta bir kişi tarafından söylenmiş olsalar da, zamanla çeşitli eklemeler, değişiklikler ve çıkarmalar yapılarak halk tarafından kabul gören bir hale gelmişlerdir (Kaya, 2021).

Milletlerin yüzyılları aşan tecrübeleri sonucunda söyledikleri sözlerin zaman süzgecinden geçerek mükemmel bir şekilde kalıplaşmış şekilleri olan atasözleri, mahallî olarak doğar ve zamanla topluma mal olurlar (Sertkaya, 2012, s. 101).

Aksoy'a göre atasözleri, kavram bakımından birkaç türe ayrılır: Sosyal olayların nasıl gerçekleştiğini tarafsızca belirten atasözleri, doğa olaylarının nasıl olduğunu ifade eden atasözleri, toplumsal olayların gözlem ve deneyim sonucu nasıl gerçekleştiğini bildirip ders almamızı hatırlatan atasözleri, deneyimler veya mantığa dayanarak ahlak dersi ve öğüt veren atasözleri; gerçekleri, felsefi düşünceleri ve bilgece fikirleri bildirerek yol gösteren atasözleri; töre ve gelenekleri belirten atasözleri ve bazı inanışları ifade eden atasözleri (2010).

Çalışmada çok yoğun bir şekilde atasözü kullanımına rastlanmıştır. Taner'in yazmış olduğu tiyatro oyunlarında bazı atasözleri farklı şekillerde ifade edilmiştir.

Şekil bakımından atasözlerine sözcük eklenerek veya sözcük değişikliği yapılarak seçili oyunlardaki kimi atasözleri, halkın söyleyiş biçimiyle şekillenmiş haliyle karşımıza çıkmaktadır. Metinlerde bulunan atasözlerinin değişik halleri ile atasözlerinin TDK Atasözü ve Deyimler Sözlüğü'ndeki halleri beraber verilmiş sonrasında eserdeki tespit cümleleri eklenmiştir. İncelememiz sonucunda Taner'in seçili tiyatro oyunlarında yer alan atasözleri şunlardır:

abdala malum olur

- **Abdala malum olurmuş**, derler (ZZ: 9).
- **Abdala malum olur** (ZZ: 66).

açma sırrını dostuna, dostunun dostu vardır o da söyler dostuna / söyleme sırrını dostuna, dostunun da dostu olur, o da söyler sırrını dostuna (SKKK: 63)

- Tevekkeli dememişler "**söyleme sırrını dostuna, dostunun da dostu olur, o da söyler sırrını dostuna**" diye (SKKK: 63).

ağır otur ki molla desinler

- **Ağır otur da molla desinler** değil mi (SKKK: 62)?

aman diyene kılıç kalkmaz

- **Aman edene kılıç kalkmaz** (SKKK: 89).

atın ölümü arpadan olsun

- Yürüyün efendim. **Atın ölümü arpadan olsun** (SKKK: 77).

beterin beteri var

- **Beterin beteri var** (KAD: 27).

bir dokun bin ah işit

- **Bir dokun bin ah işit** şu kâse-i fağfurdan (AŞ: 28).

bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge, sonunda yakalanırsın çekirge / bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge, üçüncüde yahalanırsın (SKKK: 88)

- **Bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge, üçüncüde yahalanırsın işte böyle (SKKK: 88)...**

çoğu gitti, azı kaldı

- **Çoğu gitti azı kaldı (KAD: 22).**

çok naz âşık usandırır

- **Ama çok naz da âşık usandırır he (SKKK: 50)?**

davul dengi dengine diye çalar

- **Davul bilem nasıl çalar: Dengi dengine. Dengi dengine (SKKK: 93).**

elçiye zeval olmaz

- **Nejat: Elçiye zeval yokmuş derler. Bonjur (ZZ: 39).**

evli evine, köylü köyüne

- **Haydi herkes evine. Evli evine, köylü köyüne (KAD: 98).**

geçmişe mazi, yenmişe kuzu

- **Haticeyi bırak, neticeye bak. Geçmişe mazi, yenmişe kuzu (AŞ: 59).**
- **Jale: Geçmişe mazi yenmişe kuzu derler (AŞ: 60).**

geçti Bor'un pazarı

- **Geçti borun pazarı (ZZ: 1).**

gün doğmadan neler doğar

- **Gün doğmadan meşimeî şebden neler doğar (FE: 39).**

güzellerin talihi çirkin olur / güzeller talihsiz olur (KAD: 89)

- **Dame de Sion'daki söy Angélique, "Güzeller talihsiz olur. Dieu vous en garde" derdi (KAD: 89).**

her horoz kendi çöplüğünde öter / herkesin borusu, kendi çöplüğünde öter (KAD: 22)

- **Herkesin borusu, kendi çöplüğünde öter** (KAD: 22).

iki çıplak bir hamama yakışır

- **İki çıplak ancak bir hamama yaraşır** (FE: 83).
- **İki çıplak bir hamama yaraşır** (SKKK: 83).

isteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara / verenin bi yüzü kara almayanın iki
(AŞ: 19)

- **Verenin bi yüzü kara almayanın iki** (AŞ: 19).

iyi insan sözünün üstüne gelir / iyi adam söz üstüne girermiş (ZZ: 66)

- **İyi adam söz üstüne girermiş** (ZZ: 66).

kambersiz düğün olmaz

- Yaşasın Kurucu Meclis / **Düğün olur mu kambersiz** (KAD: 63)

koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler / laf kıtlığında
keçiye Abdullah Çelebi derlerse bu da odur işte (SKKK: 24).

- **Laf kıtlığında keçiye Abdullah Çelebi derlerse bu da odur işte** (SKKK: 24).

minareyi çalan kılıfını hazırlar

- Minareyi çalan kılıfını hazırlar (SKKK: 92).

nerede çokluk, orada bolluk

- Y. M. Korusu: **Nerde çokluk orda yokluk. Nerde çokluk orda yokluk.**
(KAD: 39)...

sağır duymaz uydurur

- **Sağır duymaz, uydurur** (SKKK: 83).

sakınan göze çöp batar

- **Sakınan göze de çöp batar** (SKKK: 50).

tencere dibin kara, seninki benden kara

- **Tenceremiz dibi kara** / Ama bunu başkası söylesin / **Sizinki bizden de kara** (ZZ: 46)

tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş / Tencere yuvarlanmış kapağını beğenmor
(SKKK: 32)

- **Tencere yuvarlanmış kapağını beğenmor** (SKKK: 32).

tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkcü dükkânıdır

- Üzme kendini, **tilkinin dönüp geleceği yer kürkcü dükkânı** (FE: 85).

üzümünü ye bağını sorma

- Sana ne, **üzümünü ye bağını sorma** (AŞ: 20).

vakit, nakittir

- Hidayet: **Vakit nakittir** derlerdi eskiler (AŞ: 60).

vakitsiz öten horozun başını keserler

- **Vakitsiz öten horozun başını keserler** (ZZ: 15).

yarası olan gocunur

- **Yaram yok ki gocunayım** (KAD: 41).

yavuz hırsız ev sahibini bastırır

- **Yavuz hırsız ev sahibini bastırır**miş. Nuri yaptığından utanacak yerde büsbütün acarlaşmıştı (AŞ: 69).
- **Yavuz hırsız ev sahibini bastırır** diye buna derler (ZZ: 24).

3.1.1.3.2. Deyim

Güncel Türkçe Sözlük'te deyim için “genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” (<https://sozluk.gov.tr/>) tanımı yapılmıştır. Deyim, çekici bir anlam taşıyan ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluklarıdır (Aksoy, 1981, s. 49).

Elçin'e göre deyimler, iki veya daha fazla kelimedenden oluşan, duygu ve düşüncelerimizi dikkat çekici bir şekilde anlatan isim, sıfat, zarf ve birleşik dil

yapısına sahip gramer unsurlarıdır (2011). Deyimi oluşturan sözcüklerin yerine eş anlamlıları konulamayacağı gibi, söz dizimi de değiştirilemez (Kaya, 2021, s. 618). Haldun Taner'in incelenen eserlerinde deyimlerin çoğu mastar halde kullanılmış ve fiil kipleriyle çekimlenmiştir, olumsuz şekilleriyle kullanılan halleri de mevcuttur. Metinlerde kullanılan deyimler alfabetik olarak sıralanmış ve deyimlerin kullanıldığı cümleler alıntılanmıştır; inceleme neticesinde kimi deyimlerin tek sefer kullanılırken kimi deyimlerin birçok kez tekrarlandığı tespit edilmiş, böylelikle eserlerde en sık kullanılan deyimler belirlenebilmiştir. Taner'in eserlerinde bulunan deyimler şu şekildedir:

adam yerine koymak

- Benim kabahatim onu **adam yerine koyup** saygı saydığım, öyle mi? Başıma bu kakılıyor (SKKK: 37).

ağırına gitmek

- Bir **ağırına gitsin**, bir **ağırına gitsin** (KAD: 50)...

ağzı laf yapmak

- **Ağzı** güzel **laf yapıyor** (ZZ: 64).

ağzından laf almak

- Aklınız Çelebi Samurkaş'ın hizmetçi Katinko'ya para verdiğini, Katinko'nun da şimdi onu Kokoniça'nın yanına götürüp ikisini buluşturduğunu bana söyleyip **ağzımdan laf alacaksınız** ama nafile, yağma yok (SKKK: 63)!

ağzını aramak

- **Ağzını arayalım** karının (ZZ: 29).

ağzının kokusunu çekmek

- Senin **ağzının kokusunu** kim **çeker** be (SKKK: 37)?

aklı ermek

- Sen bilirsin. Benim bu işlere **aklım ermez** (AŞ: 39).
- ... **aklım erseydi** (SKKK: 37).

aklına gelmek

- Çok şükür, neler **gelmişti aklıma** (KAD: 97).

aklı gitmek

- Yaniyakim herkeslerden kıskanor, **aklı gidor**. Mahbubesinin yüzüne kezzap döküp maf etmek istor (SKKK: 52)...

aklına esmek

- **Aklına esdiği** gibi davransın (SKKK: 65)...

aklına gelmek

- Birden **aklına** bir fikir **gelmiştir** (FE: 76).
- Benim **aklıma** bir şey daha **geldi** (ZZ: 29).
- Benim **aklıma** hepsinden parlak bir fikir **geldi** (ZZ: 30).
- Tam gün ağarırken birden **aklıma geldi** (ZZ: 34).
- Cemşit enişte dedim de **aklıma geldi** (ZZ: 66).

aklını başına almak

- Honduras **aklınızı başınıza alınız** (SKKK: 65).

aklını başına devşir

- **Aklını devşir** kafana (KAD: 53).
- **Aklını başına devşir** (ZZ: 17).

aklını başından almak

- **Aklımı başımdan aldın** Cemşit (ZZ: 19).

aklının köşesinden geçmemek

- ...diye konuşmak **aklının köşesinden geçmez** (KAD: 37).

alaşağı etmek

- Bu yanar döner ahlakın maskesini **alaşağı edeceksiniz** (ZZ: 70).

alay geçmek / alay ediyorsunuz (ZZ: 53)

- A deminden beri demek siz **alay ediyorsunuz** benimle (ZZ: 53).

alev bacayı sarmak

- **Alev bacayı sardı**, sen hâlâ hayal peşindesin (FE: 54).

alın teri dökmek

- **Alın terine** hürmetin, yok mu senin efendi (FE: 43)?

alnı açık yüzü ak

- ... **alnı açık** birer vatandaş olurlardı (AŞ: 71).

al takke ver külah

- **Al takke / Ver külah** / Ne yapabilirdim bendeniz (KAD: 61)

anasından emdiği süt burnundan gelmek

- **Anamdan emdiğim süt burnumdan gelor** (SKKK: 65).

anladımsa arap olayım

- Bir şey **anladımsa Arap olayım** (KAD: 57).

ant içmek

- Size artık bir şey dememeye **ant içtim** (SKKK: 63).

aralarında dağlar kadar fark olmak

- **aramızda dağ var** (SKKK: 55)...

arpacı kumrusu gibi düşünmek

- Geceleri çıkıp karnımı doyuruyor gazete sigara alıyor, gündüzleri de **arpacı kumrusu gibi o düşünüyordum** (ZZ: 67).

aşağı görmek / aşağı tuttuğunuzu (SKKK: 57)

- Sizin beyzade gızı olduğunuzu, beni kendinizden **aşağı tuttuğunuzu** iyi bilirim (SKKK: 57).

aşığı cuk oturmak / cuk oturdu (AŞ: 65)

- **Cuk oturdu** ama (AŞ: 65).

aşık atmak

- Şimdi birde kalkmış benimle **aşık atmaya**. Bana Zilli Zarife demişler be (ZZ: 44).

ayağını denk almak

- **Ayağını denk al** (FE: 52).
- ... **ayağını denk alsın**" diyesiymişler (KAD: 32)...
- **Ayağını denk al** (KAD: 76).
- Ama kendinizi **denk alın** (SKKK: 68).
- **Ayağınızı denk alın** (ZZ: 43)...

ayağının altına almak

- **Alırım** şimdi **ayağının altına** (KAD: 30).
- **Alırım** seni **ayağının altına** (SKKK: 34).

ayak atmak

- Katiyen ve o rütbe aşağılık bir fahişenin evine **ayak atmayı** en büyük hakaret sayarım kendime (ZZ: 29).

ayak uydurmak

- Zadeğân sınıfına geçmeye özenen bir yeni zenginin kibar muhitlerinin soysuzluklarına **ayak uyduramayıp** küçük düşüşü (SKKK: 53).

aynı kapıya çıkmak

- Aldırma, ikisi de **aynı kapıya çıkar** (KAD: 37).
- İkisi de **aynı kapıya çıkar** (AŞ: 31).

ayranı kabarmak

- Hele hele, **ayranın gabarmış** desene (KAD: 50)...

bardağı taşırmaq

- Siz artık **bardağı pek taşırsunuz** damat (SKKK: 29).

başa çıkmak

- Tek tek **başa çıkılmaz** kardeşim (KAD: 22).

baş başa kalmak

- Sen şimdiden bu kadar çarpıntıya kapılırsan, küçük hanımla **baş başa kalınca** elin ayağın kesilir (SKKK: 84).

baş etmek

- Sen hâlâ güllaçlarının içine elinle birer birer toz koyup onlarla **baş edeceğini** sanıyorsun (FE: 62).
- Ben bunlarla **baş edemeyeceğim** (ZZ: 6).

başı derde girmek

- Bizim de **başımız derde girmesin** (KAD: 33).

başına kalmak

- Kendi **başına kalsa** çatmadığı bela kalmaz (FE: 55).

baştan çıkarmak

- Beni **baştan çıkarmak** için bin kurt masalı okorsunuz (SKKK: 66).

belini bükmek / kolunu bükmek (SKKK: 25)

- Çünkü onun beyzadeliği senin **kolunu bükür** (SKKK: 25).

beşer şaşar

- Olur olur **beşerdir şaşar** (ZZ: 24).

beş parmak bir olmaz

- Yok, **beş parmak bir değildir** (SKKK: 55).

bin dereden su getirmek

- **Bin dereden su getirirsiniz** (SKKK: 66).

bini bir para

- Dr. Epkem'de fıkranın **bini bir para** (AŞ: 23).

bir çift sözü olmak / bir çift laf (SKKK: 58)

- Size **bir çift lafım** var dedim (SKKK: 58).

bir paralık etmek / bir paralık olmak (ZZ: 17)

- Ama ya baskın olursa **bir paralık olur** namusum (ZZ: 17).

bir taşla iki kuş vurmak / bir taşla üç kuş (ZZ: 56)

- **Bir taşla üç kuş** (ZZ: 56).

bir yolunu bulmak

- Neylersin ki başka çıkar **yol bulamadım** (SKKK: 69).

boş gezenin boş kalfası

- **Boş gezenin boş kalfası** (SKKK: 54).
- **Boş gezenin boş kalfasıdır** (SKKK: 83).

boşa gitmek

- Savaşımız **boşa gitmedi** (ZZ: 69).

boynu kıldan ince olmak

- Madem emriniz böyle, benim **boynum kıldan ince** (SKKK: 92)...

bozuk çalmak

- **Bozuk çalıyorlar** yine (ZZ: 26).

burnu büyümek

- **Burnunuzun büyüklüğü** de malumunuzdur (SKKK: 57).

burnu Kafdağı'nda

- Cepleri delik ama **burunları** da **Kafdağı'nda** (SKKK: 54).

burnundan kıl aldırmmamak

- **Kıl aldırmmaz burnundan** (KAD: 23)

burnunu sürtmek

- Her fırsatta **burnunu sürtmüş**, seni ben adam ettim diye kafama kakmış karım (ZZ: 33).
- O da **burnunu sürter** merak etme (ZZ: 43).
- Annem onu hep küçümser, hor görür, **burnunu yere sürterdi** (ZZ: 44).

burun kıvırmak

- Bir evlad sahibi olmak arzumu gülererek **burun kıvırarak** bana çok görmüştü (ZZ: 33).

canevinden vurulmak

- Şu anda hiçbir şey düşünmüyorum. **Canevimden vurulmuşum** (FE: 83).

canına kıymak

- Yine **canına kıyacak** anlamıyor musunuz (ZZ: 19)?

canına tak demek

- ...bu haller Ali'nin **canına tak demiş** (KAD: 28).
- Artık **canıma tak ediyor** (SKKK: 89).

canından bezmek / hayattan bezdirmek (ZZ: 36)

- Bu son hareket beni **hayattan bezdirdi** Zarife (ZZ: 36).

ceza çekmek

- Ancak cezasını çekersem belki içim rahatlar (FE: 63).

cinleri başına toplamak / şeytanları başına toplamak (SKKK: 50)

- Daha beter **şeytanları başına toplar** (SKKK: 50)...

çanak tutmak

- Evet. Dandini bu akıbete âdeta **çanak tutuyor** (SKKK: 51).

çanına ot tıkamak

- **Çanlarına ot tıkanacak**, Keşanlı çıkınca (KAD: 26).
- Düşmanların **çanına** böyle **ot tıkarız** (SKKK: 39).

çenesini tutmak

- **Tutamazsın çeneni** (SKKK: 31).

çıkmaza girmek

- Sonra da **çıkmaza girdiklerini** anlayıp / Nasıl üzölmüşler (SKKK: 18)

çok görmek

- Bir evlad sahibi olmak arzumu gülerek burun kıvrırarak bana **çok görmüştü** (ZZ: 33).

dağdan gelip bağdakini kovmak

- **Dağdan gelip bağdakini** nasıl kovarsın (FE: 44)?

dalga geçmek

- **Dalga geçme** o hiç telaş etmezdi ki (ZZ: 18).

deliye dönmek

- Sabah uyanınca **deliye döndüm** (FE: 68).

demir atmak

- Biraz daha bekle diyor. **Demiri attık** buraya (FE: 57).

derdine yanmak

- Bir mum alır **derdine yanarsın** (AŞ: 21).

dile düşmek / ağzına düşürmek (AŞ: 32)

- Allah kimseyi senin **ağzına düşürmesin** (AŞ: 32).

dile gelmek

- **Dile geliriz sonra...** (SKKK: 92)

dili tutulmak

- Ercüment'in **dili tutulmuş** gibidir (FE: 42).

dişini sıkmak

- **Sık dişini** biraz, feraha çıkacağız (FE: 39).

dize gelmek

- Böylece ekmeği elinden alınca **dize gelmesi** kolaylaşır sandılar (ZZ: 55).

dize getirmek

- ...o da olmazsa korkutup gözdağı vererek diplomatik yoldan **dize getiririz** (ZZ: 29).

doğduğuna pişman etmek / dünyaya geldiğinize pişman etmek (SKKK: 66)

- **Dünyaya geldiğinize pişman eder** (SKKK: 66).

dolap beygiri dönüp durmak

- Ne köşeyi dönmesi be **dolap beygiri gibi** ortada **dönüyor** (ZZ: 10).

dolap çevirmek

- Sırtımda bana **çevirmedik dolap** bırakmamışlar (ZZ: 32).
- Başlayan miras kavgasını seni kafese koymak için **çevrilen** iğrenç **dolapları** (ZZ: 67).

dolap döndürmek

- Ne karı! **Dolap döndürüyor** yine (SKKK: 66).

dört ayak üstüne düşmek

- Hep **dört ayak üstüne düşerim** zaten (KAD: 45).
- **Dört ayak üstü düştüğünden** belli (KAD: 63)

duman attırmak

- Sinekli'de millete **duman attırıyormuş** (KAD: 91).

düşünüp taşınmak

- Ah ah, dertliyim, İbiş, dertli! **Düşündüm taşındım** (SKKK: 80).

eceline susamak

- **Eceline susamış** dedik ya. Şaşkın işte (KAD: 29).

el etek öpmek

- Daha ne, **elini eteğini öpsün** senin (KAD:90).

- Katili **ele vermedi** (AŞ: 72).

eli armut devşirmek

- **Elimiz armut devşirmiyor** ya (FE: 75).

eli ayağı buz kesilmek / eli ayağı kesilmek (SKKK: 84)

- Sen şimdiden bu kadar çarpıntıya kapılırsan, küçük hanımla baş başa kalınca **elin ayağın kesilir** (SKKK: 84).

elinden bir kaza çıkmak

- **Elimden bir kaza çıkacak.** Katil olacağım (SKKK: 34).
- Bir gün **bir kaza çıkacak elimden** / Saldıracağım (ZZ: 58).

elinden geleni ardına koymamak

- Saadetinize engel olmak için **elimden geleni ardıma koymayacağım** (ZZ: 69).

eline kalmak

- Üç yaşında **kaldı elime**; anasız danasız (FE: 55).

elini kana bulamak

- ... ya **elimi kana bularım**, diyor (KAD: 28).
- **Elini neden buladı kana** (KAD: 40)?
- **Elini kana bulamaktan** korkor (SKKK: 52).

elinin hamuruyla erkek işine karışmak / elinin hamuruyla bilmediğin işlere karışmak (ZZ: 56).

- **Elinin hamuruyla karışma bilmediğin işlere** (ZZ: 56).

esamesi okunmamak

- Hele resimle heykelin esamisi okunmaz (FE: 61).

eteğine ayağına dolaşmak / ayağına dolaşmak (FE: 63).

- Ne istemezsem gelip **ayağıma dolaşıyor** (FE: 63).

ettiği yanına kalmak

- Böyle kapı dışarı kovarım, **ettiğiniz yanınıza kalır** (SKKK: 67).

eşekten düşmüş karpuzla dönmek

- Neden **eşekten düşmüş karpuzla döndün** (KAD: 54)?

feryat etmek

- Görsen böyle laflar etmezdin zaten... Âdeti sessizlik **feryadı** figan **eder** (SKKK: 24).

fırsatı kaçırmak

- Bu fırsatı kaçırmam (SKKK: 25)

gafil avlanmak

- Tevekkeli **gafil avlanmadık** (ZZ: 57).

geri kalmak

- Canım damat, **geri kalmayıp** sözünüzü ısbat eyleyiniz (SKKK: 35).

gık dememek

- Kabul da edeceksin **gık demeden** (FE: 85).

gökte ararken yerde bulmak

- **Gökte ararken yerde buldum** seni mirim (FE: 39).

gölge düşürmek

- Atatürk İnkılaplarına **gölge düşürecek** saptırmalara karşıyım (AŞ: 34).

gönlü bulanmak / yüreği bulanmak (SKKK: 49)

- Senin yüzüne baktıkça **yüreğim bulanıyor**, balkılıyor (SKKK: 49).

gönlünü etmek

- O zaman kadını yumuşatarak, yahut para ile **gönlünü ederek** o da olmazsa korkutup gözdağı vererek diplomatik yoldan dize getiririz (ZZ: 29).

gönül almak

- Maddi bir yardımda bulunup **gönlünü alayım** dedim (KAD: 53).

göz boyamak

- Yok yok Gokonice, benim **gözümü boyayamazsınız** (SKKK: 57).

gözdağı vermek

- ...o da olmazsa korkutup **gözdağı vererek** diplomatik yoldan dize getiririz (ZZ: 29).

gözden kaybolmak

- ... gökyüzünde ışıklı bir yol çizerek **gözden kayboldu** (AŞ: 16).

göze almak

- ... Cihangirimi ve cici kızlarımı hiç acımadan sefaletin kucağına atmayı **göze aldılar** (ZZ: 68).

göz kulak olmak

- Benim dükkâna **göz kulak oluver** (SKKK: 83).

gözlerine inanmamak

- **Gözlerime inanmadım** (FE: 77).
- **Gözlerime inanamıyorum.** Nevvare düğün evinde (KAD: 92).
- Cemşit'im benim bir tanem. **Gözlerime inanamıyorum** (ZZ: 66).

gözlerini devirmek

- **Devir gözünü**, göbeğini de çıkar (SKKK: 27).

gözleri parlamak

- Ünal: (**Gözü parlıyarak**) Yapma! (Recai bakar) (FE: 18)
- Birden **gözleri parlamıştır.** Gözleri köşedeki dolapta (FE: 55).
- Hay gözünü seveyim. (**Gözleri parlamıştır.**) (FE: 76)

gözü dönmek

- **Gözüm dönmüş** birden (KAD: 50).

gözü görmemek

- Artık ferman onundur / **Görmez gözü** bir şeyi (KAD:91)

gözünün içine bakmak

- Birbirlerinin **gözünün içine bakıyorlar** (ZZ: 9).

göz yummak

- Ablası işi biliyor, gezmelerine **göz yumuyordu** (AŞ: 68).

gözü gibi saklamak

- **Gözüm gibi sakladığım** Fenositil şişesi vardı ya (FE: 75).

gözünde tutmek

- Bursa Valiliğine sürüldüm sürüleli tiyatrocular **gözümde tütüyordu** (SKKK: 40).

gözüne uyku girmemek

- Geldiğimden beri **uyku girmiyor gözüme** (KAD: 48)...

gözü yolda kalmak

- Bana bak, niye geciktiniz? **Gözlerimiz yolda kaldı** (SKKK: 86).

gücüne gitmek

- Tövbe de Naciye Hanım Allah'ın **gücüne gider** (FE: 20).
- **Gücüme gidiyor** Ünal (FE: 60).

güçlük çıkarmak

- **Güçlük çıkarır** diye mi korkuyorsun (FE: 69)?

gülmekten kırılmak

- Oku şuna bak, **gülmekten kırılacaksınız** (SKKK: 75).

gününü görmek

- **Görürsün gününü** (SKKK: 38).

haberi olmak

- Şimdi yiyeceksin şaplağı **haber**in olsun (SKKK: 49).

haddini bilmek

- Bize damat oldunuzsa **haddinizi bilin** (SKKK: 55)...

hakaret saymak

- ...en büyük **hakaret sayarım** kendime (ZZ: 29).

hakkından gelmek

- Ben de, anası da onun hakkından geliriz (SKKK: 30).

hak vermek

- Cemşit'e **hak veriyor** musunuz doktor (ZZ: 47).
- Senlerim de sendeletirim de seni iç yüzünle tanıdıktan sonra büsbütün **hak verdim** Cemşide (ZZ: 53).

hali duman olmak

- Ben olmasam **haliniz duman**, işiniz yaman, umurunuz darmadağın idi (SKKK: 29).

halt etmek

- Hay aklına şaşayım senin... Romancılık **halt etmiş** eczacılığın yanında (FE: 61).
- Sen kendin **ettin** bu **haltı** (SKKK: 20).
- Ben ne **halt edeyim** / En iyisi siz beni burda / görmemiş olun beyim (ZZ: 59)

halt yemek

- İyi **halt yiyorlar** (SKKK: 33).

hayal olmak

- Bursa'daki o tatlı günler **hayal oldu** (SKKK: 73).

hem suçlu hem güçlü

- **Hem suçlu hem güçlü.** Elinden geleni ardına goma (AŞ: 43).

hevesi kursağında kalmak

- Ama **hevesleri kursaklarında kalacak** (ZZ: 61).

hor görmek

- Damatlarını nasıl **hor gördüklerine** bir misal (SKKK: 54).
- Annem onu hep küçümser, **hor görür**, burnunu yere sürterdi (ZZ: 44).

hürmette kusur etmemek

- Sizin yakınlarınıza **hürmette kusur etmem** (SKKK: 35).

icat çıkarmak

- Bakorum yeni **icatlar çıkarorsun** teatro zanaatında (SKKK: 28).

iç geçirmek

- Demek böyle. (**İç geçirir.**) (KAD: 34)

içi ısınmak

- Sizi görünce **içim ısındı** (SKKK: 40)...

içinden gelmek

- Onsuz ayışığını seyretmek **içimden gelmiyor** (AŞ: 55).

içi yanmak

- **İçim yanıyor** be (KAD: 48).

iftira atmak / iftira etmek (SKKK: 37)

- İnsana kocası **iftira etmek** ne fena (SKKK: 37).

iki dirhem bir çekirdek

- Hı odur, o **iki dirhem bir çekirdek** züppe (SKKK: 23).

iki lafı bir araya getirememek

- Siz **iki lafı bir araya getiremezsiniz** ulan (ZZ: 63).

intikam almak

- Ama sen **intikamım alamazsın**. Semerini bilem dövemezsin (SKKK: 25).

inzivaya çekilmek

- Paşamız inzivaya çekildi (SKKK: 73).

ipe sapa gelmemek

- O saçma sapan konuşacak / **İpe sapa gelmez** şeyler / Sen dinleyeceksin (ZZ: 60)

iple çekmek

- **İple çekiyordum**, salıları (ZZ: 35)...

iş çevirmek / oyun çevirmek (FE: 57)

- Demek sen ha. Arkamdan **oyunlar çevirirsin** ha (FE: 57).

işe yaramak

- Ben olmasam haliniz duman, işiniz yaman, umurunuz darmadağın idi. Ama benim hiç **işime yaramadı** (SKKK: 29).

işi ileri götürmek

- **İşi** daha da **ileri götürerek** (SKKK: 75)...

işine gelmek

- Bak, bu oyun benim de **işime gelir** (SKKK: 86).

iş tutmak

- Pederim, bunları bir duysa siz öyle **işler tutmasını** öğretir (SKKK: 66)...
- Hepsi babandır. Haydi **iş tutacaksan** tut yoksa marş marş (ZZ: 39).

itimat telkin etmek / hürmet telkin etmek (SKKK: 33).

- Herkese müthiş **hürmet telkin eder** (SKKK: 33).

kabına sığmamak

- Suflör: Yine mi **kabınıza** kaçığınıza **sığamıyorsunuz**?
Kaçıvelakı: Yine mi **kabınıza** kaçığınıza **sığamıyorsunuz** (SKKK: 64)?

kaç paralık

- Acentamızın şerefi haysiyeti **kaç paralık** olur (ZZ: 24).

kafese koymak

- Başlayan miras kavgasını seni **kafese koymak** için çevrilen iğrenç dolapları. (ZZ: 67).

kafası karışmak

- Dır dır dır tepemde **kafamı karıştırıyorsun** (ZZ: 19).

kafasının dikine gitmek

- Hâlâ **kafanın dikine**, ešoğlu eşek (FE: 60)!

kaleme almak

- Nice nutuklar orada **kaleme alınmıştır** (FE: 51).
- Dün gece istidacı Derviş Dayı'yla birlikte **kaleme aldılar** (KAD: 44) .
- Şuuru muhtel bir adamın fevri bir anında **kaleme aldığı** hissini veren bu acayip vasiyetnamenin evvel emirde cemiyeti medeniyetimizin ve an'aneyi milliye ve ahlakiyemizin istinat ettiği hissi, maşeri, dini, kutsi ve ahlaki değerlere aykırı bulunduğu aşikar olduğundan biraz önce haksızlığın önüne geçilmesi lüzumu üzerinde tam bir mutabakata varılmış bulunmaktadır (ZZ: 27).

kaleyi içinden fethetmek

- Kaleyi içinden almak. Beni **arkadan vurmak** (FE: 56).

kalıbını basmak

- Eğer o da Dr. Epkem'in hastası değilse **kalıbımı basarım** (AŞ: 27).

kan dökmek

- Hereke halısına dikkat. Burada **kan dökmeyeceğim** (KAD: 94).

kan kusmak

- Baba evinde üvey anadan **kan kustum** (FE: 21).

karara varmak

- Deminden beri sizi seyrederken bir **karara vardım** (SKKK: 40).

karar vermek

- Fikirle yenemedikleri Zarifeyi, ahlak polisine ihbar etmeye **karar verdiler** (ZZ: 55).

karşı gelmek

- Salı günleri senden aldığım huzur oksijeni olmasa evdeki hayatımın toksinlerine **karşı gelemeyecektim** (ZZ: 35).

keçileri kaçırmak

- Hoppala, **keçileri kaçırdı** seninki (SKKK: 24)...
- **Keçileri kaçırdı** yine usta (SKKK: 58).
- **Keçileri mi kaçırmış** diye bakıyorum (ZZ: 32).

kem küm etmek

- **Kem küm etmeyelim** (SKKK: 49).

kendine kıymak

- Vah zavallı küçük hanımcığım, **kendisine kıydı**... İşte gencecik gonca iken, bir tomurcuk nihâl iken tatlı **canına kıydı** (SKKK: 90)...

kendini dirhem dirhem satmak

- Kimi kadın herkeslerin altına yatak çarşafı gibi serilir. Piyasasını düşürür. Kimi de **kendini dirhem dirhem satar** (KAD: 75).

kendini paralamak

- Peki peki, **paralama kendini** (SKKK: 53).

keyfi kaçmak

- **Keyfi kaçtı** Zilha Ablanın (KAD: 26).

kılına dokunmamak

- Gelsin de **kılıma dokunsunlar** bakalım... Sizin anlayacağınız şimdilik bu iş yattı (KAD: 58).

kıymetini bilmek / kıymetini anlamak (FE: 61)

- Sanatkâr olsan eczacılığın **kıymetini anlardın** (FE: 61).

kolaçan etmek

- Bütün evrakı rahatça isteyip **kolaçan etseniz** (ZZ: 30).
- Siz gidin bir **kolaçan edenin** durumu (ZZ: 47).

kol gezmek

- **Kol gezerim** mahle sokak (KAD: 19)
- Nokta **kol gezinirken** (KAD: 23)

kolları sıvamak

- Nuri de **kolları sıvayıp** çalışmaya koyuldu (AŞ: 70).

koltukları kabarmak

- Ne yapacak, karısını beğendiklerine övünür, **koltukları kabarır** (SKKK: 60).

kökünden kazımak

- **Kökünden kazıyacaksın** ki (KAD: 22)...

köşeyi dönmek

- Hürmüz: İyi adam sözü üzerine girermiş. Cemşit enişte **köşeyi dönüyor**.
Radar: Ne **köşeyi dönmesi** be dolap beygiri gibi ortada dönüyor (ZZ: 10).

kulağına inanmamak

- **Kulaklarıma inanamorum** (SKKK: 40).

kulak misafiri olmak

- Sadettin dehşetle bakar. Naciye **kulak misafiri olmuştur** (FE:49).

kulak kabartmak

- Bir ara durmuş onlara **kulak kabartmıştır** (FE: 21).

kulak tutmak

- Biz biraz öfkeli gençlere **kulak tutalım** (ZZ: 26).

kulak vermek

- Bir **kulak verelim** (ZZ: 8).
- İlle öğrenmek mi istiyorsunuz? **Ver kulağını** söyleyeyim (FE: 79).

kulpunu bulmak / kulp uydurmak (SKKK: 88)

- ... Bahalım buna ne **gulp uyduracaksınız** (SKKK: 88)?

kumpas kurmak

- Sana bir **kumpas kuruyorlar** (FE: 52).
- Yine ne **kumpas kuruyorsunuz** orada (KAD: 22)...

kusur bulmak

- Her lafa bir **kusur bulur** olmuşsunuz paşam (SKKK: 76).

kuyruğunu kısmak

- ... **Kuyruğu kısılp** tava sapına dönecek (SKKK: 24).

kuyruk sallamak

- Ama kız da ona **kuyruk sallor** (SKKK: 56).

küçük düşmek

- Zadeğân sınıfına geçmeye özenen bir yeni zenginin kibar muhitlerinin soysuzluklarına ayak uyduramayıp **küçük düşüşü** (SKKK: 53).

külahları değiştirmek

- **Külahları değiştiririz** bak karışmam. Hani tövbeler etmiştin (FE: 24)?
- Bana bak Şerif Hanım, **külahları değiştiriz** sonra (KAD: 22).

kül yutmak

- Paşamız **kül yutar mı** (AŞ: 26)?
- Hiç **kül yutmaz** mısınız komiser bey, zehir hafıye maşallah (ZZ: 62).

laçka olmak

- Tutamıyorum usta, **laçka olmuş** (SKKK: 31).

laf olmak

- Mınakyan'ın onun yanında **lafı olur** (SKKK: 32)?

laf anlatmak

- Sana **laf anlatana** kadar dalağım çatlayacak (SKKK: 84).

laf etmek

- Hiç böyle kibar **laf edilirken** lahmacun yenir (SKKK: 30)?

lafa tutmak

- Bak ben de beni de **lafa tuttun** (ZZ: 5).

lafı ağzına tıkamak

- **Tıkma lafı ağzıma** (KAD: 50).

lafı uzatmak

- Katinko: Lafı fazla uzattın (SKKK: 50).

lâmı cimi yok

- **Lâmı cimi yok**, abone olacak, tiyatro seyredecek (SKKK: 62)...
- Tamam **lami cimi yok** tamam (ZZ: 19).

matrak geçmek

- **Matrak** mı **geçiyorsun** arkadaş (AŞ: 44)?

meraktan ölmek

- Gurbanın olayım. **Meraktan öleceğim** (SKKK: 63).

mesafe katetmek

- Ama bakarsın yüzyıl geçer, Türkiye Frenkleşme yolunda epey **mesafe kat eder** (SKKK: 69).

meydana çıkarmak

- Dandini: Garımın bütün rezaletlerini **meydana çıkarorum**. (SKKK: 69).

meydan okumak

- Herkese **meydan okuyan** bir hali vardır (FE: 81).

nabzına göre şerbet vermek

- Her **nabza ayrı şerbet** (FE: 21).

ne oldum delisi olmak

- **Ne oldum delisi oldun**, ondandır (KAD: 48).

nihayet vermek

- Aramızdaki rabıtayı hissiyaneye bir **nihayet vermek** iktizadır (SKKK: 24)...

nutku tutulmak

- **Nutkum** büsbütün **tutuluyor** (KAD: 48).

ortak olmak

- Ancak kesemize **ortak olurlar**, malımıza nikâh ederler (SKKK: 20).

ortaya dökmek

- Bu olay onların para uğruna nasıl sahte paravanalarını bütün içyüzlerini nasıl **ortaya döktüklerini** senin ise bana ne kadar içten bağlı olduğunu bir kere daha göstermiş oldu (ZZ: 68).

öç almak

- Ey Kurşuncu Hasibe Bacı'nın asil oğlu Ali, ruhsat ver senin **öcünü almak** şerefi bize müyesser olsun (KAD: 94)
- Siz hiç üzülmeysin. İkisinden de **öcünüzü alırım** (SKKK: 31).

ödü kopmak

- **Ödüm koptu.** Akreptir, faredir nedir dedim (SKKK: 37).

önüne geçmek

- Cenerevşin arasında **önüne geçilmez** çatışmalar (AŞ: 33)...
- ...biraz önce haksızlığın **önüne geçilmesi** lüzumu üzerinde tam bir mutabakata varılmış bulunmaktadır (ZZ: 27).

pabuç bırakmamak

- Bende eksik eteğe **pabuç bırakacak** surat var mı be (KAD: 53)!

parça parça etmek

- Eğer öyle bir şey varit ise, Allah bilir gerek onu, gerek peşine düşeni şahsi kılıcımla ikişer **parça ederim** (SKKK: 31).

parmağı olmak

- Biz o büyük dâhinin **serçeparmağı** bile **olamayız** (SKKK: 59)...

parmak basmak

- Eser hem psikolojik bir oyun, hem de sosyal bir derde **parmak basan** bir hiciv oluyor (SKKK: 47).

peşine düşmek

- Katinko: Karısına inanmamak, **peşine düşmek** pek budalalıktır (SKKK: 50).
- ... esmer delikanlı yine **peşime düştü** dün (ZZ: 8).

pişmiş kelle gibi sırtmak

- Baksana **pişmiş kelle paça gibi sırtıyor** (ZZ: 3).

put kesilmek

- Bütün salon **put kesilmiş** hüngür hüngür ağlardı (AŞ: 45).

rahata ermek

- Tam da borçlarını ödeyip **rahata ereceği** sırada (FE: 92).

rahat batmak

- **Rahatın battı** (SKKK:25).

rahat bırakmak

- Ya herkesi **rahat bırakırsın** (KAD: 28)...

ruhu duymamak

- Kimsenin **ruhu duymayacak** (ZZ: 52).
- Canım kimsenin **ruhu duymayacak** dedik ya (ZZ: 52).

saçları değirmende ağartmamak

- E, biz bu **saçları değirmende ağartmadık** (FE: 22).

sahip çıkmak

- Biz kızımızın uygunsuz işlerine **sahip çıkan** adamlar değiliz (SKKK: 30).

sefalet çekmek

- Nasıl **sefalet çekmişler** / Aramışlar bulmuşlar (SKKK: 18)

set çekmek

- Evet işte bu karım benim hayattaki tek büyük emelime de sonunda **sed çekmişti** (ZZ: 33).

sevinci kursağında kalmak

- Aaa, yazık. (**Sevinci kursağında kalmıştır.**) (FE: 80)
- Allah vere de çıkacak formalite güçlükleri **sevencimizi kursağımızda bırakmasa** bari (ZZ: 28).

sırtı yere gelmemek

- Bunlan bir evlendin mi **sırtın yere gelmez** (SKKK: 63).

sinek avlamak

- Bizim dükkân ne zamandır **sinek avlıyor...** Hava parasız. Eski kiradır, sudan ucuz (FE: 88).

son nefesini vermek

- **Son nefesimi vermeden** önce, son bir defa sesini duymak istedim (ZZ: 19).

sorguya çekmek

- Bizleri de, sankim sanatkar değiliz de, düşman bir memleketin casusu imişiz gibi, **sorgu** suale **çektiler** (SKKK: 73).

söz almak

- Ciğerparem, varınız kızınızdan bir **söz almakta** olunuz (SKKK: 31)...

söz geçirmek

- Kimseye **söz geçiremez** (ZZ: 40).
- Bu sümsüğün erkeklığı yok ki nesine **söz geçireyim** (ZZ: 57).

söz vermek

- Bana hürmet etmeye **söz vermiştiniz** (SKKK: 66).

suyu ısınmak

- ...**suyu ısındı** (KAD: 32)...

suyuna gitmek

- Hep **suyuna gitmeli** (KAD: 90)

sünger çekmek

- Sevmek istersen eğer / **Sünger çek** belleğine (KAD: 91)

tarizde bulunmak

- Adamlarımıza **tarizde bulunanlar** olursa, onlara ne makam kullandığımız şimcik ayan olur (SKKK: 31).

tarziye vermek

- Dandin, şüphe ettiği Clitandre'a **tarziye verir** (SKKK: 27).

tatlıya bağlamak

- Her şey **tatlıya bağlandı** (SKKK: 67).

tatmin etmek

- Aslında beni de **tatmin etmiyor** (SKKK: 69).

telaşa vermek

- Boşuna **telaşa verdi** hepimizi (FE: 75).

tepesi atmak

- **Tepemi attırmadan** devam (SKKK: 22).

ter dökmek

- Irgat **ter dökünürken** / Avkat tez savunurken (KAD: 23)

tongaya basmak

- ... sizi tongaya bastırarak (ZZ: 43).

top atmak

- Bu düpedüz acentanın **top atması** demektir beyler (ZZ: 24).

turşusunu kurmak

- İyi sakla da **turşusunu kur** bakalım (ZZ: 16).

ununu elemek, eleğini asmak

- Eyüblü Eyüp Sabri yaşamıştı **ununu elemiş eleğini asmıştı** (ZZ: 65).

üste çıkmak

- Yaptığınız yetmiyormuş, ettiniz kırkı geçmiyormuş gibi bir de şimdi **üste çıkmak** ha (ZZ: 53).

üstüne düşmek

- Çok sinirli, **üstüne düşmeyelim**, bırak yapsın madam (KAD: 56)...
- Çok sinirli. **Üstüne düşmeyelim** madam (KAD: 97).

üstüne oturmak

- Sizin anlayacağınız Keşanlı Ali diye bir kıcıkırık benim yaptığım cinayetin üstüne oturmuş (KAD: 91)...

üstüne titremek

- **Üstünüze** o kadar **titrer** (FE: 20).

vur abalıya

- Hep **vur abalıya vur abalıya** (SKKK: 39)...

yabana atmak

- Yo, tuluatı **yabana atma**. Tiyatronun esası emprovizasyondur (SKKK: 77).

yakayı ele vermek

- Bizim postal bu sefer **yakayı ele verdi** (SKKK: 64)...

yakayı kurtarmak

- Burdan **yakani kurtarırsan** ahlak polisine başvuracağım (FE: 81).

yan gelmek

- Siz **yan gelmiş** uyurken (KAD: 88)...

yanına koymamak

- Ben bunu senin **yanına koysam** (ZZ: 37).

yarım kulakla dinlemek

- **Yan kulakla** konuşulanları **dinlerler** (AŞ: 44).

yerden göğ'e kadar

- Hepiniz **yerden göğ'e kadar** haklısınız (ZZ: 25).

yeri gelmek / lafı gelmek (SKKK: 76)

- Hazır **lafı gelmişken** aklınızda olsun (SKKK: 76).

yerinden oynamak

- Sadun'u görünce gözleri **yerinden oynar** (FE: 51).

yola gelmek

- Hayırsız karı zaten **yola gelmez** (SKKK: 50).

yola getirmek

- Hanımefendi yoldan çıkmış kızları **yola getirme** derneği başkanidir (ZZ: 49).
- Ayrıca bir zaniyeyi tövbe ettirip doğru **yola getirmenin** azim sevabı da caba (ZZ: 56).

yoldan çevirmek

- Haydut **yol çevirirken** (KAD: 23)

yoldan çıkmak

- **Yoldan çıkan** da olur (KAD: 20)
- Hanımefendi **yoldan çıkmış** kızları yola getirme derneği başkanidir (ZZ: 49).

yük olmak

- Bizimkisi zaten **yük olmak** başkalarına (FE: 24).

yüreği yanmak

- Bir iş de olsa **yüreğim yanmaz** (FE: 48).
- ... **yüreğim yanmaz** idi... Artık böyle siteme içim dayanmor (SKKK: 37).

yüz bulunca astar istemek

- Yazdım da **yüz bulur, astarını ister** (ZZ: 9).

yüz sürmek

- Böyle karısı olan erkek her gün onun bastığı yere **yüz sürmeli** (SKKK: 68).

yüzü gözü açılmak

- Sui misal oluyorlar **gözü açılmamış** gençlere (AŞ: 43).

yüzüne gözüne bulaştırmak

- Bir de benim için zevzek, her şeyi **yüzüne gözüne bulaştıran** bir budala derler (SKKK: 24).
- Her şeyi **yüzüne gözüne bulaştıran** bir zevzek (SKKK: 47).

- Abida işi **yüzüne gözüne bulaştırınca** sıra Nejat'a geldi (ZZ: 39).

yüzüstü bırakmak

- Genç karısını **yüzüstü bırakıp** sabahlara kadar sürtmek rüsvalığı adam evladına yaraşır mı (SKKK: 90)?

yüz vermemek

- Biliyorum hanımcığım da, şımartmamak için **yüz vermiyorum** (SKKK: 81).

yüz vermemek / yüz vermek (SKKK: 37)

- Sana **yüz vermedi** diye değil mi (AŞ: 21)?
- Sadettin Bey'e hiç **yüz vermek** istemediği bellidir (FE: 39).

zararlı çıkmak

- Sen **zararlı çıkarsın** (AŞ: 41).

zeytinyağı gibi üste çıkmak / zeytinyağı gibi sıyrılmak (SKKK: 27)

- Fakat karı **zeytinyağı gibi sıyrılır** (SKKK: 27).

3.1.1.3.3. Dualar (Alkışlar)

Alkış sözcüğü Arapçadan dilimize geçen dua, sena, Allah'a yalvarıp yakarma anlamına gelen münacat karşılığı “hayır dua” anlamındadır. Alkış kelimesinin Dede Korkut Hikâyelerinde geçen “alkala-” kökünden geldiği düşünülmekte (Artun, 2014, s. 36) ve Divânü Lugâti't-Türk'te “dua etme; övme; birinin iyiliklerini faziletlerini bir bir sıralama” (Kaşgarlı Mahmud, 2005, s.140) anlamında kullanıldığı görülmektedir.

Duanın kabul edilmesi ile dua ederken gösterilen samimiyet ve teslimiyet arasında güçlü bir bağ vardır. 'Allah bilir!' ifadesi, dua ettikten sonra ya da herhangi bir durum karşısında söylenen bir teslimiyet sözüdür. 'İnşallah!' ise, yapılan bir duanın ardından söylenir ve bu, inançlı ya da inançsız herkesin teslimiyetini ifade eder. Ayrıca, insanların zor durumdayken ve çaresizlik içinde beklerken başvurdukları sözcükler de yine dua sözleridir (Uysal, 2019).

Boratav duaları alkışların geliştirilmiş, din törenlerine değin değer kazanmış biçimleri olarak görür. Duanın alkıştan farkı onu söyleyenin ya kendisi için ya da

genel olarak insanlar için Tanrıdan isteklerini bildirmesidir, bu bildiri ne kadar güzel bir biçimde söylenirse etkisinin o derece büyük olacağına inanılır (Boratav, 2016, s. 148).

Elçin'e göre dua, kişinin kendisi ve içinde yaşadığı toplumun maddi refahı ve manevi mutluluğu için Tanrı'dan yardım ve merhamet dilemesidir. Bireysel bir nitelik taşıyan ve sessizce yapılan dualar, Müslümanlar ve Türkler arasında cami ibadetlerinde, Mevlid'lerde, savaşa girildiğinde ve benzeri durumlarda, dini ve milli heyecanla hoca eşliğinde yüksek sesle topluca tekrarlanır (2011).

İncelenen tiyatro oyunlarında duanın kullanımı, oyunun anlatmak istediği mesajı güçlendirmekte önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Karakterlerin dualarının içeriği ve biçimi, oyunun genel yapısına ve amacına hizmet edecek şekilde özenle seçilmiştir. Taner'in yazmış olduğu tiyatro eserleri incelendiğinde hemen hemen hepsinde dua unsuru bulunan diyaloglara rastlanmış, duaların çoğunlukla kalıplaşmış sözler olarak metinlerde yer aldığı görülmüştür. Bununla birlikte “maşallah, inşaallah, hayrolsun, uğurlu olsun...” dua sözleri karşımıza çok sık çıkmıştır. İncelenen eserlerde tespit edilen dua (alkış) unsurları şu şekildedir:

- Hayrını görsün (AŞ: 20).
- Maşallah. Kırk bir buçuk maşallah (AŞ: 23).
- O da maaşallah ismiyle müsemma (AŞ: 24).
- Allah versin. Allah ziyade etsin (AŞ: 30).
- Allah kimseyi senin ağzına düşürmesin (AŞ: 32).
- Neyse cümleye geçmiş olsun. Oh! Rahatladık (AŞ: 38).
- İnşallah mesut olurlar (AŞ: 55).
- Allah hayırlara tebdil etsin (FE: 19).
- Mars derler buna beyim. Geçmiş olsun (FE: 20).
- Nur içinde yatsın (FE: 21).
- Canını sevsinler senin. Bir kere de itiraz etsene Allah'ın kulu (FE: 22).
- Allaha emanet. (Alır Yusuf a verir) Emredersiniz (FE: 22).
- Leman: Sağ ol, var ol. Elin dert görmesin.

Sadettin: Hayır dua edeceksen bana, havanın durmasın de, Leman Hanım (FE: 23).

- Hay aklınla yaşa usta (FE: 23).

- İnşallah umduğum gibidir (FE: 30).
- Allah'a emanet. Vagatoni, bilmez miyim (FE: 24)?
- Sağ ol, iyi geldi o ilaç (FE: 27).
- Allaha ısmarladık, babamın kusuruna bakmamanızı rica ederim (FE: 31).
- Sağ ol kızım. Allah cümleyi ıslah etsin (FE: 31).
- Mesudum Allah'a şükür (FE: 32).
- Allah'a şükür kendi işimi halletmesini bilirim (FE: 40).
- Allah ömürler versin, kusur ettim (FE: 47).
- Allah rahmet eylesin (FE: 48).
- Hayır ola sen sandalı mı satıyorsun (FE: 49)?
- Ömrüne bereket (FE: 53).
- Ünal: Allah muhafaza (FE: 62).
- İyidir hamdolsun, atlattı (FE: 75).
- Hay gözünü seveyim. (Gözleri parlamıştır.) (FE: 76)
- Günaydın. Geçmiş olsun (FE: 77).
- Hayır ola Pehlivan (FE: 77).
- Yaradana kurban olsunlar (FE: 81).
- Sağ ol var ol canım (FE:91).
- Şu borçlan bir temizleyelim: Hayırlısı (FE: 91).
- Demedim mi sana, gözün aydın (FE: 92).
- Ama Miralay Bey sizlere ömür... Varsa eğer ruhu şad olsun ustanın diye...
Hakkı varmış rahmetlinin (FE: 92).
- İnsan talihine şükretmeli. Beterin beteri var (KAD: 27).
- Helal olsun be (KAD: 29).
- Geçmiş olsun Ali Efendi (KAD: 33)...
- Gözünüz aydın olsun arkadaşlar (KAD: 38).
- Şan olsun (KAD:42).
- Uğurlu kademli olsun (KAD: 46).
- Kurbanın olayım cinaslı laf etme bana (KAD: 49)...
- Allah versin, hakkın değil mi (KAD: 50)?
- Hey canına kurban. Terbiye başka şey be (KAD: 55)...
- Tanrı nazardan saklasın (KAD: 58).

- Tuttuğu altın ol sun neme lazım (KAD: 72).
- Hadi kal sağlıcakla (KAD: 76).
- (Arkasından bakıp) Töbeler olsun, töbeler olsun (KAD: 79).
- Bereket versin. Bakalım siftahınızı deneyeceğim abiciğim (KAD: 92).
- Çok şükür, neler gelmişti aklıma (KAD: 97).
- Gözünüz aydına geldim. Kavuştuğunuza bir sevindim bilseniz (KAD: 98).
- Ben oturmayacağım zati. Hadi kalın sağlıcakla (KAD: 98).
- Maşallah, kırk bir buçuk maşallah. Birbirinize ne de yakışmışsınız... Şükür olsun kavuşturana. Gözünüz aydına geldim (KAD: 98)...
- Hadi kalın sağlıcakla (KAD: 98).
- Hele yarabbi şükür. Zilha (KAD: 98).
- Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine (KAD: 100)...
- Hadi öyleyse buyurun da hazırlıklarımızı tedarik edip bu aktin düğününü inşallah önümüzdeki cuma günü tamamıyla (KAD: 100)...
- Herkese şapur şapur da bize yarabbi şükür mü (KAD: 101)?
- Tanrı kimseyi şaşırtmasın (KAD:102).
- Kalın sağlıcak ile (SKKK: 37).
- Sağ olun, var olun (SKKK: 40).
- Hay elinize sağlık paşam, dedi (SKKK: 51).
- Şükrediniz ki daha fenasına kadar gitmeye yaradılışımda meyil yoktur, yoksam (SKKK: 60)...
- İsmail, gel gözün aydın. Sıran geldi (SKKK: 61).
- Hey, uğur ola dostum (SKKK: 63)!
- Ne olup gidiyor? Gurbanın olayım (SKKK: 63).
- Ziyade iltifatta bulunmuş, sağ olsun (SKKK: 76).
- Allah korusun. Allah geçinden versin (SKKK: 76).
- Ağzınızdan yel alsın (SKKK: 76).
- Sıhhatte daim olun (SKKK: 86).
- Aman bize kapıyı açın, kerem edin (SKKK: 88).
- Rahmeyleyin. Merhamet (SKKK: 89).
- Kimyon: Tövbe.
- Himmet: Tövbeler tövbesi (SKKK: 93)

- Gülriz: Eksik olma (ZZ: 2).
- Maşallah hariciye vekaleti gibi bir gurup (ZZ: 4).
- Allah bağışlasın (ZZ: 4).
- Toprağı bol olsun Freud hocamız kadın kalbini iyi tanırdı (ZZ: 5).
- El öpenleriniz çok olsun (ZZ: 8).
- Hayırdır inşallah gündüz niyetine (ZZ: 9).
- Sus ağzından yel alsın (ZZ: 10).
- Haydi hoşça kalın. Hakkınızı helal edin (ZZ: 11).
- Sevakına hanım kızım. Şu hatunlardan biri desturun sıkıştı da yüzünüze güler (ZZ: 11).
- Neuzubillahtövbe tövbe, estağfurullah (ZZ: 15).
- Bin bereket geçinip gidiyoruz işte (ZZ: 16).
- Hakkınızı helal edin dedi (ZZ: 18).
- Rahmetli Hurşit bey bir kere yanılıyor (ZZ: 25).
- Eyvallah (ZZ: 26).
- Nejat: Kutlu olsun.
- Beşir: Uğurlu kademli olsun (ZZ: 28).
- Haşa sümme haşa. Lafını dahi istemem. Latife yollu dahi (ZZ: 30).
- Haşa sümme haşa (ZZ: 32).
- İçerde mebus adayı gibi konuşma meraklısı bir müşteri var haydi gözünü seveyim göster marifetini (ZZ: 40).
- Hay aklınla bin yaşa (ZZ: 42).
- Allah anama bağışlasın (ZZ: 42).
- Şeytan kulağına kurşun. Şimdi birde kalkmış benimle aşık atmaya. Bana Zilli Zarife demişler be (ZZ: 44).
- Eyvallah Hürmüz (ZZ: 49).
- La havle vela guvvete (ZZ: 49)...
- Allah göstermesin (ZZ: 54).
- Neuzubillah bu zaniye size kim bilir ne kadar üzdü (ZZ: 54).
- Radar: Gözüm seğiriyor benim.
- Beşir: (Onun ağzını kapar) Sus gözünü seveyim (ZZ: 57).
- Zarife ablaya bir Allahısmarladık diyelim (ZZ: 57).

- Sarılmak gelir hazan içimden / Öpmek ne kelime / Yüreğine iner maazallah / Eh ben de gencim insanım (ZZ: 58).
- Helal olsun verdiğim yüzlük (ZZ: 59)
- Helal olsun be (ZZ: 61)
- Hiç kül yutmaz mısınız komiser bey, zehir hafiye maşallah (ZZ: 62).
- Düşene vurulmaz. Mertlik sende kalsın. Helal ettim ben hakkımı. Davacı değilim (ZZ: 62).
- Allah bağışlasın Mebus adayı gibi konuşuyor (ZZ: 63).
- Hayırdır inşallah. Bu neye alamet aceba (ZZ: 66)?
- Canınız sağ olsun da enişteciğim (ZZ: 67).

3.1.1.3.4. Beddualar (Kargışlar)

Divânü Lugâti't-Türk'te kargış kelimesi “lanet, ilenç” olarak tanımlanmaktadır (Kaşgarlı Mahmud, 2005, s.404). Kargış, kişinin kendisine, yakın çevresine, topluma ve din gibi kutsal kurumlara zararlı oldukları kişi ve düşüncelere karşı bir tepkiden oluşur. Türlü haksızlıklara uğradığına inanan kişilerin tepkisini dile getirir (Batur, 1998, s. 629).

Kaldar'a göre kargış kelimesi; kargışlamak, lanet, beddua ve telin anlamlarına gelir. Beddua, genellikle çaresiz ve acı çeken insanların, yaşadıkları kötülüklerden dolayı rahatlamak için kullandıkları kalıplaşmış olumsuz anlamlar içeren sözlerdir. Beddualar, duaların aksine kötü dilekleri ifade eden ve halk arasında sıkça kullanılan ifadelerdir. Türkçede ise Anadolu ağızlarında hala "kargış" sözcüğü kullanılmaktadır (2008).

Kargışlar, kötülük görme, mağdur olma, haksızlığa uğrama, öfke, öfkenin ifadesi, acı ve zulüm karşısında elinden bir şey gelmeyen belayı ve cezayı Tanrı'dan dilemesi gibi durumlarla düşünmek doğru olacaktır (Aça, 2010, s. 210).

Harmancı “kargışlar” ifadesini çaresiz kalan, acı çeken veya kötülüğe maruz kalan bir kişinin rahatlamak amacıyla söylediği kalıplaşmış ifadeler olarak tanımlamıştır. Bu sözler, söylendiği andaki duyguları ve ruh halini yansıttığı için önemlidir ve insanın karakterine, zamana, çevreye, duruma ve olaya göre değişir. Genellikle toplum tarafından hoş karşılanmayan davranışları yapan kişiler için kullanılır (2012).

Tiyatro oyunlarında bir karakterin beddua etmesi; nefret, öfke, intikam gibi çok

güçlü duyguları seyirciye derin bir etki bırakarak yansıtmasına yardımcı olur. Beddualar bireylerin içsel çatışmalarını, çaresizliklerini veya düşmanlık duygularını ifade etmenin manevi anlamda en etkili yoludur. Beddualar, kişilerin uğradıkları haksızlık ve kötülükler neticesinde Allah'tan kötünün veya kötülüğün cezalandırılması için temennide bulunmak amacıyla söylenen sözler olarak karşımıza çıkmaktadır. Beddualar, tiyatro eserlerinde oyuncuların beddua ettikleri kişinin veya durumun gelecekteki kaderi hakkında ipuçları edinmelerine sağlayabilir ve hikâyenin gidişatını etkileyecek çok güçlü bir unsur halini alabilmektedir. Taner'in incelenen eserlerinde en çok "Allah belanı/cezanı versin" bedduasıyla karşılaşmıştır, tespit edilen diğer beddualar (kargışlar) aşağıdaki verilmiştir:

- Ölümü öp teslim olmazsan (AŞ: 42).
- Ben de sana göstermezsem erkek demesinler bana (AŞ: 43).
- Eli kırılısın (FE: 20).
- Allah belasını versin bütün insanların (FE: 67).
- Dur açma. Ölümü öp açarsan (FE: 70).
- Günahları boynuna (KAD: 20)
- Günahı boynuna, yeğenine bilem sataşmış dedilerdi (KAD: 28).
- Gözüne dizine dursun (KAD: 37).
- Derviş - Tuh Allah gahretsin. Koro - Gahretsin (KAD: 38)!
- Altı mikrobun canını daha cehenneme göndermeden gidersem, emdiğim helal süt haram olmaz mı (KAD: 40)?
- Mevlam da onu yere vurur inşallah. Gençliğine doymadan gitsin. Allah bin belasını versin. Tuh (KAD: 40)!
- Sözünden dönenin Allah bin belasını versin." Bu ne biçim mukavele, insana bela okuyor (KAD: 60)!..
- Kadın: (Çantasına davranıp) Hay Allah belanızı versin (KAD: 60).
- Malankoli diyorlar, düşman başına (KAD: 72).
- Hay Allah cızırtını versin senin e mi (KAD: 74)!
- Tüh Allah belasını versin (KAD: 77).
- Ne olacak soya çeker. / Onun anası da kötüymüş derler. / Beter olur inşallah, beter (KAD: 79).

- Hay Allah cezanı versin (SKKK: 26).
- Fasulciyan: Hanedanın başında paralansın. Yerin dibine batsın (SKKK: 39).
- Huyum kurusun. Natura, ne yapayım (SKKK: 64).
- İşine gelince canım goca, gelmeyince, canın çıksın a goca (SKKK: 89).
- Abida: İnşallah o zaniye de cehennemde böyle yanar kül olur.
Dürdane: İnşallah (ZZ: 29).

3.1.1.3.5. Yerel Dilde Söyleyiş

Ağız, bir dilin çeşitli bölgelerindeki söyleyiş farklarına dayanan küçük varyasyonlardır ve bir ülkenin farklı bölgelerindeki insanların kelimeleri farklı şekillerde telaffuz ettikleri konuşmalara denir (Ergin, 1989).

Günlük dilin sınırlarını, telaffuz şeklini ve muhtevasını yaşanılan çevre ve sosyal tabaka teşkil eder. Bundan dolayı günlük konuşma dili, onu konuşan çevrelere ve sosyal tabakalara göre değişir (Kaplan, 2016, s. 172).

Nükteli konuşmalar, söz hünerleri geleneksel seyirlik oyunların eğlendirici boyutunu oluşturur. Eğitcilik ve eğlendiricilik birbirine özümletilmiştir (Şener, 2003, s. 15). Kişilerin karakterleri ve sosyal durumları, şive özellikleri söz kalıplarıyla verilir. Bu söz kalıpları, yazarın iyi tanıdığı geleneksel seyirlik oyunların malzemesini kullanmadaki başarısını da gösterir (Enginün, 2007, s. 192)

Haldun Taner, hikâyelerinde ve oyunlarında, genellikle İstanbul'da yaşayan insanları ele alır. Fakat bu insanların çoğu doğma büyüme İstanbullu değildir. Bu bağlamda sanayileşmenin getirdiği göç kavramı, ön plana çıkarken İstanbul'a iş bulma kaygısıyla akın eden Anadolu'nun her yerinden insan, onun anlatılarında kendine yer bulur. Bu insanların geldikleri bölgeler de yazarın anlatılarında sıkça yer verdiği ağız özellikleriyle belirginleşir (Yıldırım, 2022, s. 255). İncelenen tiyatro oyunlarında çok yoğun bir şekilde yerel dil ve lehçe kullanımı tespit edilmiştir ve bu söyleyişler tiyatro oyunlarına zenginlik ve gerçeklik katmıştır. Bu tespitler şu şekildedir:

- Düğüne gettik. Selamiçeşme'ye (AŞ: 17).
- Bak bu ayakkabılarla kayışı bugün verdiler... Yeni hükümet eyi çalışıyor (AŞ: 17).
- Gel öğleyise aşağı (AŞ: 18).

- Ne demiş Nefi: "Geldimse n'ola. Ben şura bezmine ahu. Âdet budur en sonra gelir bezme ekâbir." (AŞ: 26)
- Epkem: Pedere hörmeter (AŞ: 27).
- "Şecaat arz ederken merd kıptı sırkatın söyler." (AŞ: 33)
- Bankalardaki mevduata da el korlar mı (AŞ: 35)?
- Çok hacıların çıkmıştı haçı zir-i begalde (AŞ: 35).
- Yok kalkalım, geç oldu zati (AŞ: 38).
- Hem suçlu hem güçlü. Elinden geleni ardına goma (AŞ: 43).
- Refet: Kuru gürültü. Dubara (FE: 17).
- Bir eser, gazta satarım (KAD: 16)
- Bütün sermiyem şu kutu (KAD: 17)
- Yüz numara mütevellisi (KAD: 18)
- Kondulusu şehirlisi (KAD: 18)
- Lüküs kamara da var (KAD: 18)
- Kol gezerim mahle sokak (KAD: 19)
- Diyeceğini kısa yoldan dimeli (KAD: 19)
- Polis bizlen hırlaşır / Ağalar leş kargası (KAD: 20)
- ...koskocaman açtığı günlük bir gazetenin iç sayfelerini okumaya çalışmaktadır (KAD:21).
- Parasınlan değil mi (KAD: 21)...
- Irgat ter dokunurken / Avkat tez savunurken (KAD: 23)
- Kabul amenna peki / Amma bir de bunların (KAD: 24)
- Üç beş uyuz kalkmış / Bizden habarsız (KAD: 26)
- Yetti be gaderin çevri (KAD: 27)
- Günahı boynuna, yeğenine bilem sataşmış dedilerdi (KAD: 28).
- Elde kelepçe. İki yanında candarma (KAD: 30)...
- Kara cahilden mıhtar nerde görülmüş (KAD: 36)?
- Porpuganda yapıyor, zabıt tutulsun (KAD: 37).
- İşte o başa gavuştuk gayrı (KAD: 38)...
- Koro: Gendine söyledin.
Derviş: Susun artık, gonuşma bitti.
Koro: Gonuşma bitti (KAD: 38).

- Bu adam gaatilin biridir. Gendinize gaatilden mıhtar mı seçeceksiniz (KAD: 40)?
- Gaatil değil misin, yalan mı (KAD: 40)?
- Çünkü, esrar kaçakçısıdır (KAD: 40).
- Hay hay, ne demek (KAS: 46).
- İt baytarı gibi ne dolanıyon orda (KAD: 48)?..
- İlazım değil (KAD: 49).
- Bıçaklarken gördük diye yalan şahatlık ettiler (KAD: 49)...
- Ben maksumum diye (KAD: 50).
- Mapustakiler beni sarakaya aldılar. Maksum Ali, gözü yaşlı Ali diye ad bile takdı besmelesizler (KAD: 50)...
- Duttun dutmadın (KAD: 50).
- Hele hele, ayranın gabarmış desene (KAD: 50)...
- Düşün be kardaşım (KAD: 50).
- Seni gaybetmişim. Neyi gaybedeceğim gayrı (KAD: 50)?
- Mapushaneye bazı gazatacılar ankete gelir. (KAD: 51).
- Mertlik belası kardaş (KAD: 51)
- Olmuş artık bir kerem (KAD: 52)
- Herkes seni dayım gaatili bilirken nasıl evlenirim ben senlen? Benim galbim taştan mı (KAD: 52)?
- Şimdi bana varıyon mu (KAD: 52)?
- Sen pazar meydanının ortalık yerinde, "Ey Ümmedi Muhammed, Çamur İhsan'ı ben vurmam" diye bağırıyon mu, bağırmıyon mu (KAD: 52)?
- Şanına mı dokanır (KAD: 52)?
- Get de babanı gandır sen. Sen gan davasından dört buçuk atıyorsun süfli rezil (KAD: 53).
- Asabatım bozulursa karışmam bak (KAD: 53).
- Durum vaziyetini gurtarttın demek (KAD: 54)
- Bunu da yaz bir galem gafana (KAD: 54)...
- Durum vaziyetini gurtarttın demek (KAD: 54).
- Bunu da yaz bir galem gafana (KAD: 54)...
- Bugüne bugün hükümat bilem dış yardımsız yapamıyor (KAD: 58).

- Alanktrik, su, havagazı (KAD: 64).
- Heç Şerif Abla, heç (KAD: 66)
- Ben bu dünyaya bir kerem gelmişim (KAD: 71).
- Çok dokanıyor içime (KAD: 72).
- İhya Bey buba adam (KAD: 72).
- Kim bilir belki de iyi bir kısmet çıkarsa sevabına everecekler. Dünyada hayır sahipleri daha ölmedi (KAD: 72)...
- Sivilizasyon / Ne fabrika demektir (KAD: 73)
- Ama zerafetlen / İstil ilen nezaketlen (KAD: 73)
- Yalnız istili değişik biraz / İstil ilen nezaketlen (KAD: 73)
- ... duruşun niye? Onu görürler mi tilifonda (KAD: 74)?
- Bak efladım (KAD: 75).
- Boş vir (KAD: 76).
- Turuva Marebesi Bilem Neden Çıkmış (KAD: 78)?
- Zilha gelmiş mahleye (KAD: 78).
- Ne iş yapıyormuş şehirde (KAD: 79)?
- Zilha gelmiş mahleye (KAD: 79).
- Ne yapıyormuş şehirde (KAD: 79)?
- Şamama kim sen kimsin / Şamamamız gıymatlı (KAD: 81)
- Hiç senin küffün mü / O bir küçük hamfendi (KAD: 82)
- Burası Müslüman mahallesi. Söyle çekip gitsin edebinlen (KAD: 82).
- Bir şey mi didiniz (KAD: 82)?
- Niye bir doktora neyin göstermiyonuz (KAD: 83)?
- (Bahçeden gelerek) Nen var, ne oldun (KAD: 93)?
- Galdık işte (KAD: 97).
- Ben oturmayacağım zati. Hadi kalın sağlıcakla (KAD: 98).
- Ser şu şilteyi gayrı (KAD: 98).
- Ben duruculardan değilim zati (KAD: 98).
- Destanı yalan komak olmaz (KAD: 102).
- Havva, Adem'e ne şart goşmuş: Ya ben ya cennet demiş. Ben de sana şart goşuyorum Ali (KAD: 102).
- Yoksa sen de bizcilen /Saf mısın ey ehali / Bizim kadar kolayca / Kanar mısın

ehali (KAD: 105)

- Bir dakke. Tuluat istemem İsmayil (SKKK: 22)...
- Sen de o işi becerebildin mi barım (SKKK: 23)?
- Hiranuş: Helbet (SKKK: 27).
- Ama ben, ben ne örgendim bakalım (SKKK: 29).
- Eğer öyle bir şey varit ise, Allah bilir gerek onu, gerek peşine düşeni şahsi kılıcımla ikiye parça ederim (SKKK: 31).
- Adamlarımıza tarizde bulunanlar olursa, onlara ne makam kullandığımız şimcik ayan olur (SKKK: 31).
- Başlatacağın yapıncağından (SKKK: 30).
- Mınakyan'ı deyecektiniz, sürcü lisan vaki oldu (SKKK: 32).
- Hadi gitelim damat (SKKK: 35).
- Canım damat, geri kalmayıp sözünüzü ısbat eyleyiniz (SKKK: 35).
- Keşki gerçek olsa idi (SKKK: 36).
- Kusura bakma. Demin biraz sınırlandım (SKKK: 38).
- İmdi hakkımda vukua gelen haksız muameleden dolayı tarziye isterim (SKKK: 38).
- İyice pişirmeden size göstermeyecektik. Sürpriz yapacağdık (SKKK: 40)
- Dandini: (Kayserili şivesiyle) Boşuna değil bu gördüğünüz gaynana (SKKK: 55).
- Diyeceğim şu ki, bu benim garı (SKKK: 55)...
- Sizin beyzade gızı olduğunuzu, beni kendinizden aşağı tuttuğunuzu iyi bilirim. Gendime hürmet ve tazim ediniz demem, maksadım o değil, öyle şeylerin meraklısı değilim (SKKK: 57).
- Gocasını sayan gancıklar gibi yapınız... Ehli ırz ve eteği temiz olan kadınların tavrı oynas geçirir (SKKK: 60).
- Amanın, peki garı öyle cilve yapıp geyiflenirken goca ne yapar (SKKK: 60)?
- Ben sizin gocanızım, böyle şeyleri istemeyorum (SKKK: 60).
- Demek bana, şahitler karşısındaki taahhüdünüzü, nikâhlılık itaatini böyle yerine getireceksiniz? Öyle mi (SKKK: 60)?
- Ne olup gidiyor? Gurbanın olayım (SKKK: 63).
- İnsan gah olur dağ kaldırır, gah olur darı kaldıramaz (SKKK: 68).
- Astorları diyorum. İndir (SKKK: 80).

- Uyku sersemi sebze haline mi geldim? Yoksa kuzu dolmasını fazla geçirdim da gabus mu görüyom nedir (SKKK: 87)?
- Galiba bizim garı gene bir dolaptır çevirir. Hele bir anlayalım bahalım (SKKK: 87).
- Aşşığı gaydı biraz (SKKK: 87).
- Himmet: Peki hanım ne deyyo (SKKK: 87)?
- Seni galtak garı seni, yahaladım işte. Ben başımı yastığa goyar goymaz sen azgın kediler gibi damlarda gezersin öyle mi? Bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge, üçüncüde yahalanırsın işte böyle (SKKK: 88)...
- İşine gelince canım goca, gelmeyince, canın çıksın a goca (SKKK: 89).
- Merhamet gapıları gapandı (SKKK: 89).
- Anasını bubasını uyandır şu garının (SKKK: 89).
- Senin garın değil, benim garının anasını bubasını (SKKK: 89).
- Bu şirret garı bana bu götülüğü de etti mi? Ama gimse yok. Bre kaçmış. Ben bildimdi zaten yalan olduğunu. Tak, gafamı da vurdum. Gapıyı da gapamışlar (SKKK: 90)...
- Açın ulan gapıyı. Gum gum gum (SKKK: 90)...
- Goş git, söyle, gelmesinler (SKKK: 91).
- Yalvarırım gayınpeder, bir de beni dinleyin (SKKK: 91).
- Ayağını öpeyim sen dinle gaynana (SKKK: 91).
- Ben mi o garıdan özür dileyeceğim (SKKK: 92)?
- Peki o neci imiş (ZZ: 8)?
- Beyoğlu postanesine postrestan gönderiyor (ZZ: 9).
- Ayak yolu ne tarafta aceba (ZZ: 11)?
- Şark nerede kalıyor hanım kızım. Güneş ne canipten doğar (ZZ: 15)?
- Şark burası, garb burası dünya böyle döner (ZZ: 15).
- Laliebkem kaldım. Bu rivayetin bir şüyü bulduğunu düşünün (ZZ: 24).
- Fakat durumu sükunetle teenni ile mütalaa edelim (ZZ: 25).
- Şuuru muhtel bir adamın fevri bir anında kaleme aldığı hissini veren bu acayip vasiyetnamenin evvel emirde cemiyeti medeniyetimizin ve an'aneyi milliye ve ahlakiyemizin istinat ettiği hissi, maşeri, dini, kutsi ve ahlaki değerlere aykırı bulunduğu aşıkardığından biraz önce haksızlığın önüne

geçilmesi lüzumu üzerinde tam bir mutabakata varılmış bulunmaktadır (ZZ: 27).

- Siz necisiniz (ZZ: 39)?
- Belma: Ağrıma gidiyor abla... Dokanıyor.
Zarife: Neymiş dokanan (ZZ: 44).
- İstemem ben bunlan kalmam (ZZ: 53).
- 6. Müşteri: Nuri Mayhoşoğlu derler bir namussuz var / Geldi aynı mahlede (ZZ: 60)
- Ki günün birinde bu tarlada gerçek ahlak, gıllı gıssız ahlak, çıkarsız ahlak yeşersin (ZZ: 70).

3.1.1.3.6. Hitaplar ve Ünvanlar

Hitap / seslenme ifadeleri, dil evreninin sunduğu seçenekler içerisinde, verici ile alıcı arasında doğrudan bağın kurulabildiği, ilişkinin oluşturulabildiği dil birimlerindendir (Karahancı, 2023, s. 55). Hitap, karşılıklı konuşma sırasında tarafların birbirlerine karşı kullanmış oldukları ve genellikle saygı amacını içeren ifadelerin tamamına verilen genel addır. Kural olarak belirli statüdeki kişiler arasında kullanılması zorunlu olan hitap kelimeleri, sosyal ilişkilerin gelişimi ve düzgün bir şekilde ilerlemesinde önemli bir rol oynamaktadır (Doğu, 2023, s. 1).

Karaağaç'a göre hitap, kime veya neye seslenildiğini belirten söz veya söz grubu, seslenme öbeğini oluşturur. Kişinin özel adları, akrabalık ve kavim adları, toplumdaki işini veya mevkiini bildiren sözler, ilişki bildiren ifadeler seslenme amaçlı kullanılabilir. Ayrıca, çeşitli hayvan adları, takma adlar, cansız nesnelerin adları ve coğrafi isimler de seslenme işlevi görebilir (2013).

Haldun Taner'in incelenen tiyatro oyunlarında sıklıkla hitap ifadelerine yer verdiği görülmüştür. Bu hitaplar farklı içeriklerdedir: Özel/takma adlardan oluşanlar, akrabalık bildirenler, sevgi ve saygı ifade edenler, yakınlık/arkadaşlık ilişkisi kuranlar, olumsuz anlam içerenler ve ünvanlardan oluşan hitaplar şeklindedir. Araştırılan tiyatro eserlerinde tespit edilen hitaplar şunlardır:

- Ayın repliğini senden alacaktım ya, ağabey (AŞ: 15).
- Şimdi geliyorum karıcığım (AŞ: 18).
- Hadi giy ceketini tontonum (AŞ: 19).

- Getir onu Suzi. Şakanın sırası mı şimdi (AŞ: 19)?
- Çek elini diyorum yapma canım (AŞ: 21).
- Suzan Hanımın dil pelesenki de budur (AŞ: 25).
- Hayret. Paşam, bir çalar saat kadar dakiksiniz (AŞ: 25).
- Paşam disiplinimize gıpta ediyorum (AŞ: 25).
- Yoo, presentation'a filan kalkma kuzum (AŞ: 26).
- Çok teşekkür ederim şekerim (AŞ: 26).
- Ablanız nasıl hanım kızım (AŞ: 27)?
- Haydi baayanlar, baylar. Lütfen masa başına (AŞ: 27)...
- Ömermek ne demek Ömer Bey (AŞ: 28)?
- Nesine gelsin birader. Çöplüklerimizi, lağımlı sahillerimizi mi (AŞ:30)?
- Örneğin trafik sorununu nasıl çözerdiniz paşam (AŞ: 31)?
- Nedir bu gürültü kuzum (AŞ: 34)?
- Bir fenalık yapabilirler mi Cemil Bey (AŞ: 35)?
- Hicabi Bey'i çağırılım. Hicabi Bey'in teleskopu var (AŞ: 35).
- Derhal paşam (AŞ: 35).
- Hicabi Beyamca, yine evlere döndürüyorsun teleskobu (AŞ: 36).
- Cemil Bey'i çağırıyorlar (AŞ: 36).
- Zülfikar Efendi koşarak geliyor (AŞ: 37).
- Yine ne oldu karıcığım (AŞ: 37)?
- Olur karıcığım (AŞ: 37).
- Sakin olalım beyler (AŞ: 38).
- Emredersiniz paşam (AŞ: 38).
- Başlama yine hanım (AŞ: 38).
- Canım, canım benim (AŞ: 40).
- Yapma. Kuzum yapma bi hadise çıkmasın (AŞ: 41).
- Sen beni ilemezsin efendi (AŞ: 41).
- Jale: Neymiş kuzum ne olmuş hanım efendiciğim (AŞ: 42)?
- İçinde üç milyonluk araba var efendi. Mercedes'ten Bemeve'ye kadar (AŞ: 42).
- Belki de anarşiksin. Boş bi duvar buldun ya, yazı yazmaya geldin ellehem. Belki de bomba koyacaksın apartımanın altına (AŞ: 42).

- Aldırma kardeşim. Bunun cezası elli liradır (AŞ: 43).
- Yer Gösteren: Bitti efendim (AŞ: 44).
- Matrak mı geçiyorsun arkadaş (AŞ: 44)?
- Oyunumuz burda bitiyor efendim (AŞ: 44).
- Bir dakika efendim (AŞ: 45).
- O eskidenmiş beyefendi (AŞ: 45).
- Efendim, anlatamadım galiba (AŞ: 45).
- Tabii efendim buyurun. Arkadaşlar gelsenize (AŞ: 45)...
- Aynen not ettim efendim (AŞ: 47).
- Saime Hanım'ın yavrusu olacak bu ağlayan (AŞ: 51).
- Şimdi geliyorum cicim. Az bir şey kaldı (AŞ: 52).
- Olur patron. Üzülmeyin. Ceep konusundaki emriniz (AŞ: 53)?
- Pahalı olur mu beyefendi (AŞ: 53)?
- Ne yapayım karıcığım, vicdanım elvermiyo (AŞ: 54).
- Teknik Üniversiteden Doçent Salman'la nişanlanıyormuş (AŞ: 55).
- Teveccühün evladım (AŞ: 55).
- Erol: Merhaba dostlar (AŞ: 58)!
- Vallahi size acıyorum paşam (AŞ: 59).
- Bu zaman savrukluğunuza acıyorum paşa (AŞ: 59).
- Babam evde bekliyor teyzeciğim (AŞ: 60).
- Haydi bayanlar baylar, herkes masa başına (AŞ: 61).
- Onlar da bizi biz yapıyorlar beyefendi (AŞ: 63).
- Çağımızı iki düşünür yönetiyor beyler (AŞ: 64).
- Ama bu güç bir sorun paşam (AŞ: 64).
- Men çi güvem tamburem çi gûye. Sırası mı şimdi bunun hanım (AŞ: 65)?
- Örneğin banka soygunlarını nasıl önlerdiniz paşam (AŞ: 66)?
- Aman ne diyorsunuz paşam (AŞ: 66)?
- Böyle bir şey olabilir mi paşam (AŞ: 66)?
- Sevgili patronumuz, velinimetimiz, babamız Cemil Çalışkur efendi (AŞ: 66)...
- Teşekkür ederim evlatlarım (AŞ: 67).
- Hop hop. Yavaş ol kardeşim (AŞ: 67).
- Şaka söyledim canım. Sen sabahları enayi avına çıkınca ben de boş durmam

elbet (AŞ: 68).

- Kız seni hususi evde Behiye Abla'da çalıştıracağım demedim mi (AŞ: 68)?
- Başüstüne Nuri usta (AŞ: 68).
- Canım canım benim (AŞ: 68).
- Ne olmuş Zülfikar Bey (AŞ: 70)?
- Nasıl beyefendi "Taş Parçasına" benzetebildim mi (AŞ: 70)?
- Leman Hanım'ın güngörmüş bahçesi ile mezarlığın arasındaki bozuk yoldan bir çöp arabası (FE: 14).
- Mal sahibimiz Müteahhit Tahsin Bey'in ekskavatörleri. (Ekskovatör uğultuları). (Chris Craft) Bu da hariciyeci Sadun Bey'in Kris Kraftı. Köy artık ayaklanmış demektir... Şu da Ünal. Sadettin Bey'in, yani ustanın oğlu... Tavla oynayanları da takdim edelim. Emekli Karantina Doktoru Recai Bey sağdaki, Tapucu Refet soldaki." (FE: 14) Müteahhit Tahsin Bey'in kızı (FE: 17).
- Ne oldu sizin tahliye meselesi hemşire hanım (FE: 17)?
- Avni Bey'in oğlu sordu senin satılık sandalı (FE: 18).
- Sadettin Bey meşgul galiba (FE: 18).
- Nazar değmişse Tapucu'nun nazarı değmiştir. (Refet'e) Esnaf bile denemiş senin nazarını Refet Bey (FE: 19).
- Mars derler buna beyim. Geçmiş olsun (FE: 20).
- Saniye çıktı geldi dün Nigâr Hanım'a (FE: 20).
- A Naciye Hanım'ı da burada göstermedik mi Sadettin Bey'e (FE: 20).
- Tövbe de Naciye Hanım Allah'ın gücüne gider (FE: 20).
- Yoo, Sadettin Beyimize laf söyletmeyiz hanım (FE: 21).
- Böyle feyz aldık biz Mehmet Refi Bey hocamızdan (FE: 21).
- (Sadettin lahavle çeker) Leman Hanım ağırlardan ne haber (FE: 22)?
- Muhtar Paşa'nın Firdevs Hanımefendi'yi tanır mısınız bilmem (FE: 22).
- Lokman mı sizin Sadettin Bey" diyor (FE: 22).
- Yaşa Sadettin Bey, bravo. Tıpkı bizim topçuda nizam atışımız gibi (FE: 23).
- Hay aklınla yaşa usta (FE: 23).
- Amma yaptın artık Miralay'ım (FE: 26).
- Bu size, bu da Ünal Bey'e. İtalya'dan (FE: 27).
- Şahap Bey'den bizim. Hani o bahsettiğimiz kız meselesi (FE: 27).

- Kâzım: Sen demin meşguldün eczacı bey (FE: 27).
- Buyursun hanım kızım (FE: 28).
- Hakkınız var kızım (FE: 28).
- Bırak hanım o dokuzuncu kolordu (FE: 28).
- Buyur ilanı Miralay Bey. Aman kuzum dikkat et kendine (FE: 28).
- Ben Leman Hanım'ın ilacını hazırlayayım (FE: 28).
- Boş ver yahu baba. Biliyorum bunları ben (FE: 29).
- Allah bilir. Tahsin Bey'in dümenidir bu usta (FE: 29).
- Siz misiniz Ayşe Hanım, affedersiniz (FE: 30).
- Biz Rıza Ağabey'le pazarı bir dolaşacağız (FE: 31).
- Affedersin usta sigara almaya gitmiştim (FE: 35).
- Ailemi kim dinler kuzum (FE: 35).
- Sadettin Bey duyarsa yüzüne bakmaz (FE: 38).
- Ben de seni bekliyordum Naciye Abla (FE: 38).
- Füsün Hanım'ı gördüm çarşıda. Birazdan geleceklermiş, Tahsin Beyler (FE: 38).
- Dürnev Hanımlar, bak faizle geçiniyorlar (FE: 38).
- Yahu sen beni ne sandın hanım (FE: 39)!
- Gökte ararken yerde buldum seni mirim (FE: 39).
- Sadettin Bey'e hiç yüz vermek istemediği bellidir (FE: 39).
- Çocuk gibi konuşma Ercüment Bey (FE: 40).
- Beyim, ben sizden iane değil, mühlet istiyorum (FE: 40).
- Korkma yavrum. Gel buraya ödle Napolyon seni (FE: 41).
- Öyle bir yarış mı var sanıyorsun beyim (FE: 42)?
- Ne demek istiyorsunuz kuzum (FE: 42)?
- Tuhaf konuşuyorsunuz beyefendi (FE: 43).
- Efendi sen buraya geleli kaç ay oldu (FE: 43).
- Alın terine hürmetin, yok mu senin efendi (FE: 43)?
- Saded dışı bunlar beyim. Konumuz fuzuli işgal (FE: 43).
- Benim burada vazifem var efendi... Ben doğduğumdan beri dert savarım beyim (FE: 43).
- Bırak canım, tahtakurusu gibi ezecektim herifi (FE: 47).

- Numarayı bırak arkadaş dedim (FE: 47).
- Viçen Efendi'nin yüksek sesle çırağı çağırdığı duyulur. Ohannes, Ohannes (FE: 47)!
- Şahap Bey'e canım. Kızı görmeye. Neveser'i (FE: 49).
- Ben sana ne fenalık yaptım baba (FE: 49)?
- Benim hayalimdeki eczane nasıldır biliyor musun evlat (FE: 51)?
- Ben sana söyledim o kadar usta (FE: 52).
- Maç başlıyor. Bir haftayım seyredeyim bari usta (FE: 52).
- Sadettin Beyciğim, sana bir kötü haberim var (FE: 52).
- Tahsin Bey'le avanesi (FE: 52).
- Ben o Tahsin Bey'in halini hiç beğenmiyorum (FE: 53).
- Merak etme kızım. Askerlik bu. İşi çıkmıştır (FE: 53).
- Muhtar Paşaların Firdevs Hanımefendi'nin günü bugün (FE: 53).
- Sadettin Bey sen ıslah olmazsın. Bildiğinden bir santim şaşmazsın (FE: 57).
- Demek Viçen Efendi'nin ahabası olan o eczacı (FE: 57)...
- Bulamadık Ercüment Bey'i (FE: 57).
- Sana söylüyorum baba. Git yat ne olur (FE: 59)!
- Bonsuvar beyefendiciğim (FE: 60).
- Güce gidecek bir şey yok babacığim (FE: 60).
- Güzel sanat efendi. Sanayii nefise (FE: 61).
- Her reçete bir ruh raporudur efendi (FE: 61).
- İki tane. Beni affedin Sadettin Bey (FE: 63).
- Eczane için düşünüyorsan ben kalırım usta (FE: 64).
- Pilotuz bu gece beyim (FE: 64).
- Buuu çok sert. Nedir bu kuzum (FE: 65)?
- Dostum, senin metodun bu mudur hep kuzum (FE: 66)?
- Sadettin Bey çıkıp uyumuştur küçük odada (FE: 67).
- Sadettin Bey'e ne derim (FE: 69)?
- Yusuf, Yusuf koş Miralay Bey'e kriz geldi (FE: 70).
- Ben gidip doktor Recai Bey'i uyandırayım (FE: 71).
- Miralay Bey kriz geçiriyor (FE: 71).
- Dokunma efendi bana (FE: 71).

- Bir şey parladı beyefendi çabuk çıkın (FE: 71).
- Zarar ne kadar Sadettin Beyciğim (FE: 75)?
- Tarifin üzerine Leman Hanım'ın ilacını yaptıktan sonra şu dolaba koyduydum galiba (FE: 76).
- Üzme kendini Sadettin Bey (FE: 76).
- Yooo, yok canım (FE: 76).
- Haa o mu, şey canım (FE: 76).
- Naciye Hanım yok mu (FE: 77)?
- Sen ne gördün kızım (FE: 77)?
- Kumpas kuruyorlar dedi ya Leman Hanım (FE: 77).
- Sütü çok bozukmuş bunların Sadettin Bey (FE: 77).
- Bir emriniz mi vardı, beyefendi (FE: 78)?
- Ünal Bey yok mu (FE: 78)?
- Sıtkı Efendi'yi vazifelendirmiştım. Demek bulamamış (FE: 78).
- Miralay Bey şikâyetçi olmadığını söyledi (FE: 79).
- Artık sorma beyim izinliydik işte (FE: 79).
- O başka mesele beyim (FE: 79).
- Tevatür usta inanma, yer mi kalmadı yani (FE: 79).
- Saime Ablâ'nın telefon numarası 49967l'dir (FE: 79).
- Ağzını topla efendi (FE: 79)!
- Ben Refet Bey'i yeni görüyorum daha (FE: 80).
- Kapı geç mi açıldı hanımefendi (FE: 81)?
- Tahsin Bey de yerde gözünü tutuyordu (FE: 81).
- Böyle olmasını istemedim baba (FE: 81).
- Şakanın sırası değil kızım. Burada ciddi bir mesele var (FE: 81).
- Yollarımız er geç bir gün ayrılacaktı baba (FE: 82).
- Kanun sarıh beyim (FE: 82).
- Hoşça kalın. Hoşça kalın Sadettin Bey (FE: 83).
- Hadi beyim. Uzatma artık bu dava sökmedi (FE: 83).
- Ohannes, ustam yollasana oğlum (FE: 84).
- Buyur Sadettin Beyciğim hayır haber (FE: 84).
- Sıkmayın kendinizi Sadettin Bey, her şey hallolur (FE: 85).

- Ünal gitti Leman Hanım, Ünal gitti (FE: 85).
- Sağ ol Leman Hanım ama istemem artık (FE: 86).
- Seni de dinlemiyor Sadettin Bey (FE: 86).
- Dur usta (FE: 87).
- Ne oldu kuzum? Tasfiye mi ediyorsun (FE: 88)?
- Daha ne düşünüyorsun Sadettin Bey (FE: 88)?
- Ben şu istidayı Firdevs Hanımefendi'nin damadına götüreyim (FE: 91).
- Bir çeyrekte... Otur oğlum (FE: 91).
- Merak etme kızım (FE: 92).
- Melda Tahsin Bey'le barışmadı... Tapucu Refet, Recai Beyler iyiler (FE: 92).
- Hoş olsun beyler kıssamız size (KAD: 16)
- Bana derler Şerif Abla (KAD: 18)
- Şerif Hanım burada kırık saksılar, hatta oturak içinde sardunyalardan yetiştirmiştir (KAD: 21).
- Bilmem ağbi (KAD: 22).
- Ayşe Ninenin damadı (KAD: 22)?
- Tek tek başa çıkılmaz kardeşim (KAD: 22).
- Bana bak Şerif Hanım, külahları değişiriz sonra (KAD: 22).
- Şerif Abla'ya söker mi hiç (KAD: 22)!
- Esseoğlu Musa ne oldu Rüstem Ağabey (KAD: 25)?
- Ali Abi bugün tahliye oluyor ya (KAD: 26).
- Keyfi kaçtı Zilha Abla'nın (KAD: 26).
- Kolay mı beyim (KAD: 27),
- Bu Çamur İhsan, adı gibi vıcık vıcık bir herif beyim (KAD: 28).
- Ondan da beter beyim, ondan da beter (KAD: 28).
- Anası Hasibe Bacı dini bütün bir kadındı (KAD: 29).
- Günah benden gitti arkadaşım (KAD: 29)
- Tevatür bunlar beyim (KAD: 30).
- Hiç ağabeyciğim (KAD: 30).
- Geçmiş olsun Ali Efendi (KAD: 33)...
- Ziyarete geldiğinde çıtlattı Derviş Dayı (KAD: 33).
- Burda. Şerif Abla'nın helalarında çalışıyor (KAD: 33).

- Arz edemedim beyefendi (KAD: 34).
- Susun arkadaşlar (KAD: 36).
- Bize baskı yapamazsın arkadaş (KAD: 36).
- Bir kerem Teke Kâzım dedikleri asker kaçığıdır, arkadaşlar (KAD: 36).
- Şurda görünmeden dur bak abi (KAD: 37).
- Sakın böyle şeylere kalkmayın arkadaşlarım (KAD: 37).
- Değil mi öyle kardeşim (KAD:37)?
- Lafı sonuna kadar dinlesene arkadaş (KAD: 37).
- Böyle bir kabadayı kaç asırda bir yetişir, söyleyin arkadaşlar (KAD: 38).
- Gözünüz aydın olsun arkadaşlar (KAD: 38).
- Sevgili Sinekli halkı (KAD: 39)!
- Muhterem seçmenler (KAD: 39)!
- Aziz vatandaşlarım (KAD: 39)!
- Sevgili vatandaşlarım, cuma namazında idim (KAD: 39).
- Ben bu dünyaya bir kerem gelmişim arkadaşım (KAD: 40).
- Tabii kitap abi...Bir de benim ihbarım olacak abiler (KAD: 41)...
- Biz yine doğruluktan şaşmayalım din kardeşlerim (KAD: 41)...
- Neden hile yapayım beyim (KAD: 42)?
- Susalım arkadaşlar (KAD: 44).
- Ali'nin uğurunu gördünüz mü arkadaşlar (KAD: 46)!
- Ben bütün bunları gerçekleştirmek için sizlere güveniyorum arkadaşlar (KAD: 46).
- Teveccühünüze teşekkür ederim arkadaşlar (KAD: 46)...
- Ben seni denemek istedim oğlum (KAD: 53).
- Erkek ol oğlum erkek (KAD: 53).
- Şerif Ablanın helasında insan sarrafı olup çıktım (KAD: 53).
- Anla işte, durum vaziyetini kurtarttık a canım (KAD: 54)...
- Bırak yapsın madam, belki sıkıştı çocuk (KAD: 55).
- Bonjur Madam Olga. Ne güzel tesadüf (KAD: 55)...
- Ben buraya niye gelmişim kızım, unuttum (KAD: 55)...
- Sizinki oldu bitti beybaba (KAD: 56).
- Dikivereyim cicim (KAD: 56).

- Çok sinirli, üstüne düşmeyelim, bırak yapsın madam (KAD: 56)...
- Ben de seni balım (KAD: 56).
- A küçük bey (KAD: 56)!
- Baba, babacığım. Bakın, size çok nazik bir bayan takdim edeceğim (KAD: 56)...
- Bülent Bey, mais qu'est ce que vous avez (KAD: 56)?
- Ne oldunuz babacığım (KAD: 56)?
- Oğlum, evladım (KAD: 56).
- Babacığım, ölme sakın (KAD: 57).
- Hafize Hanım, Hafize Hanım (KAD: 59)!
- Buyur beyim. Evet evet... Bulamayız beyim (KAD: 59).
- Hiç fütur getirme teyze (KAD: 59).
- Bas şuraya imzayı hanım (KAD: 60).
- Usul böyle hanım, mesuliyeti var (KAD: 60).
- Beceremezler efendim / O kadar söyledim (KAD: 63)
- Ya ya işte böyle efendim (KAD: 63)
- Şimdi konfor istiyoruz baba (KAD: 64).
- Aman Ali Bey kurbanın olayım. Onlar senin ağzına bakar (KAD: 65).
- Ayıp ettin arkadaşım. Onlar züğürt bir muhalefet partisi (KAD: 65).
- Heç Şerif Abla, heç (KAD: 71).
- Küçük beye şimdi o bakıyor (KAD: 72).
- İhya Bey buba adam (KAD: 72).
- Madam Olga'ya tenbihat geçmiş. Bana, oturup kalkma, konuşma öğretsin diye (KAD: 72).
- Ezberledim madam (KAD: 72).
- Bizde whisky içilir kızım, White Lady, Black Horse, o da yoksa Martini, Cordon Bleu ya da Bordeaux (KAD: 74).
- Bizde rakı çekilir madam, imam suyu, anzorot, o da yoksa ispirto (KAD: 74).
- İlahi madam (KAD: 74).
- Bak efladım (KAD: 75).
- Alo, kimsiniz efendim (KAD: 76)?
- O Bülent Bey midir ne kelebektir, onun gölgesi senin gölgene hele bir

dokunsun, o uyuntuyu Hariciye Vekâleti'nin önünde toz etmezsem bana da anlı şanlı Keşanlı Ali demesinler (KAD: 76)...

- Nevvare Hanım. Bülent Bey'in karısı işte (KAD: 76).
- Bonjur madam. Merhaba kızım (KAD: 76).
- Şunları bir dene bakayım kızım (KAD: 77).
- Adam bayıldı, bunlar birbirini tebrik ediyor. Gel toplayalım şunu madam (KAD: 77).
- Bana baksana Hafize Hanım, huu (KAD: 78)...
- Ne var kardeşim (KAD: 78)?
- Raziye Hanım huu... Baksana biraz (KAD: 78).
- Ne var Raziye Teyze (KAD: 79)?
- Bülent Bey'e metres duruyormuş (KAD: 79).
- Ali Abi kestirdi ya. Üç ay önce (KAD: 80).
- Ablacığım, Ali Ağabey'in asabatı biraz bozuk (KAD: 82).
- Zaten gidiyordum diyor. Aman sinirlenme abicim (KAD: 82).
- Arkadaşınız rahatsız mı Nuri Bey (KAD: 83)?
- Bir çeşit frenk peyniridir ağabey (KAD: 83).
- Ne yaptın Zilha Abla (KAD: 84)?
- Şerif Abla ne der: Saygısızca haddini bildirmek, yetime kaftan giydirmek kadar sevapmış. Ben de bir sevaba girdim (KAD:84).
- Ne oldunuz güzelim? Sizi rahatsız mı ediyorlar (KAD: 84)?
- Emret abi (KAD: 85).
- Buyur aslanım (KAD: 85).
- Söyle aslanım (KAD: 85).
- Ne yapacaksın abi (KAD: 85)?
- Ne konuşuyorsun evladım, iflas eder (KAD: 85).
- Sağ olunuz efendim (KAD: 86).
- Daha n'olsun kardeşim / Bunca işçi besleriz (KAD: 88)
- Ne t'en fais pas nonocuğum (KAD:90).
- Ne oluyor kuzum (KAD: 90)?
- Selamün aleyküm. İhya Bey siz misiniz (KAD: 91)?
- Af çıkınca geldim yine. İhya Bey geldiğimi duymuş, beni çağırtmış (KAD:

91).

- Manyak Cafer sen misin aslanım (KAD: 92)?
- Benim paşam (KAD: 92).
- Tedariklerimizi yapmalıyız. Kolay iş değil beyim (KAD: 92).
- Bereket versin. Bakalım siftehınızı deneyeceğim abiciğim (KAD: 92).
- Asıl sen kimsin? Burda ne arıyorsun hanım (KAD: 92)?
- Nevvare. Bülent Bey'in hanımı (KAD: 93).
- Nerde İhya Bey denen namussuz (KAD: 93)?
- Peki efendim. Nasıl tensip ederseniz (KAD: 95).
- Aaa, nereye gidiyoruz kuzum (KAD: 95)?
- Yanda Şerife Hanım'ın kulübesinde 'Sevmek İstersen Eğer' şarkısı çalmaktadır (KAD: 96).
- Anne, anneciğim (KAD: 96).
- Çok sinirli. Üstüne düşme yelim madam (KAD: 97).
- Sağ ol Hafize bacı (KAD: 98).
- Ali Abi, Ali Abi (KAD: 102)...
- Sayın baylar bayanlar / Bizi seven ihvanlar (KAD: 104)
- Paşayı Gedikpaşa tiyatrosundan tanırız (SKKK: 20).
- (Kulise seslenir.) Biz hazırız usta (SKKK: 20).
- Usta konsantre yapor (SKKK: 20).
- Usta, bu bana biraz santimental geldi (SKKK: 20).
- Sen oynorsun evladım (SKKK: 21)...
- Yok rolümü seviyorum da usta, ismimi sevmiyorum (SKKK: 21).
- Hep bura da takılırsun be oğlum (SKKK: 22)...
- Yani mösyö sizin anlayacağınız (SKKK: 24)...
- Lafımın en padişahını ettirmedin be usta (SKKK: 25).
- Tirad, usta (SKKK: 25).
- Diran usta nerden çıktı (SKKK: 25)?
- Sevgili mahdudum Guido, seni tek vârisim nasbettim (SKKK: 26).
- Nişanları sakırdıyor usta (SKKK: 27).
- Boş ver abi, rol çizgisine, mol çizgisine (SKKK: 28).
- Peki bu tuluat değil mi usta (SKKK: 29)?

- Hamdi Efendi'nin ilavesi. Yazısından tanıdım (SKKK: 29).
- Vay damat, siz Sottenville familyasına intisap iftiharını az bir devlet mi sanıyorsunuz kendinize (SKKK: 29)?
- Vay damat, bu nasıl lakırdı (SKKK: 29)?
- Midem ağrıyor anam, yemezsem ağrıyor (SKKK: 30).
- Evet bilakis vaki olmuş bir vakıadan bahsedorum dostum (SKKK: 31).
- Ciğerparem, varınız kızınızdan bir söz almakta olunuz. Damat, siz de hiç üzülmeyiniz (SKKK: 31).
- Tutamıyorum usta, laçka olmuş (SKKK: 31).
- Kahveci kahveyi kesormuş arkadaşlar (SKKK: 31).
- Akşama ne yiyeceğiz, ondan haber ver usta (SKKK: 32).
- Fakat usta, Atamyan gibi yakışıklı jön, Fransa'da bile yetişmedi daha (SKKK: 33).
- Seville damadım, bilirsiniz size muhabbeti mahsusam vardır (SKKK: 34).
- Bundan dahi pek mesrur oldum efendim (SKKK: 35).
- Hadi gitelim damat (SKKK: 35).
- Canım damat, geri kalmayıp sözünüzü ısbat eyleyiniz (SKKK: 35).
- Madam siz mi benden şekvacısınız (SKKK: 36)?
- Clitandre: Biraz yavaş madam (SKKK: 36)...
- Ey, şimdi ne diyeceksiniz bakalım damat (SKKK: 36)?
- Siz de mösyö, sakın durmayınız (SKKK: 37).
- İşte damat, bu sözleri işitmeye müstehak oluyorsunuz (SKKK: 37).
- Aslanım benim. Kusura bakma. Demin biraz sınırlandım (SKKK: 38).
- Siz adap erkân bilirsiniz mösyö (SKKK: 38).
- Hadi bakalım damat, mösyöye tarziye isterim (SKKK: 38).
- Bu kadar kâfidir mösyö (SKKK: 39).
- Mösyö, ben de kalben kaliben sizin bendeniz olayım (SKKK: 39).
- İşte damat, insan işini böyle asaletle görmeli (SKKK: 39).
- Daha düzelecek paşam (SKKK: 40).
- Sizi dinlerken ben de ağladım madam (SKKK: 40).
- Bu olacak iş görünmoor paşam (SKKK: 40).
- Ben adımı boşuna mı deliye çıkardım çocuklar (SKKK: 40)?

- Umumiyyetle fena değil çocuklar. Yavaş yavaş pişecek (SKKK: 46).
- Peki hangi meclis paşam (SKKK: 47)?
- Hay çok yaşayasınız paşam (SKKK: 47).
- Ha Ali hoca, ha hoca Ali (SKKK: 47).
- Aşna fişne işte paşam (SKKK: 48).
- K. İsmail: Baş üstüne paşam.
Virjinya: Derhal paşam (SKKK: 48).
- Ah Mai Zoima. Başım için (SKKK: 48).
- Ah Matiskufyamu. Köleniz olayım (SKKK: 49).
- Aman ne diyeceksin ki dinleyin canım (SKKK: 49).
- Bırak beni oğlum, sınırlanırım, ne arlanmaz adamsın (SKKK: 49).
- Tezkeresini Kokona İrini'ye ulaştırdım (SKKK: 50).
- Estağfurullah paşam (SKKK: 51).
- Estağfurullah efendim (SKKK: 52).
- Bravo paşam. Ne güzel anlatorsunuz (SKKK: 53).
- Bu sınıf çatışması Osmanlılarda var mıdır paşam (SKKK: 53)?
- Olmuyor olmuyor! Hep üstten alıyorsun be evladım (SKKK: 54).
- Ah komedi bu rolda bana biraz ters gelor paşam (SKKK: 54).
- Olmaz canım (SKKK: 54).
- K. İsmail: Kayserili oynaşana usta (SKKK: 54).
- Oluyor mu acaba paşam (SKKK: 54)?
- He besbelli paşam (SKKK: 55).
- Kimse gelmez azizim (SKKK: 56).
- Sirar paşam. Oyunun sırası. Yanık, âşık, zen-dost (SKKK: 56).
- Mebzulen de mantar ator paşam (SKKK: 56).
- Yok yok Gokonice, benim gözümü boyayamazsınız (SKKK: 57).
- Ben de onu rica edecektim paşam (SKKK: 58).
- Ah ne zevklenoorum arkadaşlar (SKKK: 58).
- Ah affedersiniz paşam (SKKK: 58).
- Keçileri kaçırdı yine usta (SKKK: 58).
- Üç perde boyu durmadan kurtizanlık edor paşam (SKKK: 59).
- Ne güzel söylüyorsunuz paşam (SKKK: 59).

- Kadın ruhunu ne güzel okorsunuz, paşam. Ah, ah paşam (SKKK: 59)!
- Hele bu büyük tevazuunuz yok mu paşam (SKKK: 59)!
- Çok iyi anladım paşam. Teşekkür ederim (SKKK: 60).
- Evet çocuklar, Samurkaş'ın evde kısıtılış sahnesi (SKKK: 61).
- Yoksun bu mecliste usta... Boşuna bekleme (SKKK: 61).
- Geçmez, hastadır paşam... Benim yerim burada iyidir paşam (SKKK: 61).
- Paşa paşa! Bu ne rezalettir (SKKK: 61)?
- Gülmekten korkma Asım Bey (SKKK: 62).
- Ah canım çelebim, ne zahmet (SKKK: 62).
- Yok canım... Onu da bana ver yavruş (SKKK: 62).
- Ama, beni de dinle dostum. Ayağını öpeyim (SKKK: 63).
- Çık şu melodram tarzından be evladım (SKKK: 64).
- Ey efendi ey efendi, demin bağa inanmadınız (SKKK: 64).
- O akşam sahiden kıracağız paşam (SKKK: 67).
- Ah canım ah evladım, burada senin yanıdayım (SKKK: 67).
- Yarabbiciğim, artık sana sığındım (SKKK: 69).
- Paşam. Ayıp olmazsa bir şey soracağım (SKKK: 69).
- Fasulyeciyan: Sadrazam, paşam (SKKK: 69)...
- Hayrola paşam (SKKK: 74)?
- Her lafa bir kusur bulur olmuşsunuz paşam (SKKK: 76).
- Aslan gibisiniz paşam (SKKK: 76).
- İstemesine isterim de, gidemem mirim (SKKK: 77).
- Zaten zahmet etmeye değmez, tuluattır paşam (SKKK: 77).
- Hani hastaydınız paşam (SKKK: 77)?
- Vizental Efendi ile birlikte Hisar'dan kayıkla geçorlar.” (SKKK: 78)
- Bekletmesine bekletiriz usta, o kolay da (SKKK: 78)...
- Biliyorum usta, ben de duydum (SKKK: 79).
- Şeref duyarım usta (SKKK: 79).
- Dandin'in son perdesi değil mi canım (SKKK: 79).
- Beni mi çağırdınız küçük hanımcığim (SKKK: 80)?
- Aman söylemeyin hanımcığim, fena oluyorum (SKKK: 80).
- Biliyorum hanımcığim da, şımartmamak için yüz vermiyorum (SKKK: 81).

- Babacığım, ben biraz gidiyorum (SKKK: 83).
- Canım ne oluyorsun, dur da parolayı söyleyelim (SKKK:85).
- Sevgilim, Mahpeyker'im, sen misin (SKKK: 86)?
- Tarçın: An güzelim. Nasılsınız?
- İbiş: Ah güzelim, sen nasılsın (SKKK: 86)?
- Elma sevgilim. Güzelim nerelere kaçırıyorsunuz böyle (SKKK: 87)?
- Ah canım İşvebazım (SKKK: 87).
- Buyurun erendim, geldim (SKKK: 88).
- İbiş: Öyle desenize efendim.
- Mahpeyker: Açıver şu kapıyı, ah canım koca (SKKK: 88).
- İşine gelince canım goca, gelmeyince, canın çıksın a goca (SKKK: 89).
- Vah zavallı küçük hanımcığım, kendisine kıydı (SKKK: 90)...
- Yalvarırım gayınpeder, bir de beni dinleyin (SKKK: 91).
- Haydi haydi, affet kızım (SKKK: 92).
- Paşa geliyor usta (SKKK: 93).
- Peki. Doğru yol hangisidir paşam (SKKK: 94)?
- (Seyircilere) Efendim sefalar getirdiniz. (Çalgıcılara) Aman benim pehlivanım.
- Bir Çalgıcı: Buyur benim şahbazım.
- Bir Çalgıcı: Efendim nedir senin hesabın (ZZ: 1)?
- Güliz: ... Bak sosyetenin kreması burada. Şu sağ baştaki bayan İspinoz.
- Turgut: Bayan İspinoz esmer değil miydi (ZZ: 3)?
- da şimdi İhsan İspatikozla evlenip Bayan İspatikoz oldu (ZZ: 4).
- Doktor bak Alican (ZZ: 4).
- Ne münasebet canım. Tabii nöbetçi (ZZ: 4).
- Dekor hazır Turgut ağabey (ZZ: 5).
- Dinleyelim efendim. Ben bunlarla baş edemeyeceğim (ZZ: 6).
- Tanınmış iş adamı Hurşit Bey Ticaret Odası İdare Kuruluna seçildi (ZZ: 6).
- Dekor yığınları var Turgut ağabey (ZZ: 7).
- Cemşit eniştem getirmişti geçen salı (ZZ: 8).
- Bir saat gitmek zorunda değilsin ki kardeş (ZZ: 9).
- Ben gerçek aşkı arıyorum kardeş (ZZ: 9).
- Niye olmasın, Zarife abla ile Cemşit enişte ortada işte (ZZ: 9).
- Hürmüz: Bu fena haber kardeşlik (ZZ: 10).
- Cemşit enişte köşeyi dönüyor (ZZ: 10).
- Zarife abla Hülya ile alış verişe çıktı (ZZ: 10).
- Ellerinizden öperim doktor enişte (ZZ: 10).

- Burası şey efendim, şeyhane. Bale dersanesi (ZZ: 14).
Baksana kızım (ZZ: 14).
- Şark nerede kalıyor hanım kızım. Güneş ne canipten doğar (ZZ: 15)?
- Efendim dünya nereden nereye döner (ZZ: 15).
- Beşir: Aslını kazırsan ben de çapanoğlu çıkarım. Selma kızım...
Radar: Efendim.
Beşir: Efendim diyen dillerini yerim.
Radar: Sonrakinden başka yoktur efendim (ZZ: 17).
- Korkma olmaz canım (ZZ: 17).
- Oğlum Beşir be yapıyorsun (ZZ: 17)?
- Burası kötü bir yermiş meğerse Hacı bey (ZZ: 17).
- Cemşit enişte geldi (ZZ: 18).
- Oğlum yavrum neydi. Haydi bir tanem hatırla. Haydi canım haydi. Hatırla yavrum. Haydi hatırla (ZZ: 19).
- Ne oldu Zarife abla (ZZ: 19)?
- Tebrik ederim kardeş (ZZ: 19).
- Bir dakika. Cemşit enişte (ZZ: 19).
- Vah zavallı Cemşit evladım doyamadan gitti (ZZ: 21).
- Anneciğim niye gazel atıyorsun (ZZ: 21).
- Vah zamanlı Cemşit eniştem. Vah benim şeker Cemşit eniştem (ZZ: 21).
- Zarife: Enjeksiyoncu da değildi evladım.
Cihangir: Ya neciydi anne?
Zarife: Hakikatte o senin öz be öz babandı oğlum (ZZ: 21).
- Hürmüz abla, Selma abla, Cemşit enişte benim babammış, benim de herkes gibi bir babam varmış (ZZ: 21).
- Şimdi sizlere Hurşit beyin vasiyetini okuyacağım (ZZ: 23).
- Nejat: Değil mi efendim.
Beşir: Elbet efendim.
Abida: Evet efendim.
Perizat: Sepet efendim.
Dürdane: Sadede gelelim (ZZ: 23-24-27-28-29).
- Hurşit beyin bütün servetini bir randevucudan peydahladığı piçine bıraktığı duyulursa hangi hacı namzedi gelir de bizden bilet alır. Bu düpedüz acentanın top atması demektir beyler (ZZ: 24).
- Rahmetli Hurşit bey bir kere yanılıyor (ZZ: 25).
- Hurşit amca intihar etti de. Miras dalgası (ZZ: 26).
- Fetvası ve diplomatik teamülü temsil eden Nejat bey kardeşimizin notası (Nejat kalkar reverans yapar.) Türk kadının iffet ve güzel ahlak mümessili olan Dürdane Hanımefendi hemşiremizin noktai nazarı (Dürdane gülümser.) (ZZ: 27)
- Biz de arada pardösü le marşe, bir yandan Zarife hanımla diplomatik bir iskandil hareketine tevessül etmek faydadan hali olmaz sanırım (ZZ: 29).

- Hanımefendi ne güzel buyurdular. Çocuğun Hurşit'ten olduğu ne malum. Değil mi efendim (ZZ: 29).
- Butik rengin mi efendim (ZZ: 29).
- Sizi yollasak Hacı bey (ZZ: 30).
- Bendeniz kendime noter süsü verip Zarife hanımın evine gitsem (ZZ: 30).
- Abida: Emredersiniz sultanım.
- Nejat: Ay aklınızla yaşayın Abida beyefendi (ZZ: 30).
- Buyurun Noter bey (ZZ: 30).
- Nasıl oldu abi (ZZ: 31).
- Anladım abi (ZZ: 31).
- Canım türkçesi uçuş yapmak istiyormuş adam (ZZ: 31).
- Kendini dünyanın mihveri sanan bencil, karım (ZZ: 32).
- Rengin bey, lütfen yakayı açın biraz, birinci volanı çıkarın (ZZ: 32).
- Üç koca eskitmesine rağmen buz gibi dişilikten nasibi olmayan karım (ZZ: 32).
- Her fırsatta burnunu sürtmüş, seni ben adam ettim diye kafama kakmış karım (ZZ: 33).
- Zavallı Cemşit hiç hatırlamaz mıyım (ZZ: 33).
- Kuzum Allahaşkına siz kimsiniz diye sordum (ZZ: 34)
- Abida: Efendim (ZZ: 35).
- Hayır durun Rengin bey lütfet kolları ve şu ikinci volanı çıkarın (ZZ: 35).
- Zarife: Zavallı Cemşit'im.
- Abida: Yine mi göz nezlesi Zarife hanım.
- Zarife: Bu seferki halis muhlis gözyaşı Noter bey (ZZ: 35).
- Ses vıdası laçkada abi (ZZ: 36).
- Borçlanmıştım. Kariyerim tehlikeye giriyordu ablacığım (ZZ: 36).
- Zarife: İşte mektup bu kadar Noter bey (ZZ: 37).
- Eyüp Sabri bey (ZZ: 37).
- Noter gelmişsin Zarife abla (ZZ: 37).
- Cemşit beyin vasiyetini konuşmaya geldim (ZZ: 38).
- Noter: Kendinize gelin hanım.
- Abida: Rica ederim hanım efendi.
- Hürmüz: Nerden anladınız Zarife abla (ZZ: 38)?
- Bendeniz Zarife Hanım efendiyi arıyorum (ZZ: 39).
- Adresi şaşırdın galiba oğlum (ZZ: 39).
- Efendim geldim Zarife abla (ZZ: 40).
- Cihangir: Olur anneciğim.
- Beşir: Sizin adınız ne evladım (ZZ: 40)?
- Radar: Yaklaştın ama yine bulamadın. Radar Selma.
- Beşir: Hay aklınla bin yaşa. Tabii ya Radar Selma. Nasılsın bakalım? Radar Selma ne alemdesin (ZZ: 42)?
- Perizat: Cihangir.

Cihangir: Efendim (ZZ: 42).

- Zarife: Kimsin Hanım ne arıyorsun burada.
Perizat: Siz Zarife Hanım olcaksınız her halde... Ben Dürdane Hanımın kızıyım... Abida Bey noter kılığına girip dosyaları aşırılamayınca dayımla Hacı Bey sizi elçi olarak gelip tavlamaaya çalışacaklar.
Zarife: Hiç merak etme kızım (ZZ: 43).
- Kime öfkeliisin kızım (ZZ: 43)?
- Parayı dilenciye sadakaya verir gibi veriyor o beyefendi (ZZ: 44).
- Ne oldu Zarife Abla (ZZ: 45)?
- Yok ablacığım bu sefer hassasiyetime dokandı (ZZ: 45).
- Beyaz zambak pansiyonu Zarife hanımın mahut evi burası olsa gerek (ZZ: 47).
- O kadar heyecanlıyım ki Mekşufeciğim (ZZ: 47).
- Emredersiniz hanımefendi (ZZ: 47).
- Sükunetimizi muhafaza edelim patronesim (ZZ: 48).
- Ne diyor bu kuzum (ZZ: 48)?
- Ne diyor bu çocuk kuzum (ZZ: 48)?
- Öyle değil efendim (ZZ: 49).
- Dürdane: Tehlike mi var Sıtkı Efendi bu kadını meşgul edin biraz.
Sıtkı: Nasıl edeyim efendim (ZZ: 49).
- Teessüf ederim hanımefendi. Ben ömrümde böyle adi mahluklarla (ZZ: 49)...
- Dürdane: Hayır Efendim öyle değil. Sokağa çıkacağız... Bizi götürür müsünüz taksinizle?
Cihangir: Öyle hızlı kapama hanım. Daha geçen gün üçyüz kağıt suladım.
Mekşufe: Yavaş kapadım efendim (ZZ: 50).
- Efendim bir hanım sizi görmek istiyor (ZZ: 51).
- Dürdane: Delirdiniz mi siz kuzum?
Zarife: Canım kimsenin ruhu duymayacak dedik ya (ZZ: 52).
- Cihangir: Bırak beni be... Ne oluyor anne?
Zarife: Seni satıyorum oğlum (ZZ: 52).
- Zinhar sinirlenmeyin hanımefendi (ZZ: 53).
- Sinirlenme anneciğim (ZZ: 53).
- Ben paraya metelik vermem hanım (ZZ: 54).
- Ne diyor kuzum bu (ZZ: 54)?
- Olur iş mi yani Dürdane hanım. Sizin şerefınız (ZZ: 55).
- Aksiliğe bakın Vekil beyefendinin refikası gelmişler (ZZ: 55).
- Durun ablacığım bir skandal olabilir, kariyerim mahvolabilir (ZZ: 55).
- Peki efendim (ZZ: 56).
- Hadi kızım çabuk kaçalım. Taksi kim bilir kaç yazdı (ZZ: 57).
- Ev tamamen kuşatıldı komiserim (ZZ: 57).
- Neden Zarife abla (ZZ: 57)?
- Çaresi var oğlum / Kana kan dişe diş (ZZ: 58)

- Ben ne halt edeyim / En iyisi siz beni burda / görmemiş olun beyim (ZZ: 59)
- Hepsi senli benli olup / Zarife mamaya reis diyorum (ZZ: 60)
- Dr. Mennan: ... Az daha ben bile yutuyordum, çok benziyor ama bu müsteşar bey değil.
İpsala: Müsteşar beyin omuzunda nal biçimi bir ben vardır.” (ZZ: 61)
- Hiç kül yutmaz mısınız komiser bey, zehir hafiye maşallah (ZZ: 62).
- Zarife ablayı tevfiik ediyorlar (ZZ: 62).
- Biz Zarife ablanın serbest bırakılması için konuşacağız (ZZ: 62)
- Konuş kardeşim konuş şunlara inat (ZZ: 63).
- Dostlar, kardeşler, İstanbullular, vatandaşlar (ZZ: 63)
- Çünkü Sayın İsmail İpsala ahlaksızdır diyor (ZZ: 64).
- Söyle evladım bir hakikat kalmasın dünyada nihan.” (ZZ: 64).
- Arkadaşlar, Vatandaşlar, yurttaşlar (ZZ: 64).
- İşin hakçası aranırsa Zarife hanım büyük haksızlığa uğramış (ZZ: 65).
- Haydi çocuklar şimdi kadınlar hapishanesine gidip Zarife ablaya müjde verelim (ZZ: 65).
- Önce Cihangiri doğurtan Eyüblü ihtiyar doktor Eyüp Sabri Beyi para ile kazanmaya çalıştılar (ZZ: 65).
- Cemşit eniştenin Zarife ablaya yazdıkları daha güzeldi ama. Cemşit enişte dedim de aklıma geldi (ZZ: 66).
- Bu ne Cemşit enişte ölmedi mi (ZZ: 66)?
- Cemşit'im benim bir tanem. Gözlerime inanamıyorum (ZZ: 66).
- Canınız sağ olsun da eniştecğim (ZZ: 67).
- Ben altta imzası bulunan Cemşit namı diğer Hurşit, Bundan böyle bütün varımı yoğumu, nakit, efektif, döviz, cümle paramı aksiyonlarımı hisse senetlerimi işhanımın tüm tutarını biricik oğlum medarı iftiharım Cihangire veriyorum (ZZ: 68).
- Dürdane hanımefendi: Ne zamandır sizde gözüm vardı. Arkadaşım ve ortağım Hurşit bey'e saygımdan bunu ifşa etmekten daima içtinap ettim.
Dürdane: İlahi Abida Bey. Sırası mı şimdi. Düşünürüz.
Abida: Düşünün sultanım (ZZ: 69).
- Belma: Ediyoruz beyefendi.
Yaşlı Bey: Ben de kefil oluyorum efendim (ZZ: 69).

3.1.1.3.7. Lakaplar

Lakap; bir kimseye veya bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ada denir (Oğuz, 2008, s. 1127). Örnek'e göre lakaplar, kişilerin bedensel, ruhsal veya fizyolojik bir eksikliğinden; toplumsal yaşamında uyumsuz veya farklı tutum ve davranışlarından; işi, mesleği veya geçmişindeki bir olaydan dolayı verilir; ayrıca, geçmişte soyadının olmaması, lakap ve takma adlarının yaygın olarak kullanılmasını önemli ölçüde etkilemiştir (1995).

Taner'in kişileri her ne kadar izleyiciye çok tanıdık gelen tipler olsa da, hepsinin bireysel bir derinlik taşıdığı ortadadır. Yazar, bildik kişileri sahneye çıkararak, toplumda yaşayan kişileri ortak birtakım zaafalarına ve zaafaların yarattığı toplumsal kaderi eleştirirken, toplumsal olguların bireylerin iç dünyasında yarattığı değişimlere, bozulmalara, tahribata da yer vermektedir (Pekman, 2010, s. 132).

Lakaplar, oyundaki karakterlerin fiziksel ve kişilik özelliklerini, sosyal statülerini, mesleklerini vb. etkili bir şekilde tanımlamak ve akılda kalıcılığı sağlamak için kullanılabilir. Tiyatroda lakaplar, kimi zaman oyuncuların yaşadıkları dönemin normları, değerleri hakkında da bilgi vermekte kimi zaman bir oyuncunun diğerine taktığı küçümseyici ve alaycı bir lakap, karakterler arasındaki çatışmayı vurgulamakta kimi zamansa bir komedi ögesi olarak tercih edilmektedir. Haldun Taner'in araştırılan oyunlarında belirlenen lakaplar şunlardır:

- Pop İsmet de çok pozör. Sanırım iktidarsızdır (AŞ: 61).
- Şimdi bir hacı ağaya metres duruyor (AŞ: 68).
- Nazar değmişse Tapucu'nun nazarı değmiştir. (Refet'e) Esnaf bile denemiş senin nazarını Refet Bey (FE: 19).
- Ne oldun Köse Mutu (FE: 41)?
- Gel Tapucu. Gidip Ercüment Bey'i bulalım (FE: 49).
- Bak Purjol Sadettin'in hammaddesi de gelmeyecekmiş şimdi (FE: 62).
- Refet: Tahsin Bey'den ayrı tazminat koparmazsam bana da Tapucu Refet demesinler (FE: 75).
- Hayır ola Pehlivan (FE: 77).
- Terlikçi İhsan'dan öğrendim (FE: 77).
- Rubromat Sadettin nasıl (FE: 90)?

- Na şuraya. Pehlivan'ın kadayıfçı dükkânına (FE: 92).
- Tapucu Refet, Recai Beyler iyiler (FE: 92).
- Şu suret Keşanlı Ali'yi gösterir (KAD: 16)
- Koroyu teşkil eden İzmarit Nuri, İstidacı Derviş, Bileyci Hafize, Hamal Niyazi, her biri mesleklerinin aksesuarı daktilosu, olan boya sandığı, bileyci tekerleği, eski hamal semeri sırtlarında perde önüne dizilirler (KAD: 16).
- Adım Nuri / Nam-ı diğer İzmarit (KAD: 16)
- Bana derler Derviş Dayı (KAD: 17)
- Adım Beşvakit Niyazi (KAD: 18)
- Şişman Polis: (Kenardan düdük çalarak gelir.) (KAD: 18)
- İzmarit, boya sandığının başında sigara içer (KAD: 21).
- Şişman Polis'le Zayıf Polis girerler (KAD: 21).
- Zayıf Polis buranın yabancısıdır (KAD: 21).
- Şişman Polis durur. Sonra beraber çıkarlar (KAD: 25)
- Esseoglu Musa ne oldu Rüstem Ağabey (KAD: 25)?
- Ayaklarını İzmarit'e uzatır (KAD: 25).
- Buna Çakal Rüstem derler...Yandan Teke Kâzım ve Kürt Sabri görünürler....Sipsi de onları takip eder...Teke Kâzım, pazar yerinin zebellası... Sipsi adamdan sayılmaz (KAD: 25).
- Bu Çamur İhsan, adı gibi vıcık vıcık bir herifti beyim (KAD: 28).
- Senin anlayacağın Çamur İhsan gitti gider (KAD: 28).
- "Kurşuncu Hasibe'nin Sidikli Alisi" deyyo (KAD: 28).
- Şişman Polis'in bakması ile toparlanıp (KAD: 29)...
- Olduğu yerden yan dönüp Zayıf Polis'e (KAD: 30)
- Çamuru Ali değil, Manyak Cafer vurdu (KAD: 30).
- Nuri'yi iter, Sipsi'yi de sırtından tutup dışarı çıkarmak ister (KAD: 30).
- Çamurun adamları yeminliymişler (KAD: 30).
- Millet, Ali Ağa'yı mahpushaneden getiriyor (KAD: 30).
- Şişman Polis, ayakkabılarında kartonlar, kalakalır (KAD: 30).
- Sivashlılar bütün Çakal Rüstem'i tutar (KAD: 34).
- Yukarı mahallenin ırgatları da Teke Kâzım'a söz vermişler deniyor (KAD: 34).

- Çamur'un adamları kan davası güdüyormuş (KAD: 35).
- Demek şimdi Teke ve Çakal'a karşı anlı şanlı Keşanlı Ali kalıyor aday olarak (KAD: 36).
- Bir kerem Teke Kâzım dedikleri asker kaçağıdır, arkadaşlar (KAD: 36).
- Zayıf Polis'i yakalayıp getirerek (KAD: 37)
- Şimdi Teke Kâzım'a çiftler oy verilecek (KAD: 37).
- Başvekil olacak adamsın be İzmirli (KAD: 37).
- Derviş Dayı konuşuyor. Derviş Dayı konuşuyor (KAD: 38).
- Sinekli'yi Çamur İhsan mikrobundan Teke mi, Çakal mı kurtardı? Yoksa Keşanlı Ali mi (KAD: 38)?
- Keşanlı Ali'yi istiyoruz. Keşanlı konuşsun (KAD: 39).
- Essah. Çamur İhsanı vurdu. Essah (KAD: 40).
- Zayıf Polis de seğırtmiştir. Aramaya başlarlar (KAD: 41).
- Şişman Polis aramaya başlar. Çakal gıdıklanıp kışner (KAD: 41).
- Zayıf Polisle birlikte Çakal'ı döndüre döndüre kuşağını çözerler (KAD: 41)...
- Ağzıyla tutuldu, vay namussuzlar (KAD: 41)...
- Bayıldım bu numaraya İzmirli (KAD: 41).
- Şimdi tek rakip Teke Kâzım kaldı (KAD: 42)...
- Yaşasın Keşanlı Ali (KAD: 42).
- Keşanlı Ali Konduların Efesi (KAD: 44).
- Yeni muhtarınız Keşanlı Ali faaliyet programını okuyacak (KAD: 44).
- Dün gece istidacı Derviş Dayıyla birlikte kaleme aldılar (KAD: 44).
- Faizci Temel'i maliye, istidacı Derviş'i hukuk müşaviri nasb ve tayin ettim (KAD: 44)...
- Nuri paravanın önüne Sarhoş Rasih'i getirir (KAD: 46).
- Sarhoş Rasih önüne yalpalayarak gelir (KAD: 47).
- Sarhoş Rasih benim adım (KAD: 47)
- Anlı şanlı Keşanlı Ali (KAD: 49)...
- Çamur İhsanı da ben öldürdüm (KAD: 50).
- Meydancı Yedi Bela Sakıp, sen aramızda iken haddime mi diye meydancılığı bana kamanço ediyor (KAD: 50).
- Sen pazar meydanının ortalık yerinde, "Ey Ümmedi Muhammed, Çamur

İhsan'ı ben vurmadım" diye bağıryon mu, bağırmyon mu (KAD: 52)?

- Delibozuk Zilha demişler bana (KAD: 54).
- Kafdağı'nın ardındaki şehzade ile Delibozuk Zilha, Şerif Abla'nın helalarında karşılaşıyorlar (KAD: 55).
- Beşvakit! Ulan Beşvakit (KAD: 59)!..
- Kaporoyu bohçacı Raziye'ye verdik ya (KAD: 60).
- Bana delibozuk Zilha demişler (KAD: 71).
- O Bülent Bey midir ne kelebektir, onun gölgesi senin gölgene hele bir dokunsun, o uyuntuyu Hariciye Vekâleti'nin önünde toz etmezsem bana da anlı şanlı Keşanlı Ali demesinler (KAD: 76)...
- Ali yanda belirmişti. Bir baş işareti ile İzmarit'i yanına çağırır (KAD: 82).
- Yanına süklüm püklüm dönen İzmarite (KAD: 82)...
- Bu da mı yalan? Bohçacı Resmiye söyledi (KAD: 84).
- İzmarit, gibi Niyazi, kaçışırılar (KAD: 84).
- Çıkar, Ahsen de arkasından gidecekken müzik eşliğinde Manyak Cafer girer (KAD: 91).
- Sizin anlayacağınız Keşanlı Ali diye bir kıkırık benim yaptığım cinayetin üstüne oturmuş, Sinekli'de millete duman attırıyormuş (KAD: 91).
- Manyak Cafer sen misin aslanım (KAD: 92)?
- İstidacı Derviş, Beşvakit Niyazi, Bileyci Temel ortaya atıldılar... "Ey Kurşuncu Hasibe Bacı'nın asil oğlu Ali, ruhsat ver senin öcünü almak şerefi bize müyesser olsun" dediler... "Zilha'yı onlara ram edersem bana da anlı şanlı Keşanlı Ali demesinler" diye kükredi (KAD: 94).
- Sinekli'nin efesi meşhur Keşanlı Ali (KAD: 94).
- Sipsi, sinsice pencereye yaklaşır (KAD: 97).
- Eyvah, Manyak Cafer (KAD: 100)!
- Ne zannettin ya! Herkes konuştu. Şimdi sıra Devedikeni'nde (KAD: 101).
- Geç önüne Derviş Efendi (KAD: 101).
- Hayyyt, bana derler Manyak Cafer (KAD: 101)!
- Gel bakalım, çık ortaya da Çamur'u kim öldürmüş millet öğrensın (KAD: 101).
- Anasına sövdük çıkmadı. Nişanlısına döşendik tınmadı... Ulan ipi kırık, kabız mı oldun korkudan, niye çıkmıyorsun? Çık ulan erkeksen (KAD: 101).

102)...

- Aslan Ali, koç yiğit Ali (KAD: 102)...
- Kelimeyi şahadet getir Manyak. Cehennemi imansız boyluyorsun (KAD: 103)...
- Şişman Polis, Ali'nin eline kelepçeyi geçirir (KAD: 103)...
- Namertçe vuruldu koç yiğit Ali (KAD: 104)
- Tespih çeken Küçük İsmail (SKKK: 19).
- Haydi Rıfat Ağa, bize otuz kişilik mükellef bir sofraya hazırlasınlar (SKKK: 40).
- Anlaştık yavrus? Hadi bakalım (SKKK: 50).
- Acaba tezkeremi Kokoniça İrini'ye verdin mi (SKKK: 62)?
- Aklınız Çelebi Samurkaş'ın hizmetçi Katinko'ya para verdiğini, Katinko'nun da şimdi onu Kokoniça'nın yanına götürüp ikisini buluşturduğunu bana söyleyip ağzımdan laf alacaksınız ama nafile, yağma yok (SKKK: 63)!
- Öte yandan bir maksadım da, namusu ile yaşarken bununla iktifa etmeyip, Kevakibizadelerin damadı olmaya özenen bu unvan düşkününü Himmet Ağaya güzel bir ders vermek (SKKK: 84).
- Bu hizmetinizi nasıl ödeyeceğimi bilemiyorum İbiş Efendi (SKKK: 84).
- Tarçın: Geldik galiba İbiş Efendi (SKKK: 84).
- Vay siz misiniz ağa (SKKK: 90)?
- Radar: Radar Selma (ZZ: 17).
- Bu oybirliğinde memnuniyetle görüyorum ki dinsel acıyı temsil eden Hacı Beşir bin Talat arkadaşımızın (Beşir kalkar temenna yapar.) Fetvası ve diplomatik teamülü temsil eden Nejat bey kardeşimizin notası (Nejat kalkar reverans yapar.) (ZZ: 27)
- Radar: Neydi bakayım benim adım?
Beşir: Tatar Selma.
Beşir: Atar Selma.
Beşir: Hay aksi şeytan. Neydi bunun adı yahu, katır Selma.
Beşir: Buldum motor Selma (ZZ: 41).
- Şeytan kulağına kurşun. Şimdi birde kalkmış benimle aşık atmaya. Bana Zilli Zarife demişler be (ZZ: 44).
- Dürdane: Demek Zilli Zarife sizsiniz? Müşerref oldum.

Zarife: Demek Kokorozlu Dürdane de sizsiniz. Ben de teşerrüf ettim (ZZ: 51).

- Kariyerinden başka şey düşünmeyen soysuz sükse Sedat, sen kendini dünyanın mihveri sanan bencillik numunesi, şalgam faresi, kokorozlu Dürdane, siz topunuz birleşseniz yine de şu kızların kirli donu etmezsiniz (ZZ: 55).
- Hacı Beşir Bin Talat gelmiş seni alıp temelli götürecekmış de (ZZ: 56).
- Sevin de kimseye söyleme. Radar nerde. Hani göz seğirmesi (ZZ: 57).
- Hacı beyle gittiler. Nikahla alacakmış (ZZ: 57).
- Zilli Zarife ahlaksız bir kadın olduğu randevuevi işlettiği için tevfik edildi (ZZ: 63).
- Asil İsmail İpsala size Zarifenin ahlaksız bir kadın olduğunu söyledi (ZZ: 63).
- Zilli Zarife yakın dostumdu... Bizim tanıdığımız Zilli Zarife ağlayanın yaşına gülenin neşesine katılan, sırtındakini çıkarıp fakir fukaraya dağıtan, kızları için toplum için, müşterileri için didinen şefkat dolu, anlayış dolu, hayat dolu bir kadındı (ZZ: 63).
- Ve yine İsmail İpsala diyor ki, Zilli Zarife ahlaksız bir kadındır (ZZ: 64).
- Doğru biz şahidiz. Zilli Zarife ahlaksız değildir (ZZ: 65).
- Nihayet Doktor Mennan’a telefon edip ondan bir akıl danışayım dedim (ZZ: 67).

3.1.1.3.8. Küfürler ve Argolar

“Öfke, tutku, korku gibi insanların en güçlü duygularını ifade etmek için kullandıkları, duygusal acı verme ve şiddetli anlaşmazlığı kışkırtma kapasitesi en yüksek olan kelimelere küfür denilmektedir (Bergen, 2018, s. 5).”

“Küfür konusu ele alınırken kendisinden söz edilmesi gereken kavramlardan ilki argodur. Öyle ki ülkemizde küfür üzerine yapılan monografik çalışmaların az olmasının nedenlerinden biri de küfür sözlerinin argo içinde değerlendirilmesidir (Akar, 2014, s. 29).”

“Bir toplumsal sınıfın, bir meslek grubunun ya da bir topluluğun üyelerinin kullandığı, genel dilin sözcüklerine yeni anlamlar vererek ya da yeni sözcükler katarak oluşturulan özel dile argo denir (Batur, 1998, s. 643).”

Argonun tanımı, ortak dilden ayrı olarak daha çok kendini gizlemek isteyen belli topluluklar tarafından kullanılan, herkesçe anlaşılmayan, genellikle kaba dil olarak

kabul edilen, yabancı dillerden aynen veya bozularak alınmış kelime ve deyimler yanında ortak dildeki kelimelere farklı anlamlar yükleyen, mecaz anlamların önemli yer tuttuğu özel dil olarak yapılabilir (Topaloğlu, 1989, s. 29). Argo, genellikle genel dilin söz dizimi kurallarından yararlanan ancak kendine özgü söz varlığıyla ondan ayrılan ve belirli meslekler veya topluluklar tarafından kullanılan özel dildir (Toklu, 2011, s. 143).

Türkiye argosu taranıp incelendiğinde, argo sözcük ve deyimler ile konuşma biçimlerinin önce belirli alanlarda doğduğu, sonra komşu alanlara da geçerek yaygınlaştığı, kimi örneklerin genel argodan anadile sızdığı görülür (Aktunç, 1998, s. 11).

Argonun söz dağarcığı, genel dildeki kelimelere özel anlamlar verilip bazı kelimelerin anlamlarında özellikle değişiklik yapılarak aynı dilin lehçelerinden, ağızlarından veya yabancı asıllı unsurlarından yararlanılarak oluşturulur. Bu meydana getiriş sırasında da özellikle toplumda etkili olan modalardan/akımlardan yararlanır. Bundan dolayı da her devrin bir argosu vardır denilebilir (Yüksekkaya, 2016, s. 89).

Küfür ve argo; tiyatro oyunlarında kimi zaman karakterlerin kişiliğini, sosyo-ekonomik durumunu, eğitim seviyesini ve duygu durumunu yansıtmak için kimi zaman dönemin toplumsal sorunlarını eleştirmek kimi zamansa mizah ve ironi unsuru olarak seyirciyi güldürmek için kullanılabilir. Haldun Taner, tiyatro oyunlarında küfür ve argo ifadelerine çok sık yer vermiş; böyle bir dili seçmesinde sahnenin aslında hayatın bir yansıması olduğunu göstermiş, sansürden uzak bir ifade seçmiştir. Taner'in incelenen oyunlarında tespit edilen küfür ve argo ifadeleri şu şekildedir:

- Sayme'nin piçi olacak (AŞ: 16).
- Bırak ulan şapşalı (AŞ: 20).
- Yapma ayol, deli misin (AŞ: 21)?
- Sersemlik etme. Hayat kısadır (AŞ: 21).
- Şu soytarılığa bak. Bir org eksik törende (AŞ: 27).
- Zülfikar: ... Muhterem beyefendiler. Memleketin madarı iftaharı bunca insanlar ortasında olmaz bu rezalet (AŞ: 43).
- Yıkıl karşımdan yoksa bağırsaklarını dökerim kaldırırma (AŞ: 69).

- Kes sesini lan! Şimdi başlatırsın ödevinden (AŞ: 69).
- Ah gafil, neden yaptınız bunu (AŞ: 71)?
- Hani şu ustaya illet olan madara herif (FE: 17).
- Sandallara toslatacak keriz (FE: 18).
- İşi çıktı dersin moruğa. Sandaldan bahsetme (FE: 18).
- İnsan Allahsız olduysa (FE: 18)...
- Müfredat programını değiştirmeye mi kalktın kuş kafanla (FE: 29)?
- Mektubun gelmeyişi çok aynasız (FE: 35).
- Neydi o herifin adı (FE: 39)?
- Deli zavallı (FE: 41).
- A bu adam bayağı deli (FE: 42).
- Çöz palamarı diyorum sana. Düdük makarnası... Kendini bilmez. Ne oldum delisi, görmemişzade seni (FE: 44).
- Bırak canım, tahtakurusu gibi ezecektim herifi (FE: 47).
- Sabah beri baltasın, farkında değil miyim (FE: 47)?
- Allahsızlar (FE: 49).
- Tahsin Bey'le avanesi... Ercüment'le solucan karı (FE: 52).
- Kaç gündür sinsi sinsi sırtıyor hep (FE: 53).
- Deli misin Müslim (FE: 55)?
- Hâlâ kafanın dikine, eşoğlu eşek (FE: 60)!
- Ben çok süfli, çok aşağılık bir insanım (FE: 63).
- Pilotuz bu gece beyim (FE: 64).
- Delisin sen Müslim (FE: 69).
- Bütün çocukluk safi yetimle. Budalalık (FE: 70).
- Yanacaksın. Deli misin (FE: 71)?
- Vay namussuzlar (FE: 77).
- Sütü çok bozukmuş bunların Sadettin Bey (FE: 77).
- Bunu bırakın da ona sorun, o serseriye (FE: 79).
- Tabii serseri. Gangster bozuntusu (FE: 79).
- A, deli mi ne (FE: 84)?
- Mutu in ulan Mutu (FE: 86).
- Çeşme başı dalaşı / Karı kızan dalgası (KAD: 17)

- Yazar tıraşı kesip (KAD: 19)
- Dört bucaktan gelmişler / Hırlı hırsız serseri (KAD: 19)
- Polis bizlen hırlaşır / Ağalar leş kargası (KAD: 20)
- İçleri çıksın taharetsiz musibetler (KAD: 21).
- Ulan hamam mı burası, gazel oku yorsun (KAD: 21)?
- Haşarat yatağı. Topu serseri alayı (KAD: 22)...
- ...şom ağızlı baykuşlar (KAD: 22)!
- Haspa saç taranırken (KAD: 23)
- Arlısı arsız / Hırlısı hırsız (KAD: 24)
- Soylusu soysuzu (KAD: 24)
- Denlisi densizi / Donlusu donsuzu (KAD: 24)
- Yollusu yolsuzu (KAD: 24)
- Para sarfetmişiz, torik işletmişiz (KAD: 25)
- Üç beş uyuz kalkmış / Bizden habarsız (KAD: 26)
- Bu Çamur İhsan, adı gibi vıcık vıcık bir herifti beyim (KAD: 28).
- Irz düşmanı mı bu (KAD: 28)?
- Kurşuncu Hasibe'nin Sidikli Alisi" deyyo (KAD: 28).
- Arkasından kallesçe üç el silah (KAD: 29).
- Çivileyivermiş terezi oracıkta (KAD: 29).
- Yuh ulan enayi (KAD: 30).
- Hadi bas ulan burdan üçkâğıtçı uskumru (KAD: 30).
- Seni alıyorum marul gübresi (KAD: 30).
- Eksik etek milleti de bilirsin seni tutar (KAD: 33).
- Sus ulan keten tohumu. Bak hâlâ konuşuyor (KAD: 34).
- Ağzını topla, beyefendi babandır (KAD: 34).
- Bir ordan kurşun geçer angut (KAD: 34).
- Bak, yine burada bu kapçık ağızlı (KAD: 34).
- Allah'ın verdiği canı kula teslim edecek surat var mı ben de ulan (KAD: 35)?
- Hadi çöz şimdi palamarı (KAD: 35).
- Vay aval vay. Sonra yine bileğine güveneceksin (KAD: 35).
- Sen de köşede aynasız kolla (KAD: 36).
- İn ulan oradan aşağı (KAD: 36).

- Vay namussuzlar (KAD: 36).
- Kara cahilden mıhtar nerde görülmüş (KAD: 36)?
- Ulan politikacı olmak ne zormuş be (KAD: 37)!
- Sahabsız kaldığı için şamar oğlanına dönen Sinekli'ye bir baş ilazım mı, değil mi (KAD: 38)?
- Bunu size söylemedim ulan, gendime söyledim (KAD: 38).
- Yağcılar, yağcılar, yağcılar (KAD: 39)...
- Susun ulan (KAD: 39)!
- Anasını satayım, ben uzun laf edemem (KAD: 39).
- Altı mikrobun canını daha cehenneme göndermeden gidersem (KAD: 40)...
- Nereye sakladın ulan (KAD: 41)?
- Vay namussuzlar (KAD: 42)...
- Vay hayasızlar (KAD: 42)...
- Vay hilebazlar (KAD: 42)...
- Susun ulan (KAD: 44).
- Maraza çıkarıp bunu bozanın yedi ceddine düz gidilecek (KAD: 44)...
- Başına buyruk kâhyalığa kalkan karnından işetilir (KAD: 45).
- Haraçlar herkesin poposuna göre (KAD: 46)...
- Evde karıdan dayak da yerim (KAD: 47)
- İt baytarı gibi ne dolanıyon orda (KAD: 48)?..
- Böyle tıs olur mu ulan (KAD: 48)!
- Şöyle tatlı bir dem çektir bir yol, alırım paçanı aşağı (KAD: 48).
- Mapustakiler beni sarakaya aldılar. Maksun Ali, gözü yaşlı Ali diye ad bile takdı besmelesizler (KAD: 50)...
- Herif tavla kutusunu geçiriverdi kafama (KAD: 50).
- Topunuzun anasını avradını diye yürümüşüm (KAD: 50).
- Deli etme beni kız (KAD: 51).
- İşin gücün takma bıyık asma sakal (KAD: 51)...
- Üç paralık aklın var mı acaba senin (KAD: 52)?
- Angut (KAD: 52)
- Hay senin şanına köpek işesin (KAD: 52)...
- Hay senin aklına turp sıkayım (KAD: 54).

- Nah kafa (KAD: 54)!
- Önüme gelenin mantinotası olurum da yine senin olmam (KAD: 54).
- Beşvakit! Ulan Beşvakit (KAD: 59)!..
- Kaşarlanmış bir memur rutini ile kâğıdı alır (KAD: 59).
- Makineyi biraz yağla teyze. (Para işareti yapar.) (KAD: 60)
- Otur ulan (KAD: 64)!
- Vay namussuzlar (KAD: 65)!
- Karşındaki dinsiz olursa sen imansız olacaksın (KAD: 71).
- Önüme gelenin mantinotası olurum da yine senin olmam (KAD: 71)...
- Hani birinci perdede çişini bile unutan bunak profesör vardı ya, deli doktoruymuş meğer o (KAD: 72).
- Deli mi ne (KAD: 72)?
- Sizin orda karılar nasıl oturur? Otur bakalım (KAD: 74).
- Sen oturmuyorsun, çöküyorsun. Devesin nesin (KAD: 74)?
- Yok deve (KAD: 74)!
- Karşıdaki herif burnundan gıdıklanmış gibi olmalı (KAD: 74)...
- Kibar karılar hiç el şakası yapmaz (KAD: 75).
- Kibar karı utanmaz (KAD: 75).
- Kızsın yoksam karısın diye soruyorum (KAD: 75).
- Elinin körüyüm (KAD: 76).
- Benim yedi iklimde habercilerim var. O evde sana fazla piyaz kesiliyormuş (KAD: 76).
- O Bülent Bey midir ne kelebektir, onun gölgesi senin gölgene hele bir dokunsun, o uyuntuyu Hariciye Vekâleti'nin önünde toz etmezsem bana da anlı şanlı Keşanlı Ali demesinler (KAD: 76)...
- Cart kaba kâğıt (KAD: 76).
- Bana bak moruk, ben senin bildiğin kızlardan değilim; imam nikâhsız dokundurmam kendime (KAD: 77).
- Öyleyse avucunu yalarsın (KAD: 77)...
- Eleni Adında Fingirdek Bir Karı Yüzünden (KAD: 78).
- Karı tekeye gelmiş kardeş, tekeye (KAD: 79).
- Bülent Bey'e metres duruyormuş (KAD: 79).

- Salon orospusu olmuş çıkmış, daha ne (KAD: 79).
- Surata bak. Apukarya maskarası (KAD: 79).
- Al kirişi burdan dedim. Anlıyor musun (KAD: 82)!
- Ulan alay sancağı mısın sen be (KAD: 82)?
- Bu ne biçim kıyafet? Deli saraylı gibi (KAD: 83).
- Aparitif nedir ulan (KAD: 83)?
- Höst höst, ulan ayı höst (KAD: 83)!
- Ha denmez, efendim denir. Kurşuncu Hasibe'nin sidikli Alisi (KAD: 83).
- Susacak mısın sen avanak (KAD: 84)!
- Hey gidi kahpe felek (KAD: 85).
- Temel, Derviş, Nuri, Niyazi, gelin ulan (KAD: 85)!
- Bu herif nesine güveniyor be (KAD: 85)?
- Besbelli bir şey. Pis musibet (KAD: 85)!
- Bu İhya Bey uğursuzunun devlet taahhüdü ne zaman bitiyor (KAD: 85)?
- Ben Manyak Cafer'im (KAD: 91).
- Şu Çamur İhsan'ı cehenneme gönderen. Meşhur kon du cinayeti. (KAD: 91).
- Sizin anlayacağınız Keşanlı Ali diye bir kıkırık benim yaptığım cinayetin üstüne oturmuş, Sinekli'de millete duman attırıyormuş. (KAD: 91).
- Her önüne çıkan uyuzla konuşmasana. (KAD: 91).
- Manyak Cafer sen misin aslanım. (KAD: 92)?
- Deli mi ne zavallı. (KAD: 92).
- Evlenmiyorum o sümsükle (KAD: 93).
- Sus ulan keten tohumu (KAD: 94).
- Sen karışma ulan (KAD: 95).
- Nevvare'yi kaçırdı herif. Koşun, burdan burdan (KAD: 95)!
- Ama ben de çektim, hayvan (KAD: 97)...
- Kaçırdığın karının ben olmadığımı nereden anladın (KAD: 97)?
- Elinin körü. Sen hiç film görmedin mi (KAD: 98)?
- Eyvah, Manyak Cafer (KAD: 100)!
- Görmüyor mu sun yüklü herif (KAD: 101)...
- Ulan ıspanak, az bana bak... Bülent Bey kullanacağı kadar kullandı, artığı da sana mı kaldı (KAD: 101)?

- Dört patlarlı dizel motörü gibi karı... Herkese şapur şupur da bize yarabbi şükür mü? Çık ulan katır tohumu... Hâlâ zifaf uykusunda mısın itin dölü (KAD: 101)?
- Sizin memlekette erkekler saklanır da karılar mı dalaşır? Çık ulan veledi zina (KAD: 101)!
- Vasiyetini yaz hayvan. Cehennemde noter bulamazsın (KAD: 102)...
- Ona kurşun işler mi aval! Şaşkın işte (KAD: 102).
- Nuri: O şerbetsiz ayağı aval (KAD: 103).
- Namertçe vuruldu koç yiğit Ali (KAD: 104)
- Ben bu servet-i samanımla burnu Kafdağı'nda bir karıyı almaktansa kendi ayarım bir köylünün damadı olsam daha münasip olmaz idi (SKKK: 20)?
- Bunu sırtarak yapsın istorsun angut (SKKK: 20)?
- Kıskançlık ve zina (SKKK: 21)
- Deli misin İsmayil (SKKK: 21)?
- Deli misin evladım (SKKK: 21)?
- Selam bile vermedi budala (SKKK: 21).
- Boynuzlanmaktan hiç hoşlanmazmış... Huysuz... Densiz (SKKK: 22)...
- Söyle ulan, uyuma sevroş (SKKK: 23).
- Kadın kendi dengi... (durur) bir beyzade ile... (durur) kırıştırıyor (SKKK: 24).
- Ya. Üstüne lanetler yağsın. Şelafe (SKKK: 24).
- Bir de benim için zevzek, her şeyi yüzüne gözüne bulaştıran bir budala derler (SKKK: 24).
- Öyle söylesene pis sevroş (SKKK: 25).
- Göroorsun karın sana ne madikler atoor (SKKK: 25).
- Anam bu Georges Dandin'dir, kıskanç herif (SKKK: 26)...
- Fakat karı zeytinyağı gibi sıyrılır (SKKK: 27).
- Gevezeliği keselim. Devam (SKKK: 28).
- Üç yüzyıldır La Prudoterie hanedanında, hamdolsun, dile gelmiş açık meşrepli bir kadın yoktur (SKKK: 30).
- Sotteville hanedanında kurtizan kadın işitilmiş şeydir (SKKK: 30)?
- Kişizadelerde namus sözü maskaralık mı (SKKK: 30)?
- Ne zevzek oldun be (SKKK: 31)!
- Satenik: Ne çingene heriftir be.

Fasulyeciyan: Hem para vermeyelim, hem herif çingene olsun (SKKK: 31).

- Ha ha hay serseri (SKKK: 32).
- Her şey bir yana prens gibi bir heriftir (SKKK: 33).
- İster Zola'nın 'Assommoire'ını oynasın, ister Victor Hugo'nun 'Sefiller'inde pıyırım pıyırım bir haneberduş olsun. Seyirci bilir ki, bu paçavraların altında bir gran senyör vardır (SKKK: 33).
- Şu komşuda bir senyör varsa kızınız onunla korte edor (SKKK: 34).
- Böyle lakırdıyı söyleyen elbet bir ahmak, izansız, düşüncesiz, idraksiz bir hayvandır (SKKK: 35).
- Bunu söyleyen hangi habis ve alçaktır (SKKK: 35).
- O ahmak adamın kim olduğunu bilsem (SKKK: 35).
- Bir daha böyle galat işte bulunmayınız (SKKK: 37).
- Şom ağzını yorduğuna uğrattırdım (SKKK: 37).
- Beni boynuzlatmak isteyen adama niye bende oluyormuşum (SKKK: 38)?
- Ben adımı boşuna mı deliye çıkardım çocuklar (SKKK: 40)?
- Siz neye boynuzlu değilsiniz (SKKK: 51)
- Bariz değil mi Dandini'nin asalet budalası oluşu. Cafcaflı unvan tutkusu (SKKK: 52).
- Ah nabekâr karı... Ah şu edepsizin yüzünü yuğurup suratını pestil ezmesine döndürmesini canım bir ister ki. Ona çan çan eden âşıklar bir daha yüzüne bilem bakmasınlar aşiftenin (SKKK: 52).
- Kendi kabahatin aval (SKKK: 53).
- Zadeğân sınıfına geçmeye özenen bir yeni zenginin kibar muhitlerinin soysuzluklarına ayak uyduramayıp küçük düşüşü... Kepazeye dönüşü (SKKK: 53).
- İstesem şapşal da oynarım, Kayseriliye de çıkarım. Peki şapşal olayım da görün (SKKK: 54).
- Bizim görgümüz zarafetimiz yanında yontulmamış bir kalastır.” (SKKK: 55)
- Buna, başınızı sallayıp sırtıtmak da lazım gelmez, yüzümde maymun mu oynuyor (SKKK: 57)?
- İrini, tam istediğim gibi olmuyor. Fazla hafifmeşrep oluyor (SKKK: 58).
- Hadi ordan pis (SKKK: 58).
- Aynagöz bir eksik etek, bir zaniye (SKKK: 59).

- Üç perde boyu durmadan kurtizanlık edor paşam (SKKK: 59).
- İşte herif burada bile gelip etrafımızda dolaşiyor (SKKK: 60).
- Gocasını sayan gancıklar gibi yapınız. Ne derlerse desinler, sinek bir damla pekmeze konar, bir fiçı sirkeye gelmez. Ehli ırz ve eteği temiz olan kadınların tavrı oynaş geçirir (SKKK: 60).
- Amanın, peki garı öyle cilve yapıp geyiflenirken goca ne yapar (SKKK: 60)?
- Bunlar nasıl avrat, canım bu nasıl söz (SKKK: 60)?
- İşte deminki sallapati, avanak. Demin bana her şeyi anlatan geveze bu idi (SKKK: 63).
- Yine mi size çattık a boşboğaz çelebi (SKKK: 63).
- Şu iki dudaktan bir sır çıkaran terestir, teres (SKKK: 63).
- Aptal mıyım ben?.. Siz başka budala bulunuz söyletecek (SKKK: 63).
- Eğer gerçekten o çapkın şimdi bizim evdeyse, bizim edepsizin, anasını babasını ikna etmeye bu da yeter; kızlarının carisliğini, düzenbazlığını sonunda onlar da anlar (SKKK: 64).
- Herif içerde. Artık hayasız gimmiş görelî (SKKK: 64).
- Ne karı! Dolap döndürüyor yine (SKKK: 66).
- Ama sizin tuttuğunuz kâr çelebi kârı değildir (SKKK: 67).
- Dayağı ben yedim, herif ahlıyor be (SKKK: 67).
- Sen sus çirişli postal (SKKK: 67).
- Ah habîs gudubet (SKKK: 68)...
- Carîs ile başa çıkılmaz (SKKK: 68).
- Evladım, bu oyunun baş aksiyonu nedir? Zina (SKKK: 69).
- Her yerde müdahane çirkefi / Gadir nîfak ve de iftira (SKKK: 74)
- Soysuzluğa, nankörlüğe dayanamıyorum (SKKK: 74).
- Bakındı hele şu vatan hainine (SKKK: 75)...
- Vay budalalar vay (SKKK: 75)!
- İhtiyarlık kepazeliktir dostum. İnsan huysuz oluyor (SKKK: 76).
- Hadi lan sarhoş, oyalayın halkı (SKKK: 78).
- İyi ama sen kitapsız oynayamazsın, tuluatı sevmezsin (SKKK: 79)?..
- Karıyı kıstırır, sonra kendi dışarda kalır (SKKK: 79).
- Hadi oradan pis.” (SKKK: 81).

- Silsilesinden, sülalesinden okurum. Sen ne diyorsun be (SKKK: 82)!
- Elinin körünü dedim (SKKK: 83).
- Yoruldum be, ne geveze adam. (Gider.) (SKKK: 84)
- İbiş ulan, İbiş, nerdesin (SKKK: 86)?
- Bak bak, herife bak. Nerelere götürüyor karıyı bak. Ulan sen de beni götürsene öyle yerlere (SKKK: 86).
- Hadi ordan, terbiyesiz (SKKK: 86)!
- Tarçın: ... O hıyardan olsa olsa...
- Himmet: Cacık olur. Galiba bizim garı gene bir dolaptır çevirir. Hele bir anlayalım bahalım. Pırasa, pırasa (SKKK: 87)!
- Galiba bizim garı gene bir dolaptır çevirir. Hele bir anlayalım bahalım (SKKK: 87).
- Herif uyanmış, kaçın amaan (SKKK: 88).
- Seni galtak garı seni, yahaladım işte. Ben başımı yastığa goyar goymaz sen azgın kediler gibi damlarda gezersin öyle mi (SKKK: 88)?
- Tavuk götü tövbe tutmaz. İbiş... İbiiiş (SKKK: 89)!
- Anasını bubasını uyandır şu garının (SKKK: 89).
- Bu şirret garı bana bu götülüğü de etti mi (SKKK: 90)?
- Açın ulan gapıyı. Gum gum gum (SKKK: 90)...
- Genç karısını yüzüstü bırakıp sabahlara kadar sürtmek rüsvalığı adam evladına yaraşır mı (SKKK: 90)?
- Himmet: Siz delirdiniz mi nedir?
- Mahpeyker: Haydi, haydi saygısız, kabalesi elinde ipi belinde namert. Anama babama bu kepaşeliği derhal bildireceğim (SKKK: 90).
- Ben mi o garıdan özür dileyeceğim (SKKK: 92)?
- Yalan malan, dinliyorlar ya ulan (SKKK: 92)!
- Pişman oldum... seni aldığımı hain (SKKK: 93).
- Kendine göre Dandini'yi pekâlâ avamileştirmiş, ders i ibreti de sonuna iyi yerleştirmişsin (SKKK: 94)...
- Şahsiyetsiz bir kadınmış ama (ZZ: 5).
- Bu kadar laçka millet yer yüzünde görülmemiştir (ZZ: 6).
- Haydi ordan aval (ZZ: 7).
- Sen ne dedin. Bir kıtır atsaydın (ZZ: 8).

- A kız belki o da sana bir kıştır atmıştır (ZZ: 9).
- A delinin zoruna bak gündüz ya işte (ZZ: 10).
- Nedir ulan çabuk söylesenize (ZZ: 18).
- A delinin zoruna bak (ZZ: 19).
- Ulan memleketi ayağa kaldırın Cemşit’imi kurtarın (ZZ: 19).
- Yapamazsın deli mi oldun? Yaparsan fena yaparım seni (ZZ: 19).
- Ne yaptın deli? Nerdesin şimdi (ZZ: 20)?
- Ne gazeli ulan, görmüyor musun ağlıyorum. Ben teessürümden ne bok yediğimi biliyor muyum (ZZ: 21).
- Beşir: Haspam (ZZ: 24).
- Fakat onu görmemişzadelikten büsbütün kurtaramamışım demek... Bir hata yapar bir metres tutar (ZZ: 24).
- Hurşit beyin bütün servetini bir randevucudan peydahladığı piçine bıraktığı duyulursa hangi hacı namzedi gelir de bizden bilet alır (ZZ: 24).
- Yani yüzde yirmi beşi göz göre göre o fahişe ile piçine mi kaptıracağız şimdi (ZZ: 25).
- Pis burjuvalar... Leşe konan kargalar (ZZ: 26).
- Ağzını arayalım karının (ZZ: 29).
- Katiyen ve o rütbe aşağılık bir fahişenin evine ayak atmayı en büyük hakaret sayarım kendime (ZZ: 29).
- Kılık kıyafeti çok kalantondur (ZZ: 31).
- Canım türkçesi uçuş yapmak istiyormuş adam (ZZ: 31).
- Ayrıca iki yüzlü ortaklarım (ZZ: 32).
- Terbiyesiz (ZZ: 32).
- Dürdane: Budala (ZZ: 35).
- Zarife: Hemen ona sığağı sığağına o kokorozlu kadının esirgediği bir çocuk peydahladım.
- Dürdane: Teessüf ederim... Orosu (ZZ: 36).
- Gider ayak bir kazık atacağım ki ömürleri boyunca unutamayacaklar... Avuçlarını yalasınlar (ZZ: 37).
- Hayır durun. Alçak. Nankör (ZZ: 37).
- (Noter’e) Sen sahtesin ulan (ZZ: 38).
- Nejat: Çok sempatiksiniz.

Zarife: Fos semtik babandır.

Nejat: Hayır. septiksiniz demek istedim (ZZ: 39).

- Hepsi babandır. Haydi iş tutacaksan tut yoksa marş marş (ZZ: 39).
- Chat Noir. Bu koku karıyı da erkeği de azdırır (ZZ: 40).
- Perizat: Gazeteci Perizat'ım.. Perizat.

Cihangir: Ne biçim öyle. Cart kaba kağıt (ZZ: 42).

- Ayağınızı denk alın sizi tongaya bastıracak. Abida Bey noter kılığına girip dosyaları aşırılamayınca dayımla Hacı Bey sizi elçi olarak gelip tavlamaaya çalışacaklar (ZZ: 43).
- Ben bir şey parçasının evine gitmem diye directti (ZZ: 43).
- Desene Sinameki, ukala dümbeleği kokoroz bir karı imiş (ZZ: 44).
- Oropuya zırlamak yakışır mı be (ZZ: 44).
- Hasbam. Nesi var bunun dokanacak (ZZ: 44).
- Nerde bakayım o herif (ZZ: 44).
- Zarife: (Parayı alır herifin suratına çarpar) Al şu parayı. Toz ol (ZZ: 45).
- Buraya keresteler giremez. Sen haneye değil bıçkınhaneye yaraşırsın (ZZ: 45).
- Zamparalığın da bir adabı vardır şalgam (ZZ: 45).
- Şapkayıda ters giydin fiyongu sola gelecek aval (ZZ: 45).
- İşin içine tarih ana'ne girdi mi gel de duygusallaşıp aptallaşma (ZZ: 47).
- Telefon santralı gibi karı (ZZ: 48).
- Cihangir: Bezirgan olduğunuz yüzünüzden belli.
- Dürdane: Aaa... Terbiyesizsin zoruna bak (ZZ: 49).
- Nereye gitti bu piç (ZZ: 50)?
- Delirdiniz mi siz kuzum (ZZ: 52)?
- A terbiyesiz (ZZ: 53).
- Ne kadar yaltaklaşabileceğinin ölçüsü (ZZ: 53).
- Senin gibi bir karıya dayanmak için Eyüp Peygamber olmak gerek (ZZ: 53).
- Bencileyin bir karıya cankurtaran simidi gibi sarılır mıydı (ZZ: 53)?
- Susun be soytarı alayı siz de (ZZ: 55).
- Vay sümsük. Sen misin. Bir bundan korkardım (ZZ: 57).
- Bu sümsüğün erkekliği yok ki nesine söz geçireyim (ZZ: 57).
- Vay namussuzlar. Hepsini düzenlemişlerdir (ZZ: 57).

- Sonra orda kibar doygun numarası yapıp / Klark çekiyorum (ZZ: 58).
- 4. Müşteri: Ben Sadist / Masoşist / Röniflöff/ Frottör / Vuayör / Pervers hipomanyak bir tipim (ZZ: 59)
- 5. Müşteri: Kadını tavlayacaksın / Piyazlayacaksın (ZZ: 60)
- 6. Müşteri: Nuri Mayhoşoğlu derler bir namussuz var / Geldi aynı mahlede (ZZ: 60)
- Öyle kinlendim herife öyle kinlendim / Burda bir sermaye var (ZZ: 61)
- Esmâ diyorlar adına benli / Tıpkı Nuri Mayhoşoğlunun karısı / Gelip onunla kapanıyorum / Anasını sattığım / Keratayı boynuzlatmış gibi / Seviniyorum (ZZ: 61)
- Açın diyorum ulan (ZZ: 61).
- Vay namussuz, altı aydır ben müsteşarım diye yutturup metelik vermiyordu (ZZ: 62).
- Bir meydan polisler. Fahişeler. Geçerken duran yolcular. Sonra sonra bunlara eski müşteriler de eklenecektir (ZZ: 62).
- Siz iki lafı bir araya getiremezsiniz ulan (ZZ: 63).
- Bak ne seviyeli konuşuyorsun ya ulan senin babandır (ZZ: 63).
- Asil İsmail İpsala size Zarifenin ahlaksız bir kadın olduğunu söyledi (ZZ: 63).
- Herifin Devlet Tiyatrosu artisti gibi diksiyonu var (ZZ: 63).
- Oysa ahlaksız insan bencil olur. Ama gene İsmail İpsala onun için ahlaksız diyor (ZZ: 63).
- Ahlaksız bir insan bu kadar tok gözlü ve diğerkam olur mu? Çünkü Sayın İsmail İpsala ahlaksızdır diyor (ZZ: 64).
- Ve yine İsmail İpsala diyor ki, Zilli Zarife ahlaksız bir kadındır (ZZ: 64).
- Doğru biz şahidiz. Zilli Zarife ahlaksız değildir (ZZ: 65).
- İyi bok yemişsin. Sonra (ZZ: 67).
- Para uğruna ne kadar aşağılık sahte vasiyetler iman ettiklerini hatta Cihangirimi kaçırmak için ne planlara giriştiklerini nihayet ahlak polisine jurnal edip eve baskın tertiplerini hep ondan öğrendim (ZZ: 67).
- Boşanacağım sanırsan avucunu yalarsın (ZZ: 69).
- Al da bizi rahat bırak, aç gözlü karı (ZZ: 69).
- Demem o ki oyunu piç etmeğe hakkın yok (ZZ: 70).

- Ki günün birinde bu tarlada gerçek ahlak, gıllı gıssız ahlak, çıkarsız ahlak yeşersin (ZZ: 70).
- Neden bu dünyanın insanları / İki yüzlü / Sahtekar (ZZ: 70).
- Sureti haktan görünüp / Çıkarını sağlayanla / Ahlaksız diye damgalananın (ZZ: 71)...

3.1.1.3.9. Nasihatler

Saf, halis olmak, kötülük ve bozukluktan uzak bulunmak, iyi niyet sahibi olmak ve başkasının iyiliğini istemek anlamlarındaki ‘nush’ kökünden gelen nasihat kelimesi, başkasının hata ve kusurunu gidermek için gösterilen çaba; iyiliği teşvik, kötülükten sakındırmak üzere verilen öğüt manalarını kapsamaktadır (Çağrı, 2006, s. 408).

Edebî eserler vasıtasıyla mesaj vermek, bir konuya dair bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyeti yapmak, uyarı ve nasihatlerde bulunmak geçmişten bugüne önemli bir yol olmuştur. Bu yöntemle bir yandan hoşça vakit geçirirken diğer yandan ürünlerin eğitici işlevi de etkili bir şekilde yerine getirilmiş olur (Doğan, 2023, s. 571).

Nasihatler, günlük yaşamda insanların bilinçli kararlar almasını, zorluklarla başa çıkmasını sağlayan, deneyimli bireylerin bilgi ve tecrübeleri paylaşması sonucu başkalarının dersler çıkararak benzer hata ve yanlışları yapmasını engelleyen önemli bir iletişim aracıdır. Tiyatro oyunlarında da gerçek yaşamda olduğu gibi karakterler zorlu kararlar verirken veya karmaşık durumlarla karşılaştıklarında başkalarından nasihat almaya ihtiyaç duymakta ve bu nasihatler bireylerin doğru yolda ilerleyebilmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca nasihatler; gelenek ve göreneğin, ahlaki kuralların, değer yargılarının, toplumsal normların kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan önemli folklorik unsurlarımızdandır. Haldun Taner’in araştırılan tiyatro eserlerinde yer bulan nasihatler şunlardır:

- Hayatta prensibim: Kardeşine bile güvenmeyeceksin (AŞ: 26)...
- Ahlak sukutu önlenemezse hiçbir felaket önlenemez (AŞ: 34).
- Ne dedim size, sakın olalım lütfen (AŞ: 36).
- O hayretmez, değil mi ki ona yaramamış (AŞ: 39).
- Para yeniden kazanılır da vakit geri kazanılamaz (AŞ: 60).

- Kalbi beğenmedim. İstirahat etseniz biraz (FE: 24).
- Bugün gelmez yarın gelir. Biri tutmaz öbürü rağbet görür. Eczacılık bu. Benim yapamadığımı sen tamamlayacaksın. İleri götüreceksin. Sende tamadi edecek bu gayretler (FE: 62).
- Haklı bile olsa böyle günde yapmayacaktı (FE: 77).
- Kongre mi toplanıyor bir yerde / Hepsi kitaba uymalı / Burda oyun oynanıyorsa söz misali / Adam gibi bir oyun olmalı (KAD: 18)
- Yani hissi olmalı / Milli olmalı /Hamasi, vatani, ahlaki, inzibati olmalı / Sonunda vatandaşa bir ders-i ibret çıkmalı (KAD: 19)
- Ama ben den sana nasihat. Ya herkesi rahat bırakırsın, ya elimi kana bularım’ diyor (KAD: 28).
- Karşındaki dinsiz olursa sen imansız olacaksın (KAD: 71).
- Benim kılık kıyafetime bile karışıyor. Yok saçını şöyle tara, yok gözünü böyle boya (KAD: 72).
- Madam Olga'ya tenbihat geçmiş. Bana, oturup kalkma, konuşma öğretsin diye (KAD: 72).
- Kadın kısmisi otururken bacağını biraz açmak iktizadır (KAD: 74).
- Çok değil ama. Hiç açmazsan görgüsüz derler. Çok açarsan striptizci sanırlar. İki orta. Eteğin açılacak. (İki parmağı ile tutup açar.) Sen grasyöz bir şekilde kapayacaksın. O açılacak, sen kapayacaksın ki, dikkati çe kesin (KAD: 74)...
- Kibar karılar hiç el şakası yapmaz (KAD: 75).
- Kibar karı utanmaz (KAD: 75).
- Öyle olsa da söyleme kızım. Sosyete de ayıptır (KAD: 75).
- Yaşından utan (KAD: 77)...
- Sevmek istersen eğer / Boş ver olup bitene / Sevmek istersen eğer / Sünger çek belleğine (KAD: 91)
- Kelimeyi şahadet getir Manyak. Cehennemi imansız boyluyorsun (KAD: 103)...
- İşte damat, insan işini böyle asaletle görmeli. Şunu hatırlınızdan çıkarmayınız ki intisap eylediğiniz hanedan size her işte, arka kuvveti olur. Düşmanların çanına böyle ot tıklarız. Yiyip için hanedanımıza dua edin (SKKK: 39).
- Böyle karısı olan erkek her gün onun bastığı yere yüz sürmeli (SKKK: 68).
- İki genci birleştirmek sevaptır dedim (SKKK: 84).

- Doğru yol, garbi ne taklit, ne de adapte. Doğru yol, galiba, Türk insanından, Türk şartlarından, Türk mevzularından hareket edip, hem öz, hem biçim bakımından bir Türk tiyatrosuna varmak. Biz ancak bu kadarını yaptık. Bundan ötesini de gelecek nesiller basarsın artık (SKKK: 94)...
- Dünyaya bir kere gelmişler. Hızlı yaşamak gerek (ZZ: 4).
- Şahsiyetli Kadın kocasının güldüğü yerde ağlar. Ağladığı yerde güler ki şahsiyeti belli olsun (ZZ: 5).
- Birbirimizi sevelim. Dünyayı cennete döndürelim (ZZ: 6)...
- Desene Sinameki, ukala dümbeleği kokoroz bir karı imiş. Böyleleri evlenmemeli (ZZ: 44).
- Bir memlekette ne kadar randevu evi varsa o milletin kültürü ve refah seviyesi de o rütbe yükselmiş demektir. Refah arttıkça Amerikan yardımı çoğaldıkça daha da gelişecektir (ZZ: 54).
- Düşene vurulmaz. Mertlik sende kalsın. Helal ettim ben hakkımı. Davacı değilim (ZZ: 62).
- Değil mi ki hayatı seçtin: Savaşacaksın (ZZ: 70).
- Bu yanar döner ahlakın maskesini alaşağı edeceksiniz. Balonları deleceksiniz, onunla birlik olup bu zararlı otları ayıklayacaksınız. Ki günün birinde bu tarlada gerçek ahlak, gıllı gışsız ahlak, çıkarsız ahlak yeşersin (ZZ: 70).

3.1.1.3.10. Selamlar ve Vedalaşmalar

Toplumu oluşturan bireylerin birbirleriyle karşılaşma, karşılıklı hâl hatır sorma ve vedalaşma sırasında hangi ifadelerle ya da davranış kalıplarına başvurdukları, o toplumun sosyokültürel özellikleri hakkında bilgi verebilmektedir. Bu bakımdan günlük hayatta gerçekleştirilen iletişim biçimleri belirli kurallara göre oluşturulan, içinde kullanıldığı grubun sosyokültürel özelliklerini yansıtan davranışlar ve bunların dil aracılığıyla dışavurumları olarak kültür araştırmalarının bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Keskin, 2017, s. 126).

Selamlaşma sözcükleri, insanların bir araya geldiklerinde kullandıkları ve yakınlık, saygı, dostluk gibi duyguları ifade eden sözler veya işaretlerdir. Selamlaşma, Türk halk kültüründe önemli bir ritüeldir (Doğan, 2014).

Taner'in seçili eserlerinde de bu veda ifaderine yer verildiği görülmektedir. Selam ve veda sözcükleri, bir kültürün kimlik ve geleneklerini gösteren önemli halk

bilimi unsurlarıdır. Selamlaşma ve vedalaşma ifadeleri, insan ilişkilerini güçlendiren, konuşmayı ve sosyal etkileşimi başlatan ve sonlandıran, bireylerin topluma uyum sağlamasını sağlayan önemli ve güçlü iletişim araçlarıdır. Taner'in incelenen eserlerinde selamlaşma ve vedalaşma ifadeleri çok sık şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir, bunlar şu şekildedir:

- Beyhan "Merhaba Reis" diye apaşça selam verir (AŞ: 23).
- Aygen "Hello" diye selam verir (AŞ: 24).
- Epkem: Pedere hörmetler.
Sevim: Başüstüne efendim (AŞ: 27).
- Erol: Merhaba dostlar (AŞ: 58)!
- Epkem: Pedere hürmetler.
Sevim: Başüstüne efendim (AŞ: 61).
- Tecrübe tahtası oldum ama bak derdime şifa buluyorsun neme lazım. Hoşça kalın (FE: 23).
- Rum Balıkçı: Kalimerasis Sadettin Bey.
Sadettin: Kalimara Andonaki (FE: 24).
- Postacı: Selamün aleyküm.
Sadettin: Aleyküm selam (FE: 26).
- Bana da müsaade (FE: 28).
- Sadettin: Merhaba Pehlivan, işler nasıl (FE: 34)?
- Müsaadenizle. Bir motor gezintisi yapacaktık da (FE: 52).
- Alman Kız: Guten abend Sadettin Bey.
Sadettin: Guten abend froylayn. Nasılsın bakayım kızım (FE: 53).
- Alman Kız: İnşallah! (Bu kelimeyi becerebildiği-ne güler) Aufvveidersehen.
Sadettin: Aufvveidersehen (FE: 53).
- Bonsuvar beyefendiciğim (FE: 60).
- Melda: Allahısmarladık.
Ünal: Güle güle (FE: 61).
- Hadi eyvallah. Ne yapacan sen şimdi (FE: 64)?
- Günaydın. Geçmiş olsun (FE: 77).
- Hoş geldiniz buyrun şöyle (FE: 78).
- Bana bir iş kalmıyor artık. Müsaadenizle (FE: 82).

- Hoşça kalın. Hoşça kalın Sadettin Bey (FE: 83).
- Özür dilerim. İyi geceler (FE: 92).
- Bugün işlerini feda edip gelen şoför arkadaşlara mahsus selam ederim (KAD: 33).
- Bonjur Madam Olga. Ne güzel tesadüf (KAD: 55)...
- Bonjur madam. Merhaba kızım (KAD: 76).
- Kimse karışamaz. Git bir de benden selam söyle (KAD: 82).
- Selamün aleyküm. İhya Bey siz misiniz (KAD: 91)?
- Bana müsaade, hemen gazeteye gitmeliyim (KAD: 93).
- Nasıl manşet? Çav (KAD: 92).
- Sevgili seyircilerimiz / BİZİM TİYATRO'ya hoş geldiniz (SKKK: 17)
- Angeliq: Adieu!
- Mm. de Sottenville: Ah evet. Adieu (SKKK: 37)!
- Ahmet Vefik Paşa: Vay benim canlarım. Arslanlarım. Hoş gelmişsiniz (SKKK: 39)...
- Angeliq" de bu oyunda "İrini" oldu. (Reverans yapıp kendini takdim eder.) (SKKK: 45)
- Dandini: Kalinikta. Ağzımı açamorum ki (SKKK: 68).
- Hoşça kal şalgam (SKKK: 84).
- A. Vefik Paşa: Merhaba çocuklar (SKKK: 93).
- (Seyircilere) Efendim sefalar getirdiniz (ZZ: 1).
- Turgut: Şehlevendim ah efendim hoş geldin.
Gülriiz: Kehlelendim sirkelendim cumbulu hoş geldin.
Turgut: Kalem gözlüm Kleopatra saçlım inci dişlim hoş geldin.
Gülriiz: Ela gözlüm tatlı dillim dazlak başlım hoş geldin (ZZ: 2).
- Turgut: A merhaba İskender bey (ZZ: 2).
- Turgut: Merhaba Abüzüddin bey (ZZ: 3).
- Haydi hoşça kalın. Hakkınızı helal edin... Hoşça kal sen de kızım (ZZ: 11).
- Öhö öhö merhaba (ZZ: 14).
- Sonra hoşçakalın diye el salladı. Hakkınızı helal edin dedi (ZZ: 18).
- Bu oybirliğinde memnuniyetle görüyorum ki dinsel acıyı temsil eden Hacı Beşir bin Talat arkadaşımızın (Beşir kalkar temenna yapar.) Fetvası ve

diplomatik teamülü temsil eden Nejat bey kardeşimizin notası (Nejat kalkar reverans yapar.) (ZZ: 27)

- Nejat: Elçiye zeval yokmuş derler. Bonjur.
Zarife: Bonjur (ZZ: 39).
- Hür. Sesi: Güle güle hayatım (ZZ: 49).

3.1.1.4. Seyirlik/Oynamalık Türler

3.1.1.4.1. Halk Tiyatrosu

Geleneksel halk tiyatrosu, Orta Asya'da Şamanist kültür ortamında boy atmış, Anadolu'ya geldikten sonra ise yerel kültürlerin karşılıklı etkileşimi içinde gelişerek olgunlaşmıştır. Geleneksel Türk halk tiyatrosu iki koldan gelişmesini sürdürmüştür: 1. Seyirlik köy oyunları 2. Halk Tiyatrosu (Batur, 1998, s. 655).

Seyirlik köy oyunları, kırsal bölgelerde, halk tiyatrosu (meddahlık, kukla, Karagöz, Orta oyunu, tulûat tiyatrosu vb.) ise kent çevresinde (özellikle İstanbul'da) gelişmiştir. Geleneksel seyirlik oyunların izinde gelişen, aynı zamanda günümüzün beklentilerini yanıtlayan oyunlarda bir toplum sorunu sergilenmekte, bu sorunun kişiler üzerindeki etkisi gösterilmekte ya da bu sorunun yaratılmasında katkısı olanlar eleştirilmektedir (Şener, 2003, s. 15). Köy seyirlik oyunlarının belli bir metni yoktur. Diğer geleneksel oyunlarda olduğu gibi tekerleme, muhavere vb. kalıplaşmış bölümler bulunmaz. Oyunun genel kuralları, ana hareketler ve olayların sırası bellidir, karşılıklı konuşmalar aktörlerin kişisel yeteneklerine bağlıdır. Bu özelliklerinde dolayı oyunların yalnız konuları kaydedilmiştir. Ancak son yıllarda bazı oyunlar ya gösteri anında ya da oyunları belleğinde saklayan kişilerin ağzından söyleşmeli olarak yazıya geçirilmiştir (Batur, 1998, s. 658). Köy seyirlik oyunları adından da anlaşılacağı gibi, seyirlik oyunlardır. Bu oyunlar havanın elverişliliği oranında genellikle köyün ortasında, köy meydanında ya da köy odalarında oynanmaktadır. Oyun yerinin en önemli özelliği, seyircisini çevresine alabilmesidir. (Artun, 2013, s. 248).

- Seyyar tiyatroculuk daimi hava tebdilidir. Kaynaşırsın zamanla. Bir müddet sonra da gişeye oturursun, patron karısı olarak (FE: 89).

Balay'ın ifadesine göre halk tiyatrosu, köken aldığı toplumun değerlerini, gelenekleri ve duygularını basit bir şekilde yansıtan, toplulukça oluşturulan, topluca

tekrar üretilen, izlenen, toplumun malı olan ve dolayısıyla amatör sanatçılar tarafından ücretsiz olarak sunulan bir tiyatro türüdür (1995). Halk tiyatrosu, dramatik olmayan gösteriler ve dramatik gösteriler (seyirlik oyunlar) olmak üzere iki gruba ayrılır. Meddah, kukla, çengi, köçek, curcuna, orta oyunu, hokkabaz ve savaş oyunları dramatik gösteriler grubunda yer alır. Dramatik olmayan gösteriler (seyirlik oyunlar) ise büyük çeşitlilik gösterir ve canını tehlikeye atanlar, gözbağlayıcılar, dansçılar, güç ve denge sanatçıları, hayvanlarla gösteri yapanlar ve fişekle gösteri yapanlar gibi türlere ayrılır (Çalışlar, 1995). Halk oyunu, genellikle kaba ve iddiasız bir oyun türüdür. Bir yanda patavatsız şakalar, latifeler, bir yanda duygusal yerler bulunur bu oyunlarda; kaba ahlaksal öğütler, ucuzundan cinsel sahneler bulunur. Kötüler cezalandırılır, başgöz edilir iyiler, çalışanlar mirasa konarü avuçlarını yalar tembeller (Brencht, 2011, s.116).

3.1.1.4.1.1. Gölge Tiyatrosu (Karagöz)

Karagöz, deriden kesilmiş insan, hayvan, bitki, eşya vb. birtakım şekillerin arkasından ışık verilerek beyaz bir perde üzerine yansıtılması temeline dayanan bir gölge oyunudur (Batur, 1998, s. 731).

Karagöz, oyunu sadece devlet büyüklerini ve devlet işlerini perdesine getirmemiş, aynı zamanda siyasal taşlamalarda da bulunabilmiştir. Bu taşlama hep devletin ileri gelenlerine, onların tutumlarına, göreneklerine, davranışlarına yöneltilmiştir. Üstelik Karagöz oyunlarının konuları sadece devleti taşlamakla kalmamış, sansür mekanizmasının en güçlü olduğu dönemlerde bile mahalle baskınlarına, zamparalık oyunlarına, çift kadınla evlenme konularına yer vermiştir (And, 1985, s. 293).

“Her Karagöz oyunu dört bölümden oluşur: Mukaddime (özdeyiş veya giriş), muhavere (söyleşme), fasıl (oyunun kendisi) ve bitiş (Artun, 2013, s. 221).” Karagöz oyununda Hacivat bir semâî söyleyerek perdeye gelir, semâîyi bitirince: “Off... Hay Hak!” diye seslendikten sonra bir perde gazeli okur. Perde gazeli, dünyanın geçiciliği, bu dış görüntülere aldanmayıp onun arkasındaki gerçeği görmek gerektiği yolundaki tasavvuf görüşünü anlatan bir şiirdir. (Batur, 1998, s. 736).”

Haldun Taner yazmış olduğu oyunlarda geleneksel Türk tiyatrosundan faydalanmış, geleneksel Türk tiyatrosuyla modern tiyatroyu harmanlamış ve kendine özgü bir tiyatro anlayışı geliştirmiştir. Türk edebiyatına ve İslam

dünyasının tasavvufi anlayışına hakim olan Taner, coşku ve heyecanı dile getiren bir edebi tür olan şiiri, göstermeye bağlı bir metinde işleyerek seyircinin estetik haz ve beğenisini arttırmayı başarmıştır. Dini dönemde işlenen ve hikemî tarzda yazılan gazeli, modern tiyatroda kullanmıştır. Tespit edilen örnek şu şekildedir:

- Her neye iz-an ile baksan olur iş aşına
Etmiş istilâ cihanı habı gaflet perdesi
Kıl tefekkürle temaşa hissemend olmak için
Bak ne suret gösterir seyreyle ibret perdesi (ZZ: 6)

Hacivat, perde gazelinden sonra seçili bir anlatımla yakarır, ardından da bir beyit okur. Beyit okunduktan ve “Yar, bana bir eğlence!” sözünü birkaç kez tekrarladıktan sonra perdenin seyirciye göre sağından Karagöz perdeye iner (Aça vd., 2013, s. 225).

- Turgut: Yar bana bir eğlence yar bana bir eğlence medet (ZZ: 1-2).

Haldun Taner geleneksel tiyatronun klişe ibarelerini bazen biraz değiştirerek bazen aynen tekrarlanarak kaynağını açıkça belli eder (Enginün, 2007, s. 191):

- (Paravanın arkasından çıkıp ön sahneye gelir. Seyircilere)
Hoş dostum diye başlayım söze
Hoş olsun beyler kıssamız size
Şu suret Keşanlı Ali'yi gösterir
Destanı var işte her yerde söylenir
Gel gör bakalım neymiş bu destan
On beş fasılda edelim beyan (KAD: 16).
- Koro: Edelim meclise bir kıssa beyan / Kıssadan hisse ala arif olan (KAD: 16)

Karagöz oyunlarında kullanılan Türkçe, birçok cümleyle hafızalarada yer etmiştir. Zengin, güzel ve ahenkli bir anlatım gücüne sahiptir. Bu esasında İstanbul Türkçesidir. Ayrıca Divan Edebiyatı'nın zengin örneklerine de rastlanır (Artun,

2013, s. 224). Çehov ile başlayan, oyun karakterlerinin birbirini anlayamaması veya dinlememesi teması, çağdaş tiyatrodan da devam eder. Karakterler dinleseler bile anlamazlar; anlasalar bile bu anlayışla bir sonuca ulaşamazlar ve ulaştıklarında da bu sonuç anlamsız olur. Bu durum, Karagöz ve orta oyununda da görülür. Hatta bu iki geleneksel oyunumuzda en büyük çatışma, karakterlerin birbirini anlamamasından kaynaklanır. Karagöz ve orta oyununda sıkça kullanılan ve en ilkel güldürme yöntemlerinden biri olan cinas oyunu, çağdaş tiyatrodan da yer alır (Emeksiz, 2006).

Toplumsal yaşamdaki karşıtlıklar da ironik bir durum yaratır. Seyirci tip boyutundaki kişilerin özelliklerini önceden bildiği için bu karşıtlığı sezinler ve bu sezgisinin doğru olduğunu görünce güler. Karagöz'le Hacivat atışmaları buna en iyi örnektir. Tekrarlar, yanılgılar ve kılık değiştirmeler, ironik bir durum oluşturduğu için seyirciyi güldürür. Çünkü seyirci, durumu oyun karakterlerinden önce anlar ve karakterin geç veya yanlış anlaması sonucunda ortaya çıkan çatışma, yani seyircinin beklentisi ile gerçekleşen arasındaki uyumsuzluk, gülünç bir durum yaratır (Tekerek, 1993).

Karagöz ve orta oyununda selam, saygı sözleri, deyim ve atasözleri, günlük konuşmalar, bilmeceler, türküler vb. ses benzerliğiyle çarpıtılıp bozulmakta; kimi zamansa söylemler taklit yoluyla hiçbir anlamı olmayan ses yığımına dönüşmektedir. Karagöz zaman zaman kurnazlığından bilip bilmezden gelir, bu seyirci tarafından önceden bilinir. Karagöz'ün yinelemeleri sebepsizce görünse de aslında amaç Hacivat'ı yanıltmaktır, böylelikle seyirci anlatımdaki ironiyi sezer ve güler. Karagöz'deki söz oyunları, sözcük uydurma, benzetmeler, alaycı ifadeler, yanlış anlamalar, kafiye tutturmaları güldürü ögesi olarak sıklıkla kullanılmaktadır.

- Şerif: Ulan hamam mı burası, gazel okuyorsun?
Niyazi: (İçerden) Parasınlan değil mi, şarkı da söylerim, gazel de okurum be...
Şerif: Ben de senin ceddine okurum. Kes sesini çek sifonu (KAD: 21)...
- Sipsi: Ne itiyorsun be!
Nuri: Alırım şimdi ayağımın altına.
Sipsi: Ağır ol biraz. Kimi alıyorsun lahmacun pidesi!
Nuri: Seni alıyorum marul gübresi (KAD: 30).
- Ali: Kim bu ruhsatsız lafa karışan çarliston marka kereste?
Gazeteci: Bir dakikanızı...

Ali: Sus ulan keten tohumu. Bak hâlâ konuşuyor.

Gazeteci: Arz edemedim beyefendi.

Ali: Ağzını topla, beyefendi babandır (KAD: 34).

- Derviş: Sahabsız kaldığı için şamar oğlanına dönen Sinekli'ye bir baş ilazım mı, değil mi?

Koro: İlazım...

Derviş: Öyleyse hepinizi yaşlı gözlerinizden öperim. Gözünüz aydın olsun arkadaşlar. (Hapşurur.) İşte o başa ga vuştuk gayrı...

Koro: Gavuştuk gayrı...

Derviş: (Hapşurur, mendil aranır.) Mendili evde bırakmı şım. Tuh Allah gahretsin. Koro: (Kendilerini kaptırmış) Gahretsin!

Derviş: Bunu size söylemedim ulan, gendime söyledim.

Koro: Gendine söyledin.

Derviş: Susun artık, gonusma bitti.

Koro: Gonusma bitti.

Şerif: Halk harekete geldi. Durduramazsın artık.

Koro: Durduramazsın artık.

Temel: Ali Abi geliyor, Ali Abi geliyor.

Y. M. Korosu: Yuuuuuh...

Koro: Geliyor. Aslan geliyor. Savulun aslan geliyor.

Y. M. Korosu: Yağcılar, yağcılar, yağcılar...

Y. Korosu: Ya Ali, Ya Ali. (Goygoycular gibi başlarını iki yana sallayarak)

Ya Hasan, Ya Hüseyin. Ya Hasan, Ya Hüseyin...

Temel: Keşanlı Ali'yi istiyoruz. Keşanlı konuşsun.

Koro: Keşanlıyı isteriz. Keşanlı konuşsun (KAD: 38-39).

- Ali: Zilha kız, hatırladın mı bizim elma ile armudu? Hani kü çükken hep bunların altına gelirdik. Elma senin idi. Armut da benim.

Zilha: (Çok manalı ve duygulu) Şimdi aralarını devedikeni bürümüş...

Ali: Kurbanın olayım cinaslı laf etme bana (KAD: 49)...

- Temel: Buyurun. (Politikacı, Niyazi'nin, müzik eşliğinde Hafize'nin, yürür. Hidayet'in ellerini Derviş'in, bir bir Temelin, sıkar.)

Ali: Bırak bir yol el sıkıp hatır sormayı da, şenlen bir posta konuşalım beyim.

Politikacı: Hay hay...

Ali: (Yer gösterir.) Buyurun.

Politikacı: Estağfurullah siz buyurun.

Ali: Oturun rica ederim.

Politikacı: İstirham ederim.

Ali: (Sert) Otur ulan (KAD: 64)!

- Zilha: (Yüzünü oğuşturur.) Çirkefe düşmüş yaban armudu sen de.

Ali: Babandır. Kaşkaval kabuğu.

Zilha: Anandır, orospunun oğlu...

Ali: Sokak aşiftesi.

Zilha: Bit laşesi. Süprüntü küfesi.

Ali: Veledi zina, kubur faresi.

Zilha: Yüzüme sudan çıkmış kurbağa gibi bakma, korkuta mazzın beni.

Ali: Ha ne dedin?

Zilha: Ha denmez, efendim denir. Kurşuncu Hasibe'nin sidikli Alisi.

Ali: Ne çabuk unuttun kapı kapı dolaşıp zeytin dilendiğini?

Zilha: Sen de ne çabuk unuttun çöp tenekesinden kavun ka buğu kemirdiğini (KAD: 83)?

- Suhandan: Evde bir ayaklı ayna dolaşıyor. Onu görseniz daha iyi edersiniz. (Telefona) Patronu bağlayın.

Zilha: (Önce anlamamıştır.) Mersi. (Çıkacakken durur.) Ne o hanım, niye öyle cinaslı laf konuştunuz?

Suhandan: Hiç, öyle söz gelişi (KAD: 92).

- Nevvare'nin Sesi: Siz kimsiniz? Burda ne arıyorsunuz?

Zilha'nın Sesi: Asıl sen kimsin? Burda ne arıyorsun ha nım?

Suhandan: Sade kendileri değil sözleri de ayna gibi, birbirini yansıtıyor.

Nevvare'nin Sesi: Burası benim evim.

Zilha'nın Sesi: Burası benim evim.

Nevvare'nin Sesi: Bakar mısınız buraya, bu kadın kim?

Zilha'nın Sesi: Baksana buraya, bu kadın kim?

Ahsen'in Sesi: Nevvare. Bülent Bey'in hanımı (KAD: 92-93).

- Sağır: (Eli kulağında) Ne dedin ne dedin?

İbiş: İkimiz de okuma yazma bilmiyoruz dedim.

Sağır: (İçeri seslenir.) İki kahve.

İbiş: Yok efendim, biz ikimiz dedim.

Sağır: (Aynı oyun) İki şekerli olacak.

İbiş: İki çift lafım var size.

Sağır: (Aynı oyun) İki de nargile istiyor.

İbiş: Yahu amma çattık. Baba ben sizin beye name getirdim.

Sağır: Ne dedin ne dedin?

İbiş: Elinin körünü dedim.

Sağır: Elleme kömürü mü? Ben kışlık kömürümü aldım, istemez.

İbiş: Sağır duymaz, uydurur.

Sağır: Saati kurmazsan durur. Kaçta durmuş?

İbiş: Durmamış yürümüş.

Sağır: Kim çürümüş?

İbiş: Çürümemiş, yosun tutmuş.

Sağır: Yunus'u kim yutmuş?

İbiş: Hey patla e mi! Ulan name, yahu name, aşk peyamı getirdim diyorum sizin beye.

Sağır: (Sıçrar.) Ne bağıırıyorsun be, karşında sağır mı var?

İbiş: (Karşıya geçer.) Bu gece saat ikide...

Sağır: (Seslenir.) İki şekerli daha.

İbiş: (Tepesine gidip) Sizin beyle bizim hanım sevda çekiyorlar.

Sağır: Benim beyim falan yok. İBİŞ - Karanfilzade Tarçın Bey senin nen?

Sağır: Tarçın Bey yandaki evin tavan arasında oturur. Boş gezenin boş kalfasıdır.

İbiş: İyi ya işte! Kevakibizadeler de müflis mirasyedi zaten. İki çıplak bir hamama yaraşır.

Sağır: Bir şey mi dedin (SKKK: 83)?

- İbiş: İki genci birleştirmek sevaptır dedim.

Sağır: (Seslenir.) İki çay olsun bu sefer.

İbiş: Anlaşıldı. Sana laf anlatana kadar dalağım çatlayacak. (Tepesine gidip) Al bunu ona ver, o anlar.

Sağır: Olur.

İbiş: Bu gece saat ikide, bahçenin ucundaki viran bağın kapısında, duvarın dibinde. Parola dengi dengine.

Sağır: Oldu tamam.

İbiş: Hoşça kal şalgam.

Sağır: Yoruldum be, ne geveze adam

İbiş: (Seyirciye) Neyse bu işi becerdik. Aslında benim maksadım, kibarlıkları ile övünen bu iki züğürdü buluşturup evlendirip cezalandırmak. Himmet Ağaya güzel bir ders vermek. Bu arada hizmetlerime karşılık iki taraftan da bahşiş koparabilirsem ne ala.

Tarçın: (Girer.) Bu hizmetinizi nasıl ödeyeceğimi bilemiyorum İbiş Efendi. Fakat bu ne karanlık zifiri gece.

İbiş: Karanlık olup fena mı etti? Biz yolu göremiyoruz ama âlem de bizi göremiyor.

Tarçın: O da doğru ya. Bilseniz yüreğim nasıl çarpıyor, tiki tiki tak, şimendifer saati gibi.

İbiş: Benimki de gümbe de güm güm. Ramazan davulu gibi.

Tarçın: Geldik galiba İbiş Efendi. Yıkık bir duvar demişlerdi.

İbiş: Evet, burası viran bağdır.

Tarçın: Deniz geçmeden Büyükada'ya nasıl geldik, hiç farkında olmadım.

İbiş: Hangi Büyükada'dan bahsediyorsun? Burası Libadi.

Tarçın: Aşk böyledir işte. İnsan rüyada gibi gezer. Ah ah,,aşk nedir bilir misin?

İbiş: Bilmem.

Tarçın: Müteehhil misin?

İbiş: Efendim? (SKKK: 84).

- (Seyircilere) Efendim sefalar getirdiniz. (Çalgıcılara) Aman benim pehlivanım.

Bir Çalgıcı: Buyur benim şahbazım.

Turgut: Bu da hesap değil.

Bir Çalgıcı: Efendim nedir senin hesabın?

Turgut: Şehlevendim ah efendim hoş geldin.

Gülriz: Kehlelendim sirkelendim cumbulu hoş geldin.

Turgut: Kalem gözlüm Kleopatra saçlım inci dişlim hoş geldin.

Gülriz: Ela gözlüm tatlı dillim dazlak başlım hoş geldin (ZZ: 1-2).

- Turgut: Güliz yahu.

Gülriz: Ne var yahu?

Turgut: Sen gelince benim zihnime bir küşayış geliyor.

Gülriz: Eksik olma.

Turgut: Vallahi ben seni çok severim.

Gülriz: Ben de seni severim.

Turgut: O kadar içim kaynar ki sana bazan bir tokat atmak gelir içimden.

Gülriz: Benim de sana.

Turgut: Bilirsin senden gizlim saklım yoktur.

Gülriz: Benim de senden (ZZ: 2).

- 1. SEYİRCİ: Amerikan sermayesi var
- 2. SEYİRCİ: Rus parmağı var.
- 3. SEYİRCİ: Çapanoğlu var.
- 4. SEYİRCİ: Ali Cengiz oyunu var (ZZ: 7).
- Radar: Sırtında gecelik, ayağında terlik.
Hürmüz: Bu fena haber kardeşlik (ZZ: 10).
- Dahduru durucuk / Geldi kondu bir serçecik / Civucuk civucuk / Gele gele geldik buraya / Daha gönlüm nereciğe / Yerden bir taş alıp atayım (ZZ: 11).
- Cemşit: Elimde senin resmin, kulağımda senin sesin.
Zarife: Neredesin söyle be adam neredesin?
Cemşit: Çok geç ve lüzumsuz. Her şeyi anlayacaksın. Cihangir'e verdim.
Zarife: Cihangir'e mi verdin? Ne verdin?
Cemşit: Sana vermesi için verdim vermedi mi?
Zarife: Verdiğini vermedi.
Cemşit: Verdiğini vermedi. Ne verdi sana versene.
Cihangir: Tam aklıma geliyordu bağırdın kaçtı (ZZ: 20)
- Nejat: Değil mi efendim.
Beşir: Elbet efendim.
Abida: Evet efendim.
Perizat: Sepet efendim.
Dürdane: Sadede gelem (ZZ: 23, 24, 27, 29)
- Doktor: Ben bunu bir yerden tanıyacağım. Muhakkak hastam.
Perizat: Beni fırtınalı hava gibi elektrikliyorsun Fidel Kastrom (ZZ: 27).
- Nejat: Çok sempatiksiniz.
Zarife: Fos semtik babandır (ZZ: 39).
- Radar: Neydi bakayım benim adım?
Beşir: Tatar Selma.

Radar: (Dargın) Oldu mu ya.

Beşir: Atar Selma.

Radar: Yine bilemedin.

Beşir: Hay aksi şeytan. Neydi bunun adı yahu, katır Selma.

Radar: O da değil işte.

Beşir: Buldum motor Selma.

Radar: Hayır o da değil.

Beşir: Torpil Selma

Radar: Yaklaştın ama yine bulamadın. Radar Selma.

Beşir: Hay aklınla bin yaşa. Tabii ya Radar Selma. (ZZ: 41-42).

- Dürdane: Biz sizi buradan alıp okutacağız.

Cihangir: Kaça okutacaksınız?

Mekşufe: Öyle değil efendim. Tahsil ve terbiyenizi üzerimize alacağız Yani eğiteceğiz.

Cihangir: Eritip kurşunluya mı satacaksınız?

Dürdane: Cemiyete kazandıracağız (ZZ: 49).

- Dürdane: Ayazpaşa. Bundan iyisi can sağlığı.

Zarife: Sekiz yatak odası, dört duvarı aynalı.

Dürdane: Hay hay.

Zarife: Baskına karşı iki arka kapısı olmalı.

Dürdane: Hay hay.

Zarife: Her odaya bir banyo, banyolarda aynalı.

Dürdane: Hay hay.

Zarife: Her duvarda bir çıplak kadın resmi, hepside Renoir imzalı.

Dürdane: Hay hay.

Zarife: Bu kadar da değil. Hafta da iki günde sen geleceksin. Evde sosyetik sermaye bulunmalı (ZZ: 52).

- Abida: Olur iş mi yani Dürdane hanım. Sizin şerefınız.

Nejat: Mevkii içtimaiyeniz.

Beşir: Aile mehafiriniz, asaletiniz, an'aneyi diniyeniz ve milliyeniz.

Zarife: Susun be soytarı alayı siz de.

Nejat: Derhal burayı terk ediniz (ZZ: 55).

- Beşir: Bavulunu eşyasını toplasın da gelsin.

Hülya: Bavulunu eşyasını toplansın da gelsin.

Beşir: Gel.

Hülya: Geliyorum.

Beşir: Bin dallı sevayi entarisini giysin de gelsin.

Hülya: Bin dallı sevayi entarisi ne giysin de gelsin.

Beşir: Gel.

Hülya: Geldim efendim.

Beşir: Oyalı yemenisini başına bağlasın da gelsin.

Hülya: Oyalı yemenisini başına bağlasın da gelsin.

Beşir: Gel. Lahuri şalını beline bağlasın da gelsin (ZZ: 56).

Karagöz ve Ortaoyunu, halk gerçeğinin kıyasıya yaşandığı ve Osmanlı şehir hayatının çekirdeği olarak kabul edilebilecek bir ‘mahalle kültürü’nü esas alır; biri, çevresi dar bir hayal perdesini, diğeri ise, canlı oyuncuların boy gösterdiği genişçe bir meydanı kullanarak, bu mahalle yaşamını belirleyen asal dinamikleri ortaya koyar, sorunları bütün çıplaklığı ile gösterir, bu sorunları yaratan durum veya kişileri açığa çıkartır, kişilerin sorunlar karşısında aldıkları tavrı sergiler, bütün bunları kaba gerçekliğin ve bilindik davranış özelliklerinin yansılanması yoluyla gerçekleştirir (Pekman, 2010, s. 69).

Karagöz oyunlarında genellikle günlük yaşamın sorunları kendini göstermektedir. İşsizlik, yoksulluk, cehalet, başıbozukluk gibi problemler ve toplumsal düzensizlikle aslında çökmek üzere olan imparatorluğun görünümü perdeye aksettirilmektedir. Yer yer açık saçık imalar ve kaba ifadelerle başvurulur. Düzeni korumakla görevli polisin bu işi başaramayacağı izlenimi uyandıran sözleriyle sosyal taşlama, komik bir şekilde dile getirilir (Enginün, 2007, s. 191):

- Şişman Polis: Bana şişman polis derler / Ben nizamın bekçisi / Kol gezerim mahle sokak / Miting mi var, grev mi var / Kongre mi toplanıyor bir yerde / Hepsi kitaba uymalı / Burda oyun oynanıyorsa söz misali / Adam gibi bir oyun olmalı / Yani hissi olmalı / Milli olmalı / Hamasi, vatani, ahlaki, inzibati olmalı / Sonunda vatandaşa bir ders-i ibret çıkmalı / Yazar tıraşı kesip / Diyeceğini kısa yoldan dimeli / Perde gece yasağından / Bir saat önce inmeli (KAD: 18-19).

Bitiş bölümünde Karagöz, oyunun bittiğini haber verir, oyundaki bazı sözler ve varsa kusurları için özür diler. Ayrıca, gelecek oyunun konusunu ve nerede sergileneceğini de ilan eder (Aça vd., 2013, s. 226). Genel olarak bir oyun şöyle bir karşılıklı konuşma ile sona erer:

Hacivat: Yıktın perdeyi eyledin Viran! / Varayım sahibine haber vereyim heman!

Karagöz: Her ne kadar sürç-i lisân ettikse affola (Sakaoğlu, 2003, s. 153).

Haldun Taner eserlerinde de kimi zaman epiloglara kimi zamansa bu tarz bitişlere yer vermiştir:

- Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine... Hadi öyleyse buyurun da hazırlıklarımızı tedarik edip bu aktin düğününü inşallah önümüzdeki cuma günü tamamıyla muşagşag bir surette yine bu surette teşrifle kolumuza şeref bahşeden hazirunun huzur ile icra eder ve velinimetimizi memnun ederiz... İsim isme, kisip kisbe semt semte benzer. Yalan gerçek vakit geçer. Sakiya sohbet kalmazmış baki. Her ne kadar sürçü lisan ettikse affola (KAD: 100)...

- Sayın baylar bayanlar / Bizi seven ihvanlar / Burda biter kıssamız / Gördünüz işittiniz

Böyle işte çoğu destan / Destan işin afyonu/ Kaldırdı mı altından /Ali Cengiz oyunu

Biz yutarız cahiliz /Yumruk kadar kafamız / Ama sizler okumuş /Gözlük bilem takınmış / Aydın kişilersiniz / Siz bunu yemezsiniz

Kaldırın örtüleri / Üfürün şu tülleri

Arayın bulursunuz / Kazıyın görürsünüz / Yanlış mı öyle değil mi / Neden sus pus oldunuz /Yoksa sen de bizcilen / Saf mısın ey ehali / Bizim kadar kolayca / Kanar mısın ehali (KAD: 104)

- Mınakyan'ı deyecektiniz, sürcü lisan vaki oldu (SKKK: 32).
- İpsala: Sizin kefaletinizi kabul ve dahi haziruni kiramın şefaatinı makbul buldum. Hata onlardan, ata bizden. Efendim bu altı akdin düğününü önümüzdeki Cuma günü efendilerimizin huzuruyla icra ve velinimetlerimizi memnun ederiz... Burada her ne kadar sürçülisan oldu isa affola (ZZ: 70).
- Koro: Yırtık perdeyi eyledik viran
Varalım sansür heyetine haber verelim heman

Varalım sansür heyetine haber verelim heman (ZZ: 71).

3.1.1.4.1.2. Ortaoyunu

Ortaoyunu tiyatroya en yakın olan seyirlik oyunlardandır, çünkü bir sahne vardır ve belirli bir planda, söz sanatlarını icra eden oyuncular bulunur. Ortaoyunu'nda da tıpkı Karagöz'de olduğu gibi iki aslî oyuncu bulunur. Sadece adları değişmiştir. Karagöz ve Hacivat'ın yerini Kavuklu ve Pişekâr alır. Her iki oyunda bu kişilerin işlevleri aynıdır. Oyunu başlatan ve bitiren Pişekâr'dır. Kavuklu oyunun komiğidir (Enginün, 2023, s. 650).

Ortaoyunu dört bir yanı seyircilerle çevrilmiş bir meydanda belli bir konunun çerçevesine uyularak fakat herhangi yazılı bir metne bağlı kalınmadan oyuncularla oynanan doğaçlama (tuluatlı) bir oyundur. Bu oyun belli bir olayın çevresinde örülmüş çalgı, şarkı, raks, taklit ve konuşmalardan oluşmuştur (Artun, 2013, s. 227).

Ortaoyunu bir tuluat oyunudur. Yazılı bir metne bağlı değildir; belli bir yazarı yoktur, ustadan çırağa geçe geçe gelen ortaklaşa konuları tekrarlar. Oyunların sadece kanavaları bellidir. Bu kanavalarda oyunun iç bölümleri ve konusu ana çizgileriyle gösterilmiştir (Kudret, 1994, s. 88-89).

Kavuklu, dobra ve patavatsız olduğundan Pişekâr bu gibi durumlarda oyuna karışır, ölçülü, ağırbaşlı, yerinde konuşmasını bilen bir kimse olduğu için, anlaşmazlıkları hallederek kırgınlıkları tatlıya bağlar, hatta oyunun istikametini yeniden tayin eder (Türkmen, 1991, s. 26). Pişekâr'ın arkasında sahneye giren Kavuklu, oyuna girdiği andan itibaren komedi unsuru bu aktörün üstünde toplanır. Gerek Pişekâr gerekse taklitlerle olan muhaverelerinde, “ters anlama”, “anlamazlıktan gelme”, “anlamadan anlamış görünme” gibi söz oyunlarının yanında tamamıyla vücuda yönelik hareketlerle çevrelenmiş oyunculuk yeteneğiyle sanatçıya da sınırsız bir oyun imkanı tanımaktadır (Türkmen, 1991, s. 30).

Ortaoyununun ilk bölümü olan giriş (prolog); zurna, Pişekâr havası çalar, Pişekâr meydana gelir, iki eliyle dört yanı selamladıktan sonra zurnacıyla konuşur (Batur, 1998, s. 761). Karagöz ve ortaoyunununda öndeyiş ve sondeyış kullanımı ortak özelliklerdendir. Taner eserlerinde geleneksel Türk tiyatrosunun biçim, içerik ve değişlerine sadık kalmıştır.

- Hoş geldiniz sayın seyircilerimiz. Sizlere bu akşam Haldun Taner'in

Ayışığında Şamata adlı oyununu sunmakla gurur duyarız. Efendim Çalışkur altı katlı, lüks bir apartmandır. Şimdi onun sakinlerini tanıtacağız. (AŞ: 16)

- Sevgili seyircilerimiz / Bizim Tiyatro'ya hoş geldiniz (SKKK: 17)
- (Seyircilere) Efendim sefalar getirdiniz. (Çalgıcılara) Aman benim pehlivanım.

Bir Çalgıcı: Buyur benim şahbazım (ZZ: 1).

- Turgut: Şehlevendim ah efendim hoş geldin.
Gülriz: Kehlelendim sirkelendim cumbulu hoş geldin.
Turgut: Kalem gözlüm Kleopatra saçım ince dişim hoş geldin.
Gülriz: Ela gözlüm tatlı dillim dazlak başım hoş geldin (ZZ: 2).

Bitiş (Epilog) bölümü; oyunun bittiğini haber veren bu bölümde Pişekâr seyirciden özür diler, gelecek oyunun adını ve oynayacağı yeri bildirir. “Giriş” bölümünde olduğu gibi, iki eliyle temanna ederek seyircileri selamlar ve öbür oyuncularla birlikte meydandan çıkar; zurna bitiş havası çalar (Kudret, 1994, s. 59).

- (Epilog)
Kahraman bekçi Zülfikâr o gün aldığı yaranın tesiriyle üç gün sonra öldü.
Mert adam büyüklüğü son nefesine kadar götürdü...
Koro: Hasılı ey seyirci-yi kiram, fenalık her zaman cezasını görür. İyilik önünde sonunda mutlaka mükâfat bulur (AŞ: 72-73).
- Yusuf: ... Sizi geç tuttum galiba. Özür dilerim. İyi geceler (FE: 92).
- Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine... Hadi öyleyse buyurun da hazırlıklarımızı tedarik edip bu aktin düğününü inşallah önümüzdeki cuma günü tamamıyla muşagşag bir surette yine bu surette teşrifle kolumuza şeref bahşeden hazirunun huzurile icra eder ve velinimetimizi memnun ederiz... İsim isme, kisip kisbe semt semte benzer. Yalan gerçek vakit geçer. Sakiya sohbet kalmazmış baki. Her ne kadar sürçü lisan ettikse affola (KAD: 100)...
- Sayın baylar bayanlar / Bizi seven ihvanlar / Burda biter kıssamız / Gördünüz işittiniz
Böyle işte çoğu destan / Destan işin afyonu/ Kaldırdı mı altından /Ali Cengiz oyunu
Biz yutarız cahiliz /Yumruk kadar kafamız / Ama sizler okumuş /Gözlük

bilem takınmış / Aydın kişilersiniz / Siz bunu yemezsiniz

Kaldırın örtüleri / Üfürün şu tülleri

Arayın bulursunuz / Kazıyın görürsünüz / Yanlış mı öyle değil mi / Neden sus pus oldunuz /Yoksa sen de bizcilen / Saf mısın ey ehali / Bizim kadar kolayca / Kanar mısın ehali (KAD: 104)

- Mınakyan'ı deyecektiniz, sürcü lisan vaki oldu (SKKK: 32).
- Fasulyeciyan: Evet, öyle dedi paşamız ve o geceden altı ay sonra da, sizlere ömür, mefat oldu. Artık ne o sevroş suflör var, ne uyanık Ahmet Fehim, ne de hazırcevap Küçük İsmayil. Hepsine Tanrı rahmet eylesin. Dalgacı Holas, şık ve zarif Hıranuş, Virjinya Zagakyan, Satenik ve kulunuz Tomas Fasulyeciyan da dünya deniştirdik. Bizim de toprağımız bol olsun. Artık kendimiz yoğuz. Seyircilerimiz de kalmadı. Ama repliklerimiz, fısıldaşır dururlar sabaha kadar. Gün ağarır, temizleyiciler gelir, replikler yerlerine kaçışır. Perde (SKKK: 94).
- Mennan: Demem o ki oyunu piç etmeğe hakkın yok. Bu senin ki 19. yüzyıl piyeslerinin mutlu sonu.
İpsala: Orta oyunu böyle biter hep...
Mennan: Ama bu modern orta oyunu.
İpsala: Ya. Tabi epik demek istiyorsun.
Mennan: Şimdi bir yol çekil, ruhsat ver de oyunu ben başlattım ben bitireyim.
İpsala: Bitti ya oyun?
Mennan: Ben sana elma dedimse Çubuklu da domates yetiştir demedim. Çık göster kendini dedim. Yeryüzündeki sefalet, hayır cemiyeti baloları ile ne kadar ortadan kalkarsa, senin şunlara verdiği hibe ile genelevler de o kadar ortadan kalkar (ZZ: 70).

Orta Oyununun başlıca kişileri şunlardır: Karagöz oyunlarındaki kişilerin özellikleri ile bunlar arasında bir ayrılık bulunmadığından, kişilerin Karagöz bölümünde söylenenleri açıklayıcı nitelikleri ve Orta Oyununa ilişkin yönleri üzerinde durulacaktır (Batur, 1998, s. 764). Çelebi; mal mülk sahibi, mirasyedi, züppe, zampara bir kişiyi temsil eden “çelebi” tipi, eldeki kaynaklara göre, XVII. yüzyıla kadar çıkmaktadır (Kudret, 1994, s. 70). Taner, eserlerinde Karagöz ve Ortaoyunu karakteri olan “çelebi”ye geleneksel Türk tiyatrosundaki karakter özelliklerinden bağımsız olarak sadece isim olarak yer vermiştir.

- Çelebi Samurkaş da ne de ağzı pek adam bulmuş bize göndermiş (SKKK: 48).
- Ah canım çelebim, ne zahmet (SKKK: 62).
- Yine mi size çattık a boşboğaz çelebi (SKKK: 63).
- Aklınız Çelebi Samurkaş'ın hizmetçi Katinko'ya para verdiğini, Katinko'nun da şimdi onu Kokoniça'nın yanına götürüp ikisini buluşturduğunu bana söyleyip ağzımdan laf alacaksınız ama nafile, yağma yok (SKKK: 63)!
- Ama sizin tuttuğunuz kâr çelebi kârı değildir (SKKK: 67).

Taner'in incelenen eserlerinde “orta oyunu” ifadesinin kullanıldığı görülmüş ancak ortaoyunu kişileri olan Pişekâr ve Kavuklu'ya değinilmemiştir. Eserlerde ortaoyununun nasıl oynandığına dair bilgi verilmemiş sadece ortaoyununun nasıl bitirileceğine “Zilli Zarife” adlı oyunda bahsedilmiştir. Eserlerde “orta oyunu” ifadesi kullanılmıştır.

- Vizental: Değil, Moliere bu oyunun konusunu bir İtalyan Commedia dell'Arte'sinden almıştır. Yani Arte oyunundan.
K. İsmail: Ortaoyunu desenize şuna. Tevekkeli değil, hep dilimin ucunda, iyi tuluat oyunu olur bundan diyeceğim.
A. Fehim: Arte oyunu diyorlar, ortaoyunu değil (SKKK: 47).
- Şu göbeği ile bozmuş adamla da yirminci yüz yıl orta oyunlarının vazgeçilmez Rezzakizade Tarçın Bey'i (ZZ: 23).
- Mennan: Demem o ki oyunu piç etmeğe hakkın yok. Bu senin ki 19. yüzyıl piyeslerinin mutlu sonu.
İpsala: Orta oyunu böyle biter hep...
Mennan: Ama bu modern orta oyunu.
İpsala: Ya. Tabi epik demek istiyorsun.
Mennan: Şimdi bir yol çekil, ruhsat ver de oyunu ben başlattım ben bitireyim.
İpsala: Bitti ya oyun?
Mennan: Ben sana elma dedimse Çubuklu da domates yetiştir demedim. Çık göster kendini dedim. Yeryüzündeki sefalet, hayır cemiyeti baloları ile ne kadar ortadan kalkarsa, senin şunlara verdiğin hibe ile genelevler de o kadar ortadan kalkar (ZZ: 70).

3.1.1.4.1.3. Meddahlık

Söyleşme, taklit, kişileştirme gibi kimi yöntemleri kullanarak hikâye anlatan kişiye meddah denir. Bu özellikleriyle meddah, “tek kişilik tiyatro” özelliği gösterir. Salt güldürmeceye dayanan Karagöz ve Orta Oyununa karşın meddah, ‘çok zengin kaynaklara dayanması, hikâye dağarcığının çeşitliliği, güldürmecenin yanı sıra çeşitli havayı, mizacı yansıtması’ bakımından onlardan ayrılır (Batur, 1998, 681). Meddah, kıssahân, şehnâmehan ve mukallid terimleri eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Elçin’in ifadesine göre meddahlık, hikaye anlatma ve taklit sanatıdır; sahne, dekor, kostüm ve karakterler gibi unsurların hepsi tek bir sanatçıda birleşir ve basit, sade bir performans sergiler ayrıca meddah, dinleyicilere sandalyede oturarak hikayeler anlatır; bu hikayelerin bazıları anonimdir, bazıları ise belirli bir yazar tarafından kaleme alınmıştır. Karagöz ve Ortaoyunu gibi performanslarda günlük yaşam olayları, masallar, destanlar, hikayeler ve efsaneler meddahın repertuarına dahil edilir (Elçin, 2011).

Meddah hikâyeleri, âşıkların anlattıkları halk hikâyelerinden farklıdır. Meddah, günlük hayat sahnelerini canlandırır. Akıcı bir anlatıma sahiptir ve dil günlük konuşma dilidir. Meddahlık, tek bir sanatçının rol aldığı tiyatro türüdür (Artun, 2015, s. 167).

Meddah hikâyeleri dört bölümden oluşur: başlangıç, açıklama, hikaye ve bitiş. Başlangıç bölümünün amacı, dinleyicilerin dikkatini çekmek, onları hikâyeye yoğunlaştırmak ve taklitlerle gelişecek anlatım illüzyonuna hazırlamaktır. Bu bölümde, hikâyeye geçiş niteliğinde esprili bir olay, soyutlamaların ağırlıklı olduğu tekerlemeler, kalıp sözler, bir divandan parçalar ya da çok yalın başlangıçlar yer alabilir (Ünlü, 2006). Tek kişilik bir anlatı geleneği olan Meddah’ın anlatım ustalığında biçimlenen zaman ve uzam yansıması, Karagöz’de hayal perdesinde soyutlamaya dayalı figüratif biçimlerle, Ortoyunu’nda da en aza indirgeme yoluyla verilir (Tekerek, 1993, s. 75). Mukaddime geleneksel Türk tiyatrosunda hikâyenin veya oyunun başlangıcını oluşturur ve izleyiciyi konuya hazırlar. Bu bölüm ile çoğunlukla hikâyenin temel öğeleri tanıtılır, karakterler ve konu belirginleştirilir, izleyiciyle etkileşim kurularak dikkatleri çekilir. Taner’in Keşanlı Ali Destanı’nda yaptığı giriş, meddahın kıssasına başladığı mukaddime bölümüyle örtüşmektedir.

- (Paravanın arkasından çıkıp ön sahneye gelir. Seyircilere)
Hoş dostum diye başlayım söze

Hoş olsun beyler kıssamız size
 Şu suret Keşanlı Ali'yi gösterir
 Destanı var işte her yerde söylenir
 Gel gör bakalım neymiş bu destan
 On beş fasılda edelim beyan (KAD: 16).

- Koro: Edelim meclise bir kıssa beyan / Kıssadan hisse ala arif olan (KAD: 16)

Taner'in Fazilet Eczanesi'nden başlayarak, oyunlarında anlatıcıyı sıklıkla kullandığını görmekteyiz. Yazarın bazı oyunlarında anlatıcı, diğer oyun kişilerinden ayrı, adeta bir öykü anlatıcı gibi bağımsız kişiyken, bazı oyunlarında da anlatıcılık işlevi oyun kişilerinden birine sözgelimi Keşanlı Ali Destanı'nın tuvaletçi Şerif Abl'a'sına verilmiştir. Taner, Fazilet Eczanesi oyununda Anlatıcı'ya yer vererek Doğu ve Batı kültürlerinin buluştuğu yeni bir tiyatro tadına ulaşmaktadır. Her şeyden önce, sahneden salona doğrudan doğruya seslenebilen Anlatıcı, kotardığı sıcak iletişim ortamıyla, seyirciyi İslam kökenli meddah gösterilerinin öykü dinleme atmosferine sokmaktadır (Pekman, 2010, s. 137). Genellikle anlatıcı görevini yapan bir oyun kişisi, durumu, olayların gelişimini etkileyen nedenleri, öykünün gelişim doğrultusunu açıklar (Şener, 2003, s. 15). Sınırlandırdığımız eserlerde Taner, 'Keşanlı Ali Destanı'nda Şerif Abl'a'ya, 'Ayışında Şamata' adlı oyunda Anlatan'a, 'Zilli Zarife'de Doktor Menna rolündeki Turgut'a, 'Sersem Kocanın Kurnaz Karısı' adlı eserinde ise Başoyuncu'ya yer vererek meddahlık geleneğini sürdürmüş böylelikle anlattıklarıyla hem seyirciye temel gerçekleri açıklamış hem de dinleyiciler arasında bir bağ kurmayı, onları eğlendirmeyi, bazen de düşündürmeyi amaçlamıştır.

- Anlatan: Dışarda ay çıkmışmış, ayışığı denize vurmuşmuş, arka teras püfür püfür esiyormuş, basketçi Özcan'la arkadaşlarının umurlarında değil. Tıkılmışlar içeri salona, geçmişler ses makinesinin başına, Özcan'ın bir hafta önce kızına çaktırmadan yatakta çektiği ateşli sevişme sahnesini dinliyorlar (AŞ: 20).
- Anlatan: Dürbünlü Hicabi Bey karısının uyuduğuna kanaat getirdikten sonra teleskopunu pencereye yerleştirmiş, dolaydaki evleri gözlemliyordu (AŞ: 22).

- Anlatan: Hicabi Bey sanki Andrea Dorya zamanından kalma ihtiyar bir korsandır. Ne var ki engin ufukları değil de komşu evlerin bahçesini, içini, yatak odalarını gözler. İşte şimdi de teleskopunu körfeze çevirdi (AŞ: 22).
- Anlatan: Hicabi Bey, dünyayı gözleye gözleye bir çift göz olmuştur sanki. Bütün varlığı bir çift gözdedir. Önce dürbün sonra da o iki mavi gözün objektifinden giren bütün görüntüler eski model körüklü bir fotoğraf makinesi büyüklüğündeki o kavun biçimli kafada cama geçer, evrilip çevrilip banyo edilir. Sonra da laf olarak ağız çekmecesinden dışarı çıkar (AŞ: 22).

Oyun, başıyuncunun günlük kıyafetleriyle sahneye gelerek Bizim Tiyatro'nun amaçlarını, oyunun temasını geleneksel Türk gösteri sanatlarımıza yakın ve benzer bir tarzda sunmasıyla başlar (Yüksel, 2013):

- Başıyuncu: (Pulover ve pantolonla gelerek)
Sevgili seyircilerimiz / BİZİM TİYATRO'ya hoş geldiniz / Özlemimiz
adımızdan belli / BİZİM TİYATRO kumpanyamızın adı / BİZE has bir
tiyatro / İstedğimizden kelli.
Eloğlunun yaptıklarına / Özeneceğimize / Maymun misali / İstedik ki / BİZİM
temaşa geleneklerimizden kalkıp / Ve de çağdaş tiyatronun verilerini / Hesaba
katıp
BİZİM insanlarımızı, konularımızı / BİZİM olan biçimlerle / Jestlerle,
mimiklerle / BİZİM rahat ve sıcak / Türkçemizle / Ve de BİZE özgü bir
görüşle / Serelim önümüze
Öyle bir tiyatro ki / Buram buram BİZ koksun / Hem de çağa uygun olsun /
Bu gece huzurunuzda / Tiyatromuzun cefakâr öncülerinde / Bir grubu
canlandıracağız (SKKK: 17)

Meddah'taki ironik durum çoğunluklar anlatılan olayın bütününden çıkar. Ayrıca serim bölümünde, "İsim isme kisib kisbe semt semte benzer, yalan gerçek vakit geçer" diye ifade edilen cümle kalıbı görünen ile gerçek, söylenen ile söylenmek istenen aykırılığı-uyumsuzluğu vurgulayarak, hikâyenin başında bir ironik durum yaratır (Tekerek, 1993, s. 115). "Taner, Keşanlı Ali Destanı'nda Brechtçi etkilerin yanı sıra, Türk geleneksel Meddah ve doğaçlama tiyatrosunun yanılsamacı olmayan unsurlarını da modern bir üslupla yorumlamıştır. Epik

anlayışın illüzyonist tiyatronun aksi yönde tutunduğu tavır, oyunun dramatik yapısında izlenen bir niteliktir (Olgun & Temur, 2022, s. 1293).”

- Nasıl sefalet çekmişler / Aramışlar bulmuşlar / Aldanmışlar ummuşlar / Gerçeği bulduklarını sanıp böbürlenmişler / Sonra da çıkmaza girdiklerini anlayıp / Nasıl üzölmüşler / Tıpkı bugönkü bizler gibi.
Oyunumuzu tiyatromuzun gelmiş geçmiş / Bütün gönöüllölerine / Ve en büyük tiyatro gönöüllösü / Ahmet Vefik Paşa’ya adadık.
Evet ne demiş ustalarımız / İsim isme, kisib kisbe, Semt semte benzer / Geçmiş zaman söylenir / yalan gerçek vakit geçer / Diyelim mevlam işimizi rast getire (SKKK: 18)!
- Turgut: (Öne gelir seyircilere) Bu geceki oyunumuz bundan önce oynadıklarımıza pek benzemiyor. Ciddi bir oyun bu. Ne gülöyorsunuz yahu, bakıyorum işin alayındasınız hepiniz. Para verdik diye gülmeye gelmişsiniz. Yok öyle yağma. Geçti borun pazarı. Kim demişse güzel demiş. Bir hadiseye yakından bakınca trajedi, uzaktan bakınca komedi olur demiş, biz hem yakından hem uzaktan bakıyoruz. Bu gece siz isteseniz de istemeseniz de, bir traji komedi sunacağız. İsteyen gülsün isteyen ağlasın kimsenin hatırı kalmasın (ZZ: 1).
- Gülriz nerdesin yahu. Sen olmayınca söyleyeceklerimi şaşırıyorum.
Gülriz: Bekle geliyorum.
- Turgut: Desene sadaka saraydan çıkmıyor. Maşallah hariciye vekaleti gibi bir gurup (ZZ: 4).
- Turgut: O kadar anlaşımış bir karı kocadır ki bunlar gece uykuda bile aynı rüyayo görörlörlö (ZZ: 4).
- Turgut: Piyese gelirler. Gülönecek yerde kadın kocasına bakar adam karısına o gülüyorsa o da güler. O gülmezse o da gülmez (ZZ: 5).
- İnsanların ruhu cife, nifak, işkil, kin ve haset dolu. Adeta çöp tenekesine benziyor. Ben bazen kendi içime girerken bile lağımıcı çizmeleri giyerim. Evet size bugün toplumdaki çatlaklardan bahsetmek istiyorum. Bak yine gülüyorlar. Elimize tokmak aldık. Doktor kılığına girdik. En ciddi ilmî laflar ediyoruz yine gülüyorlar. Bu kadar laçka millet yer yüzünde görölmemiştir.

Dinleyelim efendim. Ben bunlarla baş edemeyeceğim. Koro gelsin meseleyi anlatsın (ZZ: 6).

- Doktor: Haydi yerlerinizi alın bakalım. Ne konuşuyorsunuz orada? (Seyircilere) Birbirlerine açık hikayeler anlatıyorlar sanırsınız şimdi siz. Hata. Azim hata. Kız kollarında, idare meclisi toplantılarında buradakinden on misli daha açık hikayeler anlatılır. Sermayeler aslında hep romantik şeylerden platonik aşkdan, yıldızlardan, çiçekten, çocuktan, haftalık magazinlerin resimli romanlarından konuşurlar. Bir kulak verelim (ZZ: 8).
- Doktor: Abdala malum olurmuş, derler. Radar Selma bir rüya görsün de ertesi gün çıkmasın. Görülmüş şey değildir (ZZ: 9).
- Doktor: Bunlar da Hurşit'in ailesi ve ortakları. Beşir'i tanıyorsunuz. Abida bey şirketin üçüncü ortağı ve hukuk müşaviri. Dürdane-Diaporitiflerden biliyorsunuz – Hurşit'in meşru zevcesi Güzel Ahlak Derneği birinci başkanı ve aynı zamanda şirketin hissedarı Camus okuyan şu egzistanslist, kılıkli genç kız Dürdane'nin ilk kocasından kızı Hurşit'in üvey kızı. Perizat üç ayda üç sevgili değiştirir. Modaya göre bazen egzistansitil bazen de sosyalist olur. Şu göbeği ile bozmuş adam da yirminci yüz yıl orta oyunlarının vazgeçilmez Rezzakizade Tarçin beyi. Hariciyeci sükse Sedattır (ZZ: 22).
- Doktor: Sakallı Şirar şair öfkeli delikanlı Erkan Şanlı. Biz biraz öfkeli gençlere kulak turalım (ZZ: 26).
- Mennan: Noter kılığına giren Abida bu mektubun muhteviyatını öğrenip nasıl olsa evdekilere yetiştirecek. Hazır şimdi okunuyor. Varsın oncağızlar da şuraya ilişip dinlensinler. Vakitten kazanmış oluruz (ZZ: 30).
- Doktor: Plak takıldı. Hurşit onun sokak adı, iş adı idi. Cemşit asıl benliğinin adı olsun istiyordu (ZZ: 34).
- Mennan: Ben bu oyunun anlatıcısıyım. Siz sadece oyun kişileri. Elbet sizden iyi bilirim bazı şeyleri. (Abida'ya) Ne bakıyorsun devam et.
Abida: Efendim.
Mennan: Dön önüne oyuna devam. Yoksa atarım hepinizi dışarı (ZZ: 35).
- Mennan: Epik piyesi duygusallaştırmayalım. Devam (ZZ: 35).
- Mennan: Abida işi yüzüne gözüne bulaştırınca sıra Nejat'a geldi. Lizbon'a büyük elçilik bekleyen Nejat şimdilik Zarife'nin evine büyük elçi olarak geldi (ZZ: 39).

- Doktor: İşin içine tarih ana'ne girdi mi gel de duygusallaşıp aptallaşma (ZZ: 47).
- Doktor: Aş erenler kadınlar nasıl kireç, skorbite tutulan çocuklar nasıl limon kemirirse, sevgisiz şefkat aşksız ve çocuksuz kalan bir erkek de bunu ilk bulur olduğu yere koşacaktır (ZZ: 47).
- Doktor: Doğru ama hangisi. Çıkar üstüne kurulmıyanı. Aktarca hesaplara dayanmıyanı. Dürdane'nin ki ve benzerlerinin gibi olmıyanı. İş hesaba bindi mi, bu çeşitli evlenmelerin buradaki birleşmelerden farkı olmasa gerek, ordan toptan burada perakende. Bazı en çok artıranın üzerinde kalır. Buradaki, maktu tarifeye göre kiralanır. Buncağızlar üstelik vergi de verir caba. Birinin vitrini balolar suareler, öbürününki kapıdaki dikiz aralığı (ZZ: 47).
- Doktor Mennan: Fikirle yenemedikleri Zarifeyi, ahlak polisine ihbar etmeye karar verdiler. Böylece ekmeği elinden alınca dize gelmesi kolaylaşır sandılar. Cihangir suçu sabit bir anada elbet bırakılamazdı. Abida'nın dediği gibi hacir altın alınırdı. Bundan ötesini, İsmail İpsalanın ahlak polisi bakalım ne dedi (ZZ: 55).
- Dr. Mennan: Yaa. Beyaz zambak pansiyonu mühürlenip kilitlendi. Zarife Tevfik edildi. Kızlar sokakta kaldılar, zavallılar pansiyonun mevki sahibi müşterilerine başvurdular. Sonunda Zarifenin serbest bırakılması, mesleklerine dönebilmeleri için bir gösteri yürüyüşüne karar kıldılar toplu yürüyüş kanununa aykırı olmasın diye de vilayetten izin aldılar (ZZ: 62)...
- Doktor Mennan: Pansiyon yeniden açıldı. Kızlar işe koyuldu. Ama öbür taraf gece demiyor gündüz demiyor bir plan sökmeyince yeni bir plan imal ediyordu. Önce Cihangiri doğurtan Eyüblü ihtiyar doktor Eyüp Sabri Beyi para ile kazanmaya çalıştılar. Eyüblü Eyüp Sabri yaşamıştı ununu elemiş eleğini asmıştı. Kimseden öğreneceği kalmamıştı. Onun satılık olmadığı anlaşılınca başka bir canipte işlerine gelen bir doktor buldular. Cemşit'in bir ara sürmenaj geçirirken iki hafta istirahat ettiği klinikten şuurunun muhtel olduğuna binaberin fevri bir anında yazdığı bu vasiyetin geçerli olamayacağına dair bir rapor aldılar (ZZ: 65).
- Doktor: Abdala malum olur (ZZ: 66).
- Doktor: Sen de şimdi bayılmaya kalkma. Piyes sona yaklaşıyor. Herkes

vapura yetişecek. Kısa kesin (ZZ: 66).

- Mennan: Demem o ki oyunu piç etmeğe hakkın yok. Bu senin ki 19. yüzyıl piyeslerinin mutlu sonu.

İpsala: Orta oyunu böyle biter hep...

Mennan: Ama bu modern orta oyunu.

İpsala: Ya. Tabi epik demek istiyorsun.

Mennan: Şimdi bir yol çekil, ruhsat ver de oyunu ben başlattım ben bitireyim.

İpsala: Bitti ya oyun?

Mennan: Ben sana elma dedimse Çubuklu da domates yetiştir demedim. Çık göster kendini dedim. Yeryüzündeki sefalet, hayır cemiyeti baloları ile ne kadar ortadan kalkarsa, senin şunlara verdiği hibe ile genelevler de o kadar ortadan kalkar (ZZ: 70).

- Mennan: Değil mi ki hayatı seçtin: Savaşacaksın.

İpsala: Bu ne biçim ibret? Zaniyeyi övüyor resmen.

Mennan: Bu yanar döner ahlakın maskesini alaşağı edeceksiniz. Balonları deleceksiniz, onunla birlik olup bu zararlı otları ayıklayacaksınız. Ki günün birinde bu tarlada gerçek ahlak, gıllı gışsız ahlak, çıkarsız ahlak yeşersin (ZZ: 70).

Bitiş bölümünde çoğu kez bir “hisse” çıkarılır. Meddah sonuçta birlikte ders alınması gereken iletiyi de açıklar. Hikâye bitişleri belli kalıplara dayanır (Batur, 1998, 686). Bitiş bölümü, “kıssadan hisse” bulunan son bölümüdür (Artun, 2013, s. 240).

- Hasılı ey seyirciyi kiram, fenalık her zaman cezasını görür. İyilik önünde sonunda mutlaka mükâfat bulur (AŞ: 73).

- (Kıssadan Hisse)

Sayın baylar bayanlar / Bizi seven ihvanlar / Burda biter kıssamız / Gördünüz işittiniz Böyle işte çoğu destan / Destan işin afyonu / Kaldırdı mı altından / Ali Cengiz oyunu Biz yutarız cahiliz / Yumruk kadar kafamız / Ama sizler okumuş / Gözlük bilem takınmış / Aydın kişilersiniz / Siz bunu yemezsiniz Kaldırın örtüleri / Üfürün şu tülleri

Arayın bulursunuz / Kazıyın görürsünüz / Yanlış mı öyle değil mi / Neden

sus pus oldunuz

Yoksa sen de bizcilen / Saf mısın ey ehali / Bizim kadar kolayca / Kanar mısın ehali (KAD: 104-105)

- A. Vefik Paşa: Doğru yol, garbi ne taklit, ne de adapte. Doğru yol, galiba, Türk insanından, Türk şartlarından, Türk mevzularından hareket edip, hem öz, hem biçim bakımından bir Türk tiyatrosuna varmak. Biz ancak bu kadarını yaptık. Bundan ötesini de gelecek nesiller basarsın artık (SKKK: 94)...
- Mennan: Şimdi bir yol çekil, ruhsat ver de oyunu ben başlattım ben bitireyim. İpsala: Bitti ya oyun?

Mennan: Ben sana elma dedimse Çubuklu da domates yetiştir demedim. Çık göster kendini dedim. Yeryüzündeki sefalet, hayır cemiyeti baloları ile ne kadar ortadan kalkarsa, senin şunlara verdiği hibe ile genelevler de o kadar ortadan kalkar.

Mennan: Değil mi ki hayatı seçtin: Savaşacaksın.

İpsala: Bu ne biçim ibret? Zaniyeyi övüyor resmen.

Mennan: Bu yanar döner ahlakın maskesini alaşağı edeceksiniz. Balonları deleceksiniz, onunla birlik olup bu zararlı otları ayıklayacaksınız. Ki günün birinde bu tarlada gerçek ahlak, gıllı gıssız ahlak, çıkarsız ahlak yeşersin.

Koro: Neden bu dünyanın insanları / İki yüzlü / Sahtekar.

Sureti haktan görünüp / Çıkarını sağlayanla / Ahlaksız diye damgalananın / Farkı ne (ZZ: 70-71).

3.1.1.4.1.4. Tuluat Tiyatrosu

Tuluat Tiyatrosu geleneksel Türk tiyatrosu ile Batıdan alınan tiyatro arasında bir köprüdür. Batıdan aktarılan tiyatronun yerli, geleneksel kaynaklara sırtını dönmesine karşılık Tuluat Tiyatrosu yerden yükseltilmiş sahnesi ve perdesiyle bu geleneği sürdürmüştür (And, 1970, s. 150).

Kudret'in ifadesine göre ortaoyuncular arasında ilk perdeli ve sahneli tiyatroyu Kavuklu Hamdi kurmuştur. Aksaray'da kurulan bu tiyatronun adı "Hayalhâne-i Osmâni Kumpanyası"dır. Sonrasında bu tarzda "Eğlencehâne-i Osmâni Kumpanyası", "Handehâne-i Osmâni Kumpanyası", "Meserrehâne-i Osmâni Kumpanyası", "Temâşâhâne-i Osmâni Kumpanyası" gibi birçok tiyatro kumpanyası kurulmuştur. Bu süreçte ortaoyununun yapısında da bazı değişiklikler yapılarak bazı oyunlar piyes haline getirilmiş, ancak yine de "tuluat" olarak

oynanmaya devam etmiştir (1994). Ortaoyunu sanatçıları, yaşayabilmek için, Batı tiyatrosu yolunda eserler de oynamaya girişmişlerdir; sözgelimi, Kavuklu Hamdi, Güllü Agob tiyatrosunun dağarcığındaki kimi oyunları tuluat olarak oynamıştır. Hükümetten on yıl süreyle “suflörlü” oyun oynama imtiyazı almış bulunan Güllü Agob bunu önlemek için uğraşmışsa da, Kavuklu Hamdi’nin tiyatrosu “suflörsüz”, yani tuluat olarak oynadığı için, bir şey yapılamamış, böylece, tiyatro tarihimizde “tulûât tiyatrosu” diye anılan tiyatro türü doğmuştur (Kudret, 1994, s. 48).

Tuluat tiyatrosu, ortaoyunu, Karagöz ve melodramlarda olduğu gibi kalıplaşmış tiplere dayanıyordu. Başkışileri ihtiyar ve efendi ile uşak veya aptaldır. Onların görevi tıpkı Hacivat ve Pişekâr gibi baş güldürücüye nükte yapması için fırsat vermesidir (Artun, 2015, s. 167).

Türkiye’de tiyatro etkinlikleri içinde uygulama olarak Halk Tiyatrosu’nu amaçlayan topluluklar da yer almıştır; başlıcalıkla, örneğin, Halk Oyuncuları; bu tür tiyatrolar, salt ‘halk güldürüsü’ tiyatrosu (tuluat tiyatrosu) olmanın dışında, siyasal bildiri taşıyan ve öğretici olduğu kadar, sanatsal kaygılar da taşıyan tiyatrolar olmuştur (Çalışlar, 1995, s. 287).

"Tuluat" tiyatrosu adını taşıyan topluluklar bu ortamda yeşerdi. Bu topluluklar, Batı oyunlarının konuları m genel bir senaryo olarak ele alıp, oyunları doğaçlama yoluyla ve geleneksel halk tiyatrosunun oyunculuk üslubuyla, ana çerçeve sahne üstünde dile getiriyorlardı. Batı komedi geleneğindeki efendi-uşak ikilisi Tuluat tiyatrosunun en tutulan iki tipi olmuş, "uşak" tipi Osmanlılaştırılmış ve "İbiş" adını almıştı. Böylece Karagöz-Hacivat, Kavuklu Pişekar tiplerinde görülen "komik ikili" geleneği Tuluat tiyatrosunda İbiş ve Efendisi ile sürdürülüyordu (Yüksel, 1995, s. 125-126).

Nutku’nun ifadesine göre İbiş’in tarihsel evrimi, Halk Tiyatrosu geleneğiyle başlamış ve çeşitli tiyatro yapılarıyla kendini geliştirmiş, sonunda Geleneksel Türk Tiyatrosu’nda yerini almıştır ve yapılan araştırmalara göre, ‘İbiş’ tipi yazılı metne dayanmayan, tamamen doğaçlama esaslı bir kültürden gelmektedir (1985). İbiş, kurnazdır, hazır cevaptır, biçimsiz bir fesi vardır, püskülü sağa sola oynar. Kaba bir dil kullanır, yanlış anlamalar, açık-saçık sözler, çifte anlamlı deyimler kullanır (Batur, 1998, s. 718).

İbiş, Taner’in oyunlarında kurnazlığı, hazır cevaplılığı, yanlış anlamaları ve akıllı tavırlarıyla dikkat çekmekte ve bu özelliklerini kullanarak olayların gidişatını değiştirip durumlara çözümler bulmakta, diğer karakterlerin yaşadığı olaylardan

dersler çıkararak eserde verilmesi gereken mesajı vermektedir. İbiş diyaloglarıyla izleyiciler için eğlenceli ve ilgi çekici bir unsur olarak kullanılmıştır. Haldun Taner'in "Sersem Kocanın Kurnaz Karısı" adlı tiyatro oyununda 'İbiş' tiplemesinin tüm özelliklerine rastlanmıştır:

- İbiş: Ah yavrum neredesin? Hıyar! (Himmet'e sarılır.)
Himmet: Efendim.
İbiş: Hah nerdesin?
Himmet: Buradayım. Uyku sersemi sebze haline mi geldim? Yoksa kuzu dolmasını fazla geçirdim da gabus mu görüyom nedir?
Tarçın: Armut! Armut!
Himmet: Şimdi de göbek adımla ararlar.
Tarçın: Elma sevgilim. Güzelim nerelere kaçırıyorsunuz böyle? Siz bana layıksınız. O hıyardan olsa olsa...
Himmet: Cacık olur. Galiba bizim garı gene bir dolaptır çevirir. Hele bir anlalalım bahalım. Pırşa, pırşa!
İbiş: Hıyar, patlıcan. Ah İşvebaz sen misin?
Himmet: Benim...
İbiş: Ah canım İşvebazım.
Himmet: Gıdıklama fena olurum.
İbiş: Kız, dur da biraz seveyim seni. Kız ne kaçırıyorsun benden? Aaa, şeylerin ne oldu?
Himmet: Aşşığı gaydı biraz.
İbiş: Aaaa, karnı da şişmiş.
Himmet: Tabii çapkın, beni hamile bıraktın.
İbiş: Yahu daha ilk buluşmamız. Amma da erkekmişim ben de ha!
- İşvebaz: Aman bize kapıyı açın, kerem edin.
Himmet: Yok efendim, yağma yok, şimdi gelecekler var. Bahalım buna ne gulp uyduracaksınız? Belkim gece yarısı ziyarete gittiniz, yoksam komşuda loğusa mı vardı dersiniz? İbiiiş... İbiş!.. Nerdesin?
Mahpeyker: Açıver şu kapıyı, ah canım koca (SKKK: 88).
- İbiş: Hazır olun, o çıkar çıkmaz ben mumu üfleyeceğim, siz hemen içeri dalın.
İşvebaz: Ha püfle sen.
Himmet: Bu mumu kim söndürdü (SKKK: 90)

- İbiş: (Fasulyeciyan'a) O laflar şimdi bize geçti usta, (Seyircilere) İşte senin gibi kibar eve girme meraklısı olanlara bu halin ibret olsun. Kibarlık insanın içinde olmalı. Yoksa adında, elbisesinde değil. Sen namuslu bir köylü idin. Has kan yarış atı mısın a mübarek? Beyzadelik nene gerek. Küffün olan bir kadın alsan gelmezdi bunlar başına. Davul bilem nasıl çalar: Dengi dengine. Dengi dengine (SKKK: 93).

Haldun Taner'in incelenen eserlerinde 'tuluat' terimine sadece "Sersem Kocanın Kurnaz Karısı" adlı oyunda rastlanmıştır. Bu eserde tuluat tiyatrosunun sahnelenişi hakkında bilgi verilmemekle birlikte "tuluat, tuluat oyunu, tuluat kumpanyası, tuluat tiyatrosu" gibi ifadeler yer almış, tuluat tiyatrosu perde müziğine ve tuluat sahnesine değinilmiştir.

- Fasulyeciyan: Bir dakke. Tuluat istemem İsmayil. Bu son lafına nasıl mimik uydurayım? Al şu oyuna bir nazar et. "Osuruğu cinli" gibi adi laflar vardır ki burada? Ortaoyunu değil bu. Klasik Molyer faciası. Molyer oynarken insan hazırol durmalı, önünü iliklemeli (SKKK: 22).
- K. İsmail: Ortaoyunu desenize şuna. Tevekkeli değil, hep dilimin ucunda, iyi tuluat oyunu olur bundan diyeceğim.
- A. Fehim: Arte oyunu diyorlar, ortaoyunu değil (SKKK: 47).
- Hamdi'nin kurduğu Handehanei Osmani Tuluat Kumpanyası'nı şimdi o işletiyor (SKKK: 77).
- Tuluat Tiyatrosu perde arası müziği üç kişilik orkestra tarafından çalınmaktadır. (SKKK: 78).

3.1.2. Geçiş Dönemi

Doğum, evlenme, ölüm dilimlerinden oluşan "bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu "geçiş"leri bağlı bulundukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu "geçiş" dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilere korumaktır (Örnek 1995, s. 131).

Geçiş dönemi unsurları, bireylerin hayatındaki önemli dönüm noktalarını ve bu dönemlerde uygulanan geleneksel uygulamaları ifade eder. İnsan yaşamında üç temel geçiş dönemi bulunmaktadır. Bunlar: Doğum, evlenme ve ölümdür. Bu evreler, günümüzde birçok toplumun kültürel kimliğinden ve sosyal yapısından izler taşıyan ve nesiller boyu aktarılan adetlerle doludur.

3.1.2.1. Doğum

Çalışmamızda yansımalarını bulduğumuz doğum evresiyle ilgili “aşerme, lohusalık ve ad koyma” kullanımının olduğu tespit edilmiştir.

Hamilelik döneminde kadınlar genellikle aşerme evresine girerler. Halk arasında aşerme olarak adlandırılan terim aslen "aş yeme" anlamına gelir ve yiyeceklerden tikslenme anlamına gelir. Ancak, zamanla bu terim, hamile kadının bazı yiyecekleri canının çekmesi ve onları tatmak istemesi anlamına dönüşmüştür. Bu süreçte, hamile kadının istekleri genellikle karşılanmaya çalışılır. Bazı durumlarda, istekler uygunsuz olsa bile, yerine getirilmediğinde hem annede hem de bebeğin zararlı etkileri olacağına inanılır (Boratav, 1984).

Aşerme, çoğunlukla hamilelik sürecinde gebe kadınların bazı yiyeceklerle karşı yoğun bir istek duyması olarak ifade edilir ancak hamilelik sırasında vücudun hormonal değişiklik veya farklı besin ihtiyaçlarına bağlı olarak bu yiyecek isteği, kimi zaman oldukça alışılmadık veya sıra dışı şeyleri kapsayabilmektedir. Haldun Taner'in eserleri değerlendirildiğinde sadece Zilli Zarife adlı eserde buna benzer bir aşerme isteği tespit edilmiştir:

- Aş erenler kadınlar nasıl kireç, skorbite tutulan çocuklar nasıl limon kemirirse, sevgisiz şefkat aşksız ve çocuksuz kalan bir erkek de bunu ilk bulur olduğu yere koşacaktır (ZZ: 47).

“Doğumdan sonraki ilk 24 saatten sonra başlayıp, 7-10. güne kadar devam eden dönem “erken postpartum evre” ve bundan sonraki 6-8 haftalık süreç ise “geç postpartum evre” olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemdeki kadına ise “lohusa” adı verilmektedir. Postpartum dönemde kadınlar, fizyolojik ve psikolojik değişimler yaşamaktadır. Bu değişimler, kadının yaşam kalitesini ve dolayısıyla da sağlığını etkilemektedir. Bu dönemlerin sağlıklı geçirilmesi, sonraki dönemlerin de sağlıklı devam etmesine olanak sağlamaktadır (Çevik & Sultan, 2020, s. 16).”

Lohusalık, kadın için yeni bir dönemin başlangıcıdır ve anneliğe alışma, uyum sağlama evresidir. Doğum ile birlikte gebenin hamilelik sürecindeki endişeleri son bulur ve kadın yeni bir kimlik ve rol edinir. Doğumla birlikte bir görevi, sorumluluğu yerine getirme düşüncesi kadında başarı, tatmin, rahatlama gibi duyguları beraberinde getirmektedir; Taner toplumsal beklentiler ışığında yaşamda görülen hisleri oyunlarına başarıyla yansıtmıştır. İncelenen tiyatro eserlerinde doğum sonrası adetlerinden “loğusalık” dönemi iki yerde görülmüştür. Bunlar şu şekildedir:

- Dünyaya altıncı defa nur topu gibi bir erkek evlat getiren Pop İsmet'in eşi yatağında, ödevini yapmış her doğurgan ana gibi gönlü rahat mışıl mışıl uyuyor ve hafif hafif horluyordu (AŞ: 56).
- Belkim gece yarısı ziyarete gittiniz, yoksam komşuda loğusa mı vardı dersiniz (SKKK: 88)?..

Doğumdan sonra çocuğun gelişimi süresince, onun anne-babası, aile üyeleri ve toplumsal çevresiyle ilişkisini düzenleyen birçok kural, adet, tören ve pratik vardır. Bunlardan biri de çocuğa ad verme sürecidir. Yeni doğan çocuğa rastgele bir isim verilmez. Çocuğa verilecek ismin; kişiliğini, geleceğini, toplumdaki yerini ve başarısını etkileyecek, biçimlendirecek ve simgesel bir anlam içermesine özen gösterilir (Artun, 2021).

İncelenen eserlerde “ad koyma” ritüelleri dini veya geleneksel anlamda detaylı işlenmemiştir. Tespit edilenler şu şekildedir:

- Yavruya Zülfikar adı konuldu (AŞ: 73).
- Zarife: Ve Cihangir oldu.
Abida: Kim Cihangir oldu?
Zarife: Çocuğu doğurdum. Adı Cihangir oldu.
Abida: Niye ismi öyle acayip?
Zarife: Niye acayip olsun. İsim ararken pencereden bakıyordum. Bizim pencereden Cihangir görünürdü ondan.
Beşir: İyi ki Soğanağa görünmüyormuş.

Ses: Cihangir doğunca saadetim tamam olmuştu. O güne kadar hiç yaşadığımı anlıyordum (ZZ: 36).

3.1.2.2. Evlenme

Boratav’a göre geçiş dönemi gelenekleri arasında yer alan evlilik, genellikle insanların aklına ilk olarak düğün merasimini getirir, ancak düğün, bu sürecin son aşamasıdır. Evlilik, kişiler arasında akrabalık bağının kurulmasıyla toplumsal düzenin yeniden tasarlanmasına, uyulması gereken kurallara yenilerinin eklenmesine ve geleneklerin yeniden şekillenmesine neden olan toplumsal bir olaydır. Basit anlamda, iki insanın hayatlarını birleştirip yeni bir aile kurmaları için yapılan bir şölen olarak görülen evlilik, toplumda birçok kişiyi etkilemesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir (2003).

Evlilik birçok kültürde uygulanan toplumsal bir olgudur. Gelenekler, dini inançlar veya ailede benimsenen değerler; bireylerin veya toplumların evlilik hakkındaki fikirlerinin şekillenmesinde güçlü bir etkiye sahiptir, bu da böylesi toplumsal normların kuşaktan kuşağa aktarılmasını ve yıllar boyunca varlığını korumasını sağlamaktadır. Taner’in incelenen eserlerinde geleneksel evlilik adetleri ile karşılaşılmamıştır. Evlenme ile ilgili belirlenen bulgular şunlardır:

- Yanko: İşte ben o ya, ben o ya...

Katinko: Karısına inanmamak, peşine düşmek pek budalalıktır. Hayırsız karı zaten yola gelmez. Daha beter şeytanları başına toplar. Nafile yere gürültü çıkar (SKKK: 50)?

3.1.2.2.1. Evlenme Öncesi

3.1.2.2.1.1. Görücülük - Kız İsteme -Söz Kesme

“Geleneksel kesimde, evlenme işine girişme “kız bakma”, “kız arama”, “kız soruşturma” ile başlar. Evlenecek delikanlıya kız aramak, kız bakmak için başvuru bu âdete “görücülük”, “görücüye çıkma” gibi adlar verilir (Örnek, 1995, s. 190).”

Görücü usulü evlilik, aracılar vasıtasıyla yapılan bir evlilik biçimidir. Bu tip evliliklerde genellikle çiftler birbirlerini önceden tanımazlar. Evlilik için aile büyükleri veya gençlerin yakınları aracılık yapar ve evlilik gerçekleşir. Görücü usulü evliliklerde, gençlerin rızası her zaman ön planda olmayabilir. Aile büyükleri,

bazen evlilik kararlarını gençler adına alırken, gençlere sadece durum bildirilir. Bu uygulamalar genellikle erkek egemen toplumlarda ve kırsal bölgelerde yaygındır (Gürbüz, 2019).

“Geleneksel ilişki biçimlerinin yoğun olduğu toplumlarda bireyler, birçok konuda kendi başına karar verme özgürlüğüne sahip değildir, daha çok içinde bulundukları toplumsal yapının öngördüğü değerlere ve normlara göre hareket etmek durumundadır (Bağlı & Sever, 2005, s. 18).”

Kilis'te kızlarını ve oğullarını evlendirmek isteyen aileler öncelikle gelin ve güvey seçiminde bazı özellikler ararlar: Gelin seçiminde günümüzde kızın beyaz tenli, sarışın, renkli gözlü olması, güzel olması daha makbuldür. Göze hitap etmesi için dış güzelliğe, kızın ahlakına, huyunun güzelliğine ve ailesinin düzgünlüğüne bakılır, ailesi araştırılır. Erkeğin ise, önce iş sahibi ve akıllı olması, askerliğini bitirmiş olması istenir. Sabit bir işi olması gerekiyor. Özellikle memur olması daha makbuldür. Fiziksel olarak erkeğin güzel olması çok önemli değildir. Erkeğin ailesi araştırılır, çalıştığı yere, oturduğu yere gidilir, ahlakı, nereli olduğu araştırılır. Dürüst olması, madde bağımlılığı olup olmadığı gibi yönlerine bakılır (Tarçın, 2020, s. 413).

Kız isteme, birçok toplumda evlilik öncesinin önemli ve gerekli bir parçasıdır. Kız isteme sürecinde veya gelin-güvey seçiminde ailelerin ve gençlerin dikkat ettiği unsurlar değişiklik gösterebilmektedir. İncelenen eserlerde aileler genellikle çocuklarının saygılı, eğitilmiş, akıllı eşler seçmesini isterken çocuklar evlenecekleri kişilerde dış güzelliği ön planda tutmakta ve evlilik öncesinde bazı sorumlulukları tamamlamış olmayı ,askerlik gibi, tercih etmektedir. Söz kesme geleneğine sadece bir eserde değinilmiş, onda da ritüellerinden bahsedilmemiştir. Eserlerde tespit edilen görücülük, kız isteme ve söz kesme unsurları şunlardır:

- Ünal: Sütlice'de ne var ki?

Sadettin: Şahap Bey'e canım. Kızı görmeye. Neveser'i.

Ünal: Ben sana ne fenalık yaptım baba?

Sadettin: Ne gibi?

Ünal: Yahu nedir o kız. Ceza vereceksen başka bir ceza ver.

Sadettin: Nesi var. Eczacıdan çıkmış. Beş on kuruşu da varmış. Çöpsüz üzüm.

Ünal: Kız mı kalmadı İstanbul'da. Gözlüklü, sivilceli.

Sadettin: Sivilceleri evlenince geçer. Hem resme ne bakıyorsun sen (FE: 49).

- Ünal: Bırak baba, işin mi yok. Ben senden kız mı istedim. Daha şunun şurasında askerliğimi yapmamışım.

Sadettin: Erken evlenmen hayırlıdır. Ben senin yaşındayken üç yıllık evliydim. Bir kere görmekten bir şey çıkmaz. Bakarsın kanın kaynar.

Ünal: Yok baba. Ben öyle başkasının fikri ile evlenmem (FE: 50).

- Damat söz kesilirken (KAD: 23)
- Abida: Dürdane hanımefendi: Ne zamandır sizde gözüm vardı. Arkadaşım ve ortağım Hurşit bey'e saygımdan bunu ifşa etmekten daima içtinap ettim. Ama bu hail kalktığı için şimdi ben de desti izdivacınıza talip oluyorum.

Dürdane: İlahi Abida Bey. Sırası mı şimdi. Düşünürüz.

Abida: Düşünün sultanım. Yatağınızda eksilen yere nasıl olsa bir erzast lazım gelecek. Benden iyisi can sağlığı (ZZ: 69).

3.1.2.2.1.2. Çeyiz

Arapça kökenli olan 'çeyiz' terimi, gelin için hazırlanan sandık eşyalarını ve kızın baba evinden götürdüğü mal ve mülkü ifade eder. Geleneksel olarak, kız çocukları henüz ergenlik çağına gelmeden önce çeyizleri hazırlanmaya başlar. Çeyizin, kızların onurunu simgelediği fikri yaygındır; genellikle ilk hazırlanan eşyalar arasında yatak çarşafı, yastık kılıfı, yorgan, mendil, örtü gibi ürünler bulunur (Karakaş, 2005).

Evlilik adetlerinden birisi olan çeyiz hazırlama ve bohça geleneği kurulacak olan ailenin desteklenmesi için önemli olan bir basamak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir yönüyle maddi özellik taşıyan bu adetler etrafında oluşan uygulamalar çeyiz olgusunu oluşturmuştur (Altun, 2013, s. 12).

Çeyiz kültürü, binlerce yıllık adetlerle ve inançlarla beslenen çok yönlü bir olgudur. Çeyiz, ekonomiyle, adetlerle ve inançlarla ilgili sosyoekonomik bir olay olarak karşımıza çıkarken aynı zamanda bir yanıyla nesnel kültür örneklerini taşıyan etnografik bir olgu ve aşk, özlem, ümit gibi insani duyguların, nakışlarla, renklerle ifade edildiği duygu yüklü bir sanat olayı olarak karşımıza çıkabilmektedir (Kademoğlu, 1999, s. 99). Çeyiz adetleri ailelerin maddi durumlarına, yaşadıkları çevreye ve yörelere göre farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar genellikle çeyizde bulunan giysilerin, aksesuarların, eşyaların çeşitleri, sayıları ve kaliteleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Koç & Kaya Durmaz, 2019, s. 181).

Çeyiz, evlilik hazırlığı sırasında geline ailesi tarafından hazırlanan veya gelinin kendisi tarafından biriktirilen eşyalara verilmesinden oluşmaktadır. Bu adetin içeriği, gelin ve damadın içinde bulunduğu coğrafyaya, kültüre ve aileye göre değişiklik gösterebilmektedir. Haldun Taner'in araştırılan tiyatro oyunlarında "çeyiz döşeme" ile ilgili ayrıntıya yer verilmemiştir, mevcut bulunan tespitler şunlardır:

- Melahat: (Minnetle ona sokulur.) Böyle söyleyeceğini biliyordum zati. İki üç parça koltuk filan. Nuri: Ananın örekesi. Bir de bana çeyiz mi döşeteceksin aklın sıra (AŞ: 68).
- Yusuf: Ben alırım iyi çeyiz döşerseniz (FE: 20).
- Ve de servetim diğer yarısını Zarifenin mesai arkadaşı şu masum şu talihsiz kızlara toplumun kendilerine daha iyi şey öğretemediği bu yola onları adeta ittiği şu bokes yavrulara çeyiz hediyesi olarak kendilerine birer kat alabilsinler maişetlerini sağlasınlar geleceklerini kurtarsın, evlensinler sıcak bir yuva ve evladü ayal sahibi olsunlar diye hibe ediyorum (ZZ: 68).
- Madem buncağızların da badema dolgun çeyizleri var. (Gider kapıların arkasında bekleyen müşterileri getirir. Kızlarla el ele tutuşturur.) (ZZ: 69)

3.1.2.2.1.3. Nişan

Evlilik sürecinde gerçekleşen nişan töreni; kız istemeyle düğün arasında gerçekleştirilen, gelin ve damat adaylarının yakınlarının katıldığı bir törendir (Kartal, 2017). Tarihi oldukça eskilere dayanan nişan merasimine Eski Türklerde çok önem verilmiş; evliliği düşünen çiftlerin yüzük takıp, birbirlerine mendil vermesi yoluyla nişanlı olduklarını göstermeleri adetten sayılmıştır (Çolak, 2012, s. 167). Sak'a göre geleneklere uygun şekilde gerçekleşen nişan, kadın ve erkek tarafının birbirini tanıması açısından önemli bir adımdır ve aile birliğinin başlangıcıdır (2006).

Haldun Taner'in incelenen eserlerin sadece 'Ayışında Şamata' adlı eserde nişan kavramına rastlanılmıştır, bulgu şu şekildedir:

- Şimdi Sarıyer'in kalecisi İhsan'la nişanlanıyormuş (AŞ: 20).

3.1.2.2.1.4. Kına

Türk halk kültüründe kına üç şey için yakılır. Bunlardan birisi Kesilecek kurban kına yakmaktır. Allah yoluna kurban edildiği için. İkincisi askere giden delikanlıya kına yakılır. Bazı yörelerde başa bazı yörelerde de ele yakılır. Bu uygulama gelenek ve göreneklerimizde yanında bir nevi vatana kurban olduğunu ifade etme amacı güder. Üçüncüsü de gelinlere kına yakılmasıdır. Geline kına yakılır, çünkü gelinin ailesi kızını gelenek ve göreneklerimize göre baba ocağından başka bir eve göndermekte, kocasına ve yeni evine kurban etmektedir. Kına aynı zamanda temizliğin, saflığın, iyi niyetin simgesi olduğundan geline kına yakma coşku ile kutlanır. Bu kutlama gününe kına gecesi denir (Yardımcı, 2008, s. 81-82).

Bindallı, üzerlerine altın veya gümüş yaldızlı sim ile iri yapraklar ve dallar işlenerek yoğun şekilde süslemeler uygulanan, boyu ayak bileklerine kadar elbise şeklinde giysi çeşididir (Koçu, 1969, 39).

Kına, geleneksel bir törendir ve kına gecesinde gelinin bindallı giyme adeti geleneğimizin bir parçasıdır. Taner, ‘Zilli Zarife’ adlı eserinde gerçekten evlenme niyeti olmayan biri tarafından kandırılmaya çalışılan bir kadının bindallı ile umutlandırılması anlaşılmaktadır. Eserde geçtiği hali şu şekildedir:

- Bin dallı sevayi entarisini giysin de gelsin (ZZ: 56).

3.1.2.2.2. Evlenme Anı

3.1.2.2.2.1. Düğün

“İnsan, içinde yaşadığı toplumun kültürüne uygun bir yaşam sürdürür ve yaşamı boyunca geçirdiği çeşitli aşamalar vardır. Bunlardan evlilik hayatının ikinci aşamasıdır. Bu geçiş dönemi yaşanırken, topluma ait pek çok kültür ögesi, gelenek, inanış, uygulama ve ritüeller gün ışığına çıkar. Geleneklerin, âdet, örf, uygulama ve ritüellerin en çeşitli olduğu merasimler düğünlerdir. Düğünler büyük ölçüde, dini inanışlara bağlı anlam ve önem taşıyan uygulama örnekleri barındırmaktadır. Önemli olarak da soyun sopun üremesi ve devamı gibi kutsal bir amaca bağlıdır (Ataman, 1992, s. 10).”

“Düğün, bir halkın hayat tarzını, bir toplumun hayat görüşünü, aile-nikâh münasebetlerini anlamaya yardım eden en önemli törenlerden biridir. Kökleri ile en eski çağlara uzanan düğün gelenekleri, insan hayatında önemli bir yere sahip olup, insanlık tarihinde bütün inançların, dinlerin izini taşımakta ve en eski şekliyle

günümüze halk edebiyatı eserleri aracılığı ile ulaşan değeri biçilmez geleneklerden biridir (Çetin, 2005, s. 1).”

Düğün merasimi, birçok toplumda varlığını sürdürmektedir. Düğün eğlenceleri, yöresel müzikler, düğüne özgü danslar, hediye edilen takılar gibi unsurlar Taner'in kaleminden eserlere ve oradan da sahnelere taşınmıştır. İncelenen eserlerde görülen düğün adetleri şunlardır:

- Düğün dernek gelin girsem / Pırlantalı taşlar taksam ah (KAD: 27)
- Onaran'ların düğününde bulunuyoruz. Ben Türkiye'nin Elza Maxvel'i Suhandan Gülperi. Onaranlar bu düğünü nedense çok gizli tuttular (KAD: 86).
- Dans başladı. Bülent Onaran dansı yeni gelinle açıyor. İhya Onaran Dürdane Daltabanla, Duzi şe Düztaban Kâzım Kaltabanla, Davut Daltaban ise Şahinde Şaklabanla çık tu çık dans ediyorlar (KAD: 87)...
- Onaranların düğününde fiyasko. Evine dönen eski gelinle yeni gelin, dövüştüler (KAD: 92).
- Bohçacı Raziye o kadar gizli tutulan düğün haberini Sinekli'ye getirdiğinde ben Ali'nin yanında idim (KAD: 93).
- Hadi öyleyse buyurun da hazırlıklarımızı tedarik edip bu aktin düğününü inşallah önümüzdeki cuma günü tamamıyla (KAD: 100)...

3.1.2.3.2.2. Nikah

Nikâh, evliliğin son aşamasıdır. Yasaların ve dinin öngördüğü şekilde gelin ve güveyin birlikteliğinin duyurusudur. Toplumumuzda iki türlü nikâh yapılmaktadır (Özcan, 2013, s. 56). Ülkemizde, yasalar sadece devletin yetkilendirdiği memurun huzurunda ve belirlenen prosedürlere uygun olarak gerçekleştirilen resmi nikahı geçerli kabul etmektedir. Ancak yasal olarak geçerli olmasa da, 'dini nikah' olarak adlandırılan imam nikahı halen yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Bazı aileler, medeni nikahın yanı sıra daha sonra dini nikah da kıyarak evliliklerini kutsarlar (Örnek, 1995).

Nikah terimi, sözlükte bir araya getirme, birleştirme, evlilik ve cinsel ilişki anlamlarını taşır. İslam hukukunda, evlenme engeli bulunmayan bir erkek ve bir kadının ömür boyu bir araya gelerek evlilik akdini gerçekleştirmesi veya evlenmesi anlamında kullanılır. Aile kurulmasının temelini oluşturan evlilik, ilahi dinlerin

hepsinde, kadın ve erkeğin kendilerine özgü mahremiyet alanları oluşturarak insan soyunun devamını sağlayan meşru bir ilişki biçimi olarak kabul edilir. Nikah kelimesi Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde de genel olarak evlilik anlamında geçer (Akar, 2007).

Eserlerde, resmi (medeni) ve dini nikâh ifadelerine yer verilmiştir. Dini nikah imam nikahı olarak kullanılmış, kutsallığı vurgulanmış ve aktin cuma günü gerçekleştiğinden bahsedilmiştir; ancak hem resmi hem de dini nikahların nasıl kısıldığı hakkında bilgilendirme yapılmamıştır. Taner'in incelenen tiyatro eserlerinde görülen 'nikâh' ifadelerinin kullanım şekilleri şunlardır:

- Bana bak moruk, ben senin bildiğin kızlardan değilim; imam nikâhsız dokundurmam kendime (KAD: 77).
- Ben nikâhsız elime el değdirmem. Nikâhla alırsa ne âlâ (KAD: 84).
- Nikâhla alacakmış! Bekle. Ha kondu helasından kız alıp nikahlamak, ha çöp kamyonunu lüküs hususiye çalıştırmak (KAD: 84).
- Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine... Hadi öyleyse buyurun da hazırlıklarımızı tedarik edip bu aktin düğününü inşallah önümüzdeki cuma günü tamamıyla muşagşag bir surette yine bu suretle teşrifle kolumuza şeref bahşeden hazirunun huzurile icra eder ve velinimetlerimizi memnun ederiz (KAD: 100)...
- Ama nikâh akdi gibi mübarek ve muazzez bir akideye borçlu olduğunuz hürmeti bilmemek size yakışmaz, onu saymamak (SKKK: 57)...
- Dandini: Demek bana şahitler karşısındaki taahhüdünüzü, nikâhlılık itaatinizi böyle yerine getireceksiniz? Öyle mi?
İrini: Ben size ne taahhüt, ne vaatler ettim? Nikâhta bir "He" demek âdettir diye lakırdıyı ağızımdan kopardılar. Yoksa beni almazdan önce siz bir kere bana danıştınız mıydı? Anamı babamı beğendiniz, onların rızasını tahsil ettiniz. İşte onları aldınız, bana bir şey sorulmadı. Bir şikâyetiniz varsa, varınız şimdi onlara anlatınız. Ben öyle esir olmuş gibi size baş eğme aşıklısı değilim (SKKK: 60).
- Beşir: Buradan kurtarıp kendisini nikah ile alacağım.
Radar: Yalan. Beni gerçekten alacaksınız demek.
Beşir: Tabii imam nikahı ile.

Hülya: Pişt yağma vardı. Medeni nikah iste kız. Öbürlerinden boşanıp seni alsın. Dayat. Kolayca boşanamaz.

Beşir: Günaha girme. Bir adam boş düştün diyince karısını boşayamazsa o nikahın kutsiyeti bereketi kalır mı. Elinin hamuruyla karışma bilmediğin işlere (ZZ: 56).

- Hacı beyle gittiler. Nikahla alacakmış (ZZ: 57).
- 2. Müşteri: Varlıklı bir insanım / Mevkii içtimaiyem yerinde /Dul kaldım elli beşimde / Yetişmiş iki oğlum var / Üç kızım torunlarım / Razi değil evlenmeme aile / Öte yandan / Yerinde sıhhatim erkekliğim / Söyleyin bana / Ben ne halt edeyim / En iyisi siz beni burda / görmemiş olun beyim (ZZ: 59)
- Efendim bu altı akdın düğününü önümüzdeki Cuma günü efendilerimizin huzuruyla icra ve velinimetlerimizi memnun ederiz (ZZ: 69)...

3.1.2.2.3. Evlenme Sonrası

Örnek'e göre medeni veya dini nikah sonrasında gelin ve damadın bir araya gelmesi "gerdek" olarak adlandırılır. Bu şekilde gelin ve damadın evliliği, yasa, din ve toplumun onayıyla resmîyet kazanmış olur (1995).

İncelenen eserlerde, evlenme sonrası unsurlardan “gerdek (zifaf), balayı ve el öpme” adetlerine sadece isim olarak yer verilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Bir eczane laboratuvarı olacakmış zifaf odam (FE: 69).
- Duydum ki gerdeğe giriyormuşsun bu akşam (KAD: 101).
- Hâlâ zifaf uykusunda mısın itin dölü (KAD: 101)?
- Yirmi yıldır balayında gibiler. Birbirlerinin gözünün içine bakıyorlar (ZZ: 9).
- Beşir: Nikahtan sonra el öpmeye gelirsın. Yürü (ZZ: 57).

3.1.2.3. Ölüm

Geçiş dönemi unsurlarından sonra ölüm, doğum ve evlenmeden sonraki son evredir. Ölüm öncesi, ölüm anı ve ölüm sonrasına ait pekçok adet, inanış ve uygulamalar bulunmaktadır.

İnsanlık için ölüm kavramı her zaman önemli bir gerçeklik olmuştur. Bir varlığın doğumundan başlayarak yaşamın sonuna kadar devam eden bu süreç, sosyal ve sembolik bir ağ içeren temel bir göstergedir. Ölümün etkisi, insanlık tarihi boyunca benzer şekillerde hissedilmiş, kaybın ardında bıraktığı boşluk ve ölümün

bilinmezliğiyle ilgili korku, insanların çeşitli uygulamalar geliştirmesine yol açmıştır (Dağı & Minez, 2022).

Taner'in incelenen eserlerinde “ölüm” kavramı kelime olarak değinilmiş, intihar eden veya intihar ettiği düşünülen karakterlerin nasıl öldüğüyle ilgili tahminler metne yansımıştır. Tespit edilenler şu şekildedir:

- Çamur İhsanı da ben öldürdüm (KAD: 50).
- Babacığım, ölme sakın. (Olga'nın dik dik bakması üzerine düzeltir.) Ölmeyin sakın (KAD: 57)...
- Gel bakalım, çık ortaya da Çamur'u kim öldürmüş millet öğrensın (KAD: 101).
- İnsanlar ölür, destanlar kalır (KAD: 102).
- İşte gencecik gonca iken, bir tomurcuk nihâl iken tatlı canına kıydı (SKKK: 90)...
- Nasıl intihar ettin söylesene Allahın kulu. Denize mi attın kendini (ZZ: 20).
- Hançer mi sapladın kalbine sırtına. Buldum. Damarını kestin (ZZ: 20).
- Kendini belki bir yerden atmıştır (ZZ: 20).

3.1.2.3.1. Ölüm Öncesi

“Ölüm korkusunun bilinçaltındaki baskısıyla tedirgin olan halk düşüncesi, alışlagelmişin dışındaki birtakım davranışları, araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanışlarını, meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini, düşlerdeki görüntülerdele hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir öncelirtisi saymaktadır (Örnek, 1995, s. 208).”

Ölüm öncesinde çevremizdeki insanlar, kaybedeceklerine inandıkları kişinin son vakitlerini daha anlamlı ve değerli kılmak istediklerinden dolayı şefkat ve ilgilerinde artış gösterebilirler. Ölmeden önce kimi zaman söylenmemiş son bir sözü söylemek kimi zamansa vedalaşmak için kişiler bir araya gelebilir. Taner de hayatın son evresinde uygulanan ve bireylerce dilenen şeyleri eserlerinde işlemiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Son nefesimi vermeden önce, son bir defa sesini duymak istedim (ZZ: 19).

3.1.2.3.2. Ölüm Anı

“Vücut organlarının biyolojik fonksiyonlarını yitirmesi sonucu insan hayatının sona ermesine ölüm denir. Dünyadaki bütün varlıklar için ölüm hem kaçınılmaz hem de sarsıcı bir sonudur. Ölen bir insan tekrar dünyaya gelemediği için ölümün mahiyeti ve sonrası hakkında ancak ilahi dinlerin verdiği bilgiler kadar malumat sahibi olabilmekteyiz. İlahi dinlere göre ölüm; ahiret âlemi olarak adlandırılan bir başka boyuta/mekâna geçişi simgelemektedir (Şişman, 2002, s. 460).”

Ölüm kelimesinin ürkütücü havasından kaçınan ya da sevdiklerine bu durumu yakıştıramayan bazı insanlar, bunun yerine; “göçtü, geçindi, Hakk’a yürüdü, vuslata erdi, uçmağa vardı, uçtu, rahmetli oldu, canı çekildi, can verdi, vadesi doldu” vs. gibi ifadeleri tercih ederek ölüm gerçeğini kabullenmeyi zamana bırakırlar (Şimşek, 2019, s. 12). Azrail, insanın canını; şayet kişi mümin ise nazikçe, günahkâr ise acı çektirerek belirlenmiş yerde ve zamanda alır (Schimmel, 2004: 14). Taner’in incelenen eserlerinde ölüm anıyla ilgili Azrail’in can alması, ruhun teslim edilmesi ve son nefesin verilmesi işlenmiştir. Oyunlarda ölüm anıyla ilgili yapılan tespitler şunlardır:

- Kahraman bekçi Zülfikar o gün aldığı yaranın tesiriyle üç gün sonra öldü. Mert adam büyüklüğü son nefesine kadar götürdü (AŞ: 72).
- ... teslim etti ruhunu (FE: 92).
- Doğrusunu isterseniz, ölümü aracısız bekliyorum (SKKK: 76).
- İşvebaz: Öl dediğim yerde ölür müsün?
İbiş: Daha Azrail'e borcum yok da ondan (SKKK: 81).

3.1.2.3.3. Ölüm Sonrası

Ölüm kavramı, insanın yaşamında doğduğu andan itibaren kabul ettiği bir gerçekliktir. Bu nedenle insanlar eski çağlardan beri ölüm ve sonrası için bir dizi ayin, seremoni ve cenaze törenleri geliştirmişlerdir (Akyol, 2006, s. 14). Artun’a göre ölüm sonrası yas tutma süresi belirli etkenler tarafından yönlendirilir, bu etkenler dini, geleneksel ve toplumsal unsurlardır; ayrıca yas, ölünün yakınlığına, ölümün şekline, yaşına, ölümün beklenen bir durum olup olmadığına ve baş sağlığına göre değişkenlik gösterebilir (1998).

İnsanlar sevdikleri kişilerin ölümüyle derin bir keder ve üzüntü hissederler.

Kişisel, kültürel ve dinsel inançlar çerçevesinde ölüm sonrasında yapılan uygulamalar değişiklik gösterebilmektedir. Taner'in eserlerinde tespit edilen ölüm sonrası adetlerinden ölen kişinin kefelenmesine, tabutla taşınmasına ve mezara defnedilmesine rastlanılmıştır. Bunlar şu şekildedir:

- Rahat bırak büyük anamı mezarında (FE: 82).
- Ölüm Allah'ın emri. Hazır lafı gelmişken aklınızda olsun (SKKK: 76).

3.1.3. Bayramlar, Törenler, Kutlamalar

Bayramlar, belirli gösterilerin bir araya gelmesinden oluşur ve bu gösterilerin biçimlerini ve kurallarını gelenekler belirlemiştir. Ramazan ve Kurban bayramları gibi dini bayramların önemli özelliği, dostların, akrabaların ve komşuların karşılıklı ziyaretleridir. Gençler genellikle yaşlıların ellerini öperler ve onlardan hayır duaları alırlar. Ayrıca, çocuklara para veya küçük hediyeler vermek de bir gelenektir (Boratav, 1984).

Dini bayramlarımızdan Ramazan Bayram'ı İslam'ın beş şartından olan oruç ibadetinin tamamlanmasından sonra kutlanır, Kurban Bayram'ı ise İslam'ın beş şartından biri olan hac ibadetinin bir parçasıdır. Dini bayramlarda genel olarak yardımlaşma, aile ziyareti, birlik beraberlik gibi değerlerin hatırlandığı ve pekiştirildiği önemli ve özel günlerdir. Haldun Taner'in incelenen tiyatro oyunlarında Ramazan ve Kurban Bayramı'na dair herhangi bir unsura yer verilmemiş, sadece dini bayramlarda kişilerin ibadetlerini arttırmak maksadıyla yardımlaşma ve dayanışma amacı güden farz ibadetlerden olan zekat bağışına hicvederek değinmiştir. Bu tespit şu şekildedir:

- Bayram yaklaşıncı cümle emlâkimi kaynıma satmış görünür bayram geçtikten sonra geri alırım. Böylece zekat da vermem (ZZ: 16).

“Şehir ve kasabalarda birşenlik havası içinde kutlanan ulusal bayramların (30 Ağustos, Cumhuriyet Bayramı, Kurtuluş Bayramları), askerî geçitler, fener alayları, vb. ‘resmî’ gösterilerinde geleneklik tek öge, seymenler, zeybekler vb. gibi bugün artık yaşamayan eski kuruluş temsilcilerinin özel kıyafetleriyle katılmalarıdır (Boratav, 1984, s. 256).”

Milli Bayramlar, bir milletin tarihindeki önemli olayları ve ulusal kimliğinin

değerli unsurlarını kutlamak, tarihi ve kültürel değerlerini hatırlamak amacıyla düzenlenen özel ve önemli günlerdir. Bu önemli günlerde devlet törenleri, çeşitli kutlamalar ve etkinlikler, resmi geçitler vb. yapılır. Taner'in incelenen eserlerinden "Fazilet Eczanesi" adlı oyunda Türk Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlandığı günü simgeleyen 30 Ağustos Zafer Bayramı'na yer verilmiştir. Örnek şu şekildedir:

- Günlerden 30 Ağustos. Zafer Bayramı. Bando sesleri (FE: 75).

3.1.4. Halk Bilgisi

3.1.4.1. Halk Hekimliği

"Sağlıklı kalma ve hayatını sağlıklı bir şekilde idame ettirebilme çabası insanları, tarihin her devresinde çeşitli tedavi yöntemleri arama gayreti içerisine sürüklemiştir. Tıp ilminin henüz gelişmediği eski toplumlarda insanlar kendi imkânları dâhilinde dertlerine derman aramışlar ve bu arayış neticesinde de halk hekimliği, halk sağaltmaları, halk tababeti, geleneksel tıp, tıbbi folklor, folklorik tıp ya da alternatif tıp ve ya tamamlayıcı tıp gibi kavramlar ile ifade ettiğimiz sağaltma yöntemleri geliştirmişlerdir (Baysan, 2016, s. 31)."

"Halkın, hastalıkların nedenleri, belirtileri, süreleri konusundaki görüş ve inanışlarıyla hastalıkları geçirmek ve onları sağaltmak için kullandıkları geleneksel, yöresel ilaçların, büyüsel ve geleneksel işlemlerin, uygulamaların tümü halk hekimliği ve eczacılığı olarak adlandırılır (Çobanoğlu, 2009, C. 3, s. 1063)."

Susu'ya göre günümüzde tıbbın ilerlediğini düşünsek de, geleneklere bağlı insanlar ve tecrübeli yaşlılar ile aktarlar, hala eski halk ilaçlarına başvurmaktadır; ayrıca, bilimsel tıp, tıbbi folklorun en ileri aşamalarında ortaya çıkmış ve tıbbi folklor da bu ilerleme sürecinde gelişmiştir (1989).

Halk hekimliği ve eczacılığı birçok kültürde var olan ve uzun yıllardır kullanılmaya devam eden, alternatif tedavi yöntemi olarak kabul gören, çoğunlukla kuşaktan kuşağa aktarılan, tecrübelerle edinilen geleneksel bilgi ve pratiklere dayanan uygulamaları içerir. Taner'in incelenen eserlerinde "Fazilet Eczanesi" adlı tiyatro oyununda bilimsel temellere dayanan tıbbi tedavilerin yanı sıra halk hekimliği yöntemlerine de yer vermiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Avrupa'ya çamur banyolarına gittim dee (FE: 22).
- Sadun: Kazalı şey. Alaturka usul. (Sadettin'e) Sizde pririn ya da oftoklorin

bulunur mu?

Sadettin: Niçin evladım?

Sadun: Gözlerim kanlanıyor denizden sonra.

Sadettin: Beş dakikanız varsa asma yaprağından sana bir pomat yapayım.

Ham maddesi şurada hazır (FE: 30).

- Kaç ölü son nefesinde benim nane ruhumu kokladı. Şu sokakta gördüğün delikanlıların yarısı benim kalsiyumumla boy attı. (Ercüment'e dönerek) Tırnaklarını yemiyesin diye rahmetli baban az mı kinin sürdürtürdü bana?.. Tentürdiyot içip intihar edenleri ben kusturdum. E vitaminiyle tastivoynumla nice kocaları hezimetten nice evlileri harabiden şu naçiz Sadettin kurtardı (FE: 43).
- Aş erenler kadınlar nasıl kireç, skorbite tutulan çocuklar nasıl limon kemirirse, sevgisiz şefkat aşksız ve çocuksuz kalan bir erkek de bunu ilk bulur olduğu yere koşacaktır (ZZ: 47).

Haldun Taner'in incelenen eserlerinde modern tıbbı dair bazı ilaçların ve hastalıkların zikredildiği tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Oksit do fer'li bir şey veriydi ya doktor. Kansızlık için (AŞ: 21, AŞ: 55)...
- Yusuf, Pehlivan'ın fistül ilacını ver (FE: 34).
- Ne oldum delisi, görmemişzade seni. Yusuf, bana 20 damla Kalminol Sadettin ver (FE: 44).
- Hormon preparatını sıfır sıfır bir koymalı her kaşeye. O zaman B 12 de sıfır sıfır yetmiş olacak (FE: 53).
- Üstelik ayakları hep üşür yatağa sıcak bir biyot alır girer (ZZ: 44).

Halk eczacılığında geleneksel ve doğal yöntemlerle hazırlanan ilaçların muhafasında ve uygulanmasında çeşitli malzemeler ve kaplar kullanılır. Haldun Taner'in incelenen "Fazilet Eczanesi" adlı eserinde başkışının sıklıkla güllaç¹ adlı eczacılık materyali kullandığı görülmüştür

(<https://www.dunyakitabevi.com.tr/upload/files/ornek-sayfalar/farmakoloji->

¹ Çeşitli büyüklükte nişastadan yapılmış kapsüldür.

ders-notlari-1619391759.pdf).

- Sen hâlâ güllaçlarının içine elinle birer birer toz koyup onlarla baş edeceğini sanıyorsun (FE: 62).
- İlacı yalnız güllaç içinde mi piyasaya süreceğiz (FE: 90)?

3.1.4.2. Halk Botaniği

“Halkın bitkilere verdiği adlar, bitkileri sınıflandırmada izlediği ölçütler, bitkilerden yararlanma yollarına dair bilgiler, inanışlar ve uygulamalar, halk botaniği araştırmaları içinde yer alır. Halk botaniği araştırmalarında, gerek evlerde ve gerekse kırlarda yetişen çiçekler, meyveler ve sebzelerle kısaca bütün bitkiler, araştırma kapsamındadır (Aça, 2019, s. 458).”

Çalışmada Taner’in incelenen eserlerinde halk botaniği unsurlarının çeşitliliği oldukça fazladır. Çiçek ve ağaç türlerine, meyve ve sebzelere, doğada kendiliğinden yetişen yabani otlar, bazı bitkilerin yetişme koşullarına yer verilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Yandaki ulu çınarın yaprakları hafif hafif titrer, yere döne döne kuru bir yaprak düşer (AŞ: 17).
- Biraz sonra küçük, uçarı bir rüzgâr parçası kopup gelir, bizim baba incirin yapraklarını hışırdatıp geçer, arkadan bir daha (FE: 14).
- Pehlivan: (Sadettin'e) ‘Paşaçadırı’ mı dedin, çiçeğin adı (FE: 49)?
- Yasemin kokulu yaz gecelerine açılan her ışıklı pencerenin arkasında olanları, olacakları bir roman müellifi gibi ben buradan kestiririm (FE: 61).
- Şerif Hanım burada kırık saksılar, hatta oturak içinde sardunyalardan yetiştirmiştir (KAD: 21).
- Maşuk gül kokunurken (KAD: 23)
- Batakta solan bir gülüm (KAD: 27)
- Duttan düşmüştüm küçükken (KAD: 34).
- Teknisyenler getirip bir elma, bir de armut ağacı korlar (KAD: 48).
- Şimdi aralarını devedikeni bürümüş (KAD: 49)...
- Devedikeni bürümüşse ayıkla (KAD: 49)...
- Sen sen kokuyorsun işte. Katırtırnağı gibi (KAD: 98).

- Biliyor musun kız, sen yanımda olunca yakama gül takınmış gibi oluyorum (KAD: 98).
- Yerde kuru yapraklar. Kenarda iri bir çınar (SKKK: 18).
- Şu adaçayı kokan oda, paşamızın Rumelihisarı'nda Kayalar'daki kütüphanesi (SKKK: 73).
- Bana gelince ben de Zarife ile Çubuklu'da eski bir yalı kiralayıp baki kalan yıllarımda balık avlayarak, yalının arka bahçesinde domates, hıyar ve nane yetiştirerek imrarı hayat edeceğim (ZZ: 68).

3.1.4.3. Halk Zoolojisi

Aça'ya göre halk zoolojisi, halkın hayvanlarla ilgili bilgi ve pratiklerini toplayarak değerlendiren bir alandır. Bu alanda, halkın hayvanlara verdiği isimler, hayvanları sınıflandırmada kullandığı ölçütler, hayvanlardan faydalanma yöntemleri, inançlar ve uygulamalar incelenir. Halk zoolojisi çalışmaları, evcil ve yaban hayvanlarının tamamını araştırma konusu olarak ele alır (2019).

Taner'in incelenen eserlerinde hayvanlarla ilgili ifadelerle sıklıkla yer verilmiştir. Tiyatro oyunlarında karşımıza çıkan hayvan ifadelerine deyimlerde, atasözlerinde, benzetme yaparken veya mizah, eleştiri ve hakaret anlamı vermek amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Dışarda ağustos böcekleri ötüyordu (AŞ: 55).
- Solda sahilde balık tutan çocuklar (FE: 13).
- Kedi bir şey devirdi galiba (FE: 25).
- Ne sulu şey bu be. Git diyorum asılıyor. Sinekten beter (FE: 33).
- Mahallenin temeli Sadettin'i kedi enciği gibi tutup ensesinden nasıl atarsın sen (FE: 44)?
- Bırak canım, tahtakurusu gibi ezecektim herifi (FE: 47).
- Nasıl bırakırsın beni? Bu harabenin ortasında? Tek başıma, baykuş gibi (FE: 82).
- Kırım ineğinden gürdür sütüm / Şehre iner süt satarım (KAD: 17)
- Sabah olur gün doğar / Işır yosun kayalar / Horoz öter çöplükte / Herkes düşer yollara (KAD: 20)
- Horozu çok olan köyde sabah erken olurmuş (KAD: 21).

- Bir Şehzade kır atında / Şu taraftan çıksa gelse (KAD: 27)
- Çamur, taze ot görmüş eşek gibi pis pis sırtmış bunun üzerine (KAD: 28).
- Hey gidi erkek güzeli, aslan yavrusu Ali (KAD: 30).
- Ben Ali Ağabey'in namusuna sinek kondurmam (KAD: 30)
- Hey koca aslan (KAD: 32).
- Geliyor. Aslan geliyor. Savulun aslan geliyor (KAD: 39).
- At bir kemik aç kurtlara (KAD: 47)
- Uzaktan kurbağa vakvaklan.” (KAD: 48)
- Hiç, uykum kaçmıştı da biraz. (Bir manda böğürtüsü.) (KAD: 48)
- İyi ya, dolan bakalım. (Kedi miyavlaması.) (KAD: 48)
- Hani ağustosböcekleri, hani bülbül sesi (KAD: 48)?
- Miyavlayan kedi yavrusunu eğilip alarak ve okşayarak (KAD: 48)
- Kedi ile oynayarak (KAD: 48)
- Kızgın ağıldan arılar nasıl boşanır dışarı, yalan da senin kuru yası ağzından öyle fişkırıyor (KAD: 54).
- Şu kertenkele yuvasında kendimiz açtık yolumuzu, kendimiz çattık damımızı (KAD: 64).
- Şamama evin köpeği (KAD: 72).
- Sen oturmuyorsun, çöküyorsun. Devesin nesin (KAD: 74)?
- Ayı utanması gibi elini alnına götürüp durur, sırtını döner (KAD: 75).
- O Bülent Bey midir ne kelebeektir, onun gölgesi senin gölgene hele bir dokunsun, o uyuntuyu Hariciye Vekâleti'nin önünde toz etmezsem bana da anlı şanlı Keşanlı Ali demesinler (KAD: 76)...
- (Ali'nin köpeğini fark etmiştir.) Karabaş, gel kuçu kuçu (KAD: 80).
- Zilha'nın gezdirdiği kibar itin arkasından gidiyor (KAD: 80).
- Arap atı misali / Şeceresi var bunun (KAD: 80)
- Hani şu Foks Terriye / İngiliz Sefaretindeki / Bir de bücür Pekinuva (KAD: 81)
- Köpeğini başka yerde dolaştırsan (KAD: 82)?
- Burası onun tapulu mülkü değil. Memleketin bir sokağı. Köpeğimi gezdiririm de işetirim de (KAD: 82).
- Yüzüme sudan çıkmış kurbağa gibi bakma, korkutamazsın beni (KAD: 83).
- Kulağına kar suyu kaçmış yengeç gibi yampiri yampiri gidiyor (KAD: 84).

- Centilmen olmayanın sözüne ise ben üzülmem. Eşek anırsa kızılır mı heç (KAD: 84)?
- Sessizlik. Ağustosböcekleri, pencerede kör kandiller (KAD: 96).
- Gözünüz aydına geldim çocuklar. Koklasın bakalım kumrular gibi (KAD: 98).
- Eloğlunun yaptıklarına / Özeneceğimize / Maymun misali / İstedik ki (SKKK:17)...
- Ödüm koptu. Akreptir, faredir nedir dedim (SKKK: 37).
- Tavşan avına gidelim (SKKK: 39).
- Ha! Hondura kefali, baş başa mı (SKKK: 65)?
- Ne güzel kumrular gibi sevişiyorlar (SKKK: 66).
- Beni baştan çıkarmak için bin kurt masalı okorsunuz. Bin dereden su getirirsiniz (SKKK: 66).
- Ben hamamböceğiyim. Sen de kırkayak mısın (SKKK: 85)?
- Ben başımı yastığa goyar goymaz sen azgın kediler gibi damlarda gezersin öyle mi? Bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge, üçüncüde yahalanırsın işte böyle (SKKK: 88)...
- Tavuk götü tövbe tutmaz. İbiiş... İbiiiş (SKKK: 89)!..
- Radar: A delinin zoruna bak gündüz ya işte. Cemşit enişte bir kır ata binmiş. Hürmüz: A mebus olacak. Çok iyi (ZZ: 10).
- Şimdi Zarife çocuğunun kaçırıldığını öğrenince dişi bir kaplan kesilir (ZZ: 51).
- Zarife: (İpsalanın kedi yavrusu gibi dışarı çıkardığı ufak tefek adama bakar) Vay namussuz, altı aydır ben müsteşarım diye yutturup metelik vermiyordu (ZZ: 62).
- Geceleri çıkıp karnımı doyuruyor gazete sigara alıyor, gündüzleri de arpacı kumrusu gibi o düşünüyordum (ZZ: 67).

3.1.4.4. Halk Taşıtları

Güncel Türkçe Sözlük'te taşıt; otomobil, tren, gemi, uçak gibi taşıma araçlarının ortak adı; araç, nakil aracı, nakil vasıtası, vasıta olarak tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Halk taşıtları, insanların günlük yaşamda kullandığı ulaşım araçlarıdır. Bu taşıtlar, binlerce yıllık birikimi yansıtarak zaman ve mekâna göre

çeşitlilik gösterir.

Zamana, mekâna göre değişime uğrayan halk taşıtları, insanların bir yerden başka bir yere ulaşımını sağlamak amacıyla kullanılan araçlardır. Daha çok eski zamanlarda kullanılan at, eşeğin yanı sıra şu an günümüzde zamana uygun olan araçlar kullanılmaktadır (Temir, 2023, s. 132).

Haldun Taner'in araştırılan eserlerinde halkın günlük hayatında kullandığı çeşitli taşıtlara yer verilmiştir. Tiyatro oyunlarında kara, hava ve deniz araçlarının kullanılması veya bu taşıtlardan bahsedilmesi hem hikâyenin anlatımını ve içeriğini zenginleştirmekte hem de seyircinin dikkatini oyuna çekmektedir. Eserlerde eski dönemlerde kullanılan geleneksel taşıtlarla günümüz araçları bir arada kullanılmıştır ve çeşitleri oldukça fazladır. Taka, cip, spor araba, uçak, tekne, metro, helikopter, filika, vapur, fayton, sandal, bisiklet, tren bunlardan bazılarıdır; incelenen eserlerde hayvanların ulaşım aracı olarak kullanıldığı tespit edilmemiştir. Metinlerde kullanılan taşıtlar hem bulunulan dönemin koşulları hem de oyuncuların sosyo-ekonomik durumlarıyla ilgili izleyiciye bilgi vermekte, aynı zamanda halkbilimi unsuru olarak gelecek kuşakları yazıldığı ve yaşandığı devir hakkında aydınlatmaktadır. Tespit edilen geleneksel ve modern taşıtlar şu şekildedir:

- Uçak yarın dokuz buçukta (AŞ: 21).
- O da tekneye gelmiş. Evdekileri uyutup böyle azar işte gece yarısı. Yine sahildeki o kotranın sahibiyle halvet olmuşlar (AŞ: 22).
- Metro, asma caddeler ve helikopter dolmuşları ile (AŞ: 28).
- On bir vapurunu kaçırmayalım (AŞ: 38).
- İçinde üç milyonluk araba var efendi. Mercedes'ten Bemeve'ye kadar (AŞ: 42).
- Uçak yarın dokuz buçukta (AŞ: 55).
- Beykoz'dan inen ilk vapur (FE: 14).
- Leman Hanım'ın güngörmüş bahçesi ile mezarlığın arasındaki bozuk yoldan bir çöp arabası (FE: 14).
- (Chris Craft) Bu da hariciyecisi Sadun Bey'in Kris Kraftı (FE:14).
- Vapurda yağcılık yapmış. Hamburg'dan da otostop (FE: 18).
- İskeleye şunu göreyim sandal işi için (FE: 18).
- İş çıktı dersin moruğa. Sandaldan bahsetme (FE: 18).

- Adama bak deniz kızı gibi çekiyor motöre (FE: 19).
- Atla velospite. İğneye gitmeyecek misin (FE: 31)?
- Sadettin lahavle çeker. Yusuf bisiklete atlar gider (FE: 31).
- Yedi yüze ucuz vermişsin sandalı (FE: 35).
- Hayır ola sen sandalı mı satıyorsun (FE: 49)?
- Gitti ya sabah onu on vapuruyla (FE: 50).
- Bir vapur sonra dönmek zorunda kaldım (FE: 51).
- Müsaadenizle. Bir motor gezintisi yapacaktık da (FE: 52).
- Biz yarın Adana'ya hareket ediyoruz. Toros ekspresiyle (FE: 69).
- Kamyon geceden gidecekmiş Haydarpaşa'ya (FE: 69).
- Dediğim gibi. Tren tam sekiz otuz beşte (FE: 69).
- (Vapur sesi) Evet, Beykoz vapuru (FE: 92).
- Otomobil yıkarım (KAD: 16)
- Arkada gelip geçen otobüs, otomobil gürültüsü (KAD:21).
- Kraliçe Süreyya İtalya'da bir kontun yatında fink atıyormuş (KAD: 21).
- Dışarda bir cankurtaranın sireni yaklaşır (KAD: 22)...
- Şehrin köşe başı taksi ve dolmuş kâhyalıklarının in hası tarafımdan yapılır (KAD: 45).
- Ne bakmıyorsunuz? Otomobile taşısanıza (KAD: 57).
- Farlar, iniş takımları, son model şavrole (KAD: 79).
- Ha kondu helasından kız alıp nikahlamak, ha çöp kamyonunu lüküs hususiye çalıştırmak (KAD: 84).
- Her ne vasıta olursa, gemi, araba, uçak, dolmuş, çöp kamyonu (KAD: 93)...
- Dört patlarlı dizel motörü gibi karı (KAD: 101).
- Yangın arabalarının sireni (KAD: 103).
- Fayton arabası gibi koşturorsun (SKKK: 24).
- Vizental Efendi ile birlikte Hisar'dan kayıkla geçorlar (SKKK: 78).
- Bilseniz yüreğim nasıl çarpıyor, tiki tiki tak, şimendifer saati gibi (SKKK: 84).
- Missouri uçak gemisi yirmibeş yıl sonra dün limanımıza geldi (ZZ: 6).
- Bir lüks arabası var. Yüksel Arısoy'un kinin eşi. Saatte 170 kilometre gidiyor (ZZ: 9).

- Gemimizde suret yoktur / Desturun abdest bozulmasın deyu / Dans edilmez içki yasak / Harama uçkur çözülmez (ZZ: 13)
- Gemimizin bacası bile İslamca öter / Dumanı sünneti şerife üzre tüter / Lostromadan kaptana kadar / Bütün personel hacı (ZZ: 13)
- Gemimiz mukaddesatçı / Biz hacı kaptan / Acentası / Haccacı Mansur / Hac seferi / Hostesleriyiz (ZZ: 13).
- Gemi mi burası pusula ne gezer (ZZ: 15).
- Siz de Haccacı Mansur gemisini Haliç'e çeker turistik otel yaparsınız (ZZ: 25).
- Birbirimiz yirmi bir yıl önce bir ilk defa Missouri zırhlısını gezerken tanıştık da (ZZ: 31).
- O gün Missourinin üstüne inen uçaklara bakıyordum (ZZ: 31).
- Bir uçak hızla iniyordu. Gemiye konamayacak gibi hızla. Ama geminin sathında ilk hızkesenlerde yavaşladı biraz ikincide daha yavaşladı. Üçüncüde duruverdi. Birden bu hızkesenlerle hayatım arasında bir benzerlik bulmuştum (ZZ: 31).
- Gemide buz gibi rüzgar da yemiştik (ZZ: 33).
- Ses: Motor yanaşmıştı.
Zarife: Ziyaretçilerin hepsi yerine motora doluştuk (ZZ: 33).
- Motor lodosta çok sallanıyordu. Safran kabarmıştı (ZZ: 33).
- Çamura saplanmış bir uçak enkazına dönüyordum (ZZ: 35).
- Füze ranpası olacağım. Bilemedin ver on lira daha (ZZ: 41).
- Ben de arabayı kapıya yaklaştırdım (ZZ: 47).
- Cihangir: Şevrole... 62 model (ZZ: 49)...
- Hadi kızım çabuk kaçalım. Taksi kim bilir kaç yazdı (ZZ: 57).
- Herkes vapura yetişecek. Kısa kesin (ZZ: 66).

3.1.4.5. Halk Ekonomisi

Halk ekonomisini; halkın, geçim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturduğu, geleneksel yollardan edindiği ve dış kültürlerden esinlendiği veya özümselediği üretim ve tüketim alışkanlıkları, davranışları ve bu süreçte kullandığı geleneksel yol, yöntem, araç ve gereçlerin tümünü derleyip değerlendirmeyi amaçlayan halkbiliminin alt dalı olarak tanımlamaktadır (Özarslan, 2005, s. 54).

3.1.4.5.1. Meslekler

“Meslek, insanlara yararlı mal ya da hizmet üretmek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, belli bir eğitimle kazanılan sistemi bilgi ve becerilere dayalı, kuralları toplumca belirlenmiş etkinlikler bütünüdür (Kuzgun, 2003, s. 15).”

“İhtiyaçların çeşitliliği artıkça bu usul de, temel gereksinimlerin tedarikinde yetersiz kalmıştır. Bu durum toplumlardaki fertler arasında iş bölümünü ortaya çıkarmış ve bu iş bölümüne göre belirli bir malın üretimini sağlayanlar zamanla uzmanlaşmış ve meslek dallarını meydana getirmişlerdir (Dinler, 1995, s. 21).”

“Meslekler, insanların yaşadığı sosyal yapı içerisinde gelişerek bireylerin bulunduğu toplumla etkileşimini artırmasının yanında, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarında da birer araç olmuştur. Bu durum, toplum içinde farklı mesleklerin ortaya çıkmasının ve gelişmesinin yanında, o mesleği yapan kişinin toplum içindeki sosyal statüsünü ve tanınırlığını da doğrudan etkilemiştir (Arslan vd., 2017, s. 213).”

Geleneksel meslek kavramıyla, geçmişten beri yaşayagelen, halk estetiğini ürünlere yansıtan, geleneksel yollarla çırak yetiştiren, el sanatlarıyla ilişkili meslek, akla gelmektedir. Geleneksel meslekte endüstriyel üretim koşullarından ziyade basit el aletleri ve kol gücü ön plana çıkmaktadır (Yolcu, 2014, s. 1). Taner’in incelenen eserlerinde geleneksel mesleklerden sadece ‘bakırcılık ve nalbant’ tespit edilmiştir. Bu tespit şu şekildedir:

- ... bakırcının dükkânını da ilhak etmeli (FE: 90).
- Nalbant nal çakılırken / Şantöz şan çağırırken / Hırsız mal kaçıırken (KAD: 23)

Haldun Taner’in incelenen tiyatro oyunlarında çeşitli meslek gruplarına yer verildiği görülmüştür. Araştırma neticesinde mesleklerin kimi zaman lakap olarak kullanıldığı kimi zamansa karakterlerin bazı meslek adlarını yöresel ağızla telaffuz ettiği belirlenmiştir. Mesleklerin bu şekilde işlenmesi sayesinde karakterlerin kimlikleri, statüleri ve sosyo-ekonomik durumları hakkında bilgi sahibi olabilmemizi sağlamıştır. Eserlerde bulunan meslekler şunlardır:

- Meydancıyı arar, sağına geçer sonra ortada durur (AŞ: 16).

- İki bekçi yürürler (AŞ: 16).
- Bekçi Zülfikar paketini çıkardı (AŞ: 16).
- Al götür şu yumurcağı bekçi emcesi (AŞ: 17).
- Bazen kapıcı Saime'ye bile gıpta eder. Gıpta etmek onun ikinci tabiatıdır (AŞ: 18).
- Kontrol mühendisine videoteyp, karısına da İngiliz kumaşı tayyörlük aldık (AŞ: 19).
- Sen herkesi kontrol mühendisi mi zannettin (AŞ: 19)?
- Arada bir yoğurtçu sesi duyulur (AŞ: 20).
- Ayhan'ın garsoniyerinde. Yoğurtçunun sesinden tanıdım (AŞ: 20).
- Şimdi Sarıyer'in kalecisi İhsan'la nişanlanıyormuş (AŞ: 20).
- Doktorun kültürüne gıpta ediyorum (AŞ: 25).
- Bu gelen emekli paşamızdır. İki numarada oturur. Otoritesinden ve organizasyon yeteneklerinden ötürü apartman yöneticiliği oybirliği ile uhdesine verilmiştir (AŞ: 25).
- İnşallah küfür etmediniz doktor (AŞ: 26)?
- Bir Amerikalı antropoloji uzmanı bulmuş (AŞ: 31).
- Polis inzibat kuvvetleri yok mu ortada (AŞ: 36)?
- Bekçiler nerde, Zülfikar Efendi nerde (AŞ: 37)?
- Belediye Nizamı var. İçişleri Bakanının emri var (AŞ: 41).
- Uygunsuz vaziyette bir çift yakalamış galiba bekçi (AŞ: 42).
- Aktörler öteberilerini almaktadırlar (AŞ: 44).
- Bizim apartmanın yöneticisi de emekli bir paşadır (AŞ: 46).
- Gidin bekçi beyamcası gidin (AŞ: 51).
- Mufahham: Kaymakamın sattığı. On beş bine bırakıyor (AŞ: 53).
- İlgili memurlarla hiçbir alışveriş münasebetine girmem (AŞ: 53).
- Pir aşkına hastabakıcılık etmeye gidiyor, bakımsız yurt bölgelerine.” (AŞ: 60)
- Alacaksın şoförleri karşına, bir güzel diyalog kuracaksın (AŞ: 63).
- Bekçi sendeliyor, bıçaklanmış galiba (AŞ: 70).
- Erkencilerden biri de Pehlivan’dır. Kadayıfçı... Derken demirci. (Hızar) Oduncu. Malsahibimiz Müteahhit Tahsin Bey’in ekskavatörleri. (Ekskovatör uğultuları). (Chris Craft) Bu da hariciyeci Sadun Bey’in Kris Kraftı. Köy artık ayaklanmış demektir... Tavla oynayanları da takdim edelim. Emekli

Karantina Doktoru Recai Bey sağdaki, Tapucu Refet soldaki (FE: 14).

- Mütcahhit Tahsin Bey'in kızı (FE: 17).
- Ne oldu sizin tahliye meselesi hemşire hanım (FE: 17)?
- Kimi düşündüm bil. İskele memuru Hüsamettin'i (FE: 20).
- Kasiyere de ihtiyacı varmış ki, tamam dedi. O gün bugündür kasada oturuyorum işte (FE: 20).
- Toptancıya bir telefon. Değil mi (FE: 22)?
- Doktor kenarda Miralay'ın tansiyonunu ölçer sonra kalbini dinler (FE: 24).
- Rum balıkçı birbirleriyle Rumca konuşarak ağları toplarlar (FE: 24).
- Kâzım: Sen demin meşguldün eczacı bey (FE: 27).
- Ben notere gidiyorum. Kapanmadan şunu vereyim (FE: 28).
- Eczanenin kalfası mı imiş neymiş (FE: 33).
- Meşhur dansözümüz Alev Atanur kızımız. (FE: 33).
- Babamın ortağının oğlu, mühendis (FE: 36).
- Melda: Ne demek yani. Kalfa filan mı (FE: 37)?
- Çabuk doktor (FE: 42).
- Meşrutiyette keşşaf çıkışında ilk sıhhiyecisi ben oldum (FE: 43).
- İlancı dikildi karşıma. Tamam mı (FE: 47)?
- Viçen Efendi'nin yüksek sesle çırağı çağırıldığı duyulur (FE: 47)!
- Muhtar Paşaların Firdevs Hanımefendi'nin günü bugün (FE: 53).
- Demek Viçen Efendi'nin ahbabı olan o eczacı (FE: 57)...
- Bulamadık Ercüment Bey'i. Ustabaşı laf anlamıyor (FE: 57).
- Sanatkârım ben yahu (FE: 60).
- Sanatkâr olsan eczacılığın kıymetini anlardın (FE: 61).
- Kalfa izinli gidecekti (FE: 67).
- Adada otururken bir mimara âşık olmuştum (FE: 69).
- Belki de dansöz (FE: 70).
- Ben gidip doktor Recai Bey'i uyandırırım (FE: 71).
- Polis içeri doğru koşar (FE: 71)...
- Ben şimdi gelirim. Şu kaptana uğrayım (FE: 76).
- Ben sivil emniyet amiriyim (FE: 78).
- Zabıt o yandan sukut ediyor. Malum (FE: 79).

- Onu maalesef bulamadık komserim (FE: 80).
- Burdan yakanı kurtarırsan ahlak polisine başvuracağım (FE: 81).
- Arşevir sensin? Sataor derhal gel (FE: 84).
- Şunları indir ki Arşevir gelinceye kadar yazalım (FE: 84).
- Dilenci edası ve makamsız sesiyle şarkı söyleyerek sahneye doğru ilerler (KAD: 15)...
- Koroyu teşkil eden İzmarit Nuri, İstidacı Derviş, Bileyci Hafize, Hamal Niyazi, her biri mesleklerinin aksesuarı daktilosu, olan boya sandığı, bileyci tekerleği, eski hamal semeri sırtlarında perde önüne dizilirler (KAD: 16).
- Ben sütineyim (KAD:17)
- Ben hamalım (KAD: 18)
- Yazar tıraşı kesip (KAD: 19)
- Biri hamal kalaycı / Biri süfli dilenci / Biri kipti macuncu / Helvacı ya köfteci (KAD: 20)
- Irgat olur bazısı Amelelik ederler (KAD: 20)
- Şişman Polis'le Zayıf Polis girerler (KAD: 21).
- Mebuslardan biri önerge vermiş okumadın mı (KAD: 22)?
- Vazife halinde memura hakaretten zabıt tutarım (KAD: 22)...
- Nuri, Niyazi, Zilha gülerler; Zayıf Polis ciddileşir (KAD: 22).
- Haydut yol çevirirken / Banker çek karalarken (KAD: 23)
- Irgat ter dokunurken / Avkat tez savunurken / Zangoç çan çalınırken / Cellat ip geçirirken (KAD: 23)
- Kayyum mest dizinirken / Tüccar iş sezinirken (KAD: 23)
- Şişman Polis durur. Sonra beraber çıkarlar (KAD: 24).
- Bir Gazeteci Çocuğun Sesi-(Dışardan) Affı yazıyor (KAD: 26)
- Üç kabadayı hemen dışarı fırlarlar (KAD: 26).
- “Kurşuncu Hasibe'nin Sidikli Alisi" deyyo (KAD: 28).
- Şişman Polis'in bakması ile toparlanıp (KAD: 29)...
- Elde kelepçe. İki yanında candarma (KAD: 30)...
- Olduğu yerden yan dönüp Zayıf Polis'e (KAD: 30)
- Şişman Polis, ayakkabılarında kartonlar, kalakalır (KAD: 30).
- Gazeteci elinde fotoğraf makinesi geri geri girer (KAD: 30)...

- Mahpushane müdürünü dövdüğünde bir resmin çıkmıştı gazetede, iftihar ettik milletçe (KAD: 32).
- Demin polis de söyledi. Damlarımızı hepten yıkacaklarmış (KAD: 32).
- Şişman ve Zayıf Polis kalabalığı iteleyerek dağıtmak isterler (KAD: 33).
- Bugün işlerini feda edip gelen şoför arkadaşlara mahsus selam ederim (KAD: 33).
- Yukarı mahallenin ırgatları da Teke Kâzım'a söz vermişler deniyor (KAD: 34).
- Esnaftan kredi alır, seçimi kazanınca faizi ile öderiz. (Gazeteci yaklaşır.) (KAD: 34)
- Bey gazeteci, seçimden önce iyi geçinmeli (KAD: 34)...
- Muhtar seçilince ne yapacaksınız (KAD: 35)?
- Bugün muhtar seçimi efendime söyleyim (KAD: 36)...
- Zayıf Polis'i yakalayıp getirerek (KAD: 37)
- Polis arkadaş da bizim kardeşimizdir (KAD: 37).
- Ulan politikacı olmak ne zormuş be (KAD: 37)!
- Başvekil olacak adamsın be İzmir (KAD: 37).
- Polisin gittiği tarafa bakar, iskemleye çıkar (KAD:38).
- Gendinize gaatilden mıhtar mı seçeceksiniz (KAD: 40)?
- Polisler koşar gelir, ayırır (KAD: 40).
- Zayıf Polis de seğırtmiştir. Aramaya başlarlar (KAD: 41).
- Zayıf Polisle birlikte Çakal'ı döndüre döndüre kuşağını çözerler (KAD: 41)...
- Şef talihler döndürür / Şef olmazlar oldurur (KAD: 42)
- Şef yağmurlar yağdırır / Şef demişler buna uyy.../ Artık bir şefimiz var (KAD: 43)...
- Yeni muhtarınız Keşanlı Ali faaliyet programını okuyacak (KAD: 44).
- Faizci Temel'i maliye, istidacı Derviş'i hukuk müşaviri nasb ve tayin ettim (KAD: 44)...
- Benim kahvede bir ırgatlar, bir hizmetçiler, bir de taksi kâhyaları birliği kurulmuştur (KAD: 45).
- Buraya kayıtlı hizmetçilerin ilk aylığı bana, yani yardım fonuna aittir (KAD: 45).
- Şehrin köşe başı taksi ve dolmuş kâhyalıklarının in hası tarafımdan yapılır

(KAD: 45).

- Sıladan yeni gelip iş bulamayan ırgatların peyke parası, iâşe ve ibatesi iş bulana kadar bana aittir (KAD: 45).
- Madde yedi: Serbest ticaretle iştigal eden cemi cümle esnaf, seyyar satıcı arkadaşların, yani özel sektörün işine hiçbir şekilde müdahale edilmeyecektir (KAD: 46).
- İt baytarı gibi ne dolanıyon orda (KAD: 48)?..
- Kibrinden durulmuyormuş diyorlar mıhtar seçildin diye (KAD: 49).
- O ara bekçi yetişti (KAD: 49).
- Müdür çıktı karşıma (KAD: 50).
- Müdürü dövmek hikâyesi de burdan çıktı işte (KAD: 50).
- Mapushaneye bazı gazatacılar ankete gelir (KAD: 51).
- Laf büyükelçi değil ki (KAD: 51)
- Profesörü görür, dizini büküp reverans yapar (KAD: 56).
- Kan davası güdenlerin üçünü şehrin en işlek yerlerine taksi kâhyası nasbetti (KAD: 58).
- Gel bak hizmetçi arıyorlar galiba (KAD: 59)...
- Bir dakika ayrılmayın. İşçi bulma seksiyonuna bağlıyorum (KAD: 59).
- İhya Onarana iki yüz ırgat verdik (KAD: 59).
- Kaşarlanmış bir memur rutini ile kâğıdı alır (KAD: 59).
- Hizmetçi ile yan masaya geçerler (KAD: 59).
- Noterden tasdikli nüfus kâğıdı, tamam... Doktor raporu iki nüsha olacaktı (KAD: 60).
- Doktor raporu, birinci nüsha tamam, ikinci nüsha (Parayı cebine indirir.) o da tamam (KAD: 60).
- Dışarda politikacı görünür. Müzik eşliğinde yürür (KAD: 61).
- Bendeniz kalemi mahsus müdürüyüm efendim (KAD: 61).
- Politikacı müzik eşliğinde yürür (KAD: 63).
- Ahçı pirinç aşırır / Tüccar vergi kaçırır / Patron daktilo alır / Müdür adam kayırır (KAD: 66)
- Bakan plan tasarlar (KAD: 67)
- Oyuncular ışıklanır, bir tek sağdan bir soldan cümlelerini söyler, olmak üzere sağdan giderler (KAD: 71).

- Hani birinci perdede çışını bile unutan bunak profesör vardı ya, deli doktoruymuş meğer o (KAD: 72).
- Profesör girer, elinde bir paket vardır (KAD: 76).
- Profesör çubuğa bir sigara yerleştirip onun ağzına kor, yakar. Ben sigara içmem ki (KAD: 77).
- Babası İran Şahında / Anası İbnussut'ta / Teyze oğlu yengesi / Londra'da bir lortta (KAD: 81)
- Niye bir doktora neyin göstermiyonuz (KAD: 83)?
- Ha denmez, efendim denir. Kurşuncu Hasibe'nin sidikli Alisi (KAD: 83).
- Bir ay kala bütün ırgatlarımı geri çekip sabotaj yapacağım (KAD: 85).
- İyi ama boşta kalacak ırgatları neyle besleyeceğiz (KAD: 85)?
- Vekil bey mehili üç ay uzatmasa yandım gitti idi (KAD: 86).
- Hayatla ilgisini kesti. Bereket bizim profesör (KAD: 86)...
- Biliyorum, hikâyeyi berberde duydum (KAD: 86).
- İşadamı olmak zor / Kolay sanır herkesler (KAD: 87)
- Usta bir kaptan gibi (KAD: 90)
- Kâmil sen misin, dinle bak. Çabuk buraya bir fotoğrafçı yolla (KAD: 92).
- Ey Kurşuncu Hasibe Bacı'nın asil oğlu Ali, ruhsat ver senin öcünü almak şerefi bize müyesser olsun" dediler (KAD: 94).
- ...önde polisler, arkada İhya, Bülent, Olga, Profesör, Sipsi, Cafer, Filiz görünürler. Polisler başlarına kamuflaj için dallar yapraklar koymuşlardır (KAD: 96).
- Şişman Polisin düdüğü ile onların düdüğü, bir düdük düellosu alır (KAD: 96).
- Cehennemde noter bulamazsın (KAD: 102)...
- Şişman Polis, Ali'nin eline kelepçeyi geçirir (KAD: 103)...
- Bu da bizim sarhoş suflörümüz Kâzım (SKKK: 19).
- İçerde Klodin diye bir hizmetçi kız var (SKKK: 23).
- Bir aktör oyunun sonunu bilmemeli (SKKK: 27).
- Bu arada kahveci, çayları kahveleri getirir (SKKK: 29).
- Kahveci kahveyi kesormuş arkadaşlar (SKKK: 31).
- Atamyan benim bildiğim öyle gösterişsiz bir aktördü (SKKK: 32).
- Beyefendi gibi, ayan azası gibi adamdır... Her gören Fransız başkonsolosu sanır (SKKK: 33).

- Fakat usta, Atamyran gibi yakışıklı jön, Fransa’da bile yetişmedi daha (SKKK: 33).
- Sen Atamyran’ın dava vekilisin nesin (SKKK: 33)?
- Sanatçıya sanatçıyı kıskanmak yakışır (SKKK: 33)?
- Bursa Valiliğine sürüldüm sürüleli tiyatrocular gözümde tütüyordu (SKKK: 40).
- Dünyadaki masaların en neşelisi. Oyuncuların masası (SKKK: 41).
- Karım Bayzar, terzihanenin şefidir. Çok iyi terzidir (SKKK: 46).
- Evin içindeki mevkii kâhyadan mek parmak üsttedir (SKKK: 56).
- Frenkler buna jön diyorlar (SKKK:56).
- Bir hekime görünseniz (SKKK: 76).
- Arzunuz tahakkuk ederse siz de hizmetçi İşvebaz’ı bana verir misiniz (SKKK: 81)?
- Aşk mektubu kahyaya verilir mi hiç (SKKK: 82)?
- Doktor elinde Sinir Doktorlarının dize vurmak için kullandıkları tokmak olduğu halde girer (ZZ: 1).
- Gülriz: Belki sekreteridir.
Turgut: Malum ya sekreter bir patronun sağ koludur (ZZ: 2).
- Tiyatro münekkidi canım (ZZ: 3).
- Gülriz: Turgut bak vekil bey de burada.
Turgut: Doğru ama vekil olduğunu nereden anladın (ZZ: 3)?
- Onların biri trafik polisidir, biri vergi polisi, öbürü de ahlak polisi (ZZ: 3).
- Doktor (Dürter) Bizim tiyatro da sosyetik oldu artık (ZZ: 3).
- Maşallah hariciye vekaleti gibi bir gurup (ZZ: 4).
- Doktor bak Alican (ZZ: 4).
- Çankaya Köşkünün kapısında nöbetçinin önünden geçerken yakışıklı, esmer, yağız, çakır gözlü, iri yarı, levend, mert görünüşlü vakur, erkek güzeli. Arslan yavrusu (ZZ: 4).
- Ne münasebet canım. Tabii nöbetçi (ZZ: 4).
- Benim bu oyundaki rolüm de ruh hekimi doktor Mennan (ZZ: 5)
- Sinir doktoru günümüzde günah çıkaran papazın yerini almış bulunuyor. Herkes gelir ruhunun en mahrem yanlarını ona boşaltır gider. Rahat eder (ZZ: 5).

- Tanınmış iş adamı Hurşit Bey Ticaret Odası İdare Kuruluna seçildi (ZZ: 6).
- Çarşafli hostesler servisi (ZZ: 7).
- Bunun için müsadenizle tanınmış iş adamı milyoner Hurşit'i ana kişi olarak alalım. İkincisi sahifeki Güzel Ahlak Derneğinin Başkanı Kokorozlu Hanım Hurşit'in karısı olsun (ZZ: 8).
- Gündüzleri konservatuara gidiyorum geceleri de defilelerde amatör mankenlik yapıyorum dedim (ZZ: 8).
- Gidecek olan hostesi de tutarlar ve birlikte söylerler (ZZ: 11).
- Bir hacı kaptan / Acentası / Haccacı Mansur / Hac seferi /Hostesleriyiz (ZZ: 12)
- Şarkı bitince ihtiyacı olan hostes önden öbürkiler de arkadan çıkarlar (ZZ: 14).
- Sigaraya para vermem. Bu suretle hiç öksürmem hem de doktora eczacıya kazandırmam (ZZ: 16).
- Hülya adındaki sermaye ile ellerinde paketler gelirler (ZZ: 18).
- Bir şeyler yapın polise, itfaiyeye, hazır ekibe, zırhlı tuğaya, hava kuvvetlerine haber edin (ZZ: 19).
- Enjeksiyoncu da değildi evladım (ZZ: 21).
- Abida bey şirketin üçüncü ortağı ve hukuk müşaviri (ZZ: 22)...
- Hariciyecisi sükse Sedattır (ZZ: 23).
- Hurşit beyin bütün servetini bir randevucudan peydahladığı piçine bıraktığı duyulursa hangi hacı namzedi gelir de bizden bilet alır (ZZ: 24).
- Bu rezalet bir duyulursa Güzel Ahlak Derneği beni bir gün dahi başkanlıkta tutar mı. İdare heyetindeki arkadaşlarım ne der (ZZ: 25).
- Ben de bugün ruhumun dublörü ile beraberim şimdi (ZZ: 27).
- İnşallah o zaniye de cehennemde böyle yanar kül olur (ZZ: 29).
- Bu vasiyetnamenin bir nüshası olası notere gitmedi mi (ZZ: 30).
- Bendeniz kendime noter süsü verip Zarife hanımın evine gitsem (ZZ: 30).
- Buyurun Noter bey (ZZ: 30).
- Elbisesine prova ettirmekte olan Dürdane, terzi kadın, tırnaklarını törpüleyen Nejat, Beşir, bir köşeye geçerler (ZZ: 31).
- Park bekçisi geldi park kapandı (ZZ: 33).

- Ben bu oyunun anlatıcısıyım. Siz sadece oyun kişileri. Elbet sizden iyi bilirim bazı şeyleri (ZZ: 35).
- (Terzi'ye) Hepsinden vazgeçin bana beyaz şifondan kolsuz ve sırtı açık dar bir elbise yapın (ZZ: 37).
- Zarife: İşte mektup bu kadar Noter bey (ZZ: 37).
- Noter burada ya. (Abida dehşetle irkilir. Yeni noter de Abida gibi siyah bonjurlu, melon şapkalı ve siyah çantalıdır.) (ZZ: 38)
- Lizbon'a büyük elçilik bekleyen Nejat şimdilik Zarife'nin evine büyük elçi olarak geldi (ZZ: 39).
- Geçende takma sakallı bir adam kendini nerde ise bana noter diye yutturacaktı (ZZ: 39).
- Meslekten yetişmemiş mana sivilden gelme Harbiye nazırına benzer (ZZ: 40).
- İçerde mebus adayı gibi konuşma meraklısı bir müşteri var haydi gözünü seveyim göster marifetini (ZZ: 40).
- Sen bir büyüyünce tüccar mı olacaksın?
Cihangir: Hayır.
- Beşir: Asker olacaksın.
- Cihangir: Yok be.
- Beşir: Futbolcu olacaksın.
- Cihangir: A ah.
- Beşir: Politikacı olacaksın.
- Cihangir: Haydi be ben de.
- Beşir: Toptancı olacaksın.
- Cihangir: Bilemedim (ZZ: 41).
- Gazeteci Perizat'ım.. Perizat (ZZ: 42).
- Ben dilenci miyim acıyorsun (ZZ: 42).
- Abida Bey noter kılığına girip dosyaları aşıramayınca dayımla Hacı Bey sizi elçi olarak gelip tavlamaaya çalışacaklar (ZZ: 43).
- Vantus Atiye. Cinsel çeki dediğin onda tonlarca vardı. İttihat Terakkinin bir numaralı zaniyesi (ZZ: 44).
- Parayı dilenciye sadakaya verir gibi veriyor o beyefendi (ZZ: 44).
- Karşında babanın uşağı mı var?.. gel yanıma (gelir) doktora vizite verir gibi edeple terbiye ile sıkıştır eline (ZZ: 45).

- Cemşit'e hak veriyor musunuz doktor (ZZ: 47).
- Köşedeki simitçi elli lira karşılığı gözcülük edecek (ZZ: 47).
- Hanımefendi yoldan çıkmış kızları yola getirme derneği başkanıdır. Bende aynı derneğin üyesi... Kendilerinin fahri sekreteri Mekşufe Sevapsever (ZZ: 49).
- Cihangir: Bezirgan olduğunuz yüzünüzden belli.
Dürdane: Aaa... Terbiyesizsin zoruna bak (ZZ: 49).
- Yarısı da onun. Bu sizinki resmen gangsterlik (ZZ: 51).
- Hafta da iki günde sen geleceksin. Evde sosyetik sermaye bulunmalı (ZZ: 52).
- Dürdane: Ne de güzel meslek ya: Muhabbet tellallığı.
Zarife: Kimi ev tellalı, kimi din tellalı, kimi politika, kimi ticaret tellalı, müteahhit. Kimi para tellalı tefeci. Kimi mal tellalı komisyoncu. Sen bilem şefkat tellalı geçinmiyor musunuz (ZZ: 54)?
- Mekşufe: Aksiliğe bakın Vekil beyefendinin refikası gelmişler.
Zarife: İsterseniz vekilin karısını da yardıma çağırın.
Radar: Vekilin karısına anlatalım (ZZ: 55).
- Fikirle yenemedikleri Zarifeyi, ahlak polisine ihbar etmeye karar verdiler...
Bundan ötesini, İsmail İpsalanın ahlak polisi bakalım ne dedi (ZZ: 55).
- Her şeyi önceden seziyorsun. Sol gözün seğirdi mi anlarım ki vergi memurları teftişe geliyor. Tedbir alır hileli defteri çıkarırım. Madem Sana her şey malum oluyor her hafta sana toto doldurtur zengin olurum (ZZ: 56).
- Ayrıca bir zaniyeyi tövbe ettirip doğru yola getirmenin azim sevabı da caba. Bir taşla üç kuş (ZZ: 56).
- Ev tamamen kuşatıldı komiserim (ZZ: 57).
- Hepsi senli benli olup / Zarife mamaya reis diyorum (ZZ: 60)
- Öyle kinlendim herife öyle kinlendim / Burda bir sermaye var (ZZ: 61)
- Zarife sermayeler ve polisler başları ile açamayız işareti yaparlar (ZZ: 61).
- Bakıyorum salondaki jurnalcılar, bloknota sarıldılar (ZZ: 61).
- Dr. Mennan: Az daha ben bile yutuyordum, çok benziyor ama bu müsteşar bey değil.
İpsala: Müsteşar beyin omuzunda nal biçimi bir ben vardır (ZZ: 61).
- Hiç kül yutmaz mısınız komiser bey, zehir hafiye maşallah (ZZ: 62).
- Vay namussuz, altı aydır ben müsteşarım diye yutturup metelik vermiyordu

(ZZ: 62).

- Sermayeler kaçışlılar, polis onları yakalar (ZZ: 62).
- Bir meydan polisler. Fahişeler. Geçerken duran yolcular. Sonra sonra bunlara eski müşteriler de eklenecektir (ZZ: 62).
- Zilli Zarife ahlaksız bir kadın olduğu randevuevi işlettiği için tevfik edildi (ZZ: 63).
- Allah bağışlasın Mebus adayı gibi konuşuyor (ZZ: 63).
- Herifin Devlet Tiyatrosu artisti gibi diksiyonu var (ZZ: 63).
- Bu ev zamanında kimleri barındırmadı. Yargıcından hırsızına, profesörün katiline Senatöründen dolandırıcısına bu eşikten kimler geçmedi. Anayasacılar, plancılar, yazarlar, şairler, düşünürler (ZZ: 64).
- Bravo oğlana yaman hatipmiş (ZZ: 64).
- Önce Cihangiri doğurtan Eyüblü ihtiyar doktor Eyüp Sabri Beyi para ile kazanmaya çalıştılar... Onun satılık olmadığı anlaşılınca başka bir canipte işlerine gelen bir doktor buldular (ZZ: 65).
- Nihayet Doktor Mennan'a telefon edip ondan bir akıl danışayım dedim (ZZ: 67).
- Para uğruna ne kadar aşağılık sahte vasiyetler iman ettiklerini hatta Cihangirimi kaçırmak için ne planlara giriştiklerini nihayet ahlak polisine jurnal edip eve baskın tertiplerini hep ondan öğrendim (ZZ: 67).
- Yeddimle bir de noter getirdim (ZZ: 68).
- Bu ne biçim ibret? Zaniyeyi övüyor resmen (ZZ: 70).

3.1.4.5.2. Paralar ve Değerli Eşyalar

Halk ekonomisinin en önemli aracı para olup, paranın şekli, büyüklüğü, hammaddesi zamanla değişiklik gösterirken, değeri de zaman içinde artarak ya da azalarak değişmiştir (Ortakçı, 2012).

Taner'in incelenen tiyatro oyunlarında halk ekonomisi unsurlarından para birimlerinden 'lira, mark, dolar, metelik ve akçe'ye değerli eşyalardan 'altın, pırlanta, elmas ve mücevher'e yer verilmiştir. Eserlerde paranın 'kağıt ve mano' olarak da isimlendirildiği tespit edilmiştir. Tespit edilen paralar ve değerli eşyalar şu şekildedir:

- Dört bine bırakırım Melahat'ın hatırı için demiş (AŞ: 39).
- İçinde üç milyonluk araba var efendi. Mercedes'ten Bemeve'ye kadar (AŞ: 42).
- Aldırma kardeşim. Bunun cezası elli liradır (AŞ: 43).
- Bankada sekizyüzyetmişbin dolar (AŞ: 63)...
- Beş milyona bırakıyorlar o Caddebostan'daki daireyi (AŞ: 65).
- Köpek gezdirmeye üç mark veriyorlarmış (FE: 18).
- 16 kuruşluk pul şuraya (FE: 27).
- Mücevherlerini kül etmiş iki senede (FE: 28).
- İlahi, iki bin lira verebilir misin (FE: 40)?
- Adi sıra mektubu yetmiş beşe / İstidayı üç kâğıda yazarım (KAD: 17)
- Para sarfetmişiz, torik işletmişiz (KAD: 25)
- İki bin kâğıt sus parası koymuşuz / Vermezse, ana avrat düz gideriz (KAD: 26)
- Arada bir kahvelerden mano toplarmışız pöh (KAD: 26)
- Dügün dernek gelin girsem / Pırlantalı taşlar taksam ah (KAD: 27)
- Gider para deliğinden makinesine oluk gibi bir paralar yumruk dökülür (KAD: 35).
- Biraz para işledik aşağı mahalleye (KAD: 37).
- Her kahvede ilk el mano bana, yani yardım fonuna aittir (KAD: 44).
- Günde 300 kâğıdı var bu işin (KAD: 45).
- Yardım fonu parası ile evsizlere dört yıl vadeli, maliyet fiyatına kulübeler inşa ediliyor (KAD: 58).
- Mano, haraç, sus parası almasına alıyor... Partilerden para sızdırıyormuş diye homurdananlar oluyor (KAD: 58).
- Kayıt harcı, yardım fonu hissesi, pey akçesi, tazminat parası, aracı yüzdesi (KAD: 60)...
- O dellaliye parası. Elli sekiz lira verin bana. Ben size bir iki buçukluk vereceğim (KAD: 60)...
- Kadın parayı çıkarmıştır, masaya koyarken Hidayet uyarır (KAD: 60).
- Ha şöyle... (Parayı alır.) ... Doktor raporu, birinci nüsha tamam, ikinci nüsha (Parayı cebine indirir.) o da tamam... Hidayet, Temel'den hissesini ister, Temel iki buçuk lira verir (KAD: 60).

- Her geciktiği gün için sekiz bin lira ödesin de aklı başına gelsin (KAD: 85).
- Sus parasından, manodan toplanan bitti (KAD: 85).
- Bir binliğe temizleyivereceğiz işte (KAD: 91).
- Ya bizim soyda bir Mathurine de Sottenville varmış, kralın muhiplerinden bir dükten yirmi bin altın kabul edip de bir lahza onunla halvet olması için çalışmışlarsa da razı olmamış (SKKK: 30).
- Ben ilk iki ay altı buçuk lira alordum, şimdi sekiz liraya yükseldim.” (SKKK: 45)
- Şimdi benim paralarla beraber saklarım. (Kesesini çıkarır, parayı almak için uzanır.) (SKKK: 62)
- Ah soydur çeker, bana çekmişsin bütün, elmasım, sana kurban olsun anan, ah kuzum (SKKK: 67)...
- Sudan ucuz / On bin beşyüz / Türk lirası (ZZ: 12)
- Nejat: Yüzde yirmi beş 8 milyon tutuyor beyler.
Abida: Sekiz milyon dokuz bin altıyüz lira 25 kr. Ben santimine kadar hesap ettim (ZZ: 25).
- S. Şirar: Miras ne kadar?
Perizat: Sekiz milyon. Kadar.
S. Şirar: Dört milyonunu onaylayabilirsin bence (ZZ: 26).
- Nesini konuşacaksın 150 liranın lafı mı olurmuş (ZZ: 40).
- Füze ranpası olacağım. Bilemedin ver on lira daha (ZZ: 41).
- Yattı bizim 8 milyonluk iş (ZZ: 42).
- Köşedeki simitçi elli lira karşılığı gözcülük edecek (ZZ: 47).
- Daha geçen gün üçyüz kağıt suladım (ZZ: 50).
- Helal olsun verdiğim yüzlük (ZZ: 59)
- Vay namussuz, altı aydır ben müsteşarım diye yutturup metelik vermiyordu (ZZ: 62).
- Ama hasılattan kendine on para almadı. Hepsini onlara dağıttı (ZZ: 64).
- Biri de hatıratına yazsan 20 lira veririm demişti. Ona da “ayıp ettin abi” dedi ‘ben de meslek ahlakı var’ hadi yirmi bin lira aldık diyelim (ZZ: 64)...

3.1.4.6. Halk Müziği

3.1.4.6.1. Müzik Aletleri

Kerimov’a göre müzik sanatının, herhangi bir toplumun kültürel kimliğini yansıtmada belirleyici bir rolü vardır. Müziğin yapısal ve ritmik özellikleriyle birlikte kullanılan enstrümanlar ve onların kullanımı, toplumlar hakkında önemli ipuçları sunar. Müzik aletleri, kültürün somut bir parçası olarak, insanların sesle ilgili düşüncelerini içermekle kalmaz, aynı zamanda kültürel sembolizmi ve estetik mükemmelliği temsil eder (2017).

“15. yüzyıl yazmalarından Şükrullah’ın dışında, Anadolu edvar yazarlarından Yusuf Kırşehirî, Kadızade Tirevî, temelde makamlar, perdeler ve usuller konusunu işlerken ud, ney, çeng, kanun, tanbur, miskal üzerinde perdelerin elde edilmesini tarif ederek, bahsedilen bu çalgıların o dönemde kullanıldıkları anlaşılmaktadır (Doğrusöz vd., 2007, s. 15- 20).”

Taner’in incelenen oyunlarında geleneksel ile modern müzik aletlerini bir arada kullandığı görülmektedir. Eserlerde geleneksel Türk müziği aletlerinden 'saz ve kanun'a yer verildiği görülmüş; saz, aynı zamanda müzik aletlerinin genel adı olarak da kullanılmıştır. Tespit edilen geleneksel çalgılar şunlardır:

- Toplanıp ehli hava her biri bir saz çalar. Çelebi böyle olur bizde konser dediğin (AŞ: 27).
- Söyle çalsın, ağlarım şimdi. (Akordeon tekrar başlar.) (FE: 67)
- Âşık saz çalınırken / Maşuk gül kokunurken (KAD: 23)
- Olga: Buna harp derler kızım. Çok ince sanatlı bir sazdır.
Zilha: Kanun desene şuna. Kanunun ayağa kalkmış (KAD: 76)...

Haldun Taner’in eserlerinde Batı tarzı müzik aletlerinden ‘harp, piyano, org ve akordeon’a değinilmiş, bunların örnekleri şu şekildedir:

- Kenarda bir piyano durmaktadır (AŞ: 15).
- Şu soytarılığa bak. Bir org eksik törende (AŞ: 27).
- Zilha gider, odadaki harbın başına geçer. Bu ne sazıdır madam?
Olga: Buna harp derler kızım. Çok ince sanatlı bir sazdır.
- Profesör: (Gider, harbi getirir.) (KAD: 77)

- Nevvare harbını fark etmiştir. Yanına gidip tellerini çeker (KAD: 90).
- Piyanonun başında Holas (SKKK: 18).
- Ona piyanoda eşlik eden Holas (SKKK: 19).
- Holas piyanoda çalmaya, Satenik şarkı söylemeye başlar (SKKK: 20).
- Kimi piyano çalar, kimi tempo tutar (SKKK: 45).

“Ortaoyunu değişmez bir biçimde zurnayla açılır, zurnacı meydana gelecek her tip için özel bir hava çalar, böylelikle bir bakıma sahneyi o tipe hazırlar, onun kalıplaşmış özelliklerine uygun bir atmosfer yaratır (Pekman, 2010, s. 60).” Taner, ‘Keşanlı Ali Destanı’nın V. Tablo’sun giriş bölümünde sahneyi ses, müzik ve ışıktan yararlanarak karakterler için uygun hale getirmektedir.

- Sen de içli bir zurna taksimi döktür arkadaşım (Dediği yapılır.) (Işık kulübesine) Mavi ışık ver babalık. Ay maytabı, boru mu bu. (Mavi ışık) Ha şöyle (KAD: 48)...

3.1.4.6.2. Müzik Türleri

“Geleneksel seyirlik oyunların çoğu müzikli olarak sahnelenmeye elverişlidir. Aralara serpiştirilen şarkılar hem oyunun temasını açıklayıcı, hem de kıvrak melodisi ile seyirciyi oyalayıcıdır. Bu oyunların bir başarısı da, kültür ve beğeni düzeyi bakımından seyirciye ödün vermeden de onun onayını kazanabilmesidir (Şener, 2003, s. 15).”

Oyunlarda klâsik Türk Musîkisinden İstanbul türkülerine ve halk türkülerine kadar dönemin popüler yapılarına yer verilir. Müzik türü her tipin özelliğini yansıtacak biçimde belirlenir (Tekerek, 1993, s. 92).

Müzik, geleneksel Türk tiyatrosunun ayrılmaz bir parçasıdır; halk tiyatrosunda şarkı ve türküler hem bir anlatım aracı hem de bir eğlence unsuru olarak kullanılmaktadır. Taner eserlerinde, belirli bir dönemi ve kültürü yansıtmak, karakterleri tanıtmak, duyguları aktarmak ve hikâyeyi aktarmak maksadıyla müziğe başvurmuştur. Örnekleri aşağıda sıralanmıştır:

- Ayışığı sonatı belirli yerlerde verilecektir (AŞ: 15).
- Samanlıktan kaldıramadım samanı da Zühtü (AŞ: 62).

- Epkem: Ağlama değmez hayat bu gözyaşlarına (AŞ: 65)...
- Giriş müziği biter bitmez, salonun arka kapısından Hidayet girer (KAD: 15).
- Elinde kaba kâğıda basılmış resimli şarkı metinleri vardır (KAD: 15).
- Dilenci edası ve makamsız sesiyle şarkı söyleyerek sahneye doğru ilerle (KAD: 15)...
- Yeni çıkan şarkılar. Akasyanın Dalları, Zalim Güzel Öldür Beni... Gözlerinin Engininde. Yeni çıkan şarkılar var: Sinekli Dağın Efesi Keşanlı Ali Destanı var (KAD: 15).
- ... şarkı da söylerim, gazel de okurum be (KAD: 21)...
- "Var Bu İşin Bir Hikmeti", rast makamından (KAD: 46).
- Yanda Şerife Hanım'ın kulübesinde 'Sevmek İstersen Eğer' şarkısı çalmaktadır (KAD: 96).
- Sıtkı: Ne çalayım paralo olarak?
Dürdane: Bekledim de gelmedin.
Sıtkı: Emredersiniz. Tehlike olursa?
Mekşufe: Tin tin tini mini hanım (ZZ: 48)...

"Taner şarkı formunun hızlı ve vurucu oluşundan yararlanırken, dramatik anlatımın başa çıkamayacağı genişlikte, ama oyunun zaman zaman tarihsel zemininin oluşması için zorunlu, zaman zaman da yazarın söylemini öykünün tek boyutundan büyüterek çok boyutlu hale getiren, son derece önemli bir malzemeyi de sezdirmeden seyirciye aktarmaktadır (Pekman, 2010, s. 138)."

Müzik ve dans popüler halk tiyatrosu geleneği içinde yer alan meddah ve özellikle Karagöz ve Ortaoyunu'nun vazgeçilmez öğeleridir. Her şey bir eğlence havası içinde sunulduğundan, müzik ve dans da bu eğlence havasını güçlendiren ve renklendiren bir öge olarak kullanılmıştır (Tekerek, 1993, s. 71). Taner, 'Keşanlı Ali Destanı' oyununda şarkılı anlatımı kullanmış ve böylelikle epik tiyatro ile geleneksel tiyatroyu kaynaştırarak özgün bir doku, anlayış ve yapı yakalamıştır:

- (Burda Herkes Bir Olur) İnsanoğlu böyledir / Kendini bir şey sanır / Kıl aldırılmaz burnundan / Böbürlenir kabırır Herkes bir yerde üstün / Kabul amenna peki
Haydut yol çevirirken / Banker çek karalarken / Haspa saç taranırken / Despot

kaş çatınırken

Irgat ter dokunurken / Avkat tez savunurken / Zangoç çan çalınırken / Cellat
ip geçirirken

Nalbant nal çakılırken / Ortak pay dağılırken / Şantöz şan çağırırken / Hırsız
mal kaçıırken

Damat söz kesilirken / Kayyum mest dizinirken / Nokta kol gezinirken /
Tüccar iş sezinirken

Âşık saz çalınırken / Maşuk gül kokunurken / Suflör rol fısıldarken / Sarhoş
cin içilirken

Kimi soyunup büyür / Kimi giyinip büyür / İnsanoğlu böbürlü / Yaradılış ne
denir / Herkes bir yerde üstün (KAD: 23)

Kabul amenna peki / Amma bir de bunların /Yolu bana düşende

Balonları delinir / Bütün farklar silinir / Afra tafra yok olur / Burda herkes bir
olur Arlısı arsız / Hırlısı hırsız / Kirlisi kirsizi / Sırlısı sırsızı

Huylusu huysuzu / Tüylüsü tüysüzü / Soylusu soysuzu / Boylusu boysuzu

Bitlisi bitsizi / İplisi ipsizi / Denlisi densizi / Donlusu donsuzu

Ünlüsü ünsüzü / Çullusu çulsuzu / Pullusu pulsuzu / Yollusu yolsuzu

Etlisi sütlüsü / Allısı morlusu / Sağcısı solcusu / Şanlısı pintisi (KAD: 24)

İşte bütün bunların / Yolu bana düşende / Balonları delinir / Bütün farklar
silinir

Afra tafra yok olur / Burda herkes bir olur (KAD: 25).

- (N'olmuş Yani Ne Bu Gürültü) Bize derler konu ağası pöh / Oysa
herkeslerden önce gelmişiz / Para sarf et inişi, torik işletmişiz / Hazinesinin
arsasını parselleyip satmışız (KAD: 25)

Beşer onar dam kondurup / Ona buna kiralamışız / N'olmuş yani ne bu gürültü
/ Her yerde bu değil mi işin kanunu

Üç beş uyuz kalkmış / Bizden habarsız ev yapmış / Pöh. Elbet yıkarız.

İki bin kâğıt sus parası koymuşuz / Vermezse, ana avrat düz gideriz /
Olmazsa, belediyeye fitleriz / Daha olmazsa ibreti âlem şişleriz

Arada bir kahvelerden mano toplarmışız pöh / Toplarız toplarız / Haraç alan
bir biz miyiz dünyada / Şunun şurasında geçinip gideriz

N'olmuş yani ne bu gürültü / Her yerde bu değil mi işin kanunu (KAD: 26)

- (Neyim Eksik Sizlerden) Böyle mi geçecek ömrüm / Yetti be gaderin çevri /
Bana günah değil mi / Batakta solan bir gülüm

Neyim eksik sizlerden / Kel miyim çöpür mu ben / Çoğunuzdan ince belim /
Hepinizden ateşliyorum

Bir Şehzade kır atında / Şu taraftan çıksa gelse / Tacı tahtı terkeylese / Beni
deli gibi sevse

Kafdağı'nın arkasında / Fildişinden bir sarayda / Düğün dernek gelin girsem
/ Pırlantalı taşlar taksam ah

Pek küçüktür benim yaşım / Yaşamaya aşka açım / N'olur gelin beni alın /
Kurtarın bu mezbeleden / Kurtarın (KAD: 27)

- (Var Bu İşin Bir Hikmeti Şarkısı) "Sarhoş Rasih benim adım" / "Ben babama
çok benzerim" / "Siyasetten hiç hoşlanmam" / "İşte budur benim de gıdam"
Herkeste var bir iptila / Küçüklere emzik daya / Büyüklere mevki paye / At
bir kemik aç kurtlara / Bütün bunları kanmayana / İçir de rakıyı doya doya
Kimi servet kokusunda / Kimi spor totosunda / Kimi kadın tutkusunda / Bu
miskinler tekkesinde / Herkesin ağzında bir marpuç / Eshabı keyf uykusunda
/ Sen bilirsin bir iki / Ben bilirim on iki / Boşuna değil bu ikramlar / Var bunun
elbet bir hikmeti / Serp gözlere bir mahmurluk / Ki görmesinler gerçeği /
"Şimdi ben buradan giderim" / "Bütün barları gezerim" / "Yüz dirhem daha
içerim" / "Evde karıdan dayak da yerim" (KAD: 47)

- (Mertlik Belası Şarkısı) Ne gelmişse başımıza / Mertlik belası kardaş /
Mertlikten söver insan / Mertlikten atar tutar / Mertlikten eder ataş /
Mertlikten bunca savaş
İlk adımını atmak bizden / Ama gerisi bizden çıkar / Laf büyükelçi değil ki /
Beğenmeyince tut geri çağır (KAD: 51)

Ben de bilirim hatamı / Ne var ki artık mümkünsüz / Olmuş artık bir kerem /
Kalbim / Kafam / Mantığım / Evet de dese / Onurum / Erkekliğim / İnat etmiş
/ A-ah demiş bir kerem

Mertlikten söver insan / Mertlikten atar tutar / Mertlikten eder ataş /
Mertlikten bunca savaş

Ne gelmişse başımıza / Mertlik belası kardaş (KAD: 52)

- (İstil İlen Nezaketlen Şarkısı) Sivilizasyon / Ne fabrika demektir / Ne de atom
patlatıp / Dünyayı yere sermektir / Sivilizasyon / Etiket bilmek / Ve bunu
tatbik edebilmektir.

Burnunu karıştır / Ama zerafetlen / İstil ilen nezaketlen / Sırtını kaşı / Yalnız
iyi yakıştır / İstil ilen nezaketlen / Nezaketle atılan kazık / Kazık değildir artık

/ Zerafetle yapılan zina / Zina sayılmaz asla

İnsan her yerde aynı kumaş /Yalnız istili değişik biraz / İstil ilen nezaketlen /
Adam öldür suç olmaz / Sivilizasyon / Ne fabrika demektir / Ne de atom
patlatıp / Dünyayı yere sermektir / Sivilizasyon / Etiket bilmek / Ve bunu
tatbik edebilmektir (KAD: 73)

- (Biz Sıfırdan Başladık) Biz sıfırdan başladık / Alnımızın teriyle / Hilemiz yok
çok şükür / Hesabımız apaçık

İnce meslek ticaret / Bir sürü ip elinde / Suples ister maharet /Karar zekâ irade
İşadamı olmak zor / Kolay sanır herkesler / Bir de gel sen bize sor / Ne sert
ceviz bilmezler

Riskli işe girmek var / Para koyup batırmak / Rakipleri atlatmak / Vergileri
kollamak

İlim kitap göz yorar / Şeref merf geçici / Mevki mansap boş laftır / Tek şey
var ki kalıcı (KAD: 87)

Saadetin formülü / Ne şundadır ne bunda / Kesededir kasada / Paradadır
parada

- Ben çırağıman manavda / - Ben kâtiptim dükkânda / - Ben yamaktım bakkalda
/ - Ben komiydim büroda / - Hey gidi günler hey

Siz yan gelmiş uyurken / Biz paraya yöneldik / İşte sizden farkımız /
Kazanmayı becerdik Özel sektör bizleriz / Sevabı çok severiz / Daha n'olsun
kardeşim /Bunca işçi besleriz

Paramızı bir çeksek / Altüst olur piyasa / Bilir bunu hükümet / Kollar bizi
bilhassa Saadetin formülü / Ne şundadır ne bunda / Kesededir kasada /
Paradadır parada (KAD: 88)

- (Sevmek İstersen Şarkısı) Kadın deniz gibidir / Bir dalgalı bir durgun / Hırçın
huysuz kaprisli / Hem çok toydur hem olgun

Hep suyuna gitmeli / Usta bir kaptan gibi / Sevecen koca affeder / Ufak tefek
şeyleri Ilık bir yel esti mi / Coşar bütün hisleri / Artık ferman onundur /
Görmez gözü bir şeyi

Fakat rüzgâr dindi mi / Her şey birden durulur / Tazeleyip rujunu / Döner yine
yuvaya Sevmek istersen eğer / Boş ver olup bitene / Sevmek istersen eğer /
Sünger çek belleğine (KAD: 90-91).

3.1.4.7. Halk Hukuku

Toplumlar tarih boyunca belli kurallarla var olmuştur. Bu kurallar, toplumların alışkanlıkları ve gelenekleri etrafında şekillenerek hukuk sistemlerine yön vermiştir. Toplumlar tarafından oluşturulan bu kurallar, halk hukukunu oluşturur. Halk hukuku, toplumun gelenekleri ve alışkanlıklarından beslenen, kalıp davranışlarla şekillenen ve gelecek nesillere aktarılan, toplumun temeli olan aileden başlayarak bir otorite tarafından onaylanan sözlü hukuk kurallarıdır (Dursun, 2016).

Toplumsal yaşamın gereklilikleri arasında, olumlu karşılanan kurallar bulunur. Bu kurallara uymamak yasal cezaya veya dini yaptırıma sebep olmaz. Çünkü bu tür davranışlar, bireyin ahlaki olgunluğuyla ilgilidir ve genellikle bu davranışları sergileyen kişilerin olgunluktan yoksun olmalarından kaynaklanır. Ancak bu tür davranışlarda bulunan kişiler, genellikle toplumun, yakın çevrenin veya yaş ve cinsiyet gruplarının tepkileriyle karşılaşır; bu tepkiler arasında kınama, ayıplama, yadırgama, küçümseme ve aşağılama bulunabilir. Bu tür tepkiler, bazen yasal veya dini yaptırımlardan daha etkili olabilir (Düzgün, 2005).

Bir bölgede, yörede yaşayan halkın, mahkeme edilmesi gereken bir sorunla karşılaştığında, mahkemeye ulaşamadığı ya da ulaşmak istemediği durumlarda, sorunun yörede, bölgede, köyde halk tarafında oluşturulan bir mahkeme ile çözümlenmesine “halk hukuku” denir” (Artun, 2021, s. 272).

Haldun Taner’in incelenen eserlerinde halk hukuku, bireylerin geniş kesimlerinin hak ve çıkarlarını korumak ve toplum düzenini sağlamak amacıyla kullanılmış; halk hukukunun eğitimsiz bireyler tarafından oluşturulmasının adaletin bozulmasına, toplumsal güvenin sarsılmasına, bireylerin ekonomik olarak zarara uğramasına, insan haklarının ihlal edilmesine ve toplumun birlik, beraberlik ve refahının bozulmasına sebep olduğu vurgulanmak istenmiştir. Tespitler şunlardır:

- Beşer onar dam kondurup / Ona buna kiralamışız / N'olmuş yani ne bu gürültü / Her yerde bu değil mi işin kanunu
İki bin kâğıt sus parası koymuşuz / Vermezse, ana avrat düz gideriz / Olmazsa, belediyeye fitleriz Daha olmazsa ibreti âlem şişleriz
Arada bir kahvelerden mano toplarmışız pöh / Toplarız toplarız / Haraç alan bir biz miyiz dünyada / Şunun şurasında geçinip gideriz / N'olmuş yani ne bu gürültü / Her yerde bu değil mi işin kanunu (KAD: 26)

- Hukuk ilmi mecelleden medeni kanununa kadar ne diyor. Ölüm hak, miras helal, diyor (ZZ: 28).
- Abida: Yiğidin kalesi inkardır, fetvasınca evvela bu vasiyetin yakılmasına küllerinin de savrulmasına (Püfler derken yapar.) saniyen kilitli şahsi kasasında şirketimizin ailesinin ailenin menfaatine uygun daha önce yazılmış her hangi bir vasiyetnamenin bulunup bulunmadığına tesbit için mezkur kasanın bir maymuncuk uydurulup açılmasına İvedilikle tezelden aciliyetle
Nejat: Oybirliği ile
Dürdan: Elbette
Abida: Hay hay
Beşir: Ve hulusü kalble karar verildi (ZZ: 28).
- Doktor: Ben altta imzası bulunan Cemşit namı diğer Hurşit, Bundan böyle bütün varımı yoğumu, nakit, efektif, döviz, cümle paramı aksiyonlarımı hisse senetlerimi işhanımın tüm tutarını biricik oğlum medarı iftiharım Cihangire veriyorum.
Cemşit: Ve de servetim diğer yarısını Zarifenin mesai arkadaşı şu masum şu talihsiz kızlara toplumun kendilerine daha iyi şey öğretemediği bu yola onları adeta ittiği şu bikes yavrulara çeyiz hediyesi olarak kendilerine birer kat alabilsinler maişetlerini sağlasınlar geleceklerini kurtarsın, evlensinler sıcak bir yuva ve evladü ayal sahibi olsunlar diye hibe ediyorum (ZZ: 68).

3.1.4.8. Halk Mutfağı

“İnsan ilk dönemlerinde avcılık, toplayıcılık yapmışsa da belirli bir evrim sonucu hayvanları evcilleştirmeyi, yabani bitkileri yetiştirmeyi başarmıştır. Ateşin bulunmasıyla üretim biçiminde büyük bir değişme olmuş, buna bağlı olarak yemek türleri ve pişirme biçimleri sürekli gelişmiştir (Ögel, 1982, s. 15).”

Tezcan’a göre yemek, toplumsal fonksiyonların bir ifadesi olarak statü göstergesi, sosyal mesafe, politik güç ve aile ilişkileri gibi unsurları temsil eder. Yemeğin niteliği ve miktarı, sunan kişinin statüsünü ve itibarını belirleyen önemli bir ölçüttür (1993).

Türk mutfağı denilince akla Türk tarihi gelmektedir. Çünkü bir millet kolaylıkla ağzının tadını kaybedemez. Binlerce yıldan beri alıştığı yemeğinden vazgeçemez. Uzun bir tarihsel geçmişe sahip Türkler, mutfak konusunda zengin bir kültüre sahiptirler (Birer, 1990, s. 251).

3.1.4.8.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları

“Yemeğin hazırlanması, pişirilmesi, sunulması ve tüketilmesi yemek kültürünün maddi boyutunu oluştururken damak tadı dahil yemek ile bağlantılı tüm alışkanlıklar, beklentiler, gelenekler, görenekler, tarzlar, tatlar, beğeniler, tercihler, pratikler, sözler, ifadeler, simgeler, imgeler ve çağrışımlar da kültürün maddi olmayan boyutunu oluşturur (Başaranlar vd., 2013, s. 9).”

“Türkiye’nin birçok yöresinde değişik yemek çeşitleri bulunmaktadır. Ancak her bölgenin kendine özgü, beslenme kültürü ve pişirme teknikleri vardır. Türkler yaşadıkları yerlerdeki faydalı şeylerden yararlanmasını bilmişlerdir. Yerleşme yerinin fiziki, beşerî ve ekonomik durumu yemeklerin lezzetini ve yaygınlığını etkilemiştir (Maviş, 2003, s. 58-60).”

“Beslenme alışkanlıkları, ailelerin sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılaşmaktadır. Bireylerin ekonomik durumları tüketim düzeylerini ve alışkanlıklarını etkilemektedir. Bu farklılaşma beslenme alışkanlıklarında da görülmekte hangi besinin ne kadar tüketildiği bireylerin işgal ettikleri sosyal sınıflara göre farklılaşmaktadır. Bunun yanı sıra yemeğin pişirme tarzı veya pişirmede ve sunumda kullanılan enstrümanların da bireylerin sosyal sınıflarıyla ilişkili olduğu açıktır (Beşirli, 2010, s. 163).”

Taner’in incelenen eserlerinde karakterlerin sosyo-ekonomik düzeylerindeki farklılıklar, tüketilen yemeklerin çeşitliliğine ve zenginliğine yansımakta, gelir durumu arttıkça gıda tüketim seviyesi yükselmektedir. Farklı nitelik, içerik ve kalitedeki gıdalar aynı metin içinde işlenmiştir. ‘Havyarlı sandviç, ekmek, dolma, pasta, zeytin, kuşbaşı et, çikolata, elma, armut, greyfurt, kavun, un, tuz, pirinç, bonfile, büsküvi, pilaki, frenk peyniri, ceviz, fındık, fıstık, düğün çorbası, lahmacun, omlet, tereyağı, zeytinyağı, reçel, komposto, kokoreç, sarımsaklı cacık, kuzu dolması, pirzola, çorba, karemela’ incelenen metinlerde tespit edilen yiyecek türleridir. Belirlenen unsurlar şu şekildedir:

- Büyük hanım dolmaya elleriyle giriyor (AŞ: 22).
- Şekerlemeyi Markiz'den, çiçeği Sabuncakıs'ten yaptırmak neyse, kürtaşı Epkem'den yaptırmak da öyle (AŞ: 23).h
- Harika! Pastan bir harika olmuş Beyhan (AŞ: 23).
- Benimki zeytinyağ şişesinde idi (FE: 26).

- Altın biçimi çikolata almıştır (FE: 87).
- Kimi alıyorsun lahmacun pidesi (KAD: 30)!
- E-e-e-elma soyarım diyecektim (KAD: 30).
- Zilha yediği bitirdiği elmanın ortasını yere atar, duvarın üzerinden ağaca uzanır, yeni bir elma koparır (KAD: 48).
- Zilha kız, hatırladın mı bizim elma ile armudu? Hani küçükken hep bunların altına gelirdik. Elma senin idi. Armut da benim (KAD: 49).
- Gülerек ve elmayı kemirip Ali ile eğlenerek (KAD: 52)...
- Onda da tuzumuz bulundu (KAD: 62)
- Ama hiç belli de olmaz. Baksana öbürküler dün un dağıtmışlar (KAD: 65).
- Un da dağıtır kum da. Ama siz bugüne bugün iktidar partisisiniz (KAD: 65).
- Ahçı pirinç aşırır (KAD: 66)
- Sabah sütlü bisküit / Bonfile et öğleyin / Aç karnına greyfurt / Geceleri et suyu (KAD: 81)
- Zahmet etmeyin, pilaki yiyemem. Daha aparitifimi almadım (KAD: 83).
- Bir çeşit frenk peyniridir ağabey (KAD: 83).
- Ne çabuk unuttun kapı kapı dolaşıp zeytin dilendiğini (KAD: 83)?
- Sen de ne çabuk unuttun çöp tenekesinden kavun kabuğu kemirdiğini (KAD: 83)?
- Ne sert ceviz bilmezler (KAD: 87)
- Kelimeleri düğün çorbası gibi hamhum şaralop yutorsun (SKKK: 24).
- Virjinya'ya lahmacun verir, çıkar (SKKK: 29).
- Hamlet'i omlet gibi yutmuştu (SKKK: 32).
- Tiyatroda fındık fıstık yemek adaba mugayirdir (SKKK: 56).
- Evet reçelimdir. Babam da komposto idi (SKKK: 85).
- Benimki de sarımsaklı cacık yemiş (SKKK: 86).
- Yoksa kuzu dolmasını fazla geçirdim da gabus mu görüyom nedir (SKKK: 87)?
- Bana da kuşbaşı pirzola (SKKK: 92).
- Çorbayı höpürdeterek içerdi ben vazgeçirdim (ZZ: 24).
- Şırar'a viski ve havyarlı sandviç verir (ZZ:26).
- Sana karamela vereyim sus (ZZ: 41).

- Önce peynir ekmekle / Doyunur gibi / Her gidişimde ona / İlk buraya uğrayıp / Safra bastırıyorum (ZZ: 58).

Geleneksel Türk yemekleri, Haldun Taner'in incelenen eserlerinde yer bulmuştur. 'Kabak kalyesi, kadayıf, macun, helva, katmerli ekmek kadayı' gibi Türk kültürünün yemek unsurları Taner'in tiyatro eserlerinde işlenmiştir ancak bu yiyeceklerin nasıl yapıldığına dair bir bulguya rastanılmamıştır. Tespit edilen yiyecek türleri şunlardır:

- Kuşbaşı etten beğendi, ya dünden kalan kabak kalyesini de onun önüne sürmüşler. Büyük hanım dolmaya elleriyle giriyor (AŞ: 22).
- Bir de tahin helvası üzerine, deme gitsin (AŞ: 58).
- Erkencilerden biri de Pehlivan'dır. Kadayıfçı (FE: 14).
- Na şuraya. Pehlivan'ın kadayıfçı dükkânına (FE: 92).
- Biri kipti macuncu / Helvacı ya köfteci (KAD: 20)

3.1.4.8.2. İçecek Türleri ve Yapılışları

"İçecekler, beslenmenin önemli bir parçasıdır. İnsanlar öncelikle su ihtiyaçlarını karşılamak için içecek tüketirlerken, zamanla içecekler beslenme alışkanlıklarının bir parçası haline gelmiştir. İnsanlar, yaşamsal sıvı ihtiyaçlarını karşılamak için suyu tüketmeye başlarlar ve daha sonra içeceklerin yemeklere eşlik etmesi, serinletici veya ısıtıcı etkileri, vitamin ve mineral desteği sağlaması, keyif verici ve rahatlatıcı olması gibi çeşitli nedenlerle farklı içecekler üretilip tüketmişlerdir. Günümüzde tüketilen içecekler arasında çaylar, kahve, meyve ve sebze suları, tahıllardan elde edilen fermente içecekler, süt bazlı içecekler, asitli ve şekerli içecekler, alkollü içecekler bulunmaktadır (Süren & Kızıleli, 2021)."

Geleneksel Türk mutfağı çok zengin bir içecek türüne sahiptir. Taner incelenen tiyatro eserlerinde geleneksel Türk içeceklerinden 'çay, kahve ve rakı'ya yer vermiştir. Tespit edilenler şunlardır:

- Temel, Sarhoş Rasih'in önüne bir şişe rakı getirir, kor (KAD: 44).
- İçir de rakıyı doya doya (KAD: 47)
- Derviş, Temel, Niyazi üç masaya geçer. Hidayet, üç masaya üç çay getirir

(KAD: 59).

- Bizde rakı çekilir madam, imam suyu, anzorot, o da yoksa ispiroto (KAD: 74).
- Bana da bir sade kahve getir (SKKK: 26).
- Bu arada kahveci, çayları kahveleri getirir (SKKK: 29).
- Kahveci kahveyi kesormuş arkadaşlar (SKKK: 31).
- Sağır: İki kahve.
İbiş: Yok efendim, biz ikimiz dedim.
Sağır: İki şekerli olacak (SKKK: 83).
- Sağır: (Seslenir.) İki çay olsun bu sefer (SKKK: 84).

Haldun Taner, incelenen tiyatro oyunlarında tespit edilen alkolsüz içecekler şunlardır:

- Sizden de bir bardak su rica edecektim (FE: 35).
- Biraz vişne şurubu biraz da meliyes ruhu (FE: 65).
- Kırım ineğinden gürdür sütüm / Şehre iner süt satarım (KAD: 17)
- Doktor: (Gözlüğünü düzeltip bir yudum su alıp ders verir gibi.) (ZZ: 7)
- Çabuk su getir (ZZ: 66).

Haldun Taner'in , incelenen eserlerind tespit edilen alkollü içecekler aşağıda sıralanmıştır:

- Buzlu biralar da geldi.” (AŞ: 22)
- Bana bir konyak lütfen (AŞ: 37).
- Bir konyak almaz mı idiniz? Altı numaradakiler vermişti. Martel (AŞ: 52).
- Şerefe! (Bardağındaki viskiyi bir hamlede içer.) (AŞ: 58)
- Sarhoş cin içilirken (KAD: 23)
- Bizde whisky içilir kızım, White Lady, Black Horse, o da yoksa Martini, Cordon Bleu ya da Bordeaux (KAD: 74).
- Şampanya gibi hafif olacak (SKKK: 57).
- Çabuk kız bana bir konyak (ZZ: 18).
- Konyak içer (ZZ: 18).
- Konyak içer kendi kendine (ZZ: 19)

- Şırar’a viski ve havyarlı sandviç verir (ZZ:26).
- 4. Müşteri: Kadın iskarpininde şarap içer (ZZ: 59).

3.1.4.8.3. Keyif Verici Maddeler

“Bağımlılık gelişiminde genetik, psikososyal ve çevresel faktörlerin rol oynadığı birincil, kronik nörobiyolojik bir hastalıktır (Toker Uğurlu vd., 2012 s. 37).” Keyif verici ve bağımlılık yapıcı maddeler; psikolojik, zihinsel ve fizyolojik sorunlara neden olabilmekte ve bireylerin sosyal yaşamını olumsuz etkileyebilmektedir. Haldun Taner’in incelenen oyunlarında ‘esrar, sigara, pipo, puro, eroin, ampes, alkol, nargile vb.’ bağımlılık yapan maddelerin kullanıldığı tespit edilmiş olup alkollere içecek türlerinde yer verildiğinden alkollü içecekler tekrardan örneklendirilmemiştir. Araştırılan eserlerde belirlenen keyif verici maddeler aşağıda sıralanmıştır:

- Bir cigara ver Zülfikar (AŞ: 17).
- Todorî'nin yanında yakalanan anarşikler de esrar çekiyo numarasına yatmışlardı (AŞ: 42).
- Ben puroyu bıraktım. Pipo içiyorum (AŞ: 51).
- Recep ağzında pipo çıka gelmiştir, tabancasını çeker (AŞ: 70).
- Affedersin usta sigara almaya gitmiştim (FE: 35).
- Yavaş yavaş kendinden emin halini alır. Ünal'a bir sigara uzatır (FE: 36).
- Bir cigara versene! (Konuşma bir çocuğunkine benzer. Sadettin Bey ona cigara uzatır. Köse Mutu, Tahsin ve Ercüment'e de gider. Aynı isteği tekrarlar) Bir cigara versene (FE: 41)!
- Sadettin onlara bir sigara uzatır (FE: 42).
- Ya giderler tütüne (KAD: 20)
- İzmarit, boya sandığının başında sigara içer (KAD: 21).
- Esrarlı bir sigara sarmakta olan Sipsi başını kaldırır (KAD: 29)...
- Çünkü, esrar kaçakçısıdır (KAD: 40).
- Halis muhlis ampes (KAD:41)...
- Duman abi. Duman. Esrar (KAD: 41).
- Biri bizim koyduğumuz esrarı bulup senin kemerine takmış (KAD: 41)...
- Herkesin ağzında bir marpuç (KAD: 47)

- Ali bir sigara yakar (KAD: 48).
- Sigarasının külünü silkeler, Nuri tabla tutar (KAD: 64).
- Profesör çubuğa bir sigara yerleştirip onun ağzına kor, yakar. Ben sigara içmem ki (KAD: 77).
- Yalnız kalınca, gider bir bardak içki daha doldurur içer (KAD: 92).
- Masadan bir içki daha yuvarlayıp (KAD: 93)...
- Böyle işte çoğu destan / Destan işin afyonu (KAD: 104)
- İki de nargile istiyor (SKKK: 83).
- Her ne kadar aramada / Kaçak eşya eroin çıksa da bazı (ZZ: 13)
- Sigara paketi arkasında hesap yapmaktadır (ZZ: 25).
- Bir sigara ver harmanım (ZZ: 26).
- Elinde sigara dolaşır. Mekşufeyi enine boyuna süzer (ZZ: 48).
- Canın isterse.. (Elinde sigara uzaklaşır) (ZZ: 48)
- Geceleri çıkıp karnımı doyuruyor gazete sigara alıyor, gündüzleri de arpacı kumrusu gibi o düşünüyordum (ZZ: 67).

3.1.4.8.4. Mutfak Araç ve Gereçleri

“Türk mutfacı, Türk kültürünün bir parçası olarak gelişmiştir ve dünya çapında tanınan birkaç mutfacın arasındadır. Zengin yemek çeşitleri, çeşitli pişirme teknikleri, sunum şekilleri ve bunları hazırlamak için gerekli olan mutfak düzeni ve ekipmanlarıyla öne çıkar (Baykan & Tekgül, 1993).”

“Geleneksel Türk mutfacında, sıvı besinler genellikle sırlı veya sırsız toprak küplerde, içi temizlenmiş ve kurutulmuş su kabaklarında ve kalaylı bakır kaplarda saklanırdı. Kuru besinlerse; tahta sandıklarda, çuvallarda ve toprak küplerde muhafaza edilirdi. Ancak günümüzde, bu ekipmanların yerini genellikle camlar, emaye ve plastik kaplar almıştır (Baysal, 1990).”

“Kendi içerisinde kuralları ve bir düzeni olan mutfacın ortaya koyduğu ‘sofra’nın da bir düzeni vardı. Sofrada genelde yere serilen temiz bir örtü üzerine konulan yerden fazla yüksek olmayan bir sehpa ve üzerinde yemek, kaşık-çatal ve ekmeğin bulunduğu geniş ve yuvarlak ‘sini’ denilen bir tepsi düzeniyle yere oturularak yenilen yemek esasına dayanan bir durum söz konusuydu. Bu düzen ve ev sahibinin alım gücüne, sosyal statüsüne ve prestijine göre daha gösterişli, daha lüks, hatta altın sırmayla işlenmiş örtüler; değerli taşlarla bezeli kaşık-çatal ve

benzersiz bardak ve fincanlar gibi detayların arttığı abartılı bir şekle bürünürdü (Uzmen, tarihsiz, s. 144).”

İncelenen eserlerde geleneksel mutfak araç gereçlerinden ‘havan, kâse-i fağfur, cezve ve kalaysız tencere’ye yer verilmiş, aynı zamanda evrensel olarak mutfaklarda kullanılan alet ve ekipmanlardan ‘ocak, bardak, bıçak, kaşık, çay bardağı, çay fincanı, kaşık, kepçe, kadeh’ tespit edilmiş ve kimi mutfak eşyalarının halk ağzıyla söylendiği görülmüştür. Metinlerde ‘sofra düzeni’ ifadelerine rastlanmış ancak sofranın düzeninin biçim ve uygulamaları hakkında bilgi verilmemiştir. Araştırılan oyunlarda. Taner’in oyunlarında belirlenen mutfak araç ve gereçleri şunlardır:

- Dur bakalım. Nazif Beylerde sofranın düzülmüş (AŞ: 22).
- Bir dokun bin ah işit şu kâse-i fağfurdan (AŞ: 28).
- Kaç gündür havan düğüyor içerde (FE: 19).
- Ne anladım ben dozaj makinası ile yapılan ilaçtan. Sade toz ezmez bu havan. (FE: 21).
- Göz banyosu kadehi. (Ünal doldurur.) (FE: 65)
- O sırada ocağın üstüne devrilen eczalar parlardı (FE: 81).
- O zaman bu şişeler de lazım olacak (FE: 90).
- Sadettin laboratuvara girer, havan ezerek çıkar (FE: 92).
- Kaştaki bıçak yarası (KAD: 15)
- Eceyi bıçaak biliriim (KAD: 17)
- Bıçağının üstüne düşüp yaralanmış galiba (KAD: 25).
- O gün bu gün Ali'ye kurşun, bıçak işlemez. (KAD: 29)...
- Küçük Bursa bıçağına davranması ile (KAD: 29)...
- Bıçaklarken gördük diye yalan şahatlık ettiler (KAD: 49)...
- Bilmeceburietle şişlemiştir, Bursa bıçağıyla (KAD: 51).
- Bıçağı fırlatıp yere saplar (KAD: 53).
- Beni yine kalaysız tencerde kavur kavur kavurdun (KAD: 85).
- Yalnız kalınca, gider bir bardak içki daha doldurur içer (KAD: 92).
- Bursa bıçağı ile tırnaklarını kesiyordu (KAD: 93).
- Kaştaki bıçak yarası (KAD: 103)
- Bıçağı hiç dönmezdi Perva nedir bilmezdi (KAD: 104)

- Cezvem. Var iki tane. Birinin dibi delik (SKKK: 85).
- Bir bıçak çıkarıp saplayacak gibi tutar (SKKK: 89).
- Zarifa: Çay fincanı elinden düştü kırıldı.
Abida: Çay fincanı mı (ZZ: 34)?
- Kibar bir sofrada yemeğe kaşık kepçe / Dalmamak için (ZZ: 58)...

3.1.4.9. Giyim, Kuşam, Süslenme

“Maddi kültürün öğelerinden biri olan giyim; elbise, çamaşır, saç şekilleri, makyaj, aksesuar, başa ve ayağa giyilenlerin hepsi demektir. Giyim kuşamın şekillenmesinde insanların toplumsal ve estetik değerleri, dinsel inançları, yaş, meslek, cinsiyet, sosyal tabaka gibi durumları etkili olmaktadır (Tezcan, 2019, s. 55).”

Giyim ve kıyafet, insanlığın kültürel gelişimi ve yaşam boyunca ilk olarak koruyucu bir amaçla ortaya çıksa da, zaman içinde geniş bir kültürel önem kazanmıştır. Ekolojik koşullar, toplumsal ve bireysel değerler, gelenekler, ekonomik koşullar ve kültürel yapılar gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle giyim ve kıyafetler, bir toplumun kültürel özelliklerini taşır ve yansıtır. Bir toplumun giyim kültürü, o toplumun değerleri, inançları, gelenekleri, ekonomik yapısı, estetik ve sanatsal özellikleri gibi birçok konuda bilgi verir (Erden, 1998).

Özel’in ifadesine göre folklorik kıyafetler, Türk kültürünün en zengin ve gösterişli unsurlarından biridir. Bu terimle, dünya genelinde birçok ulusun kullandığı modern giysilerin dışında, her bir ulusun tarihinden gelen ve günümüzde genellikle halk oyunları ekiplerinde veya belirli köylerde yaşatılan, çoğu zaman müze koleksiyonlarında bulunan kıyafetleri anlıyoruz (1992).

Taner’in incelenen tiyatro eserlerinde tespit edilen kadın ve erkek giyimlerinde ‘Türk Halkoyunları Giysileri’ kitabında yer alan tasnif kullanılmıştır; sınıflandırmaların özgün çerçevesine bağlı kalınmış ancak tasnif Taner’in incelenen metinlerinde tespit edilen kıyafetlere düzenlenmiştir.

Geleneksel giysileri oluşturan özellikleri gözden geçirecek olursak (Erden vd., 1999, s. 22):

A- Başa Giyilenler

- a) Baş yazmaları
- b) Tepeliği
- c) Baş takıları, tımaka, ülüfbastı
- d) Boyun takıları, küpeleri, hızmaları, yüz süsleme

B- Üste Giyilenler

- a) Esas Giyimin Dokuması
- b) Kumaş üstü süsleme ve işlemleri
- c) Ceket, yeleği
- d) Önlüğü

C- İçe Giyilenler

- a) İç donu
- b) Göyneği
- c) Mintanı

D- Ayağa Giyilenler

- a) Çorap
- b) Ayakkabı, çizme, çarık
- c) Tozluk

3.1.4.9.1. Kadın Giyim, Aksesuar ve Süslenmeleri

Türkoğlu'na göre giyim, insan bedenini kapatan giysi, aksesuarlar, makyaj ve bunların kullanımıyla ilgilidir. Giyim, coğrafi özellikler, cinsiyet, kültürel etkiler ve yaşam tarzıyla tarih boyunca değişiklik göstermiştir. Kültür, insanların geleneksel giyim tarzlarını belirlemiş, toplum içindeki sosyal tabakalar, ekonomik durum, toplumsal statü ve meslekler giyim tarzını etkilemiştir (2002).

Kadın giyiminde her zaman erkek giyimine kıyasla daha fazla çeşitlilik bulunur. Anadolu'da, kadınların giyimi, vücutlarını ve ayaklarını saran giysilerden, süslemelerden ve takılardan oluşan bir bütündür. Kadınlar, bu bütün içinde,

geleneklere ve toplumdaki konumlarına göre, neyi, ne zaman, nerede ve nasıl giyeceklerini yaşayarak öğrenirler. Bu şekilde giyim geleneği, nesiller arasında yaşatılır (Artun, 2008).

Haldun Taner'in seçili eserlerinde geleneksel kadın giysilerinden 'yemeni, lahuri şal, bindallı, kaftan, entari ve takunya'ya yer vermiştir. Metinlerde kadın giyiminde üste giyilenlerden 'tuvalet, tayyör, gecelik, blucin, etek, bikini, döpiyes, pantolon, tişört, sabahlık, trençkot, şal, gelinlik, süveter, çarşaf, pardösü, elbise'ye, içe giyilenlerden 'fanila, don, kombinezon ve külot'a ve ayağa giyilenlerden 'ayakkabı, sandal, terlik, çorap takunya ve iskarpin'e yer verilmiştir. Tespit edilenler aşağıda sınıflandırılarak sıralanmıştır:

❖ Başa Giyilenler

- Oyalı yemenisini başına bağlasın da gelsin (ZZ: 56).

❖ Üste Giyilenler

- Tuvaletlidir. İçeri girer, çatışan kocasının arkasına geçer (AŞ: 18).
- Kontrol mühendisine videoteyp, karısına da İngiliz kumaşı tayyörlük aldık (AŞ: 19).
- Çocukluğa has bir umursamazlıkla perdeleri kapamadan sere serpe soyunup gecelik giyen bir kız yakaladı galiba (AŞ: 23).
- Müntekim: Şu uzun saçlı erkeklere şu kırpık saçlı kızlara bakın. Üniseks, mini etek.

Beyhan: Mini etek demode olalı hanidir? Şimdi herkes blucin giyiyor.

Müntekim: Dar bir blucin hepsinden müstehcen. Bikiniden bile daha teşhirci (AŞ: 34).

- Melda bikini tarzında döpiyes ve pantolon giymiş. 22 yaşlarında çok güzel bir kızdır (FE: 29).
- Melda: (Şalını sırtından atar) Of ağlamak istiyorum (FE: 64).
- Aaa, bir düğmem koptu (KAD: 56)
- Düğmeyi yerden alır (KAD: 56).
- Ellerini etekliğine kurulayarak telefona gelir (KAD: 59).
- Eteğin açılacak. (İki parmağı ile tutup açar.) (KAD: 74)
- Geçen gün de ipek bir sabahlık neyin getirdi (KAD: 77).

- Trençkota bürünmüş / Benburi marka (KAD: 80)
- Saygısızca haddini bildirmek, yetime kaftan giydirmek kadar sevapmış. Ben de bir sevaba girdim (KAD:84).
- Nalın çivisi ve reze kralı Davut Daltabanın sarışın eşi Dürdane Daltaban, siyah saten üzerine simle işlenmiş tuvaleti ve viole şalı ile salonun en zarif kadını idi (KAD: 86).
- Kereste kralı Kâzım Kaltabanın esmer güzeli karısı Kâmile Kaltaban ise pembe saten üzerine beyaz işlenmiş tuvaleti ile peri masallarından çıkmışa benziyordu (KAD: 86).
- Zilha: Terden zırıl zırıl oldum. (Gelinliğini havalandırır.) (KAD: 92)
- Sahneye girer, elbiselerini parçalayarak pencereye koşar (KAD: 93).
- Kimdi bu gelin elbiseli kız (KAD: 93)?
- Biliyor musun kız, sen yanımda olunca yakama gül takınmış gibi oluyorum (KAD: 98).
- Güliz: İşte geldim (Süveter ve eteklidir. Normal hali) (ZZ: 2)
- Çarşafli hostesler servisi (ZZ: 7).
- Dürdane, Perizad siyah bir pantolon siyah uzun yakalı bir fanila giymiştir (ZZ: 22).
- Anneciğim eteğiniz buruşuyor (ZZ: 23).
- Biz de arada pardösü le marşe, bir yandan Zarife hanımla diplomatik bir iskandil hareketine tevessül etmek faydadan hali olmaz sanırım (ZZ: 29).
- Sizin vitrinde siyah bir şifon görmüştüm. Şöyle kapalı ağır başlı bir matem elbisesi istiyorum (ZZ: 29).
- Elbisesine prova ettirmekte olan Dürdane, terzi kadın, tırnaklarını törpüleyen Nejat, Beşir, bir köşeye geçerler (ZZ: 31).
- Rengin bey, lütfen yakayı açın biraz, birinci volanı çıkarın (ZZ: 32).
- Hayır durun Rengin bey lütfet kolları ve şu ikinci volanı çıkarın (ZZ: 35).
- (Terzi'ye) Hepsinden vazgeçin bana beyaz şifondan kolsuz ve sırtı açık dar bir elbise yapın. Yakasının kenarına da belli belirsiz incecik siyah bir biye geçirin (ZZ: 37).
- Çarşafllılar Sirkeciye otele bırakıp gelirim demiştiniz (ZZ: 41).
- Hürmüz odadan çıkar eteğinin kopçasını ilikleyerek çıkar (ZZ: 49).
- Bindallı sevayi entarisini giysin de gelsin (ZZ: 56).

- Lahuri şalını beline bağlasın da gelsin (ZZ: 56).

❖ İçe Giyilenler

- Fasulyeciyan: Yok öyle deme; gayet güzel bir kombinezon bulmuşsun.
İsmail: Evet, bir de don buldum dantelalı, altına giyiyorum (SKKK: 79).
- Dürdane, Perizad siyah bir pantolon siyah uzun yakalı bir fanila giymiştir (ZZ: 22).
- Ben size külot üzerine and içirdiğim gün ne demiştin (ZZ: 45)?
- Sen cennet arsalarının tellalı, din komisyoncusu hacı Beşir bin Talat. Sen hukuk bilgini, kafasını en çok verene kiralayan Abida, sen kariyerinden başka şey düşünmeyen soysuz sükse Sedat, sen kendini dünyanın mihveri sanan bencillik numunesi, şalgam faresi, kokorozlu Dürdane, siz topunuz birleşseniz yine de şu kızların kirli donu etmezsiniz (ZZ: 55).

❖ Ayağa Giyilenler

- Melda ayakkabılarını çıkarır içine talk eker. Muadelet'in hayretti bakışları arasında çıkar (FE: 37).
- Melda: (Çok açık bir elbise ile ayağında sandallar var. Girer. Naciye'ye, Sadettin'e hatırlar, sonra Ünal'a döner) (FE: 50)
- Bir kız kırılarak geçer, çorabını çeker (KAD: 20)...
- Zilha ayağında terlikler çalışmaktadır (KAD:21)...
- Şerif Abla, ayağında takunyalar (KAD: 21)...
- Hem de çorabımı çıkarmadan; oldu olacak ikisi birden yıkansın diye (KAD: 72).
- 4. Müşteri: Kadın iskarpininde şarap içer (ZZ: 59).

❖ Kadın Aksesuar ve Süslenmeleri

Süslenme ve süslenme isteği, insanların varoluşundan itibaren mevcuttur. İnsanlar, süslenme arzusuyla her zaman yeni şeyler icat etmiş, giyimleri, evleri ve kullandıkları eşyaları süslemek için çaba göstermiş ve süslemeyi bir sanata dönüştürmüşlerdir. Bu arzunun sonucunda birçok sanat ve sanatkâr ortaya çıkmıştır. Şehir ve kasaba giysilerinde, ipek, keten, kadife, atlas gibi kumaşlar üzerine renkli ipek iplikler, sim ve sırma gibi malzemeler kullanılırken, köylü

giysilerinde genellikle el dokuması olan yün ve pamuk ipliklerle göz alıcı renklerle süslemeler yapılmıştır (Erden vd., 1999).

Altın ve gümüş takıların değerli taşlarla zenginleştirilmesi yoluyla mücevher çeşidi arttırılmıştır. Ekonomik durumu ne olursa olsun, ister köyde, isterse şehirde yaşasın her evli Türk kadını altın veya gümüş küpe, bilezik, gerdanlık, yüzük takıyordu (Özel, 1992, s. 15).

Haldun Taner'in çalışılan tiyatro eserlerinde oyuncuların kullandığı aksesur ve süs malzemeleri karakterin kimliği, sosyal statüsü ve sosyo-ekonomik durumu hakkında seyircinin bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır. İncelenen metinlerde yazar 'küpe, yüzük, mücevher, altın, elmas, pırlanta, çanta, gözlük, tarak, ruj, eldiven, sigara çubuğu, ayna, mizanpili, losyon, mendil, yelpaze' gibi kadın aksesuar ve süslenmelerine yer vermiştir. Bunlar şu şekildedir:

- (Küpeleri uzatır.) Sana layık değil ama (AŞ: 26).
- Kırmızı fenerli bir ev. Çantayla çıkar Melahat (AŞ: 72).
- Kız mı kalmadı İstanbul'da. Gözlüklü, sivilceli (FE: 49).
- Mendilini burnuna tutmuş ağlıyordu, galiba (FE: 77).
- ...rujunu tazeler (KAD: 20).
- Düğün dernek gelin girsem / Pırlantalı taşlar taksam ah (KAD: 27)
- Kadın: (Çantasına davranıp) Hay Allah belanızı versin (KAD: 60).
- Benim kılık kıyafetime bile karışıyor. Yok saçını şöyle tara, yok gözünü böyle boya (KAD: 72).
- Paketi açar, içinden uzun konçlu bir çift siyah eldiven ve uzun bir sigara çubuğu çıkarır (KAD: 77).
- Kibar koku sürünmüş / Koksana kok bak (KAD: 80)
- Mizanpili yaptırmış / Kuyruğuna dek (KAD: 80)
- Tazeleyip rujunu / Döner yine yuvaya (KAD: 91)
- Zilha: (Girer.) Öf bunaldım be. Surda bir ayna vardı galiba.
Suhandan: Ayna mı aradınız (KAD: 92)?
- Kokusundan. Losyon sürünmüştü. Avrupa losyonu. Kendi kokusuna güvenmediğinden (KAD: 97).
- Bilcümle altınlarım ve mücevheratımın Monte Kristo Adası'nda gizli bir mahalle saklamış bulunuyorum (SKKK: 26).

- Ah soydur çeker, bana çekmişsin bütün, elmasım, sana kurban olsun anan, ah kuzum (SKKK: 67)...
- O binek taşı cesametinde bir pırlantadır, demiş (SKKK: 76).
- Kokusundan. Sevgilim misk-ü amber sürünmüş (SKKK: 86).
- Gülriz: Daha gidip makyajımı yapacağım (ZZ: 5).
- Hayır mendilimi düğümlerim. Unutmam (ZZ: 11).
- Düğüm de yapmıştık mendile (ZZ: 18).
- Siyah bana pek yaraşmaz da. Haklısınız saçımı sarıya boyatabilirim (ZZ: 29).
- Dürdane: (Ayna karşısında saçlarını seyrederek.) (ZZ: 29)
- Küçük zarif bir mendille yaşlarını sildin (ZZ: 33).
- Nejat: Mümkünse şunu da verin sürünsün bu losyon olmadan bendeniz imkansız.
- Zarife: (Şişeye bakar.) Chat Noir. Bu koku karıyı da erkeği de azdırır (ZZ: 40).

3.1.4.9.2. Erkek Giyim, Aksesuar ve Süslenmeleri

Sahne sanatlarında, karakterleri en gerçekçi şekilde tasvir etmenin en etkili yolu kostümdür. Oyuncuların veya dansçıların performansını sıklıkla kostümlerinden tanımak mümkündür, çünkü kostümün görsel etkisi seyirciye ulaşır. Sahne sanatlarında, kostümün önemi diğer unsurlarla, örneğin sahne düzeni, makyaj ve diğer alanlarla birlikte bir ekip çalışması içinde değerlendirilir (Özder & Söyük Güven, 2022).

İncelenen tiyatro oyunlarında erkek giyimi eserin içeriğine, mesleklere, yaşanan yöreye, yaşa ve döneme bağlı olarak değişmektedir. Taner'in incelenen eserlerinde geleneksel erkek giysilerinden 'kuşak ve serpuş'tan bahsedilmiştir. Tiyatro oyunlarında erkek giyiminde başa giyilenlerden 'peruk ve şapka'ya, üste giyilenlerden 'üniforma, ceket, yelek, hırka, pantolon, gömlek, kravat, papyon, tişört, pijama, önlük, fular, şal, pulover, gecelik ve pardesü'ye, içe giyilenlerden 'fanila ve don'a, ayağa giyilenlerden ise 'ayakkabı, terlik, kundura, getr ve çizme'ye değinilmiştir. Tespit edilen erkek giyimler tasnif edilmiş şekilde sıralanmıştır. Bunlar şu şekildedir:

❖ Başa Giyilenler

- Onların da serpuşlarında böyle ölü kafası bulunurdu (FE: 25).

- Şapkanızı çıkarın lütfen (KAD: 82).
- Hele Paris'ten satın aldığı melonla Beyoğlu'nda bir yürür (SKKK: 33).
- Bir teknisyen Abida'ya melon şapka (ZZ: 30).
- Noter burada ya. (Abida dehşetle irkilir. Yeni noter de Abida gibi siyah bonjurlu, melon şapkalı ve siyah çantalıdır.) (ZZ: 38)
- Çıkar şapkanı (Adam çıkarır)... (Şapkasını hızla başına giyer) Şapkayıda ters giydin fiyongu sola gelecek aval (ZZ: 45).
- Hürmüz: As şapkanı da şuraya gel bakalım.
Cihangir: Bu şoför şapkası mı? Ben şimdi otomobil oldum (ZZ: 50).
- Bu gürültüde Cihangir pencereden atlar kaçır, kaçarken de şoförün şapkasını kapar (ZZ: 55).
- Gelirim. Şapkamı asarım / Bir saat kalır. / Şapkamı alır giderim (ZZ: 60).

❖ Üste Giyilenler

- Gelecek ay da yeni üniforma dağıtacaklarmış (AŞ: 17).
- Cemil ceketini çıkarmış, kravatını gevşetmiş, bir Amerikalı işadamı pozuyla, önünde iki telefon, tepesinde bir büro lambası ve küçük bir hesap makinesi, birtakım dosyaları incelemektedir (AŞ: 18).
- Hadi giy ceketini tontonum (AŞ: 19).
- Tabii. Pijamalı da olsam tepelerindeyim (AŞ: 26) .
- Nuri: Daha istemezsen beş metre ötede dururdum, ceketimi üstüne örter, seni uyutur, bekçilik ederdim (AŞ: 38).
- Cemil pijamayla görülür (AŞ: 42).
- Müntekim: (Yılışık) Teşekkür ederim. (Kravatını düzeltir.) (AŞ: 47)
- Ver ver buraya (Acele cebine kor) (FE: 27)
- Beklediği mektup da o galiba. Cebindeki (FE: 27)
- Sadun boynunda fular, kotra kılığında bir hariciyeci (FE: 29).
- Seninki de bu. Yahut sadakor rengi tişört (FE: 54).
- Al. (Önlüğünün cebinden çıkardığı mektubu atarak) Al da ne halin varsa gör (FE: 54).
- Yusuf lacivert elbiselerle gelir (FE: 63).
- Tahsin'i iki yakasından yakalamıştır (FE: 71).
- Gömleğini çıkarır. Sonra bunun manasızlığını anlar (FE: 71).

- (Cebindeki mektubu daha derine atarak) Nereye gidecek (FE: 84)!..
- Morgol gömlek giyerdi (KAD: 15)
- Kuşağını çözün bakalım (KAD: 41).
- Zayıf Polisle birlikte Çakal'ı döndüre döndüre kuşağını çözerler (KAD: 41)...
- Onun gittiğine emin olduktan sonra, cebinden para çıkarır (KAD: 53).
- Ali'nin sırtın da tiril tiril ipek gömlek. Yelekte köstek (KAD: 58).
- Gözünün yaşını kolunun yeni ile siler (KAD: 85).
- Morgol gömlek giyerdi (KAD: 103)
- Başoyuncu: (Pulover ve pantolonlar gelerek) (SKKK: 17)
- Başoyuncu puloveri çıkarıp elbisesinin üstünü giyer (SKKK: 19).
- Karı erkek pantolonu ütülemediği günü uğursuz sayar (SKKK: 36).
- Gişe hasılatı maaşlarınızı karşılamazsa ben vilayet bütçesinden, o da biterse kendi cebimden ödeyeceğim (SKKK: 40).
- Cepleri delik ama burunları da Kafdağı'nda. Kibarlığı kimseye vermeyen müflis asilzadeler (SKKK: 54).
- Boynunda bohemyen, sarkık bir papyon (SKKK: 73).
- (Teknisyen beyaz bir doktor önlüğü getirmiştir. Doktor önlüğü giyer.) (ZZ: 5)
- Hem önlük varken ben doktor Mennan'ım bir daha bana Turgut ağabey dediğini duymayayım (ZZ: 7).
- Sırtında gecelik, ayağında terlik (ZZ: 10).
- Perde açıldığında Abide kolunda kolluklar dosyaları tanzim etmektedir (ZZ: 22).
- Sabahları gecelikte gezerdi ben vazgeçirdim (ZZ: 24).
- Adam: (Pardesüsünü giymektedir. Çağrıldığında biraz da kızmıştır.) (ZZ: 44)
- Cihangir sizde imiş. Lazım olur diye pijamalarını, diş fırçasını, oyuncaklarını getirdim (ZZ: 51).
- İpsala: Cebinden koca bir kilit çıkarır bir de koca mühür İpsala kilidi kapar mühürü basar (ZZ: 62).
- Cemşit enişte sırtında gecelik bir kır ata binmiş (ZZ: 66).

❖ İçeriyenler

- Ön perdeyi yırtık çuvallar gerili bir paravana yahut ipe dizilmiş fanılalar, uzun

konçlu donlar teşkil edebilir (KAD: 15).

- Denlisi densizi / Donlusu donsuzu (KAD: 24)
- Nereden böyle, don gömlek resmi kıyafetle (SKKK: 90)?
- Uzun konçlu don giyerdi ben vazgeçirdim (ZZ: 24).

❖ Ayağa Giyilenler

- Bak bu ayakkabıların kayışı bugün verdiler (AŞ: 17).
- Bir eser, kundura boyarım (KAD:16)
- Şişman Polis, ayakkabılarında kartonlar, kalakalır (KAD: 30).
- Ali soyunmaya başlar. Zilha eğilip kunduralarını soymaya başlar (KAD: 97).
- Fasulyeciyan birden ayakkabısı sıkılmış gibi eğilir (SKKK: 48).
- Ayaklarında getrler vardır (SKKK: 73).
- Ayağında terlikler vardır (SKKK: 73).
- Ben bazen kendi içime girerken bile lağımçı çizimleri giyerim (ZZ: 6).
- Sırtında gecelik, ayağında terlik (ZZ: 10).

❖ Erkek Aksesuar ve Süslenmeleri

Artun'a göre süslenme ve takı kullanımı, eski çağlardan itibaren bir inanç veya süslenme ihtiyacıyla ortaya çıkmış ve zamanla geleneksel hale gelerek günümüze gelmiştir. Her topluluk, kendi geleneksel adet ve ritüellerine uygun olarak, yaşadıkları coğrafi bölgeden elde ettikleri doğal malzemelerle takılar tasarlamış ve bu takılar sembolik anlamlar kazanarak geleneksel hale gelmiştir (2008).

Taner'in seçili eserlerinde erkek aksesuar ve süslenmelerinden 'kemer, saat, gözlük, çanta, mendil, nişan, madalyon, kemer, köstek, palaska, takke, kalpak, tespih, baston, para kesesi, cüzdan ve tarak' tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Paşa: (Saatine -kronometrelidir- bakar.) (AŞ: 26)
- Recep gözlüklüdür (AŞ: 51).
- Naciye: Hangi adam?
Muadelet: Gözlüklü (FE: 19).
- Şöyle bir baktı gözlüğünün üstünden. Tarttı biçti (FE: 20).
- Küçük çantasından kulaklığını ve tansiyon aletini çıkarır (FE: 24).

- Refet: Para çantasından bir pul çıkarıp yapıştırır (FE: 27).
- Senin göğsün ne geniş. (Boynundaki madalyonla oynar.) (FE: 67)
- Babam da mendil katlayan soydandır. Nasılmış teşhisim (FE: 83).
- Gümüş köstek takardı (KAD:15)
- Ama sizler okumuş Gözlük bilem takınmış (KAD: 105).
- Şişman Polis'le Zayıf Polis girerler. Palaskasını çıkarır (KAD: 21).
- Yaldızlı düğme takmayla bir şey mi oldum sanıyorsun (KAD: 22)?
- (Hapşurur, mendil aranır.) Mendili evde bırakmışım (KAD: 38).
- Yelekte köstek (KAD: 58)
- Al takke / Ver külah (KAD: 61)
- Bir kalpak tedarik edip acele / Soluğu İzmir'de aldım (KAD: 62)
- Kemerini ve silahını pencerenin önüne kor (KAD: 97).
- Gümüş köstek takardı (KAD: 103)
- Tespih çeken Küçük İsmail (SKKK: 19).
- Nişanları sakırdıyor usta (SKKK: 27).
- Cepleri delik ama burunları da Kafdağı'nda (SKKK: 54).
- Kesesini çıkarır, parayı almak için uzanır (SKKK: 62).
- İbiş: (Kemerini sımsıkı tutarak) İndiremem. Utanırım (SKKK: 80).
- İbiş: Yazmam da var, mendilim de var (SKKK: 82).
- İbiş: Durun, benim takke ecza dolabıdır (SKKK: 91).
- Şu önlüğü giyelim gözlükleri gözümüze geçirelim. (Gözlüğü takar.) (ZZ: 5)
- Doktor: (Gözlüğünü düzeltip bir yudum su alıp ders verir gibi.) (ZZ: 7)
- Elbisesine prova ettirmekte olan Dürdane, terzi kadın, tırnaklarını törpüleyen Nejat, Beşir, bir köşeye geçerler (ZZ: 31).
- İkisine de hakaret ettim. Bunun sakalı titredi. Bunun ki titremedi. Bunun sakalı takma (Çeker çıkarır) (ZZ: 38)
- Geçende takma sakallı bir adam kendini nerde ise bana noter diye yutturacaktı (ZZ: 39).
- Ben de masarifini deruhte ediyorum. (Cüzdanına davranır.) (ZZ: 65)
- Cemşit: (Cüzdandaki paraları ortadan ikiye bölüp) Al da bizi rahat bırak, aç gözlü karı (ZZ: 69).

Silahlar, geleneksel kostümlerin karakteristiğini oluşturan ölçülerdendir (Erden

vd., 1999, s. 22). İncelenen eserlerde Taner'in 'falçata, sustalı çakı, bıçak, tabanca, silah, tabanca, kılıç' gibi delici ve patlayıcı silahlara yer verdiği belirlenmiştir. Tespit edilen silahlar şu şekildedir:

- Bekçi sendeliyor, bıçaklanmış galiba (AŞ: 70).
- Bir kanlı falçata. Bir kama, bir sustalı çakı. Bir maymuncuk (AŞ: 70)
- Recep ağzında pipo çıkagelmıştır, tabancasını çeker (AŞ: 70).
- Nuri, Recep eglince ve tabancayı görünce sinmiştir (AŞ: 70).
- Recep: (Tabancayı çeker.) Hiç şakam yok mıhlarım (AŞ: 71).
- Kaşta bıçak yarası / Yüzde Halep çıbanı / Kurşun yemiş ayağı / Belli belirsiz aksardı (KAD: 15).
- Bıçaklarken gördük diye yalan şahatlık ettiler (KAD: 49)...
- Çakı ile sinirli sinirli oynar (KAD: 52).
- Ali doğduğunda okuyup üflemiş. O gün bu gün Ali'ye kurşun, bıçak işlemez (KAD: 29)...
- Bıçaklarken gördük diye yalan şahatlık ettiler (KAD: 49)...
- Elini tabancasına atar. Tekrar çeker (KAD: 84).
- Eli tabancasının kabzasına gitti (KAD: 93).
- Kemerini ve silahını pencerenin önüne kor (KAD: 97).
- Uzanıp Ali'nin tabancasını aşırır (KAD: 97).
- M. De Sottenville: Eğer öyle bir şey varit ise, Allah bilir gerek onu, gerek peşine düşeni şahsi kılıcımla ikişer parça ederim.
- Fasulyeciyan: Güzel, Holas sok şahsi kılıcını kemerine (SKKK: 31).
- Şeytan deor ki, al eline bir bıçak (SKKK: 31)...
- Güzel, Holas sok şahsi kılıcını kemerine (SKKK: 31).
- Sizin önünüzde kılıcımı karnına saplardım (SKKK: 35).
- İsmail İpsala: Tabancasını çeker. Kimse kıpırdamasın. Yakarım (ZZ: 57).

3.1.4.10. Halk Oyunları (Dansları)

Halk oyunları, köken olarak çok eski dönemlere dayanan ve tarihsel olarak oyun temelli olan bir geleneği temsil eder. Oyun, insanlığın varoluşundan beri önemli bir rol oynamıştır. Ancak Türk halk oyunları, zamanla coğrafya, tarih, kültür ve sanat unsurlarının bir araya gelerek şekillenip güncellenmesiyle bugünkü şeklini almıştır.

Bu oyunlar, çağlar boyunca sürekli olarak yenilenmiş ve toplumun önemli bir parçası haline gelmiştir (Akış, 2024).

Halk danslarının tarihi, salon danslarının tarihinden binlerce yıl daha öncelere dayanmaktadır. Halk dansları birer dini ritüel olarak ortaya çıkmıştır. Salon dansları, daha sonraki dönemde sanayi ve endüstri toplumunun oluşumuyla birlikte işçi ve diğer sınıflar arasında rağbet görerek toplumsal hayatta yerini almıştır. Salon dansları, iki kişinin el ele tutuşarak veya belden kucaklayarak yapmış oldukları bir partnerli dandır. (Akkaya, 2014, s. 44-45). İncelenen tiyatro oyunlarında gelenekselin dışında modern danslara da yer verildiği tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Bu tangonun adı, Partito olsun. Gitmek (FE: 67).
- Dans başladı. Bülent Onaran dansı yeni gelinle açıyor. İhya Onaran Dürdane Daltabanla, Duzi şe Düztaban Kâzım Kaltabanla, Davut Daltaban ise Şahinde Şaklabanla çık tu çık dans ediyorlar (KAD: 87)...
- Hepsi iri göbekli olan çiftler bahçede dans ederek görünürler. Dansı da şarkıyı da büyük ciddiyet ile icra ederler (KAD: 87).

Geleneksel halk tiyatromuzda dans, önemli bir yer tutar. Osmanlı döneminde, sahne dansları yapan ve dramatik özellikler gösteren 'çengi' ve 'köçek'lerin varlığı bilinmektedir. Çengiler kadın dansçılardır ve zaman zaman erkek kılığına girerek performans sergilerlerken, köçekler genellikle kadınsı davranışlar sergileyen, kız gibi giyinen ve saçlarını uzatan genç erkek dansçılardır (Pekman, 2010).

Taner'in incelenen eserlerinde geleneksel halk oyunlarından 'harmandalı'na ve geleneksel halk tiyatromuzun bir dans unsuru olan 'çengi' tipine yer verilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Saime: Çengi de var mıydı?
Zülfikar: A-ah. Emme harman dalı oynadı üç kişi. Gelin tarafı oluyorlar (AŞ: 17).

3.1.4.11. Halk Mimarisi

“Halk mimarisi yaratıcısı olan halkın ihtiyaçlarına göre şekillenip biçimlenen,

toplumun yaşam tarzını, ilişkilerini, üretim ve tüketim biçimlerini, inanış ve geleneklerini en yalın biçimde ortaya koyan kültürel bir olgu olarak tanımlanabilir. Halk mimarisi, insanın doğaya yerleşmesi ve mesken tutmasının hikâyesidir (Davulcu, 2020, s. 11).”

İnsan toplulukları genişleyip geliştikçe, konuttan başka yapı türlerine de ihtiyaç duyulmaya başladı. Böylece dini, ticari ve çeşitli sosyal amaçlı yapı türleri ortaya çıktı. Bu yapılar, yapıyı oluşturan çeşitli yapı birim ve elemanlarının, çevrede bulunan doğal veya geliştirilmiş malzemelerin, zamanın bilgi, teknoloji ve estetik şartları ile üretilerek, meydana getirilmişlerdir (Tayla, 2007, s. 17).

3.1.4.11.1. Konut ve Mekan Çeşitleri

Sosyal yapılar, halkın çeşitli konulardaki ihtiyaçlarını karşılamak ve hizmet vermek için yapılmış olan yapılardır. Bir bakıma dini, askeri ve mesken yapıları dışındaki yapılar sosyal yapı sınıfında değerlendirilebilir (Tayla, 2007, s. 17-20).

Halk mimarisi ülkeden ülkeye, zamana, mekâna göre farklı tarzlar taşımakta bunlar da o halkın kültür özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Evle başlayan ev mimarisi zamanla ortak kullanılan alanlara da kaymıştır. İbadet yerleri, ortak aş evleri, hamamlar vb. gibi halkın ortak kullandığı yapılarda halk mimarisinde yerini almıştır. Bununla birlikte halk kültürünün eseri olan mimari, bu kültürün devamlılığını da sağlamıştır (Tuncer, 2011, s. 196).

Halk kültürünü doğrudan yansıtan sınırlı sayıda folklorik kültürel mekân kullanımına rastlanmıştır. Bunlar aşağıda belirtilmiştir:

- Çalışkur Apartmanı'nın terası aydınlanır (AŞ: 18).
- Gün boyunca İshak Paşa yalısının önünde bir çağlayan gibi foşurdayan bu çırpıntılı lacivert sular, sabahleyin uyanırken, açık mavi, durgun, kırıksızdırlar (FE: 14)...
- Eczaneden çok aktar dükkânına benzer (FE: 30).
- Büyük yalıda imişim (FE: 52).
- Na şuraya. Pehlivan'ın kadayıfçı dükkânına (FE: 92).
- Ulan hamam mı burası, gazel oku yorsun (KAD: 21)?
- Sahildeki eski şato harabesinden başlayarak yirmi ikinci kayayı kaldır. Yeraltına inen bir merdiven göreceksin. Hazine mahzenin şimalı garbisindeki

köşede gömülüdür (SKKK: 26).

- Çankaya Köşkünün kapısında nöbetçinin önünden geçerken yakışıklı, esmer, yağız, çakır gözlü, iri yarı, levend, mert görünümlü vakur, erkek güzeli. Arslan yavrusu (ZZ: 4).
- Bana gelince ben de Zarife ile Çubuklu'da eski bir yalı kiralayıp baki kalan yıllarımda balık avlayarak, yalının arka bahçesinde domates hıyar ve nane yetiştirerek imrarı hayat edeceğim (ZZ: 68).

Çalışılan eserlerde geleneksel mekân dışında konut ve mekân isimlerinin de çokça kullanıldığı görülmektedir. Tespit edilen örnekler şunlardır:

- Sonra Muhtarın çayhanesinin orda buluşuruz (AŞ: 16).
- Alacam. Susmazsa karakola götürecem (AŞ: 17).
- Benim. Yarın şantiyeye hareket ediyorum (AŞ: 19).
- Ayhan'ın garsoniyerinde. Yoğurtçunun sesinden tanıdım (AŞ: 20).
- Pop İsmet'in bir pop lokali vardı (AŞ: 21).
- Bankalardaki mevduata da el korlar mı (AŞ: 35)?
- Barakanın arkasına gidelim. Orası gölge (AŞ: 38).
- Gelin benle merkeze (AŞ: 40).
- Yürü sen hele merkeze de orda anlat (AŞ: 41).
- Barakanın arkasına gidelim orası gölge (AŞ: 67).
- Kız seni hususi evde Behiye Abla'da çalıştıracacağım demedim mi (AŞ: 68)?
- Lütfen gelin benimle merkeze (AŞ: 68).
- Bakınız şurası çocuk bahçesi (AŞ: 69).
- Çocuk bahçesi ise çocuk bahçesi. Ne olmuş yani? Keyfimin kâhyası mı var (AŞ: 69)?
- Vaka 1950 yıllarında bir Boğaziçi eczanesinde geçer (FE: 13).
- Bankalara kiralyacakmış (FE: 17).
- Hastalanırsam eczanenin işleri aksar diye (FE: 20).
- Sefa: Olur. Gazinoda buluşalım (FE: 31).
- Ben o zaman Adana'da Sular İdaresi'nde tahsildardım (FE: 32).
- Para döktüm laboratuvar yaptım (FE: 40).
- Alo Park Otel mi orası? Sadun Bey'i rica edeceğim. (FE: 50).

- Eczanenin içinde ağaç hoş olurdu doğrusu (FE: 51).
- Postadan öğrendim' dedi ya şimdi önünde (FE: 54)...
- O değil, senin derdin eczane. Bilmez miyim (FE: 55).
- Müşteri bulursun ha benim eczaneme (FE: 57)!
- Eczane ilaç ambarı değil, insan laboratuvarı (FE: 61).
- Eczanenin bu marifeti de var demek. Mahallenin tam ortasında (FE: 70).
- Gözünü tutarak laboratuvardan çıkar (FE: 71).
- Üsküdar itfaiyesi mi, koşun Fazilet Eczanesi yanıyor (FE: 72).
- Yalnız eczanenin laboratuvar tarafından yanmış olduğu görülür (FE: 75).
- Birkaç kere kadın aldığınız rivayet ediliyor eczaneye (FE: 79).
- Her çeşit kadın müşteri gelir eczaneye (FE: 80).
- Bir imalathane gerek bundan sonra (FE: 91).
- Sadettin laboratuvara girer, havan ezerek çıkar (FE: 92).
- Ünal rahatına geldiği için eczanede hazır ilaççılığa gidiyor (FE: 92)
- Ali'nin Hapishane arşivinden büyütülmüş (KAD: 15)...
- Çeşme başı dalaşı (KAD: 17)
- Adliyenin orda beklerim (KAD: 17)
- Üç kapıda helalar var ya (KAD: 18)
- Kahvelerde pinekler (KAD: 20)
- Teke Kâzım, pazar yerinin zebellası (KAD: 25).
- Arada bir kahvelerden mano toplarmışız pöh (KAD: 26)
- Ali kahveden dönerken (KAD: 29)...
- Millet, Ali Ağa'yı mahpushaneden getiriyor (KAD: 30).
- Mapushane yaramış (KAD: 32).
- Pazar meydanından korkun olmasın (KAD: 33).
- Gecekondu meydanı. Kahvenin önü (KAD: 36).
- Mapısta bilem beş vakit namazı bırakmamış (KAD: 39).
- Derhal kahveye dalar (KAD: 41).
- Yürüyün de bunu merkezde konuşalım (KAD: 41)...
- Kahve kahve dolaşmadan burdan angaje edebilirim demek (KAD: 45)...
- Niyazi, İhya'yı kahveye doğru götürür (KAD: 46).
- Bütün barları gezerim (KAD: 47)

- Kucaklayıp eczahaneye götüreyim dedim, elime kan bulaştı (KAD: 49).
- Merkezde beni katil sandılar (KAD: 49).
- Mahkemede mapusta hep direndim durdum (KAD: 50).
- Mapushaneye bazı gazatacılar ankete gelir (KAD: 51).
- Şerif Abla'nın helasında insan sarrafı olup çıktım (KAD: 53).
- Kafdağı'nın ardındaki şehzade ile Delibozuk Zilha, Şerif Abla'nın helalarında karşılaşıyorlar (KAD: 55).
- Ali'nin kahvesi. Duvarı Ali'nin hapishanede çekilmiş portresi (KAD: 58).
- Kahveden içeri girer (KAD: 61).
- Fabrikalarla bezendi ya her yan (KAD: 62)
- Açık hava sineması hasılatı ne oldu (KAD: 85)?
- Bir varmış yaparız yine kahvelerden (KAD: 85).
- Ben çırağıyım manavda / Ben kâtiptim dükkânda / Ben yamaktım bakkalda / Ben komiydim bürod (KAD: 88).
- Ali'nin kahvesinin önü (KAD: 96).
- Yerde sürtünerek Ali'nin kahvesine doğru ilerlerler (KAD: 96).
- Kahvenin oda bölümü aydınlanmıştır (KAD: 97).
- Bak kondularını yakıyorum. Şahap ol tabana (KAD: 102).
- Biz kodeste ya da meyhanedeydik (KAD: 104)
- Bursa'da Melekzade Bahçesi. Mevsim sonbahar (SKKK: 18)
- Paşayı Gedikpaşa tiyatrosundan tanırız (SKKK: 20).
- Bursa Valiliğine sürüldüm sürüleli tiyatrocular gözümde tütüyordu (SKKK: 40).
- Karım Bayzar, terzihanenin şefidir (SKKK: 46).
- Paşam, paşam! Hüdavendigâr Matbaası'ndan gelmişler program risalesi için (SKKK: 56)
- Orası çıkış kapısı değil. Kadınlar helası (SKK: 62).
- Rumelihisarı'nda Kayalar'daki kütüphanesi (SKKK: 73).
- Kasım Gülek geldi mi galaya gelir. Gazetede resmi çıksın diye de hep en önde oturur (ZZ: 3).
- Gündüzleri konservatuara gidiyorum geceleri de defilelerde amatör mankenlik yapıyorum dedim (ZZ: 8).
- Beyoğlu postanesine postrestan gönderiyor (ZZ: 9).

- Burası ya glinik ya otel olacak. Hazır bizde sefer dönüşü bunlara bir otel arıyorduk (ZZ: 14).
- Beşir: Burası otelhane mi?
Hürmüz: Burası şey efendim, şeyhane. Bale dersanesi (ZZ: 14).
- Hac acentasından başka üç ortak at pazarında bir işhanımız, Antalya da çeltik tarlalarımız, Ankara da emlak akarımız var (ZZ: 16).
- Zarife abla bunun üstüne tedbir alır, dekoru değiştirir burası bale dersanesi olur (ZZ: 17).
- Siz de Haccacı Mansur gemisini Haliç'e çeker turistik otel yaparsınız (ZZ: 25).
- Sinemadan birlikte döndük (ZZ: 27).
- Butik rengin mi efendim.” (ZZ: 29)
- İstikamet Zarife'nin Ayazpaşa'daki evi. Marş marş ileri (ZZ: 30).
- Kendimizi çift yataklı bir otel odasında bulduk (ZZ: 34).
- Kumarhane de oyun oynanır. Meyhanede kafa çekilir. Kahvehanede çene yarışdırılır. Bu hanede ise sadece somya yayları gıcırdatılır (ZZ: 39).
- Bir şartla refleks Pariste de Mezon de toleransa giderken hep kokuları da beraber götürürdüm (ZZ: 40).
- Sen haneye değil bıçkınhaneye yaraşırsın (ZZ: 45).
- Birinin vitrini balolar suareler, öbürününki kapıdaki dikiz aralığı (ZZ: 47).
- Beyaz zambak pansiyonu Zarife hanımın mahut evi burası olsa gerek (ZZ: 47).
- Ayakyolu burada ama, ikiniz birden olmaz (ZZ: 50)...
- Dürdane: Asansörlü kaloriferli bir apartman katı.
Zarife: İkramiyeli banka gibi kadınsınız doğrusu. Randevu evi olmaya uygun mu (ZZ: 52)?
- Biz olmasak bu kazan patlardı. Randevu evi medeniyetin kıstasıdır (ZZ: 54).
- Büronun kapısına gider vurup kaçır (ZZ: 57).
- Benim dükkanın karşısına bakkal dükkanı açtı (ZZ: 61)
- Beyaz Zambak pansiyonu mühürlenip kilitlendi (ZZ: 62).
- Haydi çocuklar şimdi kadınlar hapishanesine gidip Zarife ablaya müjde verelim (ZZ: 65).
- Cemşit'in bir ara sürmenaj geçirirken iki hafta istirahat ettiği klinikten

şuurunun muhtel olduğuna binaberin fevri bir anında yazdığı bu vasiyetin geçerli olamayacağına dair bir rapor aldılar (ZZ: 65).

- Avrupadaki bir ahabımın Erenköyündeki garsoniyerine gittim (ZZ: 67).
- Yeryüzündeki sefalet, hayır cemiyeti baloları ile ne kadar ortadan kalkarsa, senin şunlara verdiğin hibe ile genelevler de o kadar ortadan kalkar (ZZ: 70).

3.1.4.11.2. Konutlarda ve Yardımcı Yapılarda Bölümler

Türk evlerinde odalar, en önemli birimlerden biridir. Her odada oturulabilir, yatılabilir, yıkanılabilir, yemek yenilebilir ve hatta yemek pişirilebilir. Bütün odalar aynı özelliklere sahiptir. Ölçüler değişebilir ama nitelikler değişmez. Bu özellikler geleneksel yaşama biçimiyle ilgili olup yaşama biçimi çok uzun yıllar değişmediği için oda tasarımı da aynı kalmıştır (Günay, 1999, s. 46). İnsanlar yaşadıkları çevrenin, iklimin, mevsimin, kültürlerinin özelliklerine göre farklı konutlar inşa edip yaşamışlardır. Bu konutları da ihtiyaçlarına göre bölümlere ayırmışlardır: avlu, mutfak, sofa, selamlık, yatak odası gibi. Yaşanılan dönemin sosyo-ekonomik durumuna göre de yapılar kerpiç, beton, toprak veya ahşaptan oluşmaktadır. (Şevli, 2015, s. 114).

Taner'in incelenen tiyatro oyunlarında 'merdiven, teras, çatı katı, salon, dam, banyo, hamam, oda, ardiye, hela, ayakyolu, tavan arası, avlu' gibi iç mekân ve 'taraça, bahçe, çardak, ahır' dış mekân bölümlerine yer verilmiştir. Bunlar aşağıda belirtilmiştir:

- İşte burası Çalışkur Apartmanı'nın dubleks çatı katı... Üst katın dört bir yanı firdolayı teras (AŞ: 18).
- Kadın sözü yatak odasından öteye geçmez (FE: 39).
- Yatak odası kapısından kulak verdim (FE: 52).
- Arka taraça püfür püfür esiyormuş (AŞ: 54).
- Sadettin Bey çıkıp uyumuştur küçük odada (FE: 67).
- Ünal deli gibi merdivenlerden yukarı fırlar (FE: 72).
- Arkaya senin ardiyenin olduğu yere bir de aseptik oda yaparım (FE: 89).
- Çardak desen orada da var. Salkımın âlâsı (FE: 89).
- O zaman, ben de çardağın önünde çalışırım (FE: 90).
- Hidayet son sözleri sahnenin merdivenlerini çıkarken söyler (KAD:15).

- Te şurası bizim ev / Kontrplak dört duvar / Bir kapı üç pencere / Tenekeden damı var (KAD: 19)
- Üç kapıda helaların iç avlusu. Arka cephede helalar... Helaların ön tarafı bir çeşit bahçe gibidir (KAD: 21).
- Beşer onar dam kondurup / Ona buna kiralamışsınız (KAD: 26)
- Onaranların evinde küçük bir salon (KAD: 89).
- Nevvare merdivenlerden iniyor. Aaa, gelin olan kızla karşılaştılar (KAD: 92).
- (Bahçeden gelerek) Nen var, ne oldun (KAD: 93)?
- Damlarımızı hepten yıkacaklarmış (KAD: 32).
- Şu kertenkele yuvasında kendimiz açtık yolumuzu, kendimiz çattık damımızı (KAD: 64).
- Onaran'ların evinde küçük bir salon (KAD: 72).
- Yalnız mısın odanda (KAD: 76)?
- Sahiden yakıyor. Damımızı yakıyor. Ali nerdesin (KAD: 102)?
- Holas ne o? Ayakyoluna gidorsun (SKKK: 26)?
- Dün gece adamlarınız ahırımın duvarını örüp bilcümle hayvanlarımı içerde mahpus bırakmışlar (SKKK: 61).
- Oyundaki yeri, hizmetçi odası (SKKK: 48).
- Tarçın Bey yandaki evin tavan arasında oturur (SKKK: 83).
- Gemide alaturka hela. Kurnalı gusülhane. Kurnalı hamam. Çarşafli hostesler servisi (ZZ: 7).
- Ayak yolu ne tarafta aceba (ZZ: 11)?
- Bir çeyreğe kadar gelir, siz mavi odaya buyurun (ZZ: 14).
- O adam oda kiraladı şimdi (ZZ: 14).
- Evet şu odayı beğendim (ZZ: 15).
- İki kapısı var. Altı yatak odası, banyoları (ZZ: 52)...
- Sekiz yatak odası, dört duvarı aynalı (ZZ: 52).
- Her odaya bir banyo, banyolarda aynalı (ZZ: 52).

3.1.4.11.3. Konutlarda Aydınlatma ve Isınma

Zaman ve mekân faktörlerinin etkilediği bir diğer halk kültürü unsuru, aydınlatma ve ısıtmadır. İnsanların, bulundukları iklim koşullarına ve maddi olanaklara bağlı olarak aydınlatma ve ısıtma amaçlı kullandıkları yöntemler

çeşitlilik gösterebilir (Aydemir, 2018).

İncelenen eserlerde, aydınlatma unsurları mekânlara göre değişiklik göstermektedir. Oyunlarda aydınlanma için ‘mum ve lamba’ kullanılmıştır. Elektrik, aydınlatma sistemlerinin çalışabilmesi için gerekli olan enerjiyi sağladığından metinlerde ‘elektrik’ aydınlatma unsuru olarak ifade edilmiştir. Metinlerde ısınma unsuru tespit edilmemiştir. Çalışmaya dâhil edilen eserlerde konutlardaki aydınlatmayla ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

- Cemil ceketini çıkarmış, kravatını gevşetmiş, bir Amerikalı işadamı pozuyla, önünde iki telefon, tepesinde bir büro lambası ve küçük bir hesap makinesi, birtakım dosyaları incelemektedir (AŞ: 18).
- Söndürürüm ama elektriği. Söndürüyorum işte (AŞ: 19).
- Elektrikleri yakabiliriz değil mi artık (AŞ: 38)?
- Gelmezsen elektriği söndüreceğim (AŞ: 52).
- Memleketi elektirik ışığına boğmak için durmadan çalışmamız gerek karıcığım (AŞ: 53).
- (Lambayı üfler.) Olmayacak bu. Işığı gören geliyor (KAD: 99)...
- Himmet: Dur bir mum yakayım da bakayım şuna.
İbiş: Hazır olun, o çıkar çıkmaz ben mumu üfleyeceğim, siz hemen içeri dalın.
Himmet: Bu mumu da kim söndürdü (SKKK: 90)?

3.1.4.11.4. Konutların Döşenmesi, Kullanımı ve Ev Eşyaları

Her toplum kendi kültür yapısı ve konforu içinde evini döşer ve ev eşyaları seçimini yapar. Halk eşyası, halkın gündelik hayatında kullandığı eşyaları konu alır. Diğer halk ürünlerinde olduğu gibi halk eşyalarının da uzunca bir geçmişi vardır. Sınırsız olan insan ihtiyaçları karşılanırken kolaylaştırıcı birçok teknik kullanılmış ve halk eşyaları ortaya çıkmıştır (Aydın, 2012, s. 187).

Çalışılan tiyatro eserlerinde ‘yatak, telefon, şezlong, masa, perde, duvar saati, televizyon, koltuk, sedir, kütüphane, iskemle, ecza dolabı, süpürge, dolap, kasa, buzdolabı, ranza, Hereke halısı, yastık, stor, terkos musluk, panjur, çuha örtü’ gibi çok çeşitli ev eşyaları kullanılmıştır. Metinlerde iç mekân tasarımında geleneksel ile modern unsurların iç içe kullanıldığı belirlenmiş, farklı yaşam tarzlarından ve kültürlerden izler görülmüştür. Tespit edilen unsurlar şunlardır:

- Kadın götürür çocuğu yatağına yatırır (AŞ: 17).
- Cemil ceketini çıkarmış, kravatını gevşetmiş, bir Amerikalı işadamı pozuyla, önünde iki telefon, tepesinde bir büro lambası ve küçük bir hesap makinesi, birtakım dosyaları incelemektedir. Karısı Suzan Çalışkur terasta şezlonga uzanmış, ağzında fondan, ayışığı seyrederek (AŞ: 18).
- Tam bu sırada telefon çalar (AŞ: 19).
- Altıncı kürtağdan sonra gerçekten kansız kalan Pop İsmet'in karısı içerde yatağında hafif hafif horluyordu (AŞ: 22).
- Açsanıza şu televizyonu, ajansı dinleyelim (AŞ: 32).
- Şu telefona bir daha bakın (AŞ: 37).
- Komşular perdelerini çekiyorlar (AŞ: 48).
- Açsanıza şu televizyonu, ajansı dinleyelim (AŞ: 65).
- Böyle söyleyeceğini biliyordum zati. İki üç parça koltuk filan (AŞ: 68).
- Solda sağda dipte klasik ecza dolapları. Üstlerinde paketler, şişeler. Orta yerde kasa ve sipariş masası. Hesap makinesi. Yanda "Veresiye muamelemiz yoktur" yazısı. Dipte buzlu camlı bir kapı. Üzerinde "Laboratuar, Girilmez" kelimeleri. Onun yanında yan sokağı açılan bir kapı. Sağ duvarda pencere, önünde masa, iskemleler. Daha ön planda tartı. Solda ilaç bekleyecek müşteriler için iskemleler. Duvarda eski model telefon. Arka duvarda Sadettin Bey'in Eczacı Mektebinden çıktığı yıllara ait bir fotoğraf. Yanda Atatürk'ün bir resmi. Pandüllü bir eski saat. Bir barometre. Kanarya kafesi. Daha yanda tenkiyeler. İki basamakla inilen eczanenin önünde üç iskemle. Birinde tapucunun daktilosu. Eczane duvarında "İstida" yazılı bir karton. (FE: 13).
- Sadun ortadaki iskemleye yarı yatar, kız damlatır (FE: 30).
- Sadettin arkalarından gider eczanenin önündeki iskemleye yığılır (FE: 44)
- Rahmetli bey sağmış denize bakan yatak odamızda (FE: 52).
- Telefon çalar, çalar ve susar (FE: 67).
- Naciye'nin oturduğu kasa iskemlesine çöker (FE: 69).
- Ve bir enjeksiyon sediri (FE: 69).
- Sağdan genç adam gelir, acele kapıyı vurur (FE: 70).
- Sen yukarı kaç şu yan kapıdan (FE: 70).
- Tarifin üzerine Leman Hanım'ın ilacını yaptıktan sonra şu dolaba

koyduydum galiba (FE: 75).

- İskemlesinde külçe gibi oturmaktadır (FE: 83).
- Bir iskemleye çıkararak (KAD: 36)
- Polisin gittiği tarafa bakar, iskemleye çıkar (KAD:38).
- Ali karşısındaki iskemlenin üstüne çıkar (KAD: 39).
- Tam üç ay, her gece ranzada ağladım için için (KAD: 50)...
- İskemleyi geçiriverdim başına (KAD: 50).
- Kahvede dört masa (KAD: 58).
- Telefon çalar. Derviş gider (KAD: 58).
- Ahizeyi eliyle kapayıp seslenir (KAD: 59).
- Buyrun, yandaki masaya geçip mukavele imzalayacaksınız (KAD: 59)...
- Hizmetçi ile yan masaya geçerler (KAD: 59).
- Şimdi yandaki masaya geçin (KAD: 60)...
- Kadın parayı çıkarmıştır, masaya koyarken Hidayet uyarır (KAD: 60).
- Sigarasının külünü silkeler, Nuri tabla tutar (KAD: 64).
- Kül sil ker, Nuri tabla tutar (KAD: 65).
- Gider, masanın üstünden bir resim alıp gösterir (KAD: 72).
- Telefon çalar (KAD: 75).
- Ahizeyi onun gibi tutup, elini testi kulpu gibi beline koyar, yatak odası sesi ile (KAD: 76)
- Gider, telefonu çevirmeye başlar (KAD: 92).
- Masadan bir içki daha yuvarlayıp (KAD: 93)...
- (Yerdeki halıyı süzer.) Yerdeki Hereke halısına yazık (KAD: 94).
- Vay, demek ki onu odamın içinde karımla bir yatakta yatarken tutsam, o da inkâr ediverse, iş biter öyle mi (SKKK: 38)?
- Dünyadaki masaların en neşelisi. Oyuncuların masası (SKKK: 41).
- Astorları diyorum. İndir (SKKK: 80).
- Ben başımı yastığa goyar goymaz sen azgın kediler gibi damlarda gezersin öyle mi (SKKK: 88)?
- Arkası yatak. Yattımı da güzel sözlere paydos artık (ZZ: 9).
- Ay yatak odası. (Birini daha açar.) Her odada bir yatak (ZZ: 14).
- Yataklar biraz büyükçe ama zararı yok. Bakayım yatağın baş ucu istikameti

yerinde mi? Şark nerede kalıyor hanım kızım. Güneş ne canipten doğar (ZZ: 15)?

- Yatağın baş ucunu şöyle çevireyim. Ben dünyanın gittiği istikamete yatarsam başım döner (ZZ: 15).
- Sokağa çıkarken terkos musluklarını kaparım. Neme lazım açık kalır. Su basar. Pencereleri panjurları sıkı sıkı kaparım. Hırsız girer talan eder (ZZ: 15)...
- Burası Hurşit'in evi. Ortada çuha örtülü bir masa (ZZ: 22).
- Burada iki iskemle var (ZZ: 26).
- Kendimizi çift yataklı bir otel odasında bulduk (ZZ: 34).
- Bu hanede ise sadece somya yayları gıcırdatılır (ZZ: 39).
- Haydi gel odaya çıkalım (ZZ: 42).
- Bahçe hortumunu yanımda götürmüştüm. Hortumu musluğa takdim. Öbür ucunu da yatağının baş ucuna getirdim (ZZ: 67).
- Yatağınızda eksilen yere nasıl olsa bir erzast lazım gelecek (ZZ: 69).

3.1.5. Halk İnanışları

İnanç, temel olarak bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin veya bir varlığın gerçek olduğunun kişice veya toplumca kabul edilmesidir. Halkbilimi, bir toplumun eski dinlerinden gelenekler alır ve bu mirası, kendi çağının koşullarına uygun şekilde yeniden yorumlayarak yeni içerikler ve anlatımlarla zenginleştirerek yaşatılan inançlarla ilgilenir (Boratav, 1984).

Haldun Taner'in incelenen eserlerinde birçok halk inancı unsuruna yer verilmiştir. 'Göz seğirmesi, yılbaşı, paskalya, günah çıkarma, Hristiyanlık, Bektaşilik' metinlerde işlenen halk inancı unsurlarıdır.

"İlm-i fal, ilm-i cifr ilm-i kıyafet, ihtilâc ilmi ve benzeri ilimler insanın hep merak dürtüsünün gereği olarak oraya çıkmıştır ki bunlar hiçbir şeyin tesadüfi olmadığını, her sebep bir sonuca delalet eder, yaklaşımından beslenir. Kaşın, gözün ve diğer azaların oynaması, gelecekte olacak bir olaya işaretler. Ama bunun gerçekleşme düzeyi veya herkese göre aynı sonuçları oluşturması birebir aynı olamaz. İnsanlar tarih boyunca yaşadıkları anı ve gelecekleriyle ilgili bazı durumları tahmin etme merakı içinde olmuşlardır. Özellikle vücuttaki kasların titreme ve çırpınması bir işaret olarak kabul edilmiş her bir azadaki kasların

titremesi farklı yorumlanmıştır. Bu yorumlar genelde iki grupta toplanır. 1. Gelecek için iyiye yorumlanan titreme veya deprenmeler. 2. Gelecek için kötüye yorumlanan titreme veya deprenmeler (Kılıç, 2018, s. 98-99).”

Taner’in “Zilli Zarife” adlı tiyatro eserinde ‘göz seğirmesi’ni gelecekte bir şeyin gerçekleşeceğinin işareti olarak yorumlayan batıl bir halk inancı tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Sonra da baskın olacağı zaman önceden benim sol gözüm seğirir (ZZ: 17).
- Aman korkma, korkma bugün sol gözüm seğirmiyor (ZZ: 42).
- Beşir: Sen ermişsin kız.

Radar: A neden ilahi? Ben neden ermiş oluyormuşum.

Beşir: Her şeyi önceden seziyorsun. Sol gözün seğirdi mi anlarım ki vergi memurları teftişe geliyor. Tedbir alır hileli defteri çıkarırım. Madem Sana her şey malum oluyor her hafta sana toto doldurtur zengin olurum (ZZ: 56).

- Radar: Gözüm seğiriyor benim.
- Beşir: (Onun ağzını kapar) Sus gözünü seveyim (ZZ: 57).

Anadolu tarihin her döneminde birçok medeniyete ve inanca ev sahipliği yapmıştır. Haldun Taner’in yetiştiği coğrafya farklı kültürlerin kaynaştığı ve birçok değişik etnik grubun bir arada yaşadığı coğrafyadır. Ortodoks, Katolik, Alevi, Sünni, Türk, Ermeni, Acem vb. farklı din, mezhep ve etnik kökenin bir arada yaşayıp kaynaştığı yerde kültürel mozağin oluşmasını sağlamış ve Taner eserlerinde bunları işlemeyi başarmıştır. İncelenen metinlerde Hristiyan din ritüelleri de yer almıştır. ‘Paskalya Bayramı, günah çıkarma, Gregoryen ve Ortodoks’ gibi terimler Hristiyan inancını yansıtan ve kültüre etki eden bir unsurlardır. Tespit edilen Batı kültürüne ait halk inanışları şunlardır:

- Yılbaşı âdeti, yaş günü âdeti, ne milli geleneklerimize ne de dini anlayışımıza uyar. Bu dünya fani, öbür dünya baki olduğuna göre bu fanilik denizinde bir yıl fazla bir yıl eksik yaşamışsın ne ifade eder? Hele şu küçük mumlar ne oluyor? Kilise mi burası (AŞ: 24)?
- Rum kadınlarını hiç sevmem. Biz Gregoriyeniz, onlar Ortodoks diye değil (SKKK: 46).
- Sinir doktoru günümüzde günah çıkaran papazın yerini almış bulunuyor.

Herkes gelir ruhunun en mahrem yanlarını ona boşaltır gider. Rahat eder (ZZ: 5).

Haldun Tanerin incelenen oyunlarında ‘Bektaşilik’ öğretisine ait şeyh unsura değinilmiştir. Eserde tespit edilen ‘pir aşkına’ deyimi Güncel Türkçe Sözlük’te karşılık gözetmeden veya karşılık görmeden tam inançla, gerçek bir sevgi ile anlamında bir söz olarak tanımlanmıştır. Hz. Ali ve oğulları Hz Hasan ile Hz. Hüseyin’in isimleri metinlerde Alevi ayiniyle özdeşleştirilerek verilmiştir. Bahsi geçen unsurlar şu şekildedir:

- Dedesi ileri ve serbest düşünceleri ile meşhur Zındık Rasih adında bir Bektaşi şeyhiymiş (AŞ: 58).
- Pir aşkına hastabakıcılık etmeye gidiyor, bakımsız yurt bölgelerine (AŞ: 60).
- Y. Korosu: Ya Ali, Ya Ali. (Goygoycular gibi başlarım iki yana sallayarak)
Ya Hasan, Ya Hüseyin. Ya Hasan, Ya Hüseyin...
Nuri: Susun be. Alevi ayini sanıp zabıt tutacaklar (KAD: 39)...

Çalışmaya dahil edilen “Fazilet Eczanesi” eserde kimi tarikat isimlerine değinen diyaloglara rastanmıştır. Bu tespitler şunlardır:

- Pehlivan: Bana bak karışmam jurnal ederim seni, Türk büyüklerine hakaretten. Ticani misin sen?
Refet: Ben Melamiyim.
Yusuf: Babası da Nakşibendi şeyhiymiş (FE: 48).

3.1.5.1. İslamiyet ile ilgili Halk İnanışları

En eski çağlardan beri insan; yaratılışından gelen bir inanma gereksinimi taşır. Bu inanma ihtiyacı bazen doğa olaylarına, bazen bir dine, mezhebe, peygambere kimi zaman insanüstü bir varlığa kimi zaman da bir kaniya, düşünceye inanıp bağlanmıştır. Bu bağlanma ile çeşitli davranışlarda, hal ve hareketlerde, uygulamalarda bulunmuştur. Bir şeye güvenme ya da bir şeyin zararından korunma amacıyla yapılan bu uygulamaların ne zaman, nasıl ortaya çıktığı; akla veya mantığa uygun olup olmadığı ile pek ilgilenilmemiş öğrenildiği şekilde uygulamaya

devam edilmiştir (Şenesen, 2015, s. 51).

Hak (semavî) dinlerin esası birdir. Bütün peygamberlerin din inançları aynıdır. Hepsi tek Allah inancına dayanır. İslam dini semavî dinlerin sonudur. İslam dini vahdaniyet akidesinin unutulduğu, batılın hakka galebe çaldığı, hurafelerin alıp yürüdüğü bir zamanda Arabistan Yarımadasında zuhûr etmiştir. İslam dini beşeriyetin hakiki dinidir. Fıtrî, dinî ve umumî bir dindir. Zira İslam dini tek bir kavme mahsus değildir. Bu suretle Resûlü Zîşan Efendimiz Hz. Muhammed de en son peygamber olarak gelmiştir (Ertan, 1968, s. 27).

İslam inancında var olan ‘abdest, tövbe, şükür, besmele, sevap, günah, cennet, cehennem, ahiret, peygamberler, Eshabı keyf, Müslümanlık, cemaat’ gibi kavramların da çalışılan eserlerde yer bulduğu tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Baksana. Herif denize daldı. Belli bişey ki gusul aptesti alıyor (AŞ: 22)
- Bizim için dinlenmek ancak öbür dünyada (AŞ: 53).
- Tövbekâr Melahat'in çeyizini Suzan Çalışkur üzerine aldı (AŞ: 72).
- Külahları değiştiririz bak karışmam. Hani tövbeler etmiştin (FE: 24)?
- Mesudum Allah’a şükür (FE: 32).
- Peygamber gibi adamsın yahu. Korkulur senden (FE: 34).
- Beni dinleyin bir yol, ey cemaati Müslimin (KAD: 36).
- Aha bismillah demesiyle iki yüz açın yüzü gülüverdi (KAD: 46).
- Eshabı keyf uykusunda (KAD: 47)
- Kitap öperim yalanım varsa (KAD:51).
- Sen pazar meydanının ortalık yerinde, "Ey Ümmedi Muhammed, Çamur İhsan'ı ben vurmadım" diye bağırıyon mu, bağırımyon mu (KAD: 52)?
- Karı kısmı değil mi? Adem babamızı bilem pişman etmiş (KAD: 79).
- Burası Müslüman mahallesi. Söyle çekip gitsin edebinlen (KAD: 82).
- Hilemiz yok çok şükür / Hesabımız apaçık (KAD: 87)
- Özel sektör bizleriz / Sevabı çok severiz (KAD: 88)
- Herkese şapur şapur da bize yarabbi şükür mü (KAD: 101)?
- Havva, Adem'e ne şart goşmuş: Ya ben ya cennet demiş (KAD: 102).
- Vasiyetini yaz hayvan. Cehennemde noter bulamazsın (KAD: 102)...
- Kelimeyi şahadet getir Manyak. Cehennemi imansız boyluyorsun (KAD:

103)...

- O sizin damadınız olduğuna şükretsın. Verilmiş sadakaları varmış (SKKK: 35).
- Ey cemaati müslimin, bakın koca kahrı insanı nerelere götürür (SKKK: 90).
- Himmet: Haşa (SKKK: 92)!
- Kimyon: Tövbe.
Himmet: Tövbeler tövbesi (SKKK: 93).
- Gidişiniz / Gelişiniz / Üstelik cennetinizi / Garantiye alışınız / Hepsi hepsi içinde (ZZ: 12)
- Gemimizde suret yoktur / Desturun abdest bozulmasın deyu / Dans edilmez içki yasak / Harama uçkur çözülmez (ZZ: 13)
- Gemimizin bacası bile İslamca öter / Dumanı sünneti şerife üzre tüter / Lostromadan kaptana kadar / Bütün personel hacı (ZZ: 13)
- Neuzubillahtövbe tövbe, estağfurullah (ZZ: 15).
- Burada defî hacet etmekle belki günaha bile girdik (ZZ: 17).
- Neuzubillah. Hemen gidelim. Ahlak gün günden sukut ediyor. (Onları çıkarır, sonra geri dönüp Radar’a tövbe tövbe diye başını sallar.) (ZZ: 18)
- Haşa sümme haşa. Lafını dahi istemem. Latife yollu dahi (ZZ: 30).
- Haşa sümme haşa (ZZ: 32).
- Tövbeler tövbesi (ZZ: 34).
- Senin gibi bir kariya dayanmak için Eyüp Peygamber olmak gerek (ZZ: 53).
- Zarife: Biz olmasak şu dünyanın hali ne olurdu bilir misin?
Mekşufe: Cennet olurdu (ZZ: 54).
- Neuzubillah bu zaniye size kim bilir ne kadar üzdü (ZZ: 54).
- Ayrıca bir zaniyeyi tövbe ettirip doğru yola getirmenin azim sevabı da caba.
Bir taşla üç kuş (ZZ: 56).
- Zarife: İyi ki kesilmiş verilmiş sadakaların (ZZ: 67).

Haldun Taner’in tiyatro oyunlarında İslam’ın beş şartından olan ‘namaz, zekat ve hac’ ibadetlerine değinilmiştir. Tespit edilen inançlarla ilgili unsurlar şunlardır:

- Sevgili vatandaşlarım, cuma namazında idim (KAD: 39).
- Mapısta bilem beş vakit namazı bırakmamış. Ehli din, Ali’yi boşuna mı

tutuyor (KAD: 39)?

- Herifin başı namazdan kalkmıyor ki (KAD: 59).
- Bir bayramdan bayrama / Namaz da bilem kıldadı (KAD: 104)
- Namaza geç kalıyoruz (SKKK: 19).
- Bayram yaklaşıncı cümle emlâkimi kaynıma satmış görünür bayram geçtikten sonra geri alırım. Böylece zekat da vermem (ZZ: 16).
- Burası kötü bir yermiş meğerse Hacı bey. Biz ne yaptık (ZZ: 17).
- Hurşit beyin bütün servetini bir randevucudan peydahladığı piçine bıraktığı duyulursa hangi hacı namzedi gelir de bizden bilet alır (ZZ: 24).
- Yarın Cemşit'i ortaklıktan çıkardığımıza dair bir ilan verip Hacı adayı yolcularımızı teskin edelim (ZZ: 69).

Sözlükte “örtmek; kararmak” anlamlarına gelen **küsûf**, güneş için kullanıldığında ayın güneşle dünya arasına girerek güneş ışığını engellemesi yani güneş tutulması olayını ifade eder. Kusûf kelimesiyle anlam bakımından ilişkili olan ve sözlükte “batmak, görünmez olmak” mânasına gelen **husûf** ise ay ile ilgili olarak kullanıldığında dünyanın ay ile güneş arasına girerek ayın yüzeyine güneş ışığının ulaşmasını engellemesi yani ay tutulması demektir. Hadis kaynaklarında, aralarında bazı rivayet farklılıkları bulunmakla birlikte güneş tutulduğu zaman Hz. Peygamber’in kusûf namazı kıldırıldığını ifade eden çok sayıda hadis mevcuttur (<https://islamansiklopedisi.org.tr/kusuf>). Haldun Taner’in “Zilli Zarife” adlı oyununda kusûf namazı, nusuf kusuf tövbesi olarak zikredilmiştir. Tespit edilen unsur şu şekildedir:

- İpsala: Bir dahi böyle bir zenaata intisap edip cemiyetimizin ahlakını biguna rencide etmiyeceklerine sahih bir itirafla bizi temim etsinler. Nusuf, Kusuf tövbesi ediyorlar mı sorun bakalım (ZZ: 69)?...
- İpsala: Sizin kefaletinizi kabul ve dahi haziruni kiramın şefaatinı makbul buldum. Hata onlardan, ata bizden. Efendim bu altı akdin düğününü önümüzdeki Cuma günü efendilerimizin huzuruyla icra ve velinimetlerimizi memnun ederiz (ZZ: 69)...

Haldun Taner’in incelenen İslami düşüncenin tezahürü olarak “vallahi, inşallah,

maşallah” gibi kalıplaşmış kelimelere çok rastlanmaktadır. Bunlar şunlardır:

- Sadistsin be, vallahi sadistsin (AŞ: 21).
- Maşallah. Kırk bir buçuk maşallah (AŞ: 23).
- O da maaşallah ismiyle müsemma (AŞ: 24).
- Vallahi gıpta ediyorum (AŞ: 25).
- İnşallah küfür etmediniz doktor (AŞ: 26)?
- Vallahi size gıpta ediyorum (AŞ: 27).
- Vallahi sizinle iftihar ediyoruz (AŞ: 29).
- Bravo vallahi (AŞ: 32).
- Nasılsınız dün akşamdan beri? İyisiniz inşallah (AŞ: 52).
- Vallahi size acıyorum (AŞ: 59).
- Vallahi size acıyorum paşam (AŞ: 59).
- Ay çok hoş vallahi (AŞ: 60).
- O da çok iyi. Tosun gibi maşallah (AŞ: 61).
- Vallahi size çok acıyorum (AŞ: 61).
- Vallahi biliyordum bu şarkıyı söyleyeceğini (AŞ: 65).
- Vallaha canıma yetiyor bazı (FE: 21)...
- Vallahi çok fenayım. Ne olursun (FE: 38).
- İlamaşallah (FE: 38).
- Vallahi seviniyor biri ölünce. Ne adam be (FE: 48).
- İnşallah dediğiniz gibidir (FE: 53).
- Vallahi şimdi unuttum (KAD: 28).
- Şu enseye bak maşallah (KAD: 32).
- Kız vallahi doğru diyorum (KAD: 49).
- İnşallah bana verdiğiniz de iyi çıkar (KAD: 59).
- Alimallah onlardan alamadığım hıncımı senden çıkarırım (SKKK: 68).
- Yalan, vallahi yalan (SKKK: 92).
- Turgut: Vallahi ben seni çok severim (ZZ: 2).
- Maşallah hariciye vekaleti gibi bir gurup (ZZ: 4).
- Hayırdır inşallah gündüz niyetine.” (ZZ: 9)
- Vallaha da doğru billaha da doğru (ZZ: 20).

- Abida: İnşallah o zaniye de cehennemde böyle yanar kül olur.
Dürdane: İnşallah (ZZ: 29).
- Hiç kül yutmaz mısınız komiser bey, zehir hafiye maşallah (ZZ: 62).
- Hayırdır inşallah. Bu neye alamet aceba (ZZ: 66)?

Taner'in incelenen eserlerinde 'Allah' ismi sıklıkla zifredilmiş, kimi zaman hitap olarak kimi zamansa dua ederken kullanılmıştır. Tespit edilen unsurlar şunlardır:

- Allah versin. Allah ziyade etsin (AŞ: 30).
- Aman Allahım (AŞ: 35)!
- Naciye: Artık orasını Allah bilir.
Leman: Tövbe de Naciye Hanım Allah'ın gücüne gider (FE: 20).
- Canını sevsinler senin. Bir kere de itiraz etsene Allah'ın kulu (FE: 22).
- Allaha emanet. (Alır Yusuf a verir) Emredersiniz (FE: 22).
- Allah'a emanet. Vagatoni, bilmez miyim (FE: 24)?
- Hay Allah (FE: 25)!
- Hey Yarabbi (FE: 25).
- Allaha ısmarladık, babamın kusuruna bakmamanızı rica ederim (FE: 31).
- Mesudum Allah'a şükür (FE: 32).
- Melda: Sen Allah'a inanır mısın (FE: 37)?
- Allah'a şükür kendi işimi halletmesini bilirim (FE: 40).
- Hay Allah! Bilsem yalancı çıkarmazdım (FE: 51).
- Melda: Allahısmarladık (FE: 61).
- Ünal: Allah muhafaza (FE: 62).
- İmdat! Aman yarabbim (FE: 71)!
- Yok yahu... Allah Allah (FE: 76).
- Hay Allah (FE: 86)!
- Her Allah'ın günü yıkanan deri ne kadar yumuşak olurmuş meğer (KAD: 72).
- Eğer öyle bir şey varit ise, Allah bilir gerek onu, gerek peşine düşeni şahsi kılıcımla ikişer parça ederim (SKKK: 31).
- Allah aşkına, geliniz bakınız, kendi gözünüzle görünüz (SKKK: 65).
- Ölüm Allah'ın emri (SKKK: 76).

- Allah bağışlasın (ZZ: 4).
- Neuzubillah. Hemen gidelim. Ahlak gün günden sukut ediyor. (Onları çıkarır, sonra geri dönüp Radar’a tövbe tövbe diye başını sallar.) (ZZ: 18)
- Nasıl intihar ettin söylesene Allahın kulu (ZZ: 20).
- Kuzum Allah aşkına siz kimsiniz diye sordum (ZZ: 34).
- Allah vere de çıkacak formalite güçlükleri sevincimizi kursağımızda bırakmasa bari (ZZ: 28).
- Ya ne olacaksın be Allahın kulu (ZZ: 41).
- Allah anama bağışlasın. Sana ne (ZZ: 42).
- Allah göstermesin (ZZ: 54).
- A neden ilahi? Ben neden ermiş oluyormuşum (ZZ: 56).
- Zarife ablaya bir Allahaismarladık diyelim (ZZ: 57).
- Allah bağışlasın Mebus adayı gibi konuşuyor (ZZ: 63).
- Sarılmak gelir hazan içimden / Öpmek ne kelime / Yüreğine iner maazallah / Eh ben de gencim insanım (ZZ: 58).

3.1.5.2. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar

Arapça “butlan” kelimesinden türetilen batıl kavramı, “boş, çürük, asılsız ve gerçeğe aykırı olan” anlamlarına gelir (Ayverdi, 2005, s. 303). Batıl inanış, belirli bir din ile bağdaşmayan, aslı esaslı olmayan veya toplumun ulaştığı bilgi düzeyiyle çelişen genel bir zan olarak değerlendirilirken; kimine göre de eşyaya doğaüstü, insana da insanüstü nitelikler atfetme olarak görülür (Örnek, 1966, s. 19).

Bazı hayvanları görmenin veya seslerini duymanın, belirli günlerde ve zamanlarda iş yapmanın, mavi boncuk vb. şeyleri takmanın ve bazı rakamların uğursuz ya da uğurlu olduğuna inanmak İslami temeli bulunmayan inançlardandır. Aynı batıl inançlar çerçevesinde evden çıkarken kedi veya köpek görmek, baykuş sesini ve köpek ulumasını duymak uğursuz sayılmıştır (Yel, 1998, s. 383).

Haldun Taner’in incelenen tiyatro oyunlarında tespit edilen cansız varlıklar ilgili inanışları ‘tahtaya vurma, yıldız kayınca dilek tutma ve puta tapma’ gibi unsurlar oluşturmaktadır. Bunlar şu şekildedir:

- A kuyruklu yıldız kaydı, keşke bir şey tutsa idim (AŞ: 56).
- (Tahtaya vurur) Hayret öyle bir hafiflik var ki (FE: 22).

- İnsanın eski huyu / Kendine hep bir put yapar (KAD: 43)

3.1.5.2.1. Renklerle İlgili İnanışlar

Renkler doğal kullanımları gereği niteledikleri varlıkların salt rengini belirten, onları tanımlamak için kullanılan nitel ögeler olmayıp aynı zamanda insanların belli bir kültürel geçmişle birlikte onlara yüklediği duygusal anlamları da taşıyan kültür ögeleridir. Evrensel bazı anlamları yanında bir milletin estetik değerleri ve kültürel birikimiyle de ilintili olarak ayrıca gerçek ve mecaz anlamlar yüklenirler (Alay, 2022, s. 201).

“Siyah/kara; toplumsal anlamda karanlık, korku, matem, ölüm, yas, üzüntü, otorite gibi çağrışımlar yapmaktadır ve ayrıca cehennemin, şeytanın, anarşizmin ve kötülüğün de rengidir. Aynı zamanda mutsuzluk, umutsuzluk ve hayal kırıklığının rengi olarak da kabul edilmektedir (Yazmacı, 2012, s. 15).”

‘Kara gün’ dilimizde zor zamanlar için kullanılmaktadır. Taner “Zilli Zarife” adlı oyununda başkarakterin içinde bulunduğu zor durumu betimlemek için ‘kara gün’ ifadesi kullanılmıştır. Tespit edilen unsur şu şekildedir:

- Kara gününde ona el uzatmamak ayıp olur. Vekaletini ben alıyorum (ZZ: 65).

3.1.5.2.2. Sayılarla İlgili İnanışlar

Türk kültüründe yaygın olarak görülen sayı simgeciliğinin temeli mitolojiye ve kutsal dinlere dayanmaktadır. Bu bağlamda, sayılar üzerine kurulan inançların kaynakları, hem İslam Dini’ne hem de Orta Asya yaşam geleneklerine bağlı olduğu bilinmektedir (Nas vd., 2011, s. 253).

Yüksek dinler bile belli sayıların dinsel önemini ve gizemli karakterini kabul ederler. Yahudi, Hristiyan ve İslami kürede sayılara ve özelliklerine gösterilen ilgi esas olarak Pisagorcuların hazırladığı temellere dayanmaktadır (Schimmel, 1998, s. 20-21). Simgesel değeri olan ve her birine özel anlamlar yüklenen bu sayılardan en çok kullanılanlar; üç, dört, beş, yedi, dokuz ve kırk’tır (Güvenç, 2009, s. 85).

❖ 3 Sayısı

“Efsaneler, halk inanışlarının şekillendirdiği anlatılardır. Halk anlatılarının epik kurallarından “yineleme”, “üçleme” ve “ilk ve son durumun önemi” üç sayısı ile ilgili olup diğer edebî türlerde de görülebilmektedir (Çobanoğlu, 2015, s. 116).”

“Dinler tarihinde de önemli bir yeri olan üç sayısı, İslamiyet içerisinde kendisine özel bir yer edinmiştir. Hz. Ali’ye bağlılıkta aşırı giden bazı Şii gruplar, İsmailîlerin etkisiyle Hz. Muhammed’i Tanrı’nın görünüşü, Hz. Ali’yi de içi ve gerçekliği kabul etmişlerdir. Zaman içerisinde bu düşünce felsefî içeriğini kaybederek “Allah-Muhammed-Ali” üçü birdir, şeklindeki tevhid inanışına dönüşmüştür (Bayat, 2000, s. 16).”

Keşanlı Ali Destanı’nda üç sayısı önemlidir, eserde kimi davranışların üç kez tekrarlanması Bektaşilik/ Alevilik tarikatının ‘Allah - Hz. Muhammed - Ali’ anısına yapılan ritüeli hatırlatmaktadır, keza eserin adında da Hz. Ali’nin adının kullanılması tesadüf değildir. Eserde tespit edilen üç sayısı ve üçlenen eylemler aşağıda örneklendirilmiştir:

- Hidayet: Benim adım Hidayet / Sinekli’de doğmuşum / İlkokulu üçe kadar okudum (KAD: 17).
- (Polisin üç kez sorduğu ‘Ali?’ sorusuna mahallenin üç kere ‘He ya Ali’ diye cevap verir.)

Niyazi: Ali, efendi çocuk. "Büyüğümün" diyor. "Ama ben den sana nasihat. Ya herkesi rahat bırakırsın, ya elimi kana bularım" diyor.

Polis: Ali?

Niyazi

Nuri > He ya Ali.

Hidayet

Temel

Temel: "Ne çabuk büyüdün de bana ultimatoma veriyorsun Kurşuncu Hasibe'nin Sidikli Alisi" deyyo.

Polis - Ali'ye?

Niyazi

Nuri > He ya Ali'ye.

Hidayet

Temel

Temel: Dur dinle bak. "Hadi get oğlum get. Sen kaydırak oyna mahallede" diye bir de makas alıyor yanağından (KAD: 28-29).

Z. POLİS: Ali'nin?

Niyazi

Nuri > He ya Ali'nin.

Hidayet

Temel

- Nuri: Efendiliğe bak sen Ali'de. Yine el kaldırmıyor. İyi mi? Sadece üç gün mehil veriyor (KAD: 29)
- Z. Polis: Dur be merak ettim. Çamur İhsan tetiğe basıyor, üç el ateş, sonra (KAD: 29)?
- (Muhtarlık seçimi sırasında gecekondu mahallesini temsilen üç kişi konuşur.)
Nuri: Susun arkadaşlar. Ezberlediklerimi unutacağım. Bugün muhtar seçimi efendime söyleyim, oyunuzu kime vereceksiniz ulan?

1. Kondulu: Sana ne, kime istersek veririz.

2. Kondulu: Keyfimizin kâhyası mısınız?

1. Kondulu: Bize baskı yapamazsın arkadaş.

3. Kondulu: Biz kimi seçeceğimizi biliyoruz (KAD: 36).

- Ali: Asabatım bozulursa karışmam bak. Üç gün mühlet sana. Aklını devşir kafana. (Temel duyuyor mu diye bakar.) Ben mühlet verdim mi sonu ne olur bilirsin (KAD: 53)...
- Şerif Abla: On bin yirmi iki daha ne eder söyle / Otuz üç / Üçe üç elde var üç (KAD: 66)
- Temel: (Ali'nin köpeğini fark etmiştir.) Karabaş, gel kuçu kuçu. Bunun kuyruğunu kim kesmiş be?
İzmarit: Ali Abi kestirdi ya. Üç ay önce (KAD: 80).
- Sabah sütlü bisküit / Bonfile et öğleyin / Aç karnına greyfurt / Geceleri et suyu / Her üç öğün yemekte / Vitamin de alır bu (KAD: 81)
- (Oyunun sonunda Ali ve Zilha baş başa kalır ve üç kondulu sırayla gelerek onlara 'Göz aydınına geldim' der.
Lutfiye: Gözünüz aydına geldim. Kavuştuğunuza bir sevin dim bilseniz.
Hafize: Maşallah, kırk bir buçuk maşallah. Birbirinize ne de yakışmışsınız...
Şükür olsun kavuşturana. Gözünüz aydına geldim...
Raziye: Gözünüz aydına geldim çocuklar. Koklasın bakalım kumrular gibi.
Az çekmediniz hani. Elbet, tabii, bilakis, hakkınız (KAD: 98).

- (Son perdede Ali’yi öldürmeye gelen Cafer, onu üç kere dışarı çağırır.)
- Cafer: Hayyyt, bana derler Manyak Cafer! Nerde o Ali denen ipi kırık kerkenez?..

Cafer: Ulan ıspanak, az bana bak. Duydum ki gerdeğe giriyormuşsun bu akşam. Bülent Bey kullanacağı kadar kullandı, artığı da sana mı kaldı?

Cafer: Dört patırlı dizel motörü gibi karı. Neme lazım. Gel bir yol Zilha bacı. Herkese şapur şupur da bize yarab bi şükür mü? Çık ulan katır tohumu. Ana avrat asfaltta koşuyorum, bana mısın demiyor. Hâlâ zifaf uykusunda mısın itin dölü (KAD: 101)?

❖ 7 Sayısı

“İslam inanç sisteminde kâinatın yedi kat olarak yaratılması tasavvurunda yedi sayısı görülür. Ritüellerde ise hac’da Kâbe yedi kez tavaf edilmesi, Safa ile Merve arasında yedi şart uygulanması, yedi gidiş dönüş yapılması ve son olarak yedi taş olmak kaydıyla üç kez şeytan taşlanması ritüellerde yedi sayısı ile dikkat çeken uygulamalardır (Çoruhlu, 2002, s. 206-207).”

“Kur’an’da semaların yaratılışının bir süreç takip ettiği, sürecin sırası kesin belirtilmemekle birlikte önceleri semalarla arzın birleşik olduğu, sonra ayrıldığı, ayrıldıktan sonra duhândan semaların oluşturulduğu ve her birinin yedi tabakaya bölündüğü anlaşılmaktadır (Keleş, 2017, s. 63).”

Taner’in “Zilli Zarife” adlı eserinde ‘yedi kat gök’ kavramı, ulaşılması zor olan yeri tanımlamak, betimlemek için tercih edilmiştir. Tespit edilen formülistik sayı şu şekildedir:

- 2. Müşteri: Ben heyecanlı bir gencim / İnce ruhlu bir kıza vurgunum / Sarılmak gelir ona içimden / Ne mümkün / Yedi kat gökte sevgilim (ZZ: 58).

Çalışmaya dâhil edilen tiyatro oyunlarında ‘yedi’ sayısının ‘yedi düvel’ olarak kullanıldığı görülmüş; bu kalıp ifade, Güncel Türkçe Sözlük’te ‘bütün devletler, herkes’ tanımlanmıştır. Tespit edilne örnek şu şekildedir:

- Yedi düvel ezberledi bunu (KAD: 28).

❖ 40 Sayısı

“İslam tarihi içerisinde kırk sayısının vurgulandığı birçok durum, olay bulunmaktadır. Hz. Muhammed’in kırk yaşında ilk vahyin gelmesi, Allah’ın Adem’in çamurunu kırk gün boyunca yoğurduğunun inanılması, Mehdi’nin dünyaya tekrar geldiğinde kırk yıl kalacak olması, diriliş esnasında göklerin kırk gün boyunca dumanla kaplanacağı ve dirilişin kırk yıl süreceğinin inanılması bunlardan bazılarıdır (Çoruhlu, 2002, s. 204).”

Schimmel, Müslüman folklorunun kırk sayısı ile dolu olduğunu söyler. İran ve Türk folklorunda kutlamaların kırk gün kırk gece sürdüğünü vurgular. Bu tespitlerinden sonra kırk formel sayısı ile birçok örnek verir: Kırk sütundan oluşan saraylar; kırk atlı kahramanlar; masallarda tek seferde kırk erkek ya da kız çocuk doğuran anneler. Kahramanlar kırk kez maceraya çıkarlar ve kırk sınamadan geçerler, kırk düşman öldürerek kırk hazine bulurlar (2000).

Araştırmacılar kırk sayısının daha çok dinsel inanışlara yüklenen değerler ile günlük yaşamda yaptığımız pratik kullanımların simgesel olarak hayata yansması şeklinde kullanımına rastlamışlardır. Sayı sisteminde kendisinden sonra gelen bütün sayılardan küçük olan kırk sayısının neden çokluk belirtmek için kullanıldığı dikkat çekicidir. Neden kırk sayısı yerine kendisinden daha büyük değerleri ifade eden elli, altmış ya da daha yüksek değerdeki bir sayının çokluğu ifade etmek için kullanılmadığı sorusunun cevabı kırk sayısının dinsel ya da mitolojik geçmişinde aranmalıdır (Güvenç, 2009, s. 89).

Taner’in incelenen eserlerinde tespit edilen kırk sayısı halk inancından ziyade halk deyişi olarak karşımıza çıktığı görülmüş ve metinlerde ‘çokluk’ anlamını sembolize etmek amacıyla kullanılmıştır.

- Maşallah. Kırk bir buçuk maşallah (AŞ: 23).
- Hafize: Maşallah, kırk bir buçuk maşallah (KAD: 98).
- Seni sanki kırk yıldır tanıyormuş hissine kapıldım. Kırk yıllık dosta açılmayacak bir samimiyetle açıldım. Bu fikrimi döktüm ama sen susuyordun (ZZ: 32).
- Yaptığınız yetmiyormuş, ettiniz kırkı geçmiyormuş gibi bir de şimdi üste çıkmak ha (ZZ: 53).
- Ya (İkisi de ilkin sanki Cemşit kırk yıldır yaşıyormuş gibi bunu olağan karşılarlar) (ZZ: 66)

3.1.5.2.3. Soyut Varlıklarla İlgili İnanışlar

Haldun Taner'in eserlerinde melek, şeytan, cin ve karabasan' gibi metafizik varlıklar, dini anlamlarının ötesinde sembolik anlamlarda kullanılmıştır. Karakterler kimi zaman çeşitli duygu, düşünce ve davranışları tanımlamak ve betimlemek kimi zamansa benzerlik ilgisi kurmak için bu metaforlardan yararlanmıştır. İncelenen eserlerde 'melek' ifadesinin temizliği ve saflığı simgelediği görülmüştür. 'Şeytan' ve 'cin' kavramlarının 'şeytan kulağına kurşun, şeytan diyor ki, yüzünü şeytan görsün, aksi şeytan' ve 'cin gibi, cinleri başına çıkarmak, in misin cin misin' deyimleri içinde kullanıldığı tespit edilmiştir. 'Karabasan' ise 'karabasan gibi çökmek' kalıp ifadesi içerisinde kullanılmış ve rahatsızlık veren bir durumu belirtmek için tercih edilmiştir. Soyut varlıklarla ilgili belirlenen unsurlar şunlardır:

- Sen bir meleksin evladım (AŞ: 56).
- Yurt özlemi ikimizin de üzerine bir karabasan gibi çöktü (AŞ: 61).
- Hay aksi şeytan, dilimi döndüremiyorum (SKKK: 23).
- Şeytan deor ki, al eline bir bıçak (SKKK: 31)...
- Karısına inanmamak, peşine düşmek pek budalalıktır. Hayırsız karı zaten yola gelmez. Daha beter şeytanları başına toplar (SKKK: 50)...
- Zira cinler başıma çıkar (SKKK: 53).
- Sen kimsin in misin cin misin (ZZ: 14)?
- Hay aksi şeytan. Neydi bunun adı yahu, katır Selma (ZZ: 41).
- Ben buz kesesi ile yatarım. Şeytan kulağına kurşun. Şimdi birde kalkmış benimle aşık atmaya. Bana Zilli Zarife demişler be (ZZ: 44).
- Melek değiliz mal veya meydanda / Amenna (ZZ: 46)

3.1.5.3. İnanç Merkezleri (Türbeler, Yatırlar)

Anadolu insanı, Şamanizm'den kalan izlerle, inançlarımızın uzantısı ve uzun süredir devam eden geleneklerin etkisiyle, Allah'a yakın hissettikleri bilge kişileri veya Tanrı'nın sevgisine ulaştıklarına inandıkları kişileri saygıyla anmış ve özellikle zor zamanlarında onlardan yardım ummuştur (Yardımcı, 1993).

Haldun Taner'in incelenen eserlerinden inanç merkezi olarak sadece "Sersem

Kocanın Kurnaz Karısı” adlı oyununda yer verilmiştir. Bu tespit şu şekildedir:

- Bir de beni zinhar vezir vüzeranın gömüldüğü Sultan Mahmut Türbesi’ne gömmesinler (SKKK: 76).

3.1.5.4. Nazar - Nazarlık

Dinimizde de yeri olan ve halk arasında çok yaygın bir inanış olan nazar ise Arapça bakış manasındadır. Nazar; bazı kişilerin bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, bir hayvana, ya da bir nesneye bakmasıyla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesidir (Boratav, 1984, s. 104).

Nazara gelmek, kem göze uğramak, göz değmesi gibi söylemlerle de ifade edilen nazar sadece olumsuzluk sonucu değil bir kimseyi veya nesneyi çok sevmek, beğenme gibi durumlarda da görülebilmektedir. Geçmişten günümüze nazarın etkisinden kurtulmak için çok çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Bunların bir kısmı İslami anlayışa uygun bir kısmı da Şamanizm gibi inançlardan gelme ritüellerdir (Akyol, 2021, s. 380).

Taner’in tiyatro oyunlarında ‘göze gelmek, kem göz/söz, nazar’ ifadeleri kullanılmış ve nazardan korunmak için söylenen sözlere ve dualara yer verilmiştir ancak nazarlık kavramından bahsedilmemiştir. Metinlerde tespit edilen nazar unsurları şunlardır:

- Sesi çok güzeldir. Aman göze gelmesin (AŞ: 57).
- Tapucu’nun nazarı değmiştir. (Refet’e) Esnaf bile denemiş senin nazarını Refet Bey (FE: 19).
- Al şu oyuna bir nazar et (SKKK: 22).
- Suflör: Kem söz sahibinindir.
Kaçivelaki: Kem söz sahibinindir (SKKK: 64).
- Radar: Ödüm kopmuştu kardeş rüyama nazar değdi diye (ZZ: 20).

“Halk arasında özellikle mavi gözlü ya da gök gözlü insanların nazar gücünün daha kuvvetli olduğuna inanılır (Çıblak, 2004, s. 107).” Taner’in “Zilli Zarife” adlı oyununda mavi gözlü kişilerin nazar değdirdiğine inanılmakta ve olası nazardan

korunmak için bir halk deyişine yer verilmektedir. Tespit şu şekildedir:

- Allah anama bağışlasın. Sana ne. Nazarın degecek. Gök gözlü karı. Elem tere fiş kem gözlere şiş (ZZ: 42).

3.1.5.5. Uğur ve Talihle İlgili İnanışlar

Uğur, bir nesnenin, kişinin, hayvanın, işin, zamanın veya yerin özündeki iyilik, mutluluk, bereket, kolaylık gibi olumlu özellikler ve güçlerdir. Halk inanışlarında ve davranışlarında, zamanlar, yönler, çevredeki nesneler, kişiler ve hayvanlar uğurlu veya uğursuz olarak sınıflandırılmıştır. Uğurlu olanları tercih etmek, uğursuz olanlardan kaçınmak veya onların getirebileceği olumsuzlukları gidermek için çeşitli yöntemler uygulanır (Boratav, 1984)

Taner'in incelenen eserlerde 'uğur ve uğursuzluk' kavramları kişiler, mekânlar ve günler etrafında şekillenmiş ayrıca metinlerde 'Uğurlu olsun' alkışına sıklıkla yer verilmiştir. Çalışılan tiyatro oyunlarında 'uğur ve talih'le ilgili tespit edilen halk inancı unsurları şunlardır:

- Uğurludur bu eczane neme lazım (FE: 20).
- Fulbright bursu. Dedim ya uğurludur bu eczane (FE: 31).
- Uğurlu kademli olsun (KAD: 46).
- Ali'nin uğurunu gördünüz mü arkadaşlar (KAD: 46)!
- Bunlar hiç olmazsa yeni, bir ayaklarının uğurunu deneyelim, derler (KAD: 64).
- Uğur getiriyormuşum diye arada bir makas da alır (KAD: 72).
- Bu İhya Bey uğursuzunun devlet taahhüdü ne zaman bitiyor (KAD: 85)?
- Bu uğursuzun ağzını kapamayacak mısın (KAD: 102)?
- Karı erkek pantolonu ütülemediği günü uğursuz sayar (SKKK: 36).
- Talihsiz kaderinin kötü tecellisi (SKKK: 52).
- Hey, uğur ola dostum (SKKK: 63)!
- Cuma günü acentayı açmam. Cumartesi hiçbir işe bakmam. Pazartesi yola çıkmam. Salı günü uğursuz gündür müşteri yoktur. Çarşambalar fazla tahaccüm olur. Talip çoktur. E Pazar da tatil evden dışarı çıkmam (ZZ: 16).
- Vah benim talihsiz başım (ZZ: 18).

- Nejat: Kutlu olsun.
Beşir: Uğurlu kıdemli olsun (ZZ: 28).
- Seçimlerde aday oldum bir partiden / Gitti karşı partiye girip seçildi. / Rızkımı orada da kesti uğursuz (ZZ: 61).
- Ve de servetim diğer yarısını Zarifenin mesai arkadaşı şu masum şu talihsiz kızlara toplumun kendilerine daha iyi şey öğretemediği bu yola onları adeta ittiği şu bokes yavrulara çeyiz hediyesi olarak kendilerine birer kat alabilsinler maişetlerini sağlasınlar geleceklerini kurtarsın, evlensinler sıcak bir yuva ve evladü ayal sahibi olsunlar diye hibe ediyorum (ZZ: 68).

3.1.5.6. Rüya İnancı

Rüyalar, genellikle bireyin nefsindeki gizli bilinç özelliklerine göre beliren bir muamma ya da bilmece gibi garip bir temsildir ve gizli ilimlerle alakalıdır. Bazı rüyalar aynen gerçekleşir, bazı rüyaların yorumu rüyada görülürken, bazı rüyalar ise kişinin vicdanında yorumlanamamakla birlikte, güvenilir rüya olduklarına dair inançlar vardır (Türkeş Günay, 2018, s. 122).

Halk inanışına göre, rüyalar, yaşanacak olay veya durumların işaretçisi olarak kabul edilir. Rüyaların yorumlanması genellikle deneyimli ve yorumlama yeteneğine sahip kişiler tarafından yapılır. Bu yorumlar, genellikle rüyada görülen şey ile gelecekteki olay veya durum arasında benzerlik veya çağrışım esasına dayanır (Sever, 2004). Beyaz, iyilik ve saadete; siyah, fenalık ve bedbahtlığa delalet eder (Alangu, 2010, s. 253).

Taner'in incelenen eserlerinde 'rüya' kavramı sıklıkla kullanılmıştır. Rüya anlatılırken 'Hayırdır inşallah gündüz niyetine' ifadesi kullanılmıştır, bu ifade Türk kültüründe rüya yorumlama geleneğinin bir parçasıdır. Böyle söylenerek hem rüyanın olumlu ve güzel bir şekilde sonuçlanması istenmekte hem de rüya sahibi ve anlattıkları kişileri rüyanın olumsuz etkilerinden korunması amaçlanmaktadır.

Eserlerde rüyada görülen motifler önemli bir yer tutmaktadır. 'Kır at, ala at, gecelik, terlik' vb. sembol ve renkler, rüyanın anlamını çözmek ve rüyada görülen kişinin hayatıyla ilgili yorum yapmak için kullanılmış; kır at hayra ve ala at, gecelik, terlik ise fena habere yorumlanmıştır. Bunlar şu şekildedir:

- Seneler sonra bir gece rüyamda seni ölmüş gördüm. Sabah uyanınca deliye

döndüm. O günden sonra bambaşka bir his kapladı içimi (FE: 68).

- Rüyalarımın tahassürü gerçekleşiyor (SKKK: 40).
- Radar: Cemşit enişte dedim de hatırıma geldi, dün gece rüyamda gördüm.
Doktor: Abdala malum olurmuş, derler. Radar Selma bir rüya görsün de ertesi gün çıkmasın. Görülmüş şey değildir.
Hürmüz: Hayırdır inşallah gündüz niyetine (ZZ: 9).
- Radar: A delinin zoruna bak gündüz ya işte. Cemşit enişte bir kır ata binmiş.
Hürmüz: A mebus olacak. Çok iyi.
Radar: Sırtında gecelik, ayağında terlik.
Hürmüz: Bu fena haber kardeşlik.
Radar: Ala atın ayakları yerden kesilmiş adeta kanatlanmış uçuyor. Cemşit enişte de bize yukardan el sallıyor.
Hürmüz: Selma kız ister misin adamın başına bir şey gelsin.
Radar: Sus ağzından yel alsın.
Hürmüz: İyi adam sözü üzerine girermiş. Cemşit enişte köşeyi dönüyor.
Radar: Ne köşeyi dönmesi be dolap beygiri gibi ortada dönüyor (ZZ: 10).
- Cemşit: Artık çok geç intihar ettim bile.
Hürmüz: Rüya doğru çıktı.
Radar: Vallaha da doğru billaha da doğru (ZZ: 20).
- Radar: Ödüm kopmuştu kardeş rüyama nazar değdi diye (ZZ: 20).
- Radar: Cemşit enişte dedim de aklıma geldi. Dün gece onu rüyamda gördüm.
Doktor: Abdala malum olur.
Hürmüz: Söyle gündüz niyetine.
Radar: Cemşit enişte sırtında gecelik bir kır ata binmiş.
Hürmüz: Kız sen bu rüyayı o zavallı canına kıydığı günde görmüştün.
Radar: Bu sefer kır atla uçmuyor. Havadan gelip yere bizim aramıza konuyor.
Hürmüz: Hayırdır inşallah. Bu neye alamet aceba?
Cemşit: Zarife burada mı?
Radar: İyi adam söz üstüne girermiş (ZZ: 66).

3.1.5.7. Sihir

Karaman sihri, gizli yöntemlerle insan ve doğa üzerinde olağanüstü etkiler yaratma bilimi veya sanatı olarak tanımlamıştır (2015). İyi ya da kötü bir sonuç elde

etmek amacıyla tabiat unsurlarını ve kanunlarını etkileyerek olay ve durumların olağan düzenini değiştirmek için gerçekleştirilen pratikler sihir/büyüyü oluşturmaktadır. Bu değişim bilinen yollarla değil, doğaüstü ve gizemli güçler aracılığı ile gerçekleştirilir (Boratav, 1984, s. 106).

Farsça ‘afsun’ kelimesinden gelip, büyü, afsunlama anlamındadır. Bugün afsun kelimesi Farsça’da bilhassa zehirli hayvanların sokmalarına karşı yapılan “şerbet” mânasını taşımaktadır (Örnek, 1966, s. 30). Afsunlu; büyülü, tılsımlı, yabancıların dokunmasına veya yaklaşmasına karşı afsunlamak suretiyle korunan, zehirli hayvanların sokmalarına karşı afsunlanmak suretiyle bağışıklığı olan, şerbetli demektir (Kılıçoğlu, 1969, s.122).

Polat’a göre, kurşun dökme, eritilmiş kurşunun soğuk suya dökülmesi şeklinde uygulanır. Bazı bölgelerde suyun içine eklemek, soğan, sarımsak gibi malzemeler eklenir. Kurşunun suya dökülmesiyle oluşan buhar veya duman sayesinde kötücül güçlerin ortadan kalktığına veya tespit edildiğine inanılır (2020).

Haldun Taner’in “Keşanlı Ali Destanı”nda başkarakterin annesi ‘Kurşuncu’ olarak nitelendirilmiş ancak eserde kurşun dökme uygulamasının nasıl yapıldığıyla ilgili bir açıklama yapılmamıştır. Efsunlamak, geleneksel inançlardan olup kişilere manevi güçler yükleyerek onları kötülüklerden uzak tutmak ve koruma altına almak için yapıldığına inanılmaktadır. İncelenen eserde ‘şebetleme’ olarak yer alan efsunlama eylemine yer verilmiş, uygulamanın yöntem ve tekniklerine değinilmemiştir sadece şerbetleme ile başkarakterin ‘kurşun’a karşı koruma altına alındığı belirtilmiştir. Tespit edilen geleneksel inanç unsurları şu şekildedir:

- Temel: "Ne çabuk büyüdün de bana ültimatom veriyorsun Kurşuncu Hasibe'nin Sidikli Alisi" deyyo (KAD: 28).
- Ş. Polis: O da niye?
Hidayet: Şerbetli ya.
Ş. Polis: Ne şerbetlisi?
Nuri: Basbayağı şerbetli işte (KAD: 29).
- Mahalleliye mıska verir, kurşun döker, büyü yazar. Ali doğduğunda okuyup üflemiş. O gün bu gün Ali'ye kurşun, bıçak işlemez (KAD: 29)...
- Sipsi: Hani şerbetli idi?
Nuri: Anası topuğundan tutup şerbetlemiş. Bir ordan kurşun geçer angut

(KAD: 34).

- Durum vaziyetini gurtarttın demek. Alacağın olsun senin, Kurşuncu Hasibe'nin sidikli Alisi (KAD: 54).
- Zilha: Ha denmez, efendim denir. Kurşuncu Hasibe'nin sidikli Alisi (KAD: 83).
- "Ey Kurşuncu Hasibe Bacı'nın asil oğlu Ali, ruhsat ver senin öcünü almak şerefi bize müyesser olsun" dediler (KAD: 94).
- Sipsi: Şerbet ne oldu?
Nuri: O şerbetsiz ayağı aval (KAD: 103).

3.1.5.8. Fal

İnsanlar gelecekte meydana gelebilecek olaylar hakkında bilgi sahibi olma arzusuyla falı kullanır ve öğrendiklerini sandıkları kaderlerini istedikleri yönde değiştirmeye çalışır, kötülüklerden korunmak için tedbir alır veya sadece meraklarını gidermek veya zaman geçirmek için çeşitli yöntemlere başvururlar. Falın sonuçları ve anlamları, bu tür arayışların sonucunda elde edilen neticeleri içerir (Duvarcı, 1993).

Taner'in incelenen eserlerinde 'fal' ifadesi, kelimenin sezgi yoluyla geleceği tahmin etmek, yorum yapmak anlamı içermesi sebebiyle tercih edilmiştir ancak metinlerde fal çeşitlerine, gereçlerine ve yöntemlerine değinilmemiştir. Bu örnekler şu şekildedir:

- Radar: Radar Selma.
Beşir: Neden Radar diyorlar sana.
Radar: Her şeyi önce seziyorum da ondan. Ben de altıncı his varmış. Bir ara Zahi Sungur da çalıştım. Medium olarak, canım (ZZ: 17).
- Fal çıkmadı galiba (ZZ: 19).
- Doktor: Fal doğru çıktı.
Radar: Ödüm kopmuştu kardeş rüyama nazar değdi diye (ZZ: 20).

3.1.6. Oyun, Eğlence, Spor

3.1.6.1. Çocuk Oyun ve Eğlenceleri

Oyun, belirli bir yer ve zaman çerçevesinde, bir düzen doğrultusunda, serbestçe kabul edilen kurallara uygun olarak ve maddi yarar ya da gereklilikten bağımsız olarak gerçekleşen bir faaliyettir. Oyun, bir heyecan atmosferinde geçer. Bu faaliyet, aktarım ve gerilim duygularıyla birlikte neşe ve rahatlama sağlar (Huizinga, 2006).

Oyunlar, çocuklar arasında ortak bir anlayış ve etkileşim yolu sunar. Çocuğun bağımsızlık ve bireysellik duygularını güçlendirirken aynı zamanda sosyalleşmesine olanak sağlar. Hem fiziksel hem de zihinsel olarak çocuğun gelişimine katkıda bulunur. Oyun, çocuğun kendini özgür bir şekilde ifade etme ve keşfetme alanıdır (Özdemir, 2006).

Sormaz'a göre oyun, oyuncunun deneyimsel olarak yaşadığı bir süreçtir. Bu süreç, öğrenmeyi teşvik edebileceği gibi, aynı zamanda çabalamayı, araştırmayı, keşfetmeyi, deneme-yanılma yoluyla öğrenmeyi, ilişki kurmayı, kontrolü sağlamayı ve problemleri çözmeyi de içerir (2012).

Çocuk oyunları, çocuğun eğitiminde ve kişiliğinin gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Çocuk eğitimi, toplumsal kültür açısından önemli olduğu gibi eğitim ve ruh bilimi yönünden de önem taşımaktadır. Çocuk, gerekli olan davranış, bilgi ve becerilerini oyun içinde kendiliğinden öğrenir. Çocuğun kişiliği oyun içinde daha belirgin çizgilerle ortaya çıkar ve gelişir. Çocuk, kavramları, cisimleri, toplumsal kuralları, haklarını ve mücadele etmeyi oyun içerisinde algılar, sonra anlar, sonra da öğrenir ve geliştirir. Oyun, fiziksel, sosyal, zihinsel, psikolojik ve duygusal yönden çocuğu etkiler ve gelişmesine katkıda bulunur (Özer vd., 2006, s. 54).

Haldun Taner'in eserlerinde sadece bireysel oynanan çocuk oyunlarına değinilmiş, çocukların grup halinde oynadıkları oyunlara ve geleneksel çocuk oyunlarına rastlanmamıştır. Eserlerde geleneksel çocukluk anlayışının değişmesine bağlı olarak metinlerde, oyuncak ve park oyunlarının varlığı tespit edilmiştir. İncelenen eserlerde çoğunlukla yaşanan dönemin oyun ve oyuncakları çocukların eğlence unsurları olmuştur. Taner'in "Zilli Zarife" adlı eserinde bir çocuğun elinde direksiyon varmış gibi oynaması, sesler çıkarması ve bunu canlandırması sayesinde çocukların kendi kurduklarını, yönettiklerini ve bu oyunları ne şekilde oynadıklarını görmemizi sağlamıştır. Tespit edilen çocuk oyunları şu şekildedir:

- Bizim zamanımızda bunun adı ‘ön dö turuva’ idi. Bu oyunu bile Amerikanlaştırdık be (FE: 24).
- Hadi get oğlum get. Sen kaydıracak oyna mahallede (KAD: 29)
- Elim üstünde oynadık, biz kazandık (KAD: 41).
- Tirenin yeni mi Cihangir (ZZ: 8).
- Şimdi bana yeni oyuncakları kim alacak (ZZ: 21).
- Hiç rahat yok be. Ben tirenimle nerde oynıyayım (ZZ: 40).
- Benim tirenim var. Balonum var. Dolabımda Tom Mikslerim var (ZZ: 42).
- Cihangir: (Otomobil olmuştur elinde direksiyon varmış gibi koşarak gelir) Ebüübe.. Ebübe... Çekilin yoldan (ZZ: 48).
- Cihangir: Ben hususi çalışan taksiyim. Ama bugün yağmur yağdığı için dolmuş yapıyorum. Ebübee..
- Dürdane: Adınız ne sizin?
- Cihangir: Şevrole... 62 model (ZZ: 49)...
- Cihangir: Bu şoför şapkası mı? Ben şimdi otomobil oldum.
- Mekşufe: Siz hep böyle otomobil mi olursunuz?
- Cihangir: Hişt Cihangir... Cihangir Paşa... Şevrole 62...
- Dürdane: Bakar mısınız Taksi?
- Dürdane: Hayır Efendim öyle değil. Sokağa çıkacağız... Bizi götürür müsünüz taksinizle?
- Cihangir: Öyle hızlı kapama hanım. Daha geçen gün üçyüz kağıt suladım.
- Mekşufe: Yavaş kapadım efendim.
- Cihangir: Motor bozuldu.
- Dürdane: Bizi büyük otomobilin yanına götüreceksiniz (ZZ: 50).
- Cihangir sizde imiş. Lazım olur diye pijamalarını, diş fırçasını, oyuncaklarını getirdim (ZZ: 51).
- Cihangir: Anne bana o elektrikli tireni alır mısın artık (ZZ: 68).

3.1.6.2. Yetişkin Oyunları

Oyun, çocuk veya yetişkinlerin hoş vakit geçirmelerinin ötesinde; hem doğumdan ölüme kadar geçen zamanda çocuk, genç ve yetişkin bütün insanların ilgisini çeken etkili ve çok farklı hem de esas itibarıyla yaşamın birçok alanını konu edinen, rekabeti ve oyuncakları da içinde barındıran geniş bir alandır (Akkaya,

2018, s. 18).

Eskiden, yetişkinler kendi aralarında eğlenmek ve boş zamanlarını değerlendirmek için çeşitli oyunlar geliştirmiş ve bu oyunları nesiller boyunca aktararak günümüze ulaştırmışlardır. Bu oyunlar, yaşanan zaman, mekân, sosyal durum ve sınıfa bağlı olarak çeşitlilik göstermiş ve halkın eğlencesi haline gelmiştir. Geçmişte cirit, güreş, at binme, gölge oyunları, kuklacılık gibi oyunlar popülerken, günümüzde genellikle bu tür oyunların yerini şans veya bilgisayar oyunları almıştır (Demirel, 2013).

Taner'in incelenen eserlerinde yetişkinlerin zaman geçirmek için tavla, kağıt, briç, barbut, pişpirik, domino, bezik, kanasta gibi oyunlar oynandığından bahsedilmiştir. Tavla oyunu ile ilgili terimsel ifadeler yer verilmiştir. Yetişkinlerin oynadığı kumar oyunları genel itibarıyla 'oyun' olarak isimlendirilmiştir. Tespit edilen yetişkin oyunları aşağıda verilmiştir:

- Bizim toto yine yattı. Kim atmış golleri (AŞ: 37)?
- Tavla oynayanları da takdim edelim. Emekli Karantina Doktoru Recai Bey sağdaki, Tapucu Refet soldaki (FE: 14).
- Bezik arkadaşları. Bu akşam onlar parti veriyormuş (FE: 53).
- Bir gün tavla oynuyoruz koğuştaki. Karşımdaki zar tuttu (KAD: 50).
- Herif tavla kutusunu geçiriverdi kafama (KAD: 50).
- Ali, Derviş, Temel kahvenin dışında kâğıt oynarlar (KAD: 58).
- Nuri onun yerine oyun masasına oturur (KAD: 58).
- (Oyundan kalkarak) Böyle oynanır bu meret (KAD: 61).
- Bizde briç oynar beyler. Kanasta ya da bezik (KAD: 74).
- Bizde barbut, altmış altı ya da pişpirik (KAD: 74).
- Kimi kâğıt oynar (SKKK: 45).
- Çok güzel madem kare tamam. Bir bezik partisi çevirebiliriz (ZZ: 27).

Metinler yetişkinlerin de çocuk oyunlarından 'saklambaç'ı oynadığı görülmüştür. Tespit edilenler şunlardır:

- Cemşit: Bana bir süre saklı kalmamı salık verdi. Elma dersem çık armut dersem çıkma dedi. Bu arada mitingi gazetelerde okudum.

Zarife: Doktor hala armut mu diyordu.

Cemşit: Evet.

Zarife: Armut.

Cemşit: Vaktaki şuuru muhteldir diye sahte rapor alıp vasiyetin büsbütün iptali, seni Cihangirimi ve cici kızlarımı hiç acımadan sefaletin kucağına atmayı göze aldılar. O zaman Mennan elma dedi.

Zarife: Sen de çıktın.

Cemşit: Evet işte buradayım (ZZ: 68).

İncelenen eserlerde günümüzde oynanan şans oyunları da karşımıza çıkmaktadır. Bunlar şu şekildedir:

- Kimi spor totosunda (KAD: 47)
- Sizde at yarışı vardır Hipodromda (KAD: 74)?
- Ya madam, bizde bit yarışı yaparlar, Zeynel'in orda bodrumda (KAD: 74).
- Madem Sana her şey malum oluyor her hafta sana toto doldurtur zengin olurum (ZZ: 56).

3.1.6.3. Geleneksel ve Diğer Spor Türleri

Spor, bedensel gelişimi de destekleyen, değişebilir tekniklerle ama sabit ve önceden belirlenmiş kurallar doğrultusunda olan, her zaman kazanma hedefiyle yapılan hareketler bütünüdür (Aras & Şahin, 2017).

Spor, insanın bedensel ve ruhsal sağlığını geliştirmek, kişilik oluşumunu ve karakter özelliklerinin gelişimini desteklemek, bireyler arasında dayanışma ve kaynaşmayı teşvik etmek, mücadele yeteneğini artırmak ve belirlenmiş kurallar dahilinde rekabet, heyecan ve başarı için yapılan bedensel etkinliklerin tümüdür. Bu etkinlikler, sosyal ve ekonomik kalkınmanın önemli bir parçasıdır (Demirci, 2006).

Taner'in incelenen tiyatro oyunlarında birçok spor türünden bahsedilmiştir. Metinler avcılık, at binme, güreş, cirit gibi geleneksel spor dallarına rastlanmamıştır. Grekoromen, kayak, futbol, bilek güreşi, basketbol, jimnastik, ip atlama eserlerde adı geçen spor faaliyetleri olmakla birlikte bu oyunların oynama biçimlerine ve kurallarına değinilmemiştir. İlgili örnekler şu şekildedir:

- Bana grokoromenci geçinmeye kalktı (AŞ: 20).
- Kayaktan düştüğüm zaman oldu herhalde (FE: 30).
- Sabah küçük bir heykelini yapmıştım. Sen kayarken (FE: 37).
- Birazdan top yerine gidecek. Maç var ya (FE: 49).
- İkisi bilek güreşi yapmakta, Virjinya, Satenik'in omzunu ovmaktadır (SKKK: 45).
- Nejat kenarda radyo müziği ile lobut yapar sonra yay çeker. Sabah jimnastiği yapmaktadır. Biraz sonra da ip atlayacaktır (ZZ: 22).

Yağlı güreş ise pehlivan adı verilen güreşçilerin kisbet isimli, beli ve paçaları iple bağlı pantolon giyerek, vücutlarının her yanını zeytinyağı ile yağlayarak yaptıkları ata sporudur (Gökdemir, 1991. s. 5). İncelenen eserlerde ‘pehlivan’ tipi sadece hitap olarak kullanılmıştır ancak geleneksel ata sporumuz olan ‘güreş’ten bahsedilmemiştir. Pehlivan karakterinin diyalogları sınırlandırılmıştır, bunlar şu şekildedir:

- Pehlivan içeri girer. İri yarı, pos bıyıklı, saçları jiletle kazınmış babacan bir tip (FE: 34).
- Sadettin: Merhaba Pehlivan, işler nasıl?
Pehlivan: Vallahi bildiğin gibi. O kadar çalışıyorum, yine betbereket yok. Beddualı mıyız nedir? Bazen bırak diyor şeytan her işi, çekil Gönen'e (FE: 34).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Haldun Taner tiyatro oyunları, çeviriler, televizyon ve radyo programları, hikâye kitapları, radyo skeçleri ve senaryoları, deneme ve köşe yazıları, kabare oyunları gibi edebiyatın birçok türünde eserler kaleme almıştır. Taner eserlerinde genellikle toplumsal eleştiri, mizah ve ironiye yer vermiş; yolsuzluk, rüşvet, ekonomik eşitsizlikler ve sınıf çatışmaları, adaletsizlikler, kentleşme sürecinin doğurduğu sıkıntılar, eğitimsizlik; aile içi ilişkiler, arkadaşlık, aşk ve insanın toplumdaki yeri; modernleşme sürecinin getirdiği toplumsal değişimler ve bu değişimlerin insanlar üzerindeki etkileri gibi konuları sıkça işlemiştir.

Haldun Taner'in 'Keşanlı Ali Destanı', 'Sersem Kocanın Kurnaz Karısı', 'Fazilet Eczanesi', 'Ayışığında Şamata' ve 'Zilli Zarife' oyunları, halkbilimsel unsurların daha yoğun bir şekilde görülmesi sebebiyle çalışma konusu olarak seçilmiştir. Tez çalışmamızın konusu kapsamında yapılan araştırmada, Taner'in hayatı, edebi kişiliği ve eserleri; Haldun Taner üzerine yapılan çalışmalar ve onun tiyatro oyunlarındaki folklorik unsurlarına yer verilmiştir. Araştırma olarak Taner'in tiyatro oyunlarının seçilmesiyle tiyatrodaki yer alan gelenek ve göreneklerin belgelenmesi, kültürel mirasın korunması, toplumsal ve tarihsel bağlamların anlaşılması, unutulmaya yüz tutmuş geleneksel değerlerin ve deyişlerin yeniden gün yüzüne çıkarılması, toplumsal ve tarihsel değişimlerin izlenmesi; toplumun sosyal yapısının, ilişkilerinin, değer yargılarının geçmişten günümüze nasıl evrildiğinin anlaşılması, halkın yaşam biçimlerinin ve inançlarının belgelenmesi; bölgesel, ulusal ve evrensel kimliklerin ve kültürlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışma, Haldun Taner'in tiyatro oyunlarında tespit edilen masal, destan, şarkı, türkü, fıkra, tekerleme, atasözü ve deyimler, alkış ve kargışlar, ağız özellikleri, hitap, lakap, küfür ve argolar, nasihatler, selamlar ve vedalaşmalar, halk tiyatrosu, geçiş dönemi âdet ve uygulamaları; bayram, tören ve kutlamalar; halk hekimliği, botaniği, zoolojisi, taşıtları, ekonomisi, müziği, hukuku, mutfacı, mimarisi, oyun ve dansları, inançları; eğlence, spor ve diğer kültürel ifadeleri ve halkbilimsel öğeleri kapsamaktadır.

Çalışmamızda Sedat Veyis Örnek'in halk bilimi tasnifi esas alınmıştır. Araştırmamızda 'Anonim Halk Edebiyatı' ürünleri Şeref Boyraz'ın sınıflandırması bağlamında söylemelik, anlatmalık, konuşmalık ve seyirlik/oyunmalık türler olarak tasniflendirilmiştir. İncelenen eserlerde söylemelik türlerden manzum olanlardan

‘türkü’, hem manzum hem mensur olanlardan yanıltmaca biçiminde söylenen ‘tekerleme’ örneklerine rastlanmıştır. Anlatmalık türlerden ‘masal’da şehzade ve peri karakterlerine değinilmiş, masal mekânı olarak da Kafdağ ulaşılması zor ve güç olan yer olarak imgelelenmiştir; ‘destan’ kahramanın isminin eserin adı olarak kullanıldığı görülmüş, eserlerde destansı söyleyişe, bu türe özgü halkın sesini yansıtan ifadeler ve melodilere yer verildiği gözlemlenmiştir; ‘fıkra’ türünde en önemli mizah figürlerimizden Nasreddin Hoca ve ona karakteristik fıkra ifadesine yer verilmiştir. Konuşmalık türlerden ‘atasözü, deyim, dua, beddua, yerel ve ağız, hitap, lakap, küfür ve argolar, nasihat, selam ve vedalaşma’ ifadeleri tespit edilmiştir; Taner eserlerinde çok kültürlü ve çok dilli milletlerin söyleyişlerini, yerel ve göçmen lehçelerini ustalıkla işlemiştir; etkileyici bir dil ve üslup çeşitliliği kullanmış, geleneksel Türk edebiyatının dil zenginliğini modern edebiyatın teknikleriyle birleştirmiş, açık ve akıcı bir Türkçe kullanmaya özen göstermiştir. Seyirlik/oyunmalık türlerinde halk tiyatrosunun mukaddime, muhavere, fasıl ve bitiş bölümleri göze çarpmaktadır; incelenen eserlerde ‘Gölge Tiyatrosu (Karagöz), Ortaoyunu, Meddahlık ve Tuluat Tiyatrosu’ tiplerine ait ibarelere, söz oyunlarına, yanlış anlamalara, alaycı ifadeler, anlamazdan gelmelere sıklıkla yer verilmiştir. Taner, geleneksel Türk tiyatrosunun formuna, içeriğine ve ifadelerine sadık kalmakla beraber geleneksel Türk tiyatrosunun unsurlarını modern tiyatro teknikleriyle birleştirmiş; Karagöz-Hacivat, meddah ve köy seyirlik oyunları gibi geleneksel formları, modern temalar ve tekniklerle harmanlamış ve çağdaş Türk tiyatrosuna kazandırmıştır.

‘Geçiş Dönemi Âdet ve Uygulamaları’ üç alt başlıkta toplanmıştır, bunlar: Doğum, evlenme ve boşanma, ölüm. Çalışmamızda doğum evresinde sınırlı sayıda bulgu tespit edildiğinden ayrı bir alt başlık açılmamış olup bunun yerine metinlerde belirlenen ‘lohusalık, aşerme ve ad koyma’ unsurlarına dair pratikler verilmiştir. Taner’in incelenen tiyatro oyunlarında geleneksel evlilik ritüellerine rastlanılmamıştır. Evlenme öncesi adetlerinden ‘kız isteme, görücülük, söz kesme, çeyiz döşeme, nişan, kına’ya; evlilik anı adetlerinden ‘nikah ve düğün’e ve evlilik sonrası uygulamalarından ise ‘gerdek, balayı, el öpme’ adetlerine değinilmiştir. Çalışılan metinlerde boşanma kelimesi geçmekle birlikte boşanmanın nedenlerine ve sonuçlarına dair bir bulguya rastlanmamış olup sadece dini nikah akdinin nasıl gerçekleşeceğine dair bir bilgi tespit edilmiştir. Ölüm evresiyle ilgili belirlenen ögeler ölüm öncesiyle ilgili dönemde gerçekleşen huy ve karakter değişikliğine;

ölüm anında Azrail'in can alması ve son nefesin verilmesine; ölüm sonrasında ise vefat eden kişinin kefenlenmesi, tabutla taşınması, mezara defnedilmesine, sonrasında edilen dualara ve vasiyet kavramına değinilmiştir ancak ölüm dönemiyle ilgili pratiklerin detaylandırılmadığı gözlemlenmiştir.

Dini ve milli bayramlar 'Bayramlar, Törenler, Kutlamalar' başlığı altında işlenmiş, alt başlık açılmamıştır. Kurban ve Ramazan Bayramı isim olarak zikredilmemiş sadece bayramlarda yapılan farz ibadetlerin arttırıldığı vurgulanmıştır; milli bayramlardan 30 Ağustos Zafer Bayramı'nda yapılan kutlama ve törenler anlatılmıştır.

'Halk Bilgisi' unsur ve pratiklerine yer verilmiştir. Özellikle "Fazilet Eczanesi" adlı oyunda halk hekimliği ile ilgili özgün örneklerle yer verilmiştir, geleneksel ile modern tıp tekniklerine ve eczacılıkta kullanılan ancak günümüzde işlevselliğini yitirmiş malzemelere yer verilmiştir. Halk botaniğinde çeşitli çiçeklere, ağaçlara, meyve ve sebzelere, yabancı otlara ve kimi bitkilerin yetiştirme şartlarına değinilmiştir. Halk zoolojisi başlığında incelenen eserlerde geçen hayvan isimlerine yer verilmiştir ve bunlar genel itibariyle eserlerde atasözü ve deyimlerin içinde, benzetme, mizah ve hakaret unsuru olarak kullanılmıştır. Çalışılan eserlerde geleneksel ve modern taşıtların birlikte kullanıldığı belirlenmiştir, yazarın bu tercihi karakterlerin sosyo-ekonomik seviyelerini yansıtmaları açısından önemlidir. Halk ekonomisinde mesleklerden, para ve değerli eşyalardan bahsedilmiştir, bu durum dönemin ekonomik dinamikleri ve karakterlerin sosyal statüleri hakkında bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır. İncelenen eserlerde geleneksel Türk müzik enstrümanlarından saz ve kanuna, Batı müziğinde ise harp, org, akordeon ve piyanoya yer verilmiştir. Halk hukuku genel itibariyle eğitimsiz kişiler tarafından sağlanmakta bu da zayıf olanların temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesine yol açtığı görülmüştür. Halk mutfağı yiyecek ve içecek türleri ve yapıları, keyif verici maddeleri ve mutfak araç gereçlerini kapsamaktadır. Yemek kültüründeki çeşitliliği ve değişimi eserlerde karşımıza çıkmakta bu da farklı kültürlerden gelen etkileşimleri, gelir seviyesindeki farklılıkları, modernleşme süreçlerini veya kişisel tercihleri yansıtabilmektedir. İncelenen metinlerde alkollü ve alkolsüz birçok içeceğe yer verilmiştir, bunlardan en çok tespit edilenler çay, kahve, konyak ve viskidir. Metinlerde sıkça bahsedilen bağımlılık yapan ve keyif veren maddeler olarak esrar ve sigara bulunmaktadır. Kadın ve erkek giyim, aksesuar ve süslenmeleri başa giyilenler, üste giyilenler, iç giyilenler, ayağa giyilenler ve

aksesuarlar olarak tasnif edilmiş, birçok geleneksel ve modern kıyafete yer verildiği tespit edilmiştir. Geleneksel halk oyunlarından olan 'harmandalı' ile geleneksel halk tiyatromuzun bir dans unsuru olan 'çengi' tipine rastlanılmıştır. Halk kültürünü doğrudan temsil eden sınırlı sayıda folklorik kültürel mekân tespit edilmiş, eserlerde geleneksel olanlar haricinde konut ve mekân adlarının, iç ve dış mekân bölümlerinin sıklıkla kullanıldığı görülmüş; geleneksel ve modern unsurların iç içe geçtiği iç mekân tasarımları belirlenmiştir. Mum, lamba ve elektrik tercih edilen aydınlatma unsurlarıdır.

'Halk İnancı'; İslami inanışlarla beraber gayrimüslim bireylerin inançlarını ve batıl inanışları içermektedir. İslami inanışlarda 'Allah' zikrinin dua maksadıyla kullanıldığı görülmüş, 'cennet, günah, sevap, şükür, tövbe, namaz, hac, zekat' gibi dini terimlere değinilmiş; Hristiyan inancında görülen 'günah çıkarma, yılbaşı, paskalya' gibi dini ritüeller işlenmiştir. Göz seğirmesi, gelecekte olacak olayların habercisi olarak değerlendirilen batıl bir inanç olarak tespit edilmiştir. "Tahtaya vurmak, yıldız kayarken dilek tutmak ve puta tapmak" gibi eylemler, cansız varlıklarla ilgili inanışlar örneklendirilmiştir. 'Melek, şeytan, cin ve karabasan' gibi soyut varlıklar, incelenen eserlerde deyimlerde veya benzetmelerde anlamı güçlendirmek için kullanılmıştır. İnanç merkezlerinden Sultan Mahmut Türbesi, vezirlerin defnedildiği bir yer olarak belirtilmiş; "Zilli Zarife" adlı metinde kullanılan 'kara gün' ifadesi olumsuz, zor veya kötü zamanları tanımlamak için kullanılmıştır. İncelenen eserlerde formalistik sayılardan 'üç, yedi ve kırk'a yer verilmiş olup üç sayısı Bektaşilik ritüellerinde karşılaşılan eylemleri üç kez tekrarlama geleneğinden gelmektedir; yedi sayısı gök kavramıyla beraber kullanılmış ve varılması zor, güç olan yer olarak betimlenmiştir; kırk sayısı, çokluğu simgeleyen bir sembol olarak kullanılmıştır. Çalışılan eserlerde, 'kem/gök gözlü' kişilerin nazar etme ihtimalinin daha yüksek ve etkili olduğuna dair bir inanışın öne çıktığı, ancak nazarlık kavramının ele alınmadığı, sadece nazardan korunmak amacıyla kullanılan kalıplaşmış ifadeler yer verildiği görülmüştür. Eserlerde 'uğur/uğursuzluk, talih/talihsizlik' kavramları; insanlar, yerler ve günler etrafında şekillendirilmiş; ayrıca, 'Uğurlu olsun' alkışının sıkça kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen tiyatro oyunlarında rüya motifleri eserlerde önemli bir yer kaplamaktadır; rüyaları tabir etmek ve rüyada görülen kişinin hayatını yorumlamak için 'kır at, ala at, gecelik, terlik' gibi semboller ve renkler kullanılmıştır. Sihir kavramı olarak 'şerbetleme/efsunlama'ya değinilmiş ancak uygulama yöntemi

hakkında bilgi verilmemiştir, "Keşanlı Ali Destanı"nda karakterlerinden birinin 'Kurşuncu' lakabını alması dönemin ve toplumun şartlarında hâkim olan inançları doğrultusunda kurşun dökmeyi bir meslek olarak tercih edildiğini göstermiştir. Fal terimi, geleceği veya bir durumu tahmin etmek amacıyla yapılan çeşitli yöntemlerle sembollerin yorumlanması sürecini ifade etmesi sebebiyle kullanılmıştır fakat eserlerde fal çeşitleri, araçları ve yöntemleri hakkında bilgi verilmemiştir.

İncelenen eserlerde bireysel olarak oynanan çocuk oyunlarından bahsedilmiş, ancak çocukların grup halinde oynadığı oyunlara veya geleneksel oyunlara rastlanmamıştır. Eserlerde, oyuncaklar ve park oyunları kullanılmıştır. 'Yetişkin Oyun ve Eğlenceleri" başlığında yetişkinlerin oynadığı kumar ve şans oyunlarına değinilmiş, 'Geleneksel ve Diğer Spor Türleri'nde geleneksel spor türleri tespit edilmemiş olup rekoromen, basketbol, futbol, kayak, jimnastik gibi spor faaliyetlerine yer verilmiştir.

Haldun Taner'in incelenen tiyatro oyunlarında işlenen geleneksel ve farklı kültürlere ait folklorik unsurlar, benzerlik ve farklılıklarımızı ortaya koymaktadır. Bu şekilde kültürel etkileşimleri, yerel temaları ve sorunları işlerken aynı zamanda evrensel insani temaların da anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Eserlerde geleneksel ve modern değerlerin çatışması ve uyumu iç içe geçmiştir. Bir tiyatro eğitimcisi olan Taner, eserlerinde de toplumsal sorunları ve kültürel konuları ele alarak okurlarını bilinçlendirmiş. Geleneksel Türk tiyatrosu unsurlarını modern tiyatro oyunlarında işlemiştir; aynı zamanda mizah ve ironiyi ustalıkla kullanarak seyirciyi güldürürken düşünmeye sevk etmeyi başarmıştır.

KAYNAKÇA

- Aça M., Ekici M. & Yılmaz, A. M. (2013). Türk halk edebiyatı el kitabı (Ed. M. Öcal Oğuz). Grafiker Yayınları.
- Aça, M. (2019). Halk bilimi el kitabı (Ed. Mustafa Aça). Nobel Yayınları.
- Adıyaman, H. (2012). Haldun Taner hayatı, sanatı ve eserleri. [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Akar, A. (2014). Türk sözlükbiliminde tanımsız bir alan: sövgü sözleri. Dil Araştırmaları.
- Akbulut, Y. (1997). Tekerlemelerin müziksel özellikleri. V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akış, S. (2024). Türk halk oyunlarında taklit unsuruna dair notlar. RumeliDe Dil ve Araştırmaları Dergisi.
- Akkaya, A. (2014). Anadolu halk dansları ve halk dansları üzerine genel değerlendirmeler. Phoenix Yayınevi.
- Akkaya, A. (2018). Oyun ve çocuk. Phoenix Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (2010). Atasözleri ve deyimler sözlüğü. İnkılâp Yayınları.
- Aktunç, H. (1998). Türkçenin büyük argo sözlüğü (tanıklarıyla). Yapı Kredi Yayınları.
- Akyol, F. (2021). Safiye Erol'un eserlerinde halk edebiyatı ve halk bilimi unsurları. [Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi].
- Akyol, Y. (2006). Dinsel ritüeller ve modern milliyetçilikte ritüel inşası: şehit cenazeleri. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi].
- Akyüz, Ç. (2012). Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı" ve Axel Olric'in epik yasaları. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5 (8).
- Alangu, T. (2010). Türkiye folkloru el kitabı. Yapı Kredi Yayınları.
- Alay, O. (2022). Dede Korkut Hikâyelerinde kültürel belleğin taşıyıcı ögesi olarak renkler ve sayılar. Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi.
- Albayrak, N. (2009). Türkiye Türkçesinde atasözleri. Kapı Yayınları.
- Altun, E. (2013). Şanlıurfa ili Akçakale ilçesi düğün adetleri ve çeyiz çevresinde gelişen el sanatı ürünleri. [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Altunel, H. H. (2007). Sabahattin Engin'in oyunlarındaki halk bilimi unsurları üzerine bir inceleme. [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].

- Alptekin, A. B. (2000). Hayvan masallarının formel yapısı. Selçuk Üniversitesi Tirkiyat Araştırmaları Dergisi (7).
- And, M. (1970). 100 soruda türk tiyatrosu tarihi. Gerçek Yayınevi.
- And, M. (1983). Türk tiyatrosunun evreleri. Turhan Kitabevi.
- And, M. (1985). Geleneksel Türk tiyatrosu. İnkılap Kitabevi.
- Aras D. & Şahin N. (2017). Spor bilimlerine giriş (Ed. Hakan Sunay). Gazi Kitabevi.
- Arslan, F., Çağlar, İ. M. & Gürbıyık, C. (2017). Kültürel miras kapsamında kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler: Turgutlu örneği. Osmanlı Hakimiyet Sahası Çalışmaları.
- Artun, E. (1998). Tekirdağ halk kültüründe geçiş dönemleri doğum-evlenme-ölüm. [Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi](#).
- Artun, E. (2008). Halk kültürü araştırmaları. Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2013). Anonim Türk halk edebiyatı nesri. Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2014). Ansiklopedik halkbilimi / halk edebiyatı sözlüğü terimler-motifler-kavramlar. Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2015). Türk halk edebiyatına giriş edebiyat tarihi / metinler. Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2021). Türk halkbilimi. Karahan Kitabevi.
- Aslışen, E. H. T. (2019). Edebî türler açısından çocuk edebiyatı. erken çocukluk döneminde çocuk edebiyatı. Eğiten Kitap.
- Ataman, S. Y. (1992). Eski Türk düğünleri ve evlenme rit'leri. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Atar F. (2007) Nikâh. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), C. 33.
- Aydemir, E. (2018). Latife Tekin'in romanlarındaki halk edebiyatı ve halk kültürü unsurları üzerine bir inceleme [Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi].
- Aydın, B. (2012). Halide Edib Adıvar'ın romanlarında halk bilimi unsurları [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi].
- Aydın, N. (2010). Haldun Taner'in öykülerinin izleksel tahlili. [Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi].
- Ayverdi, İ. (2005). Misalli büyük Türkçe sözlük. Kubbealtı Yayınları.
- Bağlı, M. & Sever, A. (2005). Tabulaştırılan/tabulaşan kurumun (ailenin) kurbanlıklar edinme pratiği: levirat ve sororat. Sosyal Politika

Çalışmaları Dergisi 8.

- Balay M. (1995). Halk Tiyatrosu ve Dario Fo. Mitos-Boyut Yayınları.
- Başaranlar, B., Çakar, Ş., Kılıç, İ. H. & Polat, I. (2013). Malatya mutfak ve yemek kültürü. Malatya Kitaplığı Yayınları.
- Batur S. (1998). Açıklamalı örnekli Türk halk edebiyatı. Altın Kitapları Yayınevi.
- Bayat, A. H. (2000). Türk kültüründe üçlü sözler. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını.
- Baykan S. & Tekgül N. (1993). Türk mutfak kültürü üzerine araştırmalar. (Ed. Kâmil Toygar). Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı.
- Baykurt, Ş. (1976). Türkiye’de folklor. Kalite Matbaası.
- Bayrak, Ö. (2002). Haldun Taner’in hikayeleri ve hikayeciliği üzerine bir inceleme. [Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi].
- Baysal, A. (1990). Beslenme kültürümüz. Kültür Bakanlığı.
- Baysan, M. (2016). Kütahya ve yakın çevresinde halk hekimliği ile ocak kültü. Uludağ Üniversitesi.
- Bergen, B. K. (2018). What The Fuck, New York: Basic Books.
- Beşirli, H. (2010). Yemek, kültür ve kimlik. Millî Folklor, (87).
- Birer, S. (1990). Türk mutfağının tarihsel gelişim süreci içerisindeki değişimi ve bugünkü durumu. Beslenme ve Diyet Dergisi, (19).
- Boratav, P. N. (1984). 100 soruda Türk folkloru. Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1988). Halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği. Adam Yayınları.
- Boratav, P. N. (2016). 100 soruda Türk halk edebiyatı. Bilgesu Yayınları.
- Boratav, P. N. (2021). Zaman zaman içinde. İmge Kitabevi.
- Boyraz, Ş. (2012). Anonim halk edebiyatı araştırmalarının tanım ve tasnif sorunları bağlamında “söylemelik ve konuşmalık türler”le ilgili çalışmaların durumu. Cumhuriyet Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 36 (1), 31-55).
- Brecht, B. (2011). Epik tiyatro. Agora Kitaplığı.
- Bulut Y. & Yıldız N. Yazılı anlatım ve türleri (tiyatro). Marmara Üniversitesi. <https://turkdili.marmara.edu.tr/dosya/turkdili/TRD.122%20Bahar%20D%C3%B6nem%20Ders%20%C4%B0%C3%A7erikleri/TRD122-03.%20%C3%9Cnite.pdf>. Erişim tarihi: 01.02.2023
- Cangür, F. (2023). Haldun Taner’in Şişhane’ye Yağmur Yağmıyordu Hikâye Kitabındaki Eserlerinin Algırdas Julien Greimas’ın Eyleyenler

- Modeline Göre İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi].
- Ceylan, N. (2005). Haldun Taner'in öykülerinde cümle bağlayan bağlaçlar. [Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Çağrı, M. (2006). Nasihat. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 32.
- Çalışlar, A. (1995). Tiyatro ansiklopedisi. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çamurdan, E. (2006). Haldun Taner Seyir Defteri, 1. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınları.
- Çetin, Ç. Z. (2005). Tatar Türklerinin düğün geleneği. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 2 (3).
- Çevik, A. & Sultan, A. (2020). Doğum sonu dönemde yapılan geleneksel uygulamalar. Lokman Hekim Dergisi, 10 (1).
- Çıblak, N. (2004). Halk kültüründe nazar, nazarlık inancı ve bunlara bağlı Türklük Bilimi Araştırmaları (15).
- Çobanoğlu, Ö. (2009). Türk halkbilimi çalışmaları kadrosuna göre Atatürk Döneminde araştırma eğilimleri ve sonuçları üzerine genel bir değerlendirme (Ed. Osman Horata). Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). Halk bilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş. Akçağ Yayınları.
- Çolak, A. (2012). Hadis temelli Anadolu düğün adetleri. Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1 (1).
- Çoruhlu, Y. (2002). Türk Mitolojisinin Anahatları. Kabalcı Yayınları.
- Dağı F. & Minez O. (2022). Türklerde ölüm ve yemek ritüelleri. Journal of Humanities and Tourism Research 12 (3).
- Davulcu, M. (2020). Halk mimarisi terimleri sözlüğü. Pegem Akademi. Demirci, A. (2006). İlköğretimde beden eğitimi uygulamaları. Değişim Yayınları.
- Devellioğlu, F. (1990). Türk Argosu inceleme – sözlük. Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dicle, E. (2004). Haldun Taner'in benzetmecî oyunları üzerine göstergebilimsel bir çözümleme.
- Dilaver D. (2005). Köy ve hikâye romanlarımızda halk kültürü unsurları. Aktif Yayıncılık.
- Dinler, Z. (1995). İktisada giriş Ekin Yayınları.
- Doğan, M. (2014). Doğan büyük Türkçe sözlük. Yazar Yayınları.

- Doğan, F. (2023). Türk saz (âşık) şiirinde nasihat. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (37).
- Doğrusöz, N., Beşiroğlu, Ş. & Uslu, R. (2007). Harîrî bin Muhammed'in Kırşehir Edvar içersinde perdeler. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (4).
- Doğu, H. M. (2023). Hitap bir kişilik hakkı mıdır. İstanbul Hukuk Mecmuası 81 (1).
- Dundes, A. (2003). Halk kimdir? Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1. Milli Folklor Yayınları.
- Dursun, A. (2016). Türk halk hukuku. Ötüken Yayınevi.
- Duvarcı, A. (1993). Türkiye'de falcılık geleneği ile bu konuda iki eser. Ersa Matbaası.
- Elçin, Ş. (2011). Halk edebiyatına giriş. Akçağ Yayınları.
- Eliade, M. (2017). Ebedi Dönüş Miti, (A. Meral, Çev), Dergah Yayınları, İstanbul.
- Emeksiz, A. (2006). Orta oyunu kitabı. Kitabevi Yayınları.
- Enginün, İ. (2007). Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı. Dergâh Yayınları.
- Enginün, İ. (2023). Yeni Türk edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e. Dergâh Yayınları.
- Erçin, M. (2022). Bertolt Brecht'in arturo ui'nin yükselişi ve Haldun Taner'in gözlerini kaparım vazifemi yaparım eserlerine karşılaştırmalı bir yaklaşım. [Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi].
- Erdem, S. (2013). İslâm hukukuna göre tahlîl nikâhı. Ekev Akademi Dergisi (56).
- Erden, Z. B., Şenol, A., Kartal, G. & Tezsever, S. (1999). Türk halkoyunları giysileri. Milli Eğitim Basımevi.
- Erdoğan, B. S. (2023). Klasik Türk şiirinde Kafdağı ve hüma. [Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi].
- Ergin, M. (1989). Türk Dil Bilgisi. Bayrak Yayınları.
- Erinç, M. (2015). Kitap tanıtımı: İslâm hukuku açısından nişanlılık. KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, 25.
- Ertan, V. (1968). İslâm dini ve İslâm âlemi. İslam Medeniyeti.
- Evat, Y. (1999). Haldun Taner'in Kızıl Saçlı Amazon ve Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu / Ayışığında 'Çalışkur' adlı hikâye kitaplarında tasarlama kipleri ve tasarlama anlamındaki diğer kullanımlar. [Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi].

- Gökdemir, K. (1991). Karakucak güreş projesi doğrultusunda müsabaka yönetimi ile seçilmiş olan erkek çocukların bazı fizyolojik özelliklerinin yetenek etkisinin araştırılması [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi].
- Gülsoy, S. (2019). Oyun, kültür ve zaman. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (62).
- Günay, D. (2003). Metin bilgisi. Multilingual Yayınevi.
- Günay, R. (1999). Türk ev geleneği ve Safranbolu evleri. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Gündoğdu, S. (2017). Brecht'in epik tiyatrosu ve Haldun Taner tiyatrosunda epik öğeler. [Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi].
- Gürbüz, A. (2019). Türk romanında görücü usulü evlilikler (1971-1980). Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 8 (1).
- Güvenç, A. Ö. (2009). Kırk sayısının halk edebiyatı ürünlerinde kullanımı üzerine bir inceleme. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (4).
- Harmancı, M. (2012). Dede Korkut hikayelerindeki alkış ve kargışlara işlevsel bir yaklaşım. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (23).
- Huizinga, J. (2006). Homo Ludens, oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme. Ayrıntı Yayınları.
- İsimsiz (2020). Tez yazım kılavuzu (APA 7 formatına göre). Çağ Üniversitesi.
- Kademoğlu, O. (1999). Çeyiz Sandığı. Duran Ofset.
- Kaldar, Ü. (2008). Adana ili Yumurtalık ilçesi halk kültürü ve edebiyatı üzerine bir inceleme. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaplan, M. (2016). Kültür ve Dil. Dergâh Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). Dil bilimi terimleri sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karahancı, İ. (2023). Haldun Taner tiyatrosunda hitap ifadeleri. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (61).
- Karakaş, A. (2005). Feke halk kültürü araştırması. [Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Karakaş, A. (2011). Çukurova türkü söyleme geleneğinde hikâyeli türküler (Adana-Osmaniye). [Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Karaman, G. (2015). Klasik Türk şiiri estetiğinde sihir. Turkish Studies, 10 (8).
- Kartal, A. (2017). Türk kültürü içinde bozkır (Konya) düğün geleneğinin değerlendirilmesi. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi, 36.

- Kaşgarlı Mahmud (2005). Divânü Lugâti't-Türk. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Kaya, D. (2021). Türk dünyası anonim halk edebiyatı. Akçağ Yayınları. Keleş, R. (2017). Yedi Ulu Ozan'ın “yedi” sembolizmi. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Derneği.
- Kerimov, R. (2017). Geleneksel saha (Yakut) müzik aletleri üzerine organolojik bir araştırma. Akademik Bakış Dergisi, (64).
- Keskin, A. (2017). Türk kültüründe “selamlaşma” ve “vedalaşma” hakkında genel bir değerlendirme. Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı Dergisi (43).
- Kılıç, M. (2018). Seğir-nâmeler ve Latif'in seğir-nâmesi. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4 (2).
- Kılıçoğlu vd., Araz, N. & Devrim, H. (1969). Büyük lügat ve ansiklopedi. Meydan Yayınevi, Cilt-1.
- Kınık, A. (2022). Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk tiyatrosunda folklorik unsurlar. [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Kırılmış, Y. (2016). Hayvan masalları ile Ezop masalları'nın karşılaştırılması. Akademik Bakış Dergisi (56).
- Kocabaş, E. (2022). Radyo piyeslerinde halk bilimsel unsurlar. [Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi].
- Koç, F. & Kaya Durmaz L. (2019). Evlenme ve çeyiz geleneklerinde giyim eşyaları. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi 6 (2).
- Koçu, R. E. (1969). Türk giyim kuşam ve süslenme sözlüğü. Sümerbank Kültür Yayınları.
- Kudret, C. (1980). Örneklerle edebiyat bilgileri. İnkılâp ve Aka Basımevi.
- Kudret, C. (1994). Ortaoyunu I. İnkılâp Kitabevi.
- Kurt, B. (2016). Malatya yöresi türkü söyleme geleneği ve Malatya türküleri. [Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Kurt, İ. (20119). Haldun Taner'in eserlerinde sosyal tenkit. [Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi].
- Kuzgun, Y. (2013). Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş. Nobel Yayınları.
- Maviş, F. (2003). Endüstriyel yiyecek üretimi. Detay.
- Miyasoğlu, M. (1988). Haldun Taner, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Nas, E., Çelebilik, G. & Demirbaş, A. (2011). Tokat Nebiköy yöresel kadın-erkek giyiminde alevîlikteki üçleme, dört kapı-kırk makam ve on iki imam

- kavramlarının yansımaları. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (60).
- Nutku, Ö. (1985). Dünya tiyatrosu tarihi 1-2. Remzi Kitabevi.
- Ocaktan, M. (2019). Nesne-İnsan İlişkisi Bağlamında Haldun Taner'in Öyküleri. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi].
- Oğuz, Ş. & Oğuz, İ. (2008). Lâkap Verme Geleneğinde Manisa İli Demirci İlçesi Örneği. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı.
- Olgun, G. M. & Temur, N. (2022). İlk epik Türk tiyatro oyunu Keşanlı Ali Destanı'nın kültürlerarası yer değiştirme hareketi üzerine bir inceleme. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (30).
- Ortakçı, A. (2014). Halk bilgisi yönüyle Fakir Baykurt romanları. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (1).
- Ögel, B. (1982). Türk mutfağının gelişmesi ve Türk tarihi gelenekleri. Türk Mutfağı Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Örnek, S. V. (1966). Sivas ve çevresinde hayatın çeşitli safhalarıyla ilgili batıl inançların ve büyüsel işlemlerin etnolojik tetkiki. Ankara Üniversitesi Basımev.
- Örnek, S. V. (1995). Türk halkbilimi. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özarslan, M. (2005). Bir halk ekonomisi örneği olarak “hab” ve “değişik/değişik” geleneği ve işlevleri. Türkbilig (10).
- Özcan, B. (2015). Haldun Taner'in öykülerinde nedenleme. [Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Özcan, G. (2013). Devlet tiyatrolarında 1949-1970 arası sahnelenmiş Türkçe yerli oyunlardaki halk bilimi unsurlarının incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi].
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1).
- Özdemir, N. (2006). Türk çocuk oyunları (C.1). Akçağ Yayınları.
- Özder, L. & Söyük Güven, M. (2022). Ankara Devlet Tiyatrosu Sanatçısı Seval Ersu'nun sahnelenen eserlerde kullandığı şapka ve baş süslemelerinin teknik ve süsleme özellikleri. İdil, (95).
- Özel, M. (1992). Folklorik Türk kıyafetleri. TÜPRAŞ.
- Özer, A., Gürkan, A. C. & Ramazanoğlu, O. (2006). Oyunun çocuk gelişimi

- üzerindeki etkileri. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi 4 (3).
- Pala, İ. (2002). Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü. L&M Yayınları.
- Pekman, Y. (2010). Çağdaş tiyatromuzda geleneksellik. Mitos-Boyut Tiyatro Yayınları.
- Polat, İ. (2020). Kurşun dökme geleneği ve ateş kültü ile ilişkisi. Akademik Matbuat, (4).
- Sak, İ. (2006). Osmanlı toplumunda nâmzedin (nişanın) bozulması ve sonuçları: Konya örneği. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16.
- Sakaoğlu, S. (2003). Türk gölge oyunu Karagöz. Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2015). Masal Araştırmaları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Schimmel, A. (2004). Tanrının Yeryüzündeki İşaretleri. Kabalcı Yayınevi.
- Sertkaya, O. (2012). Çukurova’da derlenmiş mahalli atasözleri ve deyimler. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 16(0).
- Sever, M. (2004). Türk halk inançlarında ve halk hekimliği uygulamalarında meyve. Türklük Bilimi Araştırmaları (16).
- Sezer, M. A. (2010). Murathan Mungan ve Halk Bilimi. Ankara: Maya Akademi.
- Schimmel, A. (2000). Sayıların gizemi. Kabalcı Yayınevi.
- Sormaz, F. (2012). Çocukluk, oyun ve oyuncak: sosyo-kültürel bir analiz. İkinci Adam Yayınları.
- Sucu, İ. (1989). Ege Bölgesi halk ilaçları. Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları.
- Süren, T. & Kızıleli, M. (2021). Geleneksel Türk içecekleri. AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi, 24 (1).
- Şener, S. (2003). Gelişim sürecinde Türk tiyatrosu. Alkım Yayınevi.
- Şener, S. (2003). Dünden bugüne tiyatro düşüncesi. Dost Kitabevi.
- Şenesen, İ. (2015). Adana halk inançlarında eski türk inanışlarının izleri karşılaştırma -inceleme. [Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Şevli, D. (2015). Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanlarındaki halk edebiyatı ve halk kültürü unsurları üzerine bir inceleme. [Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi].
- Şimşek, E. (2019). Azrail” inancının Türk halk kültürüne yansımaları. Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi (18).
- Şişman, B. (2002). Samsun yöresinde geçiş dönemleriyle (doğum, sünnet, evlilik

- ve ölümle) ilgili yaşayan halk inançları ve bunlara ait uygulamalar. Erdem Dergisi 13 (39).
- Taner, D. (2018). Canlar ölesi değil fotoğraflarla Haldun Taner'in yaşamöyküsü. İstanbul: YKY.
- Taner, H. (1966). Zilli Zarife. Ankara Devlet Tiyatroları Sevgi Sanlı Oyun Arşivi.
- Taner, H. (2016). Ve değirmen dönerdi - Lütfen dokunmayın. Yapı Kredi Yayınları.
- Taner, H. (2020). Sersem kocanın kurnaz karısı. Yapı Kredi Yayınları.
- Taner, H. (2021). Eşeğin gölgesi. Yapı Kredi Yayınları.
- Taner, H. (2021). Huzur çıkmazı. Yapı Kredi Yayınları.
- Taner, H. (2022). Fazilet eczanesi. Yapı Kredi Yayınları.
- Taner, H. (2022). Ayışığında şamata. Yapı Kredi Yayınları.
- Taner, H. (2022). Keşanlı Ali destanı. Yapı Kredi Yayınları.
- Taner, H.(2022). Gözlerimi kaparım vazifemi yaparım. Yapı Kredi Yayınları.
- Taner, H. (2017). Günün adamı – dışardakiler. Yapı Kredi Yayınları.
- Tarçın, G. (2020). Geçmişten günümüze Kilis'te evlenme gelenekleri. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi 5 (2).
- Tayla, H. (2007). Geleneksel Türk mimarisinde yapı sistemi ve elemanları. Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı.
- Tekerek, N. (1993). Popüler halk tüyatrosu geleneğimizden çağdaş oyunlarımıza yansımalar. T.C. Kültür Bakanlığı Sanat-Tiyatro.
- Temir, E. N. (2023). Mustafa Çiftci'nin öykülerinde halk bilimi unsurları. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Tezcan, M. (1993). Türk mutfak kültürü üzerine araştırmalar. (Ed. Kâmil Toygar). Türk Halk Kültürü Araştırma ve Tanıtma Vakfı.
- Tezcan, M. (2019). Giyim olgusuna sosyo-kültürel bakış ve Türklerde giyim. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16 (1).
- Tezel, N. (2009). Türk masalları. Bige Kültür Sanat Yayınları.
- Togonidze, N. (2009). Haldun Taner'in kitaplaşmış eserlerinde İstanbul. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi].
- Toker Uğurlu, T., Balcı Şengül, C. & Şengül, C. (2012). Bağımlılık psikofarmakolojisi. Psikiyatride Güncel Paylaşımlar, 4 (1).
- Toklu, O. (2011). Dilbilime giriş. Akçağ Yayınları.
- Topaloğlu, A. (1989). Dil bilgisi terimleri sözlüğü. Ötüken Yayınları.
- Tutal, O. (2014). Kırk yıllık hatırın iletişim mekânı olarak kahvehaneler. Anadolu

Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 14, (3).

Tülü, A. (2017). Haldun Taner'in Vatan Kurtaran Şaban adlı kabare oyunu ve epik tiyatro. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi].

Türkeş Günay, U. (2018). Âşık tarzı şiir geleneği ve rüya motifi. Akçağ Yayınevi.

Türkeş Umay, G. (2009). Türk masallarında geleneksel ve efsanevi yaratıklar. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi.

Türkeş Umay, G. (2011). Elazığ masalları ve Propp metodu. Akçağ Yayınları.

Türkmen, N. (1991). Orta Oyunu. M.E.B. Yayınları.

Türkoğlu, S. (2002). Tarih boyunca Anadolu'da giyim kuşam. Arkeoloji Sanat Yayınları.

Uysal, Y. (2019). Adıyaman halk kültüründe dua ve beddualar (Alkışlar - Kargışlar). Türkiyat Mecmuası, 2(29).

Uzmen, M. R. (tarihsiz). Türklerin siyasi düsturları. Tercüman 1001 Temel Eser.

Uzun, H. (2000). Meslekler sosyolojisi açısından avukatlar ve avukatlık mesleği Elazığ barosu avukatları üzerine sosyolojik bir araştırma. [Yüksek Lisans Tezi Fırat Üniversitesi].

Ünlü A. (2006). Türk tiyatrosunun antropolojisi. Aşina Kitapları.

Ünlü, H. B. (1995). Haldun Taner'in hikayelerinde biçim incelemesi. [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi].

Yalçın, S. D. (1993). Haldun Taner'in hikayeleri ve hikayeciliği. Bilgi yayınları, Ankara.

Yardımcı, M. (1993). Halkbilim ve edebiyat yazıları. Açıksöz Yayınları.

Yardımcı, M. (2008). Geleneksel kültürümüzde ve âşıkların dilinde kına. Folklor / Edebiyat, XIV. C, 54.

Yazmacı, A. (2012). Tipografi ve renk. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi

Yel, A. M. (1998). Hurafe. İslâm ansiklopedisi (C. 18). TDV.

Yıldırım, D. (1992). Fıkra. Komisyon içinde, Türk Dünyası El Kitabı 3. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Yıldırım, E. (2022). Haldun Taner ve insan. [Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi].

Yolcu, M. A. (2014). Nevşehir yöresinde yaşayan geleneksel meslekler. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları (8).

Yüksekkaya Sağol, G. (2016). Argo sözlükleri. (Ed. Emine Gürsoy Naskali ve Gülden Sağol Yüksekaya). Ka Kitap.

- Yüksel, A. (1995). Modern Türk tiyatrosunda arayış ve gelişmeler. Tiyatro Araştırmaları Dergisi 12 (12).
- Yüksel, A. (2013). Haldun Taner tiyatrosu. Habitus Yayıncılık.

İnternet Kaynakları:

- <https://www.dunyakitabevi.com.tr/upload/files/ornek-sayfalar/farmakoloji-ders-notlari-1619391759.pdf> (Erişim tarihi: 12. 05. 2024)
- <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 30. 04. 2024)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/kusuf> (Erişim tarihi: 25. 05. 2024)

EKLER

EK A. Etik Kurul Onay Belgesi

T.C	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZİNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	GÖRKEM ADIYEKE
ÖĞRENCİ NO	2021012017
TEL. NO.	
E - MAİL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	TEZ
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	2023 / 2024 - BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	Çalışmanın konusu: Haldun Taner'in tiyatro türünde kaleme aldığı oyunlarda yer alan folklorik unsurların tespitini içermektedir.
TEZİN AMACI	Haldun Taner'in oyunlarını besleyen kaynakları, folklorik öğeleri belirlemek ve bu unsurların ne şekilde, ne sıklıkta ve nasıl kullanıldığını tahlil etmektir.
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Tiyatro oyunları, halk bilimi unsurlarını içinde barındıran yazılı kaynaklardan biridir. Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Fazilet Eczanesi, Ayışığında Şamata ve Zilli Zarife" adlı tiyatro eserlerinde bulunan halk bilimsel unsurlarının tespitine yönelik herhangi bir çalışma yapılmaması nedeniyle araştırma konusu olarak seçilmiştir. Çalışmayla araştırma evreninde yer alan ve yazara ait beş tiyatro eserinde işlev görmüş halk bilimsel unsurların kullanım biçimleri, sıklığı ve amaçlarını belirlemek amaçlanmıştır. Halkbilimsel unsurların en yoğun olduğu "Keşanlı Ali Destanı, Fazilet Eczanesi, Ayışığında Şamata, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı ve Zilli Zarife" adlı beş eser seçilerek metin analizi yöntemiyle incelenmiştir.
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	
İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI- ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	
YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE	

UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER						
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇELERİN UYGULANACAĞI						
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, ... V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)		1) (.....) Sayfa..... Ölçeği 2) (.....) Sayfa..... Anketi. 3) (.....) Sayfa..... Formları. 4) (.....) Sayfa				
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: GÖRKEM ADIYEKE		ÖĞRENCİNİN İMZASI: Enstitü Müdürlüğünde evrak aslı ıslak imzalıdır. TARİH: 21 / 05 / 2024				
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU						
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.						
2. Anılan konu faaliyet alanı içerisine girmektedir.						
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	ANA BİLİM DALI BAŞKANININ ONAYI	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI			
Adı - Soyadı: Begüm KURT	Adı - Soyadı:	Adı - Soyadı: Sevin ARSLAN	Adı - Soyadı: Murat KOÇ			
Unvanı: Doç. Dr.	Unvanı:	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.			
İmzası: Enstitü Müdürlüğünde evrak aslı ıslak imzalıdır.	İmzası:.....	İmzası: Enstitü Müdürlüğünde evrak aslı ıslak imzalıdır.	İmzası: Enstitü Müdürlüğünde evrak aslı ıslak imzalıdır.			
21.05.2024	 / / 20....	21.05.2024	21.05.2024			
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER						
Adı - Soyadı: Şehnaz ŞAHİNKARAKAŞ	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Şirvan KALSIN	Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Mustafa TEVFİK ODMAN	Adı - Soyadı: Hüseyin MAHİR FİSUNOĞLU	Adı - Soyadı: Jülide İNÖZÜ
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.
İmzası : Enstitü Müdürlüğünde evrak aslı ıslak imzalıdır.	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde evrak aslı ıslak imzalıdır.	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde evrak aslı ıslak imzalıdır.	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde evrak aslı ıslak imzalıdır.	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde evrak aslı ıslak imzalıdır.	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde evrak aslı ıslak imzalıdır.	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde evrak aslı ıslak imzalıdır.
21 / 05 / 2024	21.05.2024	21.05.2024	21 / 05 / 2024	21.05.2024	21 / 05 / 2024	21 / 05 / 2024
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE						
OY ÇOKLUĞU İLE						
Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, ... / / 20..... - / / 20..... tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi taraflarımızca uygundur.						
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ SEKRETERLİĞİNE ONAYLAR ALINMAK ÜZERE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA FORMDAKİ YAZI ON İKİ PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILACAKTIR.						

EK B. Tez Etik Kurulu İzin İstek Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2400004596
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurul İzni Hk.

06.06.2024

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 31.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004417 sayılı yazınız.
b) 31.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004405 sayılı yazınız.
c) 30.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004372 sayılı yazınız.
ç) 30.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004367 sayılı yazınız.
d) 30.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004359 sayılı yazınız.
e) 29.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004314 sayılı yazınız.
f) 24.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004223 sayılı yazınız.
g) 21.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004144 sayılı yazınız.

İlgi yazılarda söz konusu edilen Görkem ADIYEKE, Dilek KAVİ, Hacer MODUK, Ennur ÖZTÜRK, Merve KOÇAK, Fadim Dila TÜREMEN, Mehmet Çağrı YILDIRIM, Hatice ŞAHBAZ KANAK, Muhammed Nur SUNA, Muhammet Berkay BOZKURT, Nurcan BAL, Özlem ÖZÜ, Sebahat AKDEMİR ÜNDAĞ, Emine Nur AS isimli öğrencilerimize ait tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal AY
Rektör

EK C. Etik Kurul Kararı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.04.04-2400004144
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Kararı Alınması Hk.

21.05.2024

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: Rektörlük Makamının 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazısı.

İlgi tarihli yazı kapsamında Türk Dili ve Edebiyatı tezli yüksek lisans programında tez aşamasında kayıtlı Görkem ADIYEKE, Dilek KAVI, Hacer MODUK isimli öğrencilere ait tez evraklarının "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayı" alınmak üzere Ek'te sunulmuş olduğunu arz ederim.

Prof. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek : Öğrencilere Ait Dosya.